

blannda

PUBLICACIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL DE BLANES

PREU: 500 pta.

PRESENTACIONS

- Presentació de l'Il·ltre. Alcalde de Blanes
Ramon Ramos i Argimón
- Presentació del Sr. Regidor de l'Arxiu Josep Trias i Figueras

RECERQUES

- Josep Alum i Vilabella. *25 anys de teatre a Blanes (1975-2000): una visió personal*
- Josep Bota i Gibert. A l'entorn d'Àngel Planells
El primer Planells (1928-1932)
Quatre cartes de Salvador Dalí a Àngel Planells
- Eugenio Burgueño i M. del Vilar Vilà.
"Blanda, parvum oppidum civium romanorum"
Les restes romanes de Blanes
- Mercè Cabré i Josep Torres. *Anar a fer les Amèriques.*
L'emigració blanenca a Cuba (1839-1862)
- Climent Polls i Planells. *El "Liber Maiolichinus de gestis pisanorum illustribus" i Blanes*
- Dolors Rosell i Melé. *A Blanes hi havia un aqüari*
- M. Àngela Sagrera i Perpiñà. *La piràmide de Blanes.*
Coneguem el nostre poble tot jugant
- Iosune Uriz. *El litoral submergit de Blanes:*
com és i què ha canviat durant els últims 25 anys
- Domènec Valls i Coll. *El Cant de la Senyera*
i la Santa Espina a Blanes l'any 1967

NOTÍCIES DE L'ARXIU

- Dossier: El fons documental Alemany i Borràs
Margarida Gratacòs i Alemany.
Notes biogràfiques de la família Alemany
Antoni Reyes i Valent.
Una aproximació al fons documental Alemany i Borràs
Joaquim Roura i Roger.
Dades per a l'estudi de l'obra de Josep Alemany i Borràs
J.B.G. *Una biblioteca, una família, un llegat*
- Joan Fort i Olivella.
Els molins de Blanes i el llibre de drets
- Les donacions de documentació a l'Arxiu de l'any 2000

PREMI BRU CENTRICH I NUALART

- Presentació, Joan Puig i Cerdà
- Anna Turon. *Les danses blanques de Blanes*

BIBLIOGRAFIA

- *Novetats bibliogràfiques amb informació de Blanes*

Sumari

Presentacions

Presentació de l'Il·ltre. Alcalde de Blanes Ramon Ramos i Argimón	3
Presentació del Sr. Regidor responsable de l'Arxiu Josep Trias i Figueras	5

Recerques

Josep Alum i Vilabella. <i>25 anys de teatre a Blanes (1975-2000): una visió personal</i>	7-12
Josep Bota i Gibert. A l'entorn d'Àngel Planells <i>El primer Planells (1928-1932)</i>	13-23
<i>Quatre cartes de Salvador Dalí a Àngel Planells</i>	25-27
Eugenio Burgueño i M. del Vilar Vilà. "Blanda, parvum oppidum civium romanorum" <i>Les restes romanes de Blanes</i>	29-37
Mercè Cabré i Josep Torres. <i>Anar a fer les Amèriques. L'emigració blanenca a Cuba (1839-1862)</i>	39-50
Climent Polls i Planells. <i>El "Liber Maiolichinus de gestis pisanorum illustribus" i Blanes</i>	51-55
Dolors Rosell i Melé. <i>A Blanes hi havia un aquari</i>	57-66
M. Àngela Sagrera i Perpiñà. <i>La piràmide de Blanes. Coneguem el nostre poble tot jugant</i>	67-73
Iosune Uriz. <i>El litoral submergit de Blanes: com és i què ha canviat durant els últims 25 anys</i>	75-81
Domènec Valls i Coll. <i>El Cant de la Senyera i la Santa Espina a Blanes l'any 1967</i>	83-86

Notícies de l'Arxiu

Dossier: El fons documental Alemany i Borràs Margarida Gratacòs i Alemany. <i>Notes biogràfiques de la família Alemany</i>	87-90
Antoni Reyes i Valent. <i>Una aproximació al fons documental Alemany i Borràs</i>	91-97
Joaquim Roura i Roger. <i>Dades per a l'estudi de l'obra de Josep Alemany i Borràs</i>	99-114
J.B.G. <i>Una biblioteca, una família, un llegat</i>	115-118
Joan Fort i Olivella. <i>Els molins de Blanes i el llibre de drets</i>	119-122
Les donacions de documentació a l'Arxiu de l'any 2000	123-125

Premi Bru Centrich i Nualart

Presentació, Joan Puig i Cerdó	127
Anna Turon. <i>Les danses blanques de Blanes</i>	128-136

Bibliografia

Guerra Civil i franquisme. <i>Seixanta anys després. Per Joaquim M. Puigvert i Solà</i>	137
Pescats, nets i menjats. <i>Per Pep Vila</i>	138-139
Estudi del perquè del nom de Sa Palomera. <i>Per Neus Baltrons Graboleda</i>	140
Blanes. Imatges i records. <i>Per Roser Portell i Del Pozo</i>	141-142
Llibre del pregons de la Vila de Blanes. <i>Per Rubèn Doll i Petit</i>	143
Filosofia i Arxiu. <i>Per Antoni Mañach</i>	144

“ ¿Qué, es, donchs, l'ánima dels pobles? Lo principi interior de las operaciones de tot lo que en ells viu. Existeix á Blanes aquest principi intern de lo que fa, que's lo que deuría constituhir la seva ánima?

Un poble que no te centres de veritable cultura ... ahont lo pensament traou sa florida, com deya'l poeta, y ahont s'hi elaboran las ideas y prenen cos las iniciativas; un poble que permet que se li emportin las pocas deixas que li restan que demostravan la seva grandesa en los temps passats; que no te empatx en deixar perdre ó extrafer sas costums y festas tradicionals; que no's preocupa del avenir (...) que dona per suficient la instrucció que's dona als seus fills; (...) que no te conciencia ni s'avergoneix ni s'espanta del seu endarreriment, un poble aixís no pot tenir ánima (...)

Los pobles, (...) han de tenir ánima, y l'ánima dels pobles moderns son las bibliotecas, las escolas, los centres de cultura intelectual, oficials ó particulars, las entitats purament económicas pera facilitar l'industria y'l comer, las agrupacions de carácter ténich ó sían los antichs gremis pera'l perfeccionament mútuo dels oficis y industrias, las caixas d'estalvis que allunyan los vicis y estimulan las virtuts, las festas y concursos que enlayran la pensa popular y honran al poble divertinlo, y atrauhen al propi temps la simpatía y la concurrència dels forasters dels pobles vehins, en una paraula: es la veritable exteriorisació del pensament del poble que's manifesta en mil variats aspectes y sempre profitosament pera'l seus fills.

Aixó es lo que deu fer Blanes. Crear més escolas, fundar bibliotecas, montar centres ahont al sortir los alumnes dels estudis hi trovin la manera de ampliar los seus coneixements, organisar novament los gremis antichs ab lo que facilitarà l'establiment de banchs industrials y agrícolas y caixas d'estalvis, celebrar festas anyals que diguin quelcóm al pensament, qu'ensenyin aixís lo de la vila, tan del passat com del present, com tot lo millor dels altres pobles. “

Josep Alemany i Borràs. Text de 1904.

Edita: Ajuntament de Blanes.

Regidor responsable: Josep Trias i Figueras

Coordinació: Arxiu Municipal de Blanes:
(Antoni Reyes i Valent, Joaquim Roura i Roger i Àngela Vázquez)

Impressió: Indústria Gràfica Montserrat, s.a.

Dipòsit Legal: GI-I 126-98

Assessorament lingüístic:
Servei Municipal de Català (Elisa Sola i Ramos)

Fotografia portada:
Carles Romaní

Disseny logotip de l'Arxiu: Pepe Álvarez

Mapa de contraportada: Anna Palmada (Geògrafa)

Agraïm l'assessorament tècnic i la col.laboració de:
Dept. de Recursos Tecnològics de l'Ajuntament de Blanes
Sr. Josep Bota Gibert
Sr. Mario Zucchitello

Blanda es pot adquirir als següents llocs:
Oficina de l'AMIC (Planta baixa de l'Ajuntament)
Arxiu Municipal (C. Unió 13)
Biblioteca Municipal oan G. Junceda (C. Jaume Arcelòs, 7)
Llibreries:

Bitloch	Espigulé	Segura
Blanes II	Laia	La Piona (Malgrat)
Campany	La Plantera	La Llopa (Calella)
Costa Brava	Llibresca	Libreria 22 (Girona)
El Cel	Maves	
Enric	Sant Jordi	

*Els articles signats són responsabilitat de les persones que els signen. Les opinions que s'hi expressen no reflecteixen necessàriament el punt de vista dels editors de la publicació.

Presentació

R A M O N R A M O S I A R G I M Ó N

Com a responsable municipal és per a mi un orgull dirigir-me de nou a vosaltres per presentar un producte genuïnament blanenc i municipal: el tercer número de la revista Blanda, la publicació del nostre Arxiu.

I ja en van tres. Aquesta és la tercera vegada que us en presento un número, i un cop vist el seu contingut, em penso que estareu amb mi, fidels lectors, si us dic que tant de bo se'n segueixin presentant molts com aquest.

No pretenc de cap manera esbrinar-vos el seu contingut. Heu de fer-ho vosaltres mateixos. Però, deixeu-me dir-vos que el contingut d'articles i textos que formen aquest volum constitueixen una aportació substancial al coneixement present i passat del nostre entorn més immediat, del territori en què tots vivim diàriament.

Aquesta ha estat, d'antuvi, una de les missions que, entre d'altres, té encomanades l'Arxiu Municipal. Una línia d'actuació que està resultant certament fèrtil. En efecte, encara no fa tres mesos que copresentàvem les actes de les jornades que sobre la Guerra Civil i el Franquisme varen tenir lloc durant la primavera al nostre poble, unes jornades on l'Arxiu hi va tenir un paper bàsic. A més, em consta que ja hi ha en marxa nous projectes de difusió dels fons documentals, uns projectes que, recordem-ho, no tenen cap altra missió que la d'acostar i fer estimar a tots els blanencs el patrimoni que la Vila va atresorant.

De l'Ajuntament estant, tot i que sempre queda molt per fer o per millorar, hi ha moments en què ens sentim cofois per la tasca realitzada. I aquest n'és un. Una feina que no només cal agrair de portes endins sinó que també cap als autors, autores i col·laboradors del present volum. Sense la generositat del temps esmerçat en la seva investigació el coneixement de les nostres comunitats no avançaria mai al ritme que es mereix.

Però, tanmateix, tampoc no puc passar per alt el nostre agraïment a les persones que han demostrat la seva estimació pels documents antics de casa seva donant-los o cedint-los a l'Arxiu de la Vila per tal d'impedir llur pèrdua per sempre. Cal dir que amb aquest gest de cara al poble s'assegura la conservació permanent dels papers i, de pas, s'ajuda a ampliar les fonts que tenim per a conèixer la història de Blanes. Una història que està feta de les grans coses, però també de les petites. De grans gestes, però també de les més quotidianes i familiars. La darrera llista d'aquests ciutadans conscienciats la trobareu a les pàgines de la revista.

Per acabar només em resta dir-vos que desitjo que gaudiu de la singularitat i la diversitat dels textos que conté aquesta revista tant com jo he fet i continuaré fent.

Ramon Ramos i Argimón. Alcalde de Blanes.

Presentació

J O S E P T R I A S I F I G U E R A S

Aquest nou exemplar de la revista Blanda que teniu a les mans és el resultat de les il·lusions que al llarg de gairebé un any de feina hem anat vessant en l'interior del projecte editorial un conjunt de persones preocupades pel patrimoni blanenc.

Dic això no tant per la benevolència que esperem dels vostres judicis com per fer palès que es tracta de quelcom molt sentit i viscut tant per les persones que formem l'equip motor de la publicació com pels mateixos col·laboradors, unes persones que han desenvolupat un treball intel·lectual intens, sempre pacient i, a voltes, feixuc.

Més enllà de la valoració dels resultats aconseguits en aquest número, penso que almenys en algunes qüestions sí que ens agradaria haver reeixit mínimament. Estic parlant del camp de la difusió del patrimoni documental i també de la dinamització del panorama historiogràfic local.

En efecte, un dels objectius que ens plantejàvem amb l'edició d'aquesta revista era fer sortir a la llum tot un patrimoni documental que paulatinament s'anava organitzant i polint. Uns documents que tant podien procedir de l'àmbit municipal com del privat, i que, a través de la seva consulta a l'Arxiu, començaven a formar part de les referències culturals obligades per a tota una nova generació d'estudiants i de gent interessada.

Per altra banda, un arxiu correctament organitzat és un terreny adobat per a la revitalització historiogràfica. És a dir, perquè vagin apareixent nous camps i temàtiques d'estudi juntament amb investigadors de tota mena que hi esmercin el seu temps i el seu ofici. En aquest sentit, sempre ens hem imposat que Blanda, quan fos possible, acolliria aquesta renovació historiogràfica. Si no m'enganyo, la feina efectuada al llarg dels tres números en aquest terreny ha estat enorme.

Tot amb tot, en aquest darrer volum, espectadors atents, apreciareu un seguit de canvis. D'una banda apareix una nova secció dedicada a difondre els treballs guanyadors del premi de recerca Bru Centrich i Nualart, un premi on des de l'Arxiu hi estem implicats. D'altra banda, s'ha reduït el tamany de l'apartat de les recerques a favor del de les notícies de l'Arxiu, que en aquesta ocasió dedica una atenció preferent al portentós fons documental de Josep Alemany i Borràs, una figura que cal recuperar de l'oblit de totes totes.

Per finalitzar només vull dir-vos que cal estar amatents en la recuperació de tots els àmbits que fan referència al patrimoni. I això s'ha de fer no només perquè en traurem un resultat tangible des del punt de vista turístic sinó també i, principalment, per la satisfacció que comporta llegar quelcom del nostre passat, de les nostres arrels, a les noves generacions.

A partir d'ara, doncs, aquests textos, amb el que impliquen, ja són vostres.

Josep Trias i Figueras. Regidor responsable de l'Arxiu

25 anys de teatre a Blanes (1975-2000): una visió personal

J O S E P A L U M I V I L A B E L L A

Advertiment preliminar

Benvolguts lectors, no busqueu rigor en aquest treball. No hi busqueu tampoc un recull exhaustiu i precís de tot el que ha passat a la nostra vila quant a l'activitat teatral. No tinc vocació d'historiador. Per ser-ho cal ser rigorós –i jo no ho sóc–, cal documentar-se –jo no ho he fet– i treballar amb un cert mètode i ordre –tampoc ho he fet–.

El que llegireu, si us ve de gust, està escrit a raig, de memòria, sense consultar cap dada. Només pretén reflectir la meua visió personal del món teatral blanenc d'aquest darrer quart de segle.

Des de la meua subjectivitat us demano disculpes pels evidents lapsus i oblots que hi trobareu, per les opinions i valoracions en què discrepeu i també per l'evident protagonisme que atorgo a un grup: El Mirall, el meu.

Penso que l'activitat teatral a Blanes ha estat condicionada per la falta d'un espai escènic que reunís unes condicions tècniques mínimament acceptables on grups i entitats poguessin assajar i presentar els seus treballs. Sort de l'Esbarjo i la plaça de l'Església, que han fet una suplència heroica d'aquesta mancança, i sort també que la majoria de capellans (rectors, vicaris,...) que han passat per Blanes han deixat utilitzar aquests espais a tothom en un lloable exercici de comprensió, tolerància i generositat (menció i record especial per l'estimat exrector Mn. Lluís Solà).

Sembla, doncs, un petit miracle que, malgrat el desinterès dels polítics i la seva incapacitat per posar-se d'acord i dotar la vila d'un espai teatral digne, s'hagin fet tantes coses –sovint de bon nivell– i hagin sorgit tants grups i iniciatives.

La “bogeria” del teatre. Alguns noms propis.

Un dels fets que en el seu moment em va impressionar molt va ser el pas que va donar en Domènec Reixach en deixar una feina estable i confortable per l'aventura del Teatre amb majúscules.

Domènec Reixach té una llarguíssima trajectòria teatral des dels seus inicis a Blanes fins al seu actual càrrec al capdavant del Teatre Nacional de Catalunya: de Preferit en els *Pastors i misteris* de Puig i Llença, va ser protagonista de la majoria dels muntatges que Farça 74 va posar en escena a la sala d'actes de la Casa de la Cultura de Blanes, amb moltíssima més dignitat que mitjans a les primeries dels anys setanta. Recordem només el *Procés per l'auca d'un ruc*, de Dürrenmatt, *Les mans brutes*, de Sartre, *La cantant calba*, de Ionesco,.... Va ser fundador del Lliure, va passar per Els Joglars i va dirigir el Centre Dramàtic fins arribar a la seva ocupació actual. Domènec Reixach és, sens dubte, un referent quant al món professional del teatre fet o sorgit de Blanes aquest darrer quart de segle.

També la Teresa Gelpí, professora a La Plantera i regidora en els primers ajuntaments democràtics, va deixar la seva activitat docent per llençar-se a l'aventura teatral, en aquest cas en direcció a Girona.

No conec a fons el que ha fet, el que fa i com li van les coses –he vist algun dels seus muntatges d'obres de l'italià recentment Nobel de literatura Dario Fo–, però en tot cas, la Teresa és un altre exemple de com la “bogeria” pel teatre pot canviar la dinàmica d'una vida.

Actualment són una bona colla els joves blanencs –alguns, exalumnes meus, cosa que em fa feliç– els qui s'estan formant com a actors en diferents escoles de Barcelona i de Girona. Tant de bo que en un futur proper en cristal·litzi alguna bona moguda, individual o en grup, de tot això.

Fulletó de mà de “BIDET S.L.”
Espectacle emblemàtic de El Mirall. Any 1988

Un mestre. La formació

Pels volts de 1982 va aparèixer a Blanes un argentí, en Fernando Grifell. Venia a impartir un taller de teatre adreçat, en principi, a professionals de l'ensenyament i finançat pel Centre de Recursos Pedagògics, que es va dur a terme al gimnàs del Ventijol. Vaig poder accedir “in extremis” com a alumne en aquest taller gràcies als bons oficis de la Pepa Celaya. Amb mestres de la Vila, del Napoleó Soliva (La Plantera) i del Carles Faust vaig viure una experiència iniciàtica com a actor fascinant! Vaig convertir-me en un alumne apassionat i vaig propiciar que en Fernando impartís tres cursets més a Blanes els anys següents. En aquests hi van participar, a més de mestres, membres d'altres grups de teatre com ara els Xiroia.

Tres anys més tard, el 1986, vaig inscriure'm a l'escola que en Fernando dirigia i que encara dirigeix a Barcelona, La Casona. Hi vaig seguir tot un curs de formació d'actor de segon nivell. Amb 33 anys feia un xic de patxoca compartir sessions i treballs amb companys i companyes de 18, 20 o 23..., però la il·lusió va poder amb tot.

De la moguda que va generar en Fernando Grifell van sorgir alguns cursets i tallers complementaris que també es van fer al Ventijol: expressió corporal, veu, dansa creativa,... Posteriorment es van fer dos o tres cursets d'interpretació més, impartits per en Xavi Gratacós, company meu a La Casona i estudiant de direcció teatral a l'Institut del Teatre de Barcelona. En Xavi, que va col·laborar amb El Mirall dirigint el nostre quart muntatge Bidet SL (el primer que va ser guardonat al visionat de la Diputació de Girona), va morir prematurament l'any 1995. Pocs mesos abans encara havíem compartit com a alumnes un curs de direcció al Festival de Teatre de Sitges impartit per Eugenio Barba.

El teatre professional

El teatre professional s'ha ressentit encara més que l'amateur de la manca d'un local que pogués acollir amb dignitat els diferents grups i muntatges d'aquestes característiques.

En la dècada dels setanta el cinema Fortuny –llavors encara en actiu– va acollir Dagoll-Dagom i la màgia del seu *Antaviana*, un *Hamlet* amb l'Enric Majó de protagonista, sobreactuant com quasi sempre, alguns dels “shows” de La Trinca, on la Rosa Ma Sardà interpretava diferents esquetxos còmics i uns quants espectacles més que ara no recordo.

RECERQUES

.....

Ha estat, però, la plaça de l'Església amb el seu omnipresent rellotge tocant l'hora en els moments més "oportuns" i la seva inevitable contaminació acústica, l'espai teatral blanenc per excel·lència. Excepcionalment, alguns anys en algunes festes majors o de primavera hi ha hagut també teatre a l'envelat. Recordo un Pawlowsky en plena forma i també la Mary Carrillo fent una "función típica madrileña": *Buenas noches madre*. També la zona de Sa Palomera-Piteus alguns estius de finals dels vuitanta va acollir el treball d'alguns grups. El més remarcable, *In concert*, del grup osonenc Sèmola Teatre, espectacle que posteriorment va triomfar per tota Europa.

Però, com deia, ha estat la plaça de l'Església l'espai que ha acollit el major nombre dels gups i muntatges professionals que han passat per Blanes: els *infumables* espectacles del grup gironí Inteatrex, com *Savonarola*, *El príncep Carles*,... –Qui contractava aquesta gent?– I el divertidíssim *Xampú de sang*, de l'Al Víctor i en Ferran Rañé, o *Brams o la kumèdia dels horrors*, amb en Toni Albà i en Sergi López, actor que actualment té una trajectòria cinematogràfica interessantíssima... a França! Recordo també *Una parella oberta*, de Dario Fo, protagonitzada per la Carme Sansa i l'inefable Enric Majó sobreactuant encara més malgrat el pas dels anys. El *Yo me bajo en la próxima y usted...?* de l'Adolfo Marsillach –aprofito per recomanar-vos el seu llibre de memòries *Tan lejos, tan cerca*–, on la Rosa Ma. Sardà feia petar de riure el públic i en Fernando Guillén cada cop que el rellotge de la plaça marcava els quarts o les hores...

Aquests últims anys han passat també per la Plaça alguns dels èxits comercials de la cartellera barcelonesa, com ara *El florido pensil*, *Fuita* o *Políticament incorrecte*.

No seria just, parlant del teatre professional, no fer esment de la gent de Rialles. A través d'aquest circuit els seus altruistes i coratjosos responsables han acostat als més petits any darrere any el millor del teatre infantil que es fa i es desfà en aquest país. Per concretar-ho amb algun nom vull citar els de Teatre Mòbil i La Companyia Ínfima La Puça, que enguany celebra el 25è aniversari de la seva creació.

Teatre amateur

El grup Xiroia

He vist moltes obres del grup Xiroia: a la sala d'actes del col·legi Cor de Maria, on van començar, al Centre Catòlic, a l'Esbarjo, a l'envelat, a la plaça de l'Església. Així de memòria recordo *L'estranya parella*, *Berlín plaça Alter*, *Quina vista tens*, *Quimet*, *El port de les boires*, *Els quatre corders*, *La ferida lluminosa*, ...Potser n'he vist sis o set més.

El grup Xiroia ha estat i és un grup important en el panorama teatral blanenc. Té una llarga trajectòria, un estil propi (un estil que ha anat evolucionant positivament des d'uns esquemes inicialment molt propers al que es podria denominar "teiatru" fins als actuals en què la línia interpretativa més propera a la utilització de la "quarta paret" fa més vivenciats, més creïbles i més interessants els seus muntatges) i un públic fidel i addicte. Aglutina.

Són un col·lectiu de gent que, malgrat professions i horaris diversos, ha arribat a fer dos o tres muntatges en un any, un col·lectiu que s'ho passa bé fent i veient teatre junts. Personalment no comparteixo alguns dels seus criteris artístics, però sempre m'han inspirat un gran respecte i amb el pas dels anys he anat desenvolupant un afecte sincer pel seu treball. D'altra banda, intueixo una amable reciprocitat, almenys per una part d'alguns dels seus membres, cap al meu.

Cartell del grup Xiroia. Any 1995

GRUP DE TEATRE
EL MIRALL

PRESENTA
PRÒLEG
de
Joan Borràs

Fulletó de mà de "PRÒLEG".
Muntatge de El Mirall. Any 1995

El Mirall

El Mirall va néixer d'un taller que vaig impartir jo mateix a nois de 10-11 anys amb l'ajut inicial d'un mestre, l'Emilio Vivar, al col·legi Joaquim Ruyra.

La seva petita història, encara més intensa que llarga, ens permetria als qui l'hem viscuda omplir tota la revista. No patiu, només us n'explicaré algunes de les coses més significatives.

Els viatges. La ruta de la màfia

L'extraordinària acceptació dels nostres espectacles als Festivals de Teatre d'Ensenyament Mitjà que tingueren com a seu la ciutat de Berga, fins que l'exconseller Pujals se'ls va carregar (el pressupost de no gaire més de dos o tres milions li devia fer falta per comprar les oliveres -precioses!- del jardí del Teatre Nacional de Catalunya), va proporcionar-nos tres invitacions a tres festivals internacionals de teatre jove. Per a tots tres vàrem comptar amb el suport de les diferents autoritats municipals que governaven en aquell moment. Els convergents (Marsella) i els socialistes (Nàpols i Palerm) ens ho varen posar fàcil.

Marsella, Nàpols i Palerm, fixeu-vos-hi bé: màfia, "camorra" i "cosa nostra". Només ens va faltar Chicago. Les tres ciutats varen acollir entre el 1989 i el 1993 dos dels nostres espectacles: *Barretxa* i *Sala d'espera*. En vàrem fer traduccions parcials o totals al francès i a l'italià. A tots tres llocs vàrem tenir uns amfitrions, unes experiències i un èxit inoblidables, però fou Sicília, on feia poc havien matat el jutge Falcone i on començava un moviment ciutadà en contra de "la cosa nostra", el lloc on la nostra petita "performance" sobre la pau, el dia de la inauguració del festival va fer plorar més d'un. Ens la varen fer repetir el dia de la cloenda.

"BARRETXA". Muntatge de El Mirall. Any 1993

Una experiència intensa i educativa al mateix temps va ser l'actuació que el Nadal de 1989 vàrem fer per als interns a la Presó de la Roca del Vallès, propiciada per l'Anna Puig. Una actuació especial va servir per tancar unes jornades mèdiques a la sala d'actes del nou Hospital Comarcal, en què vàrem oferir el nostre Sala d'espera, una ironia sobre la sanitat pública. La varen poder veure molts metges i sanitaris, inclòs el llavors conseller de Sanitat Xavier Trias:

–M'ha agradat molt, però espero que la sanitat del 2000 sigui millor que la que descriuiu en el vostre espectacle– va dir.

RECERQUES

.....

També va ser una actuació singular la que vam fer a Mislata (València) en l'únic festival amateur que es fa (es feia?... Amb Zaplana tot això deu haver canviat) en llengua catalana al país valencià, on vàrem anar com a grup convidat l'any 1995.

La gent d'El Mirall no només hem fet teatre junts, també hem vist molt de teatre junts (agraïment especial per les moltíssimes facilitats que ens va donar la Susi Esgleas mentre va ser secretària del Centre Dramàtic Nacional al Romea). Els Joglars, Pina Bausch, Philippe Genty, Tadeuz Kantoz, Jérôme Savary, Vittorio Gasman, Robert Lépage, Théâtre de la Complicité, el Lliure, Flotats, Dagoll Dagom, Ur Teatro... són alguns dels referents amb qui hem gaudit i dels quals hem après.

Algú fa pocs mesos va escriure que El Mirall s'havia trencat (?). Em va semblar que se n'alegrava. Ai aquesta maleïda enveja que tan malament controlem els qui ens dediquem a una activitat d'una banda tan creativa i de l'altra on s'hi aboquen tantes energies, tant de temps i tantes implicacions emocionals! A mi personalment em sembla que només està mig desat –no hem deixat mai de fer tallers en diferents centres escolars: la Vila, IES Serrallarga,... i tenim el projecte d'un nou muntatge en gestació–, però si aquesta persona acabés tenint raó sempre ens quedarà l'esperança de pensar que quan un mirall es trenca cada bocí que queda, per petit que sigui, esdevé un nou mirallet.

Els tallers. Els altres grups.

La dècada dels vuitanta fou molt interessant en iniciatives d'ensenyament de teatre als centres escolars. Hi havia taller a la Vila, a la Plantera, més recentment als Pavos, al Carles Faust. En aquest centre en Pep Torres va aglutinar un bon nombre d'alumnes en un grup anomenat Bambalina. A l'IES Sa Palomera fou Nathalie Bittoun, una professora de francès amb notables coneixements de tècniques de mim, qui va fer una bona feina fins que va canviar de centre. Després de la Nathalie, jo amb El Mirall vàrem donar continuïtat al teatre en un institut on sempre totes les directives (amb més o menys entusiasme) i totes les APA (amb més o menys censura) han donat suport a aquesta activitat.

*"LES AVENTURES DE JORDI SANT JORDI"
Primer muntatge de El Mirall. Any 1985*

A l'IES Serrallarga també n'hi va haver algun intent, cap a l'any 1987, però ha estat ara, els darrers quatre anys, quan una APA, decidida a consolidar aquesta activitat al centre, em va confiar aquesta tasca.

D'un dels tallers de l'IES Sa Palomera va sorgir Groc Teatre, un grup de joves que, dirigits per en Carles González (alumne fundador d'El Mirall amb una llarga trajectòria com a monitor de tallers a diferents centres), varen muntar *Carícies*, de Sergi Belbel i *El Triciclo*, de Fernando Arrabal. La seva experiència va ser curta i polèmica, però interessant.

Els últims quatre anys han aparegut amb força la gent del grup Farts d'Assaig, un grup de joves amb moltes ganes i alguns actors interessantíssims. La cura dels seus muntatges: *Estimat Bruce Springsteen*, *L'univers perdut*, i la vocació que no només es vegin a Blanes els ha portat a participar –amb èxit– als darrers visionats de la Diputació. Si no defalleixen, s'intueix un futur certament atractiu.

Per acabar aquest apartat vull fer menció de l'Esbart Joaquim Ruyra. Ells no fan teatre, ballen i ho fan molt bé, però som molts els grups que hem d'estar agraïts del suport tècnic (vestuari, llum i so) que tantes vegades ens han donat desinteressadament.

D'altra banda, l'Esbart ha col·laborat amb la gent dels Pastorets, que durant tants anys ha escenificat els *Pastors i Misteris* de Pere Puig i Llença. Pel que fa a aquesta activitat, que demanaria tot un article per ser analitzada, hem de dir que, després d'una llarga etapa en què s'havia deixat de fer, els darrers anys s'ha reprès amb renovades versions.

Una anècdota personal amb el tricicle

Els d'El Tricicle també han estat a Blanes. No sé si altres vegades, però l'any 1987 feien un "bolo" per escoles i havien d'actuar a l'Esbarjo.

La funció estava prevista per a un quart de quatre. Es tractava d'una adaptació per a nens del seu *Manicòmic*. Jo me n'havia assabentat casualment i esperava dintre del meu cotxe a la plaça de l'Església protegint-me d'una intensíssima pluja. Varen arribar en la seva furgoneta –venien de dinar de Can Patacano– i després d'aparcar al meu costat vàrem intercanviar a través de les finestres, més o menys, el diàleg que segueix:

Tricicle: – Perdoni, no serà vostè el mossèn de la Parròquia? –No era la primera ni l'última vegada que m'han confós amb un capellà-

Jo: – No, i ara!

Tricicle: – Doncs... Sap alguna cosa dels alumnes d'una escola que vénen a veure el nostre espectacle?

Jo: – No, però jo no crec que vingui ningú.

Tricicle: – ????

Jo: – Mireu, les escoles solen venir a peu i amb tanta pluja –diluviava- no crec que comparegui ningú.

Tricicle: – Doncs.... Nosaltres marxem. Si calgués, podries donar fe que hem fet acte de presència?

Jo: – Sí, podeu comptar-hi.

Tricicle: – Gràcies! Escolta, dóna'ns la teva adreça.

Jo: – Per què? –els la vaig donar-

Tricicle: – Ja ho veuràs. Adéu!

Van marxar i jo vaig restar encara una estona a la plaça sota la forta pluja de primavera. El temps just per passar-li la informació al mossèn Lluís Solà, el rector, que malgrat tot havia sortit de la rectoria per obrir l'Esbarjo.

Quinze dies després rebia a casa una postal sense cap text, només amb el dibuix d'un cotxe sota la pluja signat i dedicat per El Tricicle. El detall em va fer feliç.

Josep Alum i Vilabella. Metge i fundador d'El Mirall

A L'ENTORN D'ÀNGEL PLANELLS

El primer Planells (1928-1932)

J O S E P B O T A I G I B E R T

Abans que llegiu les quatre cartes que Salvador Dalí va adreçar a Àngel Planells entre 1929 i 1937 explicarem, amb noves dades, el context en què es forma i es dona a conèixer el nostre pintor. Sàpiguen, però, d'entrada, que les cartes tenen valor per elles mateixes, diuen molt sobre el primer Planells, il·lustren magníficament la relació entre ambdós pintors.

El mateix Àngel em va permetre de fotocopiar-les ara fa trenta anys. Vaig transcriure-les no fa gaire, potser un any i mig; i, ara fa sis mesos, vaig lliurar-les al meu mestre amb el desig de contribuir al vast estudi sobre l'avantguarda que Joaquim Molas està preparant. Fa poc, molt poc he acabat d'anotar-les. Hauria volgut reproduir els originals, però no ha estat possible, tot i que la família m'ha permès consultar tot el fons de què disposen. Ningú no sap on paren, aquests originals. Les reproduccions que oferim –per si de cas, m'avanço– vénen de fotocòpies velles i setinades, tractades amb escàner.

Cada vegada és possible contextualitzar millor la primera època d'Àngel Planells. Consti d'entrada, que ell no hi va ajudar gens. El seu temperament, la seva ironia suau i carregada de distància, el convidaven a dissimular; a oblidar potser; a no explicar-vos-ho tot, convençut com estava que la seva aportació havia estat de tercer ordre. Mai no he vist un artista tan poc pagat d'ell mateix. Potser confiava que temps a venir descobríssiu més coses d'ell. I el cas és que així va passant.

L'article presenta els quatre primers anys de la trajectòria d'Àngel Planells a l'entorn de tres eixos: la revista *Sol Ixent* de Cadaqués, les primeres exposicions a Barcelona, Girona i Madrid, estimulades per Dalí i presentades per Sebastià Gasch; i, finalment, el conreu de la literatura d'avantguarda. No arribarem,

doncs, fins l'exposició que el surrealisme internacional celebrà a Londres el juny de 1936, un mes abans que comencés la guerra civil, ni seria convenient arribar-hi perquè aquests anys encara caldrà estudiar-los més detingudament.

En la recepció de Planells, no s'enfadin, és innegable que Salvador Dalí hi juga un paper significatiu. Primerament, el connecta amb l'art d'avantguarda i li fa conèixer els seus fonaments teòrics; tot seguit, li facilita contactes amb marxants i revistes que més endavant difondran la seva obra pictòrica i literària. I en aquesta tasca compta amb l'ajut inestimable de Sebastià Gasch, però també amb el de René Magritte i Camille Goemans. Gasch, per sobre dels altres, és el primer altaveu, el més potent, el que li obre camí amb presentacions i ressenyes a les revistes més impensades d'aquí i d'allà, les quals solen incloure gairebé sempre una reproducció de Planells. El binomi Planells Gasch, com podreu comprovar, aconsegueix resultats notables. Així s'explica, encara més clarament, per què Sebastià Gasch conservava el full volant del manifest *Crítics infal·libles*.

El mes d'abril de l'any 1932 Gasch i Dalí s'enemisten definitivament. El trencament, que s'havia iniciat amb *Posició moral del surrealisme* –conferència que Salvador Dalí pronuncia a l'Ateneu el 22 de març de 1930– influeix en el futur de Planells. L'amic Gasch esdevé, en paraules de Dalí, *l'imbècil Gasch*, un individu que ha de ser amonestat, corregit i estovat. I Gasch deixa d'ocupar-se de Planells amb la insistència que ho havia fet. A partir d'aquell moment, bona part de la projecció d'Àngel Planells queda en mans de Dalí i, segurament, del propi caràcter d'Àngel Planells, circumstància que segurament no l'ajuda gens. Quan tot seguit llegiu les cartes de Dalí, imagineu-vos, només que sigui un moment, el to de les cartes que Planells franqueja cap a Port Lligat i París.

Abans d'entrar en matèria, permeteu-me que exposi, tan breument com sàpiga, la trajectòria de Dalí entre 1925 i 1928 perquè pugueu contrastar i tingueu així una idea més precisa de la recepció d'Àngel Planells. El 1925, entre el 14 i el 27 de novembre, Dalí exposa per primera vegada a les Galeries Dalmau. Un any més tard, del 16 d'octubre al 6 de novembre, a les mateixes galeries, participa en una col·lectiva que confronta *el modernisme pictòric català amb una selecció d'artistes d'avantguarda estrangers*. A finals d'any, el 31 de desembre obre la seva segona exposició que romandrà oberta fins el 14 de gener de 1927.

L'any 1928 és un any d'autèntica fúria avantguardista. Dalí ja va a velocitat de creuer; a tant per provocació. Només començar l'any, del 3 al 12 de gener, participa en una exposició col·lectiva d'art avantguardista que celebra el primer aniversari de *La Gaceta Literaria* a les Galeries Dalmau. El mes de març publica amb Gasch i Montañà el *Manifest groc* a partir del qual pot parlar-se d'una guerra oberta entre la pintura oficial i la pintura d'avantguarda.

La Publicitat del dissabte 6 d'octubre informa que una obra Salvador Dalí –*Diàleg a la platja*– ha estat retirada del Saló de Tardor en aquests termes

tan surrealistes: «Els organitzadors del Saló de Tardor s'han cregut en el deure d'aconsejar que fos retirada del Saló una de les obres que el pintor Dalí havia tramès. Aquesta decisió la pren tot i considerant que l'obra és d'una preciosíssima valor artística, potser una de les més reeixides d'aquest discutit artista. Però tenint en compte la forma de desenrotllar la idea que, segons llur parer hi és interpretada, creuen que no és pròpia per a ésser exhibida en cap sala d'exposicions habitualment visitades per un públic nombrós i poc preparat per a certes sorpreses.»¹ El diari de l'endemà publica la negativa de Dalí a considerar que col·labora amb el Saló amb algun altre quadre.²

El dimarts 16 d'octubre d'aquest any 1928, Dalí dona una conferència a la Sala Parés que suscita una enorme expectació: *L'art català d'avui en relació a les expressions més recents de la jove intel·ligència*. Del 22 d'octubre al 6 de novembre d'aquell 1928, a les Galeries Dalmau, Dalí participa en la col·lectiva en què es dona a conèixer Àngel Planells. I a finals d'any, per tercera vegada, exposa en solitari a les mateixes galeries.

Salvador Dalí a Cadaqués, el 1929, fotografat per Luis Buñuel
© Fons Luis Buñuel

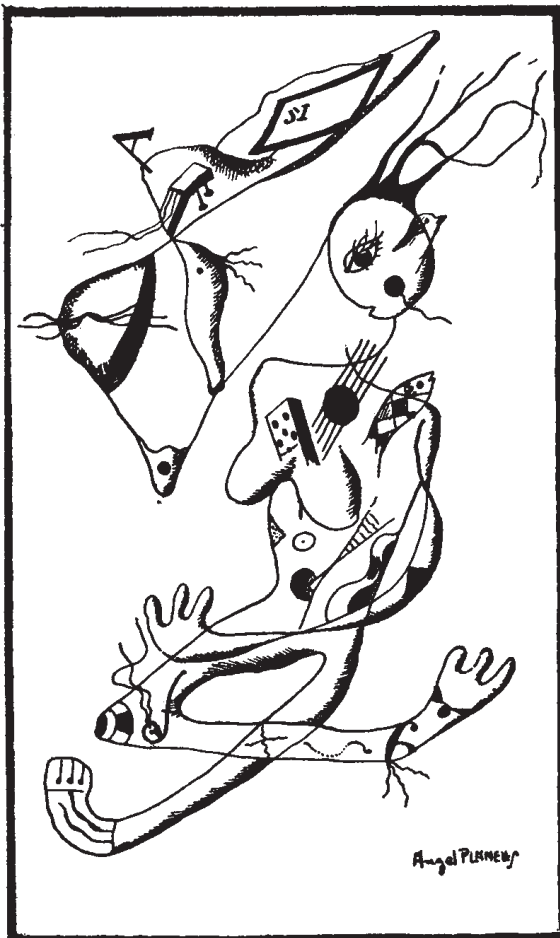
Com és sabut, el Dalí d'aquests anys es caracteritza per la pràctica constant de la provocació, l'amenaça, l'insult i l'exhibicionisme en les seves formes personals, literàries i pictòriques més variades. Aquesta escalada pot considerar-se que s'inicia amb els quadres de 1927 *Aparell i mà* i *La mel és més dolça que la sang*, de clares ressonàncies mironianes,³ i arriba al seu punt àlgid amb els quadres de 1929, exposats a finals d'any a la galeria de Goemans de París, *El sagrat cor* i *El gran masturbador*, que reincidenten en la temàtica oníricosexualfreudiana que havia descobert a partir de Joan Miró. El quadre es completa amb la conferència *Posició moral del surrealisme*, donada a l'Ateneu, que provoca la dimissió de Pere Coromines, amic íntim del seu pare, el notari Dalí. Si a tot això hi afegiu la seva relació amb Gala, una titona en paraules del notari, hem completat l'escenari del previst trencament familiar.

Àngel Planells, en canvi, el 1926 ha tornat d'un llarg servei militar de tres anys que havia començat a Manresa i ha acabat a la guerra del Marroc. Arribat a Cadaqués, ajuda el seu germà Siset a *La Mallorquina*, la pastisseria familiar; i en les estones lliures s'aïlla en una *botiga*, una mena de magatzem sense llum que la família li ha cedit. Funda un club de lectura i pinta intensament. La seva mare, Aurora Cruañas, convençuda que per ser artista s'ha de ser ric, no vol incerteses per al seu fill i prova de dissuadir-lo amb resultats fatals: la destrucció de mitja dotzena de quadres. Ell, costi el que costi, està decidit a ser pintor. D'aquesta etapa inicial s'ha conservat un dibuix convencional, datat el 1926 –un àrab fuma una llarga pipa– que la revista *Recull* publicà.⁴

La primera activitat que té una clara repercussió en la formació avantguardista de Planells és l'ingrés, en qualitat de redactor, a *Sol Ixent*, la revista quinzenal de Cadaqués. A partir d'aquell moment, gràcies a ell, les referències al moviment surrealista i a Salvador Dalí augmenten considerablement.⁵ Les referències al moviment, a Dalí i a Planells són completament favorables entre 1929 i la primera meitat de 1931.

El primer dia que l'autodidacta Planells veu exposada obra seva és el 22 d'octubre de 1928 en què les Galeries Dalmau inauguren la temporada amb una exposició col·lectiva de pintura, escultura i art decoratiu, presentada per Josep Maria de Sucre, que romandrà oberta fins el 6 de novembre. Planells es presenta al costat de Barradas, Biosca, E. Basiana, J. Basas Ribera, M. Cassanyes, V. Corberó, C. Collet, S. Dalí, J. Dalmau, M. Freser, J. Gausachs, X. Güell, Elvira Homs, J. Pujó, Papiol, R. Reig, J. Ros, E. Store, I. Vidal.

Sebastià Gasch, en un article aparegut a *L'Amic de les Arts* de Sitges, després de queixar-se de la qualitat de les dues inaugurals anteriors, valora positivament el conjunt d'enguany i, especialment, els dos quadres que hi ha presentat Planells: «*Cal assenyalar també molt especialment l'aportació d'Àngel Planells, aquest jove de Cadaqués que s'ha format al costat de Salvador Dalí. Aquest pintor es mostra molt ric del que manca a la majoria dels nostres pintors: la imaginació. Aquella imaginació tan lloada per l'esperit joveníssim de Carles Capdevila. Planells ha exposat dues teles on ha plasmat intensament somnis i pesombres, visions d'al·lucinat. I això amb mitjans perfectament esterilitzats, amb qualitat de llauna pintada. Planells és ric de possibilitats. Ha de prescindir en absolut, però, d'un cert decorativisme il·lustratiu, de certs recargolaments preciosistes que minven la intensitat de les seves obres. El temps, però, curarà de corregir aquests defectes, petits defectes comparats amb les nombroses virtuts.*»⁶ Sol Ixent reproduceix les primeres paraules que Gasch ha escrit, segurament per iniciativa del propi Planells, eliminant-ne els retrets finals.⁷

L'any següent, el 1929, l'any de l'Exposició Universal, amb Dalí ja pendent de París, Planells participa en tres col·lectives: la primera, l'organitzen els amics de les arts de Girona; la segona i la tercera, les galeries Dalmau.

La primera ha de celebrar-se el mes de maig. L'organitzen, com hem dit, els amics de les arts de Girona, una secció del Grup Excursionista i Esportiu Gironí amb aquesta crida-manifest: «*Artistes que arreu de les nostres comarques plasmeu les bel·leses de la natura, treballadors que poseu en la feina l'afecte i la valentia de la vostra ànima, us saludem. Us saludem a tots, els que creieu que en la vida hi ha quelcom més que la lluita per dominar, els que creieu que l'art educa el bon gust, que el treball dignifica l'home, que la bondat i l'amor fan millorar la humanitat.[...] El nostre crit té fortors mascles de "rebeldia" i de joventut. Llençat pels amics de les arts de Girona, voldria que l'acollíssiu amb tota simpatia. És la paraula d'una colla d'artistes gironins, una paraula que recorre les nostres comarques, i a l'ensem que estreny la mà a tots els companys, els alena en llur treball i els explica els nostres projectes.*»⁸

La segona col·lectiva se celebra el dia 19 d'octubre, a les Galeries Dalmau. Es tracta d'una exposició d'art abstracte que només dura aquell dia. Àngel Planells hi participa amb E. Basiana, J. Gausachs, X. Güell, E. Homs i Papiol, que també havien participat a la col·lectiva de l'any anterior. S'hi incorporen, perquè no hi havien participat anteriorment, Carbonell, Costa Claret, Grau Sala, Miró, Sandalinas, de Sucre, Torres Garcia i Villà.

La tercera –*Exposició d'Art Modern Nacional i Estranger*, presentada per Magí A. Cassanyes– se celebra entre el 31 d'octubre i el 15 de novembre i és una exposició memorable. El catàleg inclou fotografies de Xavier Güell, del mateix Papiol, de Francesc Serra –les fotografies del qual són indispensables per a l'estudi de la primera època de Planells– de Frederic Cuyàs i Tort o Tortós, de qui no tinc més referències. El grup de *Sol Ixent*, segurament informat per Planells, segueix els avatars d'aquesta exposició que, inicialment,

s'havia d'haver inaugurat el dia 18 de maig i no és possible perquè Josep Dalmau encara no ha tornat del viatge a París i Brusel·les.⁹ Els cadaquesencs informen que es trasllada al mes de juny, però no se celebrarà, com hem dit, fins a finals d'octubre.

Entre els autors estrangers seleccionats hi ha Hans i Teamber Arp, Louise Blaire, Gustave Cochet, Fetro Cupera, A. Clergé, S. Charchoune, Theo Van Doesburg, Rocier Eusel, Otto Freundlich, Louis Fernández, Jean Helion, A. Jouclar, André Lothe, Marembert, Glyca Nilbauer, Piet Mondrian, Adya i Otto van Rees, Vantergerloo, Otto Weber i John Xceron.

La representació local –Dalmau en diu *secció local*– no queda pas curta: Evarist Basiana, Joaquim Biosca, Creixams, Artur Carbonell, Montserrat Casanova, Valeri Corberó, Antoni Costa, Josep Claret, Pere Daura, Agustí Ferrer, Aurora Folquer, Lluís Gara, Xavier Güell, Emili Grau Sala, Elvira Homs, Joan Junyer, Maria Lluïsa Lamor, López Cañete, Lluís Morató, Josep Maria Puig, Pau Planas, J. Papiol, Àngel Planells, Ramon Reig, Joan Sandalinas, Josep Maria de Sucre, Joaquim Torres Garcia, Ignasi Vidal i Miquel Villà.

Aquesta inaugural, com havia passat anteriorment, és analitzada per Sebastià Gasch a *La Gaceta Literaria* que dirigeix Ernesto Giménez Caballero. L'article, a les primeres pàgines del número del mes de desembre, reproduïx quatre pintures, dues de dos autors consagrats i dues més de dos novells. Dels consagrats Hans Arp i Joaquim Torres Garcia es reproduïxen respectivament *Relleu plàstic* i *Composició*; dels joves Planells i Carbonell, *Camí de somnis* i *Nochebuena*.

L'article comença glossant la trajectòria de les Galeries Dalmau des de 1912 en aquests termes: «*Cuando se escriba la historia del pugilismo artístico catalán, cuando en tiempos venideros se imponga la tarea de reseñar los numerosos combates que han sostenido en Cataluña el arte nuevo y el arte caduco, José Dalmau tendrá que ser necesariamente señalado como el máximo promotor. Dalmau es el auténtico Tex Rickard del moderno arte catalán.*»

D'entre tots els joves pintors, Gasch acaba destacant Àngel Planells i Artur Carbonell en aquests termes: «*El superrealismo tiene en esta exposición dos adeptos de talento, Planells y Carbonell. El primero es rico en notable imaginación, esa inapreciable cualidad que tanta falta hace a los pedestres copistas del natural, que abundan, desgraciadamente, en estas latitudes. Las obras de este joven artista constituyen una de las más poderosas atracciones de este conjunto. Obras de indudable alcance espiritual: plasmación de ensueños, visiones de alucinado, transcritas con medios absolutamente esterilizados, de calidad de hojalata pintada.*» Observeu que les frases metàl·liques del final de l'article ens remetent al que s'havia publicat a *L'Amic de les Arts*.

El dia després d'acabar-se l'exposició *Sol Ixent*¹⁰ dóna aquesta notícia: «*Àngel Planells, el nostre company de redacció i jove pintor, presenta tres quadres a l'exposició. [...] Aquestes obres porten els títols següents: Tres hores de silenci sobre el mar, La nostra reclusió era perfecta i Claror de silenci. Quan escrivim aquestes ratlles –primers dies de l'exposició– l'última obra esmentada ja porta la nota de adquirit [...] i fem vots perquè totes les seves teles exhibides ostentin el ditzós i reconfortant adquirit.*»

A finals d'any, la revista de Cadaqués, publica l'article Les pintures de Planells que signa un tal Blanc i Negre. Diu l'articulista: «*Planells va afermant-se en la tècnica pictòrica i els seus quadres que anys enrera no eren més que senzills assaigs de fantasia i coloraines, avui tenen un sentit i una concreció colpidores, i denoten, a més, una facilitat d'execució força envejable i un domini absolut del "colorit". [...] La seva obra «Claror de silenci» és dintre la seva concepció de tendència avançada, amb tots els conscients, subconscients i surrealismes, una obra acurada de plasmació, amb un domini i una decisió en els colors i una aptitud representativa, que el fa caminar a pas de gegant cap al camí de la perfecció.*»¹¹

A Cadaqués, l'agost d'aquest any 1929, influïts per Dalí, hi arriben René Magritte amb la seva dona, Camille Goemans amb Ivonne Bernard, Paul Éluard amb Gala i la seva filla Cécile. *Sol Ixent*, defensora, amb Josep Puig Pujades, de Dalí a capa i espasa, en dóna notícia a la secció de notícies breus.¹² Planells es relaciona

especialment amb el marxant Camille Goemans i amb René Magritte, dos difusors europeus de Planells, que l'introduiran a les revistes *Varietés*, *Cahiers de Belgique* i, més endavant, a *Documents* 34. La relació és fructífera perquè a més a més permet que Planells aprengui.

Durant aquells dies, Magritte li ensenya un quadre acabat d'enllestir, *Le Temps menaçant*,¹³ que el propi Planells recordava amb el títol de *Tempesta amenaçant*. El quadre té tots els elements d'una marina: al bell mig del cel hi ha un trombó; a l'esquerra, una cadira de vímet i, a la dreta, una escultura amb els braços tallats a l'altura de l'espatlla i les cames tallades arran del sexe. Santos Torroella també assenyalava que Magritte va mostrar-li una altra tela que havia enllestit: *La clef des songes*.¹⁴ Anton Planells, al seu torn, comenta que el seu germà i Magritte també van intercanviar quadres. El de Magritte era petit i es dividia horitzontalment en dues meitats. A la part superior, sobre un cel negre, a dreta i esquerra hi havia dues taques ocres. A l'interior de la primera hi havia escrit *le vent*; a l'altra, Magritte va escriure-hi *le cheval*.¹⁵

El mateix Planells havia escrit a *Sol Ixent* un article sobre Magritte¹⁶ que confirma la relació: «Les obres que produí durant la seva estada a Cadaqués, aquest estiu, i que amablement ens mostrà abans de la seva marxa, responen de ple a la seva especialíssima concepció de la pintura. Hom veia en les seves teles elements purament objectius disposats segons unes lleis de composició, de raó absolutament poètica, o bé transformats o deformats per una interpretació original, que dotava a objectes sovint vulgars d'un resplendor enigmàtic i obsessionador. En altres obres, Magritte fugia en absolut de la representació o de la imitació més o menys poètica dels objectes per produir obres absolutament instintives d'un instintivisme incontrolat. [...] Nosaltres, tal vegada per una secreta raó de temperament, preferim les seves obres més representatives, narratives de belles irrealitats o fets senzillament enigmàtics, com són per exemple *L'autòmata*, *La idea fixa*, *Les idees de l'acròbata* i *tantes d'altres*».

D'aquesta relació amb René Magritte se'n deriven aprenentatges compositius. La tècnica de relacionar objectes o figures sense cap tipus de lligams que singularitza el pintor belga impressiona Planells. La relació insòlita entre dos elements sense cap tipus de lligam, arriba fins a la juxtaposició o la fusió de dos o més elements en un de sol. En una tela de Planells, datada el 1930, el títol de la qual és *L'espace*, pot veure's la fusió d'un ull i un dit que aguanta un llapis.

Aquella tardor de 1929, coincidint amb el trasllat de tota la família a Blanes, les revistes *Varietés* i *Atlántico* es fan ressò de l'obra de Planells. Al número 7 de la revista *Atlántico*, Sebastià Gasch comenta l'obra de Planells i es reproduïx una obra.¹⁷ La revista de Brusel·les, *Varietés*, al número 6, que correspon a 15 d'octubre, reproduïx un dibuix de Planells que il·lustra un poema de Paul Morand, *Budapest longueur d'onde*. A finals d'any, Planells assisteix a la projecció privada de *Un chien andalou*, projecció que li serveix per incorporar el tema de l'ull, dic, del globus ocular a la seva obra.

Per a Planells 1930 és un any d'una intensa activitat pictòrica, literària i crítica. A primers d'any publica el seu primer poema en prosa, el títol del qual és *Punxes a Sol Ixent*.¹⁸ El mateix número inclou un article sobre Dalí on es fa ressò de l'exposició del mes de desembre anterior a la galeria Goemans.¹⁹

Un més abans de la seva primera d'exposició individual l'activitat continua essent frenètica. A *Sol Ixent* hi publica –ho hem escrit abans i ara ho tornem a recordar– un article sobre el formidable pintor belga.²⁰ La revista *Hèlix* li reproduïx dos dibuixos i publica un comentari anònim, que cal atribuir a Joan Ramon Masoliver; on, entre altres valoracions, se'ns informa que «Planells projecta una exposició de les seves pintures més recents, exposició que no dubtem tindrà l'èxit de les seves teles anteriors que passaren a formar part de col·leccions belgues i franceses i que han merescut, per exemple, els elogis de *Varietés*, la gran revista de Brusel·les.»²¹

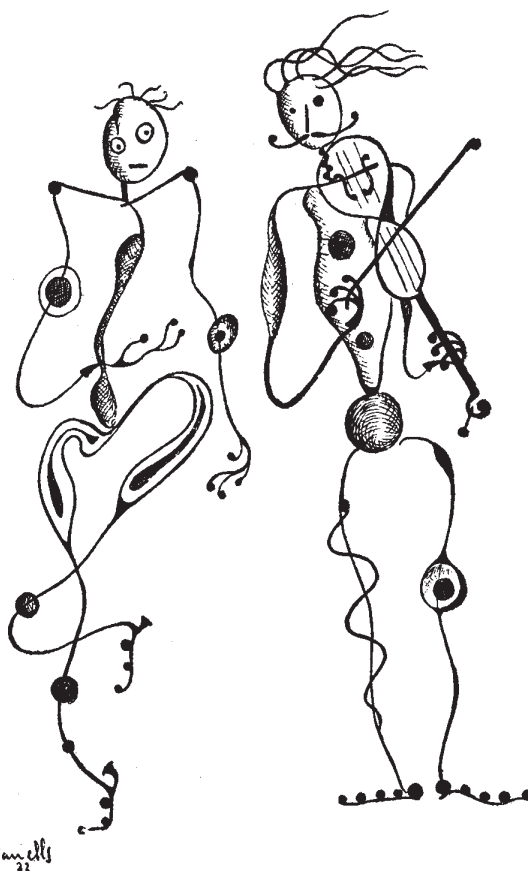
El crític havia començat l'article confessant que creia que Planells era un simple imitador de Dalí. A continuació, Masoliver es fa ressò de les idees de Sebastià Gasch. I, finalment, acaba provocant Planells i demanant-li acció: «Salvador Dalí haurà mostrat el camí al seu amic. Planells, tímid, incapaç de fer mal a ningú és, malgrat tot, un gran esperit rebel. Ja de petit, ens explica Sebastià Gasch, els seus dibuixos exartístics manifesten un fort interiorisme, el fons d'un torturat. Un turmentat, i per tal un torturador, Àngel Planells és un

crit contra la burgesia, contra la societat: és el sadisme més intel·lectualitzat, i a fi de comptes hi trobem el gust per la sang, del cruent innat a l'home. Si el crim és l'acte d'un home que es supera –com diu el Raskolnikof dostoiewskià– Planells no serà mai d'aquests superhomes; porta un llast de vida aburguesada considerable i unes maneres totes dolces. Però de Raskolnikof tan sols el separa l'heroisme de donar el salt, l'acció. Així l'esperit subvertit existeix, i és el jo que davant les realitzacions de Dalí descobrí un paral·lel, hi veié un camí per a manifestar-se. Ara, de ple en aquest descobrir-se ell mateix, imposant-se com a sola norma la sinceritat, creiem que s'ha alliberat prou d'aquella influència: aquests dos dibuixos en són la prova.»²² Les paraules de Masoliver, que hem transcrit íntegrament, poden ajudar a entendre que Planells, un any més tard, acabés escrivint el manifest *Crítics infal·libles*, on ataca Joan Sacs, Rafael Benet i Joan Cortés.

La primera exposició individual d'Àngel Planells, presentat per Sebastià Gash, es realitza a les Galeries Dalmau, entre el 29 de març i el 12 d'abril de 1930. Hi exposa dotze quadres, els títols dels quals dona anticipadament la revista cadaquesenca.²³ Entre les pintures, totes elles de 1929 llevat de la darrera, hi ha: *Lluita de paisatges*, *L'hora difícil*, *La calma s'esquinça com un vel*, *El desig amagat*, *Tres interrogants*, *La visita diària*, *Dijous* i *Les destruccions amables*. També hi exposa dos col·lages –*Monument* i *La Bona arquitectura*– i dos dibuixos amb els títols de *Pesquera* i *Música*. D'aquestes obres en vendrà set; la resta es tornarà a exposar a Madrid.

El dia 1 d'abril, Sebastià Gasch, el divulgador incansable de Planells, publica una elogiosa crítica al número tretze de la revista *Atlàntico*, recollida per Lucía García de Carpi: «Planells es un artista auténtico, un pintor dotado, rico en un mundo interior pródigo en sorpresas, que coincide con las búsquedas de algunos pintores llamados superrealistas, no por imposición de boga pasajera, sino por imposición de su temperamento. Planells desde niño ha sido solicitado por las exploraciones del subconsciente. Y ahora, con el advenimiento del superrealismo, ha hallado el instrumento más apto para exteriorizar sus visiones interiores. Sus telas, según propia afirmación, son una confesión. Una confesión de insobornable sinceridad»²⁴ El mateix Gasch, dos dies abans d'acabar l'exposició encara torna a ser l'altaveu d'Àngel Planells, publicant una ressenya a *Mirador* i, en acabar l'exposició, *Sol l'xent* fa saber que ha estat un èxit formidable i promet una crítica que no s'arribarà a publicar.²⁵

Però al costat d'aquestes crítiques militants i elogioses n'hi ha d'altres que plantejen interrogants. Fernando Viscaí, per exemple, a les pàgines del Diari Oficial de l'Exposició de Barcelona, escriu: «Este pintor expone doce obras que son más bien una serie de esquemas jeroglíficos, los cuales necesitarían cada uno una explicación previa del autor en forma de conferencia o folleto. La forma plástica ya se empleó hace miles de años para transmitir conceptos al porvenir, pero esto sucedía cuando los caldeos no habían inventado el alfabeto. Hoy cada Arte tiene su campo de noción definido y la literatura dispone de medios expresivos de las ideas a los cuales nunca podrán aproximarse los rudimentarios de que disponen para poder expresarlos, invadiendo un campo, las Artes plásticas».

El mes de maig Planells publica el poema en prosa *8 hores*²⁶ que la revista *Recull* reproduirà al número de 23 de gener de 1931. I amb el pseudònim de irònicament violent *Lluç i Fer* publica un nou poema en prosa, *Dos quarts de nou*, a la revista de Cadaqués.

A la revista *Recull* les reaccions que provoca el fenomen Planells són diverses. Francesc Puig i Llena i A. F. respecten Planells, tot i que confessen no entendre-hi. Alhora la revista li publica dibuixos i poemes surrealistes i, a més a més, li demana que col·labori en la portada del número extraordinari de Nadal. Alguns col·laboradors, però, són implacables amb els poemes surrealistes. Per exemple: J. Martinelli al número 372, de 9 d'agost de 1930, publica dos madrigals, el *Madrigal del macadam asfàltic* que dedica sorneguerament a Planells, Dalí, Gasch i altres "asos" surrealistes. Per al segon busca un títol més burleta *Madrigal del violí psicatòsic i l'orxata concomitant*. Al número de la setmana següent apareixien *Sidral i Surrealisme lapsus lingüe: Au chien qui fume o Blanes cap aquí*, que continuen les burles anteriors, la darrera de les quals denota que el chien de Dalí i Buñuel ha fet forat.

Abans que acabi l'any, als números de *Recull* de 15 i 22 de novembre, hi publica l'article teòric *La violència i l'absurd fonts de poesia* que alguna vegada s'han relacionat amb la segona exposició individual que es realitza entre el 5 i l'11 de desembre de 1930 a l'Ateneu Arenyenc. Planells, que encapçala aquest article amb una llarga cita de Edgar Allan Poe sobre la bogeria, explica què és el surrealisme: «el surrealisme no pot ser acceptat com una tendència escolar com ho fou el cubisme i encara més el purisme. El surrealisme és quelcom personal. El qui emportat d'un impuls ingenu de novetat intenti afiliar-se a aquesta tendència es veurà extraviat entre els seus propis fantasmes o, pitjor encara, entre el buit desesperat de la seva subconsciència. El somni és un dels mots que més encertadament pot pronunciar-se davant les obres surrealistes. El mateix mecanisme que guia els somnis guia les creacions dels surrealistes. Igual que en els somnis, en les pintures surrealistes es realitzen els impossibles més absurds i les coses més llunyanes s'entrellacen amorosament; els cossos poden canviar la projecció de llurs ombres, poden esdevenir a la vegada sòlids i líquids i les lleis de la gravetat poden escamotejar-se sense perill i d'una manera naturalíssima. El somni del surrealista és una finestra oberta a lo meravellós, a lo absurd, a lo involuntari, a la violència... per tant, a la poesia.»²⁷ Són surrealistes Chirico, Dalí, Tanguy i Magritte. Aquests són els millors exponents d'aquest paradís tancat als altres mortals.

1931 neix amb les millors perspectives. *Sol Ixent* del mes de febrer avança dues notícies. La primera és que Planells prepara una exposició a Madrid, al saló del diari *El Heraldo*; la segona ens assabenta que a Brusel·les es prepara una gran exposició d'art europeu²⁸ que abastarà del fauisme al surrealisme. Hom preveu que hi siguin convidats Sunyer, Villà, Sànzeu, Salmerta, Domingo, Junyer, Mateos, Rebull, Ferrand, Miró, Dalí i Planells. Precisament, a *Cahiers de Belgique*, un dibuix a ploma il·lustra l'article de Sebastià Gasch, *L'art vivant en Espagne*.²⁹

Quant a literatura, aquest any és l'any de *Crítics infal·libles* i de nombrosos poemes en prosa. Començant per aquest segon aspecte, el número 395 de *Recull*, que correspon al mes de gener, reproduïx *8 hores*. Els mesos de febrer i març publica quatre poemes surrealistes: *La punta dels dits i Tots els ocells*³⁰, *Els talons dels peus i Mil peixos*.³¹ I al número 420 de *Recull*, de 18 de juliol, hi apareix la primera sèrie de *Poemes a la misteriosa* que tindrà la seva continuació al número de 25 de juliol de 1932, al qual acompanya un dibuix a ploma, *Vals vienès*. Santos Torroella també ha registrat el poema *Els homes grisos* que J.V. Foix publica a la pàgina literària de *La Publicitat* el 23 d'octubre de 1932.³² Pel que fa a *Crítics infal·libles*, que es publicà en full volant, hem constatat *Sol Ixent* el reproduïx el dia 21 de març de 1931 amb aquests termes: «El nostre col·laborador i paisà, el distingit pintor avantgardista Àngel Planells, ha dirigit a l'opinió un manifest fustigant la crítica de determinats crítics d'art. Encara que el company Planells no ens hagi pregat la inserció, a títol informatiu volem que els nostres lectors llegeixin el seu manifest. Estem segurs, que fent-ho així, interpretem els desitjos de l'amic Planells.»³³

Planells ataca els artistes que, sense haver evolucionat gens, continuen pintant *saboroses i cadavèriques genialitats*, i critica també el conformisme del públic badoc, content i fracassat com els crítics. De fet, els destinataris del manifest són els que surten més malparats. Planells tracta els crítics de pobres infelïços

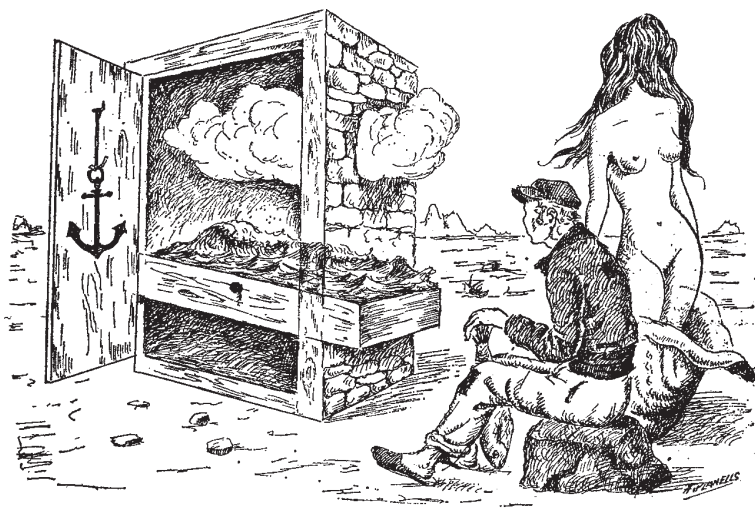
que rebenten amb intransigència tot el que no poden entendre. Aquests estúpids insensibles, al capdavant dels quals hi ha Joan Sacs, Rafael Benet i Joan Cortés, estan tan carregats de dogmatisme que si alguna cosa mereixen és el menyspreu.

Sense dissimular les seves idees, Planells també fa de crític –conciliador– de les exposicions blanques. A propòsit de les de Matias Canturri i de mossèn Jaume, de la congregació de la Sagrada Família, escriu: «Jo, fidel a les meves íntimes conviccions crec indispensable oposar en front a aquestes pintures la meua opinió, millor que oposada, absent a un art que crec que ha complert ja amb excés i que ha donat ja tots els seus resultats. Tot i això les obres exhibides pel senyor Canturri etc. [...] Jo, sobrerrealista convençut, sovint apartat del món real, abocat a una contínua exploració de paisatges i fets sobrerrealistes he sentit un dolç repòs en veure les pintures etc. [...] Jo, sobrerrealista convençut, apartat, per les meves idees possiblement equivocades però sinceres de l'art realista, recomano una visita a aquest conjunt...»³⁴

Pel que fa a les exposicions, la més important és la de Madrid. Tal com havia succeït en la primera exposició, la revista de Cadaqués anuncia anticipadament les quinze teles que hi exposarà entre el 20 d'abril i el 5 de maig.³⁵ Els títols de les teles que hi pensa exposar són *Mujer paisaje*, *Dulce equilibrio*, *Corcho herido*, *El amor y la tenacidad*, *El ojo vigilante*, *Domingo*, *Crimen impune*, *Tres interrogantes*, *Hora difícil*, *Necesito dos jóvenes*, *Las destrucciones amables* (1928), *El secreto de los lunes* (1928), *Conejo y gallina*, *La buena arquitectura* i *Pescador*. D'aquestes obres, hi havia tres pintures –*Las destrucciones amables*, *Tres interrogantes* i *Hora difícil*– un collage –*La buena arquitectura*– i un dibuix –*Pescador*– que ja s'havien exposat en la primera exposició individual de Planells, celebrada a Galeries Dalmau.

L'exposició acaba obrint les seves portes entre el 2 i el 16 de juny. La crítica que apareix a *Sol Ixent*, signada amb el pseudònim de Corresponsal³⁶ es molt diferent de les anteriors i anticipa la que li farà Gaietà Rahola quan l'any següent exposi a la Galeria Syra: «segurament hauria aparegut en major nombre d'elles el rètol de venut, tan apreciat pels pintors, si els motius exposats haguessin estat coses més reals com es reflexen en els quadros de Meifrèn, Matilla i Civil i altres pintors que honren el nostre estimat Cadaqués.»

Francesc Puig i Llensa, després de confessar que no hi entén, s'hi refereix elogiosament a l'article *En Planells, surrealista*, aparegut a les planes de *Recull* el 4 de juliol: «El nostre amic Planells és un artista amb totes les de la llei [...] Per poc que ens hi entenguem –i nosaltres ja ens hi entenem ben poc, tanmateix– en totes les pintures d'en Planells, per extravagants que ens semblin, hi veurem l'artista.»³⁷

A Madrid, tenim constància que d'aquesta exposició se n'ocupen *Crónica*³⁸ i *Blanco i Negro*. Del

cronista d'aquesta darrera publicació, Manuel Abril, ens interessa especialment el darrer paràgraf: «*Todo esto sería profundo si estuviera acometido con hondura; estando tan cerca como está –más cerca de las farándulas y de los sistemas ajenos que de la introspección vigilante y espontánea– resultan estos cuadros, sin embargo, mucho más interesantes de deletrear y contemplar que las cien mil obras de siempre, más normales, al parecer por ser más rutinarias.*»³⁹

La tècnica compositiva d'alguna d'aquestes teles recorda el joc del *cadavre exquis* en què intervenen diverses persones. Així es despenia de la crítica de Corresponsal: «Per comprendre la seva estructura bastarà fer un croquis del primer, o sigui *La mujer paisaje*, formós quadre d'un metre i vint centímetres d'alt per uns seixanta centímetres d'ample, en què formoses abelles en dos cercles figuren els ulls; dues pastanagues, les finestres del nas; una caps de bombons, la boca; dues patates, els pits; un trombó, el cor; una cuina, l'estómac i així successivament, una rosa, una papallona, un ocell, un cargol etc. acabant la dona sense cames que es converteixen en una il·lusió de l'artista.»

Quasi un any més tard, poc després que s'hagi produït la ruptura definitiva entre Salvador Dalí i Sebastià Gasch,⁴⁰ entre maig i juny de 1932, Planells exposa a la Galeria Syra de Barcelona pintures i objectes surrealistes.

Tot i que *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya* se n'ocupen, ens interessa remarcar especialment la crítica que Gaietà Rahola publica a *Sol i xent*⁴¹ en la qual, tot acusant-lo de romàntic, se'l commina a abandonar l'avantguarda: «No tenim pas cap escrúpol de posar aquest comentari de les obres exposades per un pintor que milita amb els antiartistes sobre el sobretítol que encapçala aquesta secció Art i Artistes. Planells podrà dir-se antiartista, sobrerrealista, o objectivar-se amb qualche apel·latiu dels que acostumen a aixoplugar-se els anomenats per ells mateixos assassins de l'Art, però en el fons Planells és un sentimental i el sentiment se l'emporta i el domina en totes les obres que exposa. [...] Ell prou vol dissimular. I amb un propòsit farcit de sobrerrealisme i artícid extravagància, busca la destrucció de tot motiu portant a cada tela els objectes més dispars i fent-ne un revoltant escampall que mati i destrueixi tota ombra d'armònica relació en el sentit clàssic que sempre havia tingut l'Art. Però les teles el traeixen. El subconscient que l'obsessiona i que ell voldria que el portés a una exteriorització desgavellada, prenyada de cantelluts i escantonats conceptes que assassinessin la idea, i cada exteriorització és una prova, una manifestació del més pur i abrandat romanticisme. [...] Nosaltres, profans en matèria i escoles pictòriques, i simples espectadors en la lluita entre tendències o escoles antiartístiques, i senzills observadors de les teles exposades per Àngel Planells, hi hem sabut veure, amb satisfacció, aquelles qualitats que capaciten, al nostre modest entendre, Àngel Planells per a ésser un pintor de notable i ben retribuïda paleta, el dia que Planells, deixant de banda les concepcions i els prejudicis avantguardistes, es lliuri de ple a la seva sensibilitat artística que l'ha de portar a ésser un pintor conscient de la seva subconsciència.»

No és la primera vegada ni serà l'última que l'acusació de «romàntic» aparegui en crítiques sobre Planells. L'adjectiu, aparentment afalagador, només pretén descol·locar un home de temperament molt allunyat de Dalí, un artista que no practica la provocació sistemàtica i cada vegada més punyent, un poeta que, tot i ser temàticament surrealista, no ha trencat amb l'ortografia, ni amb la sintaxi, ni amb la forma en general. Es tracta de desconcertar el crític conciliador; l'autor d'un manifest més de defensa que no d'atac, amb confosos cants de sirena.

Josep Bota i Gibert. Filòleg

Notes

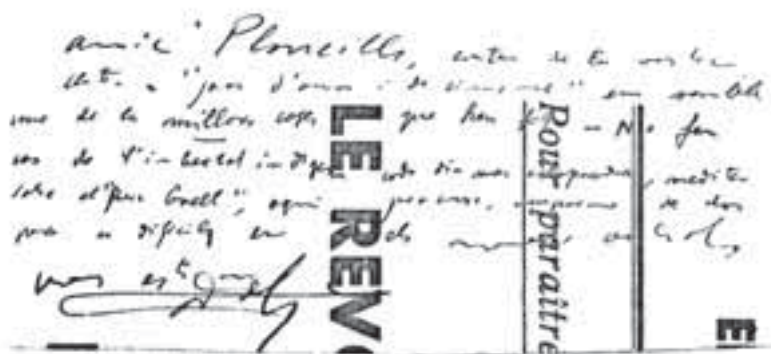
- ¹ Redacció. «Una obra de S. Dalí és retirada del Saló de Tardor». *La Publicitat* [Barcelona], 6 d'octubre de 1928, p.5.
- ² Una carta de S. Dalí. *La Publicitat* [Barcelona], 7 d'octubre de 1928, p.7.
- ³ vg. GIBSON, Ian. *La vida excessiva de Salvador Dalí*. Barcelona: Empúries, 1998, p. 251.
- ⁴ *Recull* [Blanes], núm. 421, (25-VII-1931), p.10.
- ⁵ Hi ha referències a revistes, a l'arribada de Goemans, Magritte i Eluard a Cadaqués, a la inauguració de la primera exposició de Dalí a París, a la filmació a de L'âge d'or a Cadaqués. Aquesta informació podeu trobar-la als números 136, 141, 144, 148, 155 i 164 de *Sol Ixent*.
- ⁶ GASCH, Sebastià. «Inaugural de les Galeries Dalmau». *L'amic de les arts* [Sitges], núm.30 (30-XII-1928), pp. 236-238.
- ⁷ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 137, (28-II-1929), p.6.
- ⁸ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 141, (30-IV-1929), p.6.
- ⁹ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 143, (31-V-1929), p.7-8.
- ¹⁰ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 154, (16-XI-1929), p.6.
- ¹¹ BLANC I NEGRE. «Les pintures d'en Planells». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 156, (15-XII-1929).
- ¹² Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 148, (15-VIII-1929), p.10.
- ¹³ SANTOSTORROELLA, Rafael. *Salvador Dalí corresponsal de J.V.Foix (1932-1936)*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 1986, p. 185.
- ¹⁴ SANTOSTORROELLA, Rafael. «Dietari artístic». *El noticiero Universal*. [Barcelona], (4-II-1975).
- ¹⁵ BOTA GIBERT, Josep. *Àngel Planells*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1980, p. 11-12.
- ¹⁶ PLANELLS, Àngel. «Siluetes de pintors: René Magritte». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 158, (1-II-1930).
- ¹⁷ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 157, (15-I-1930), p.15.
- ¹⁸ PLANELLS, Àngel. «Punxes». *Sol Ixent*. [Cadaqués], núm. 157, (15-I-1930), p.12.
- ¹⁹ PLANELLS, Àngel. «Siluetes de pintors: Salvador Dalí». *Sol Ixent*. [Cadaqués], núm. 157, (15-I-1930), p.10 i 16.
- ²⁰ PLANELLS, Àngel. «Siluetes de pintors: René Magritte». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 158, (1-II-1930).
- ²¹ Anònim [MASOLIVER, Joan Ramon]. «Àngel Planells». *Hèlix*. [Vilafranca del Penedès], núm. 9, (febrer de 1930), pp. 7-8.
- ²² Anònim [MASOLIVER, J. R.] Op. cit., p.7.
- ²³ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 162, (29-III-1930), p.5.
- ²⁴ GARCÍA DE CARPI, L. *La pintura surrealista en España (1924-1936)*, Madrid: Itsmo, 1986, p.84.
- ²⁵ Anònim. «L'exposició Planells». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 163, (15-IV-1930), p.8.
- ²⁶ PLANELLS, Àngel. «8 hores». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 166, (31-V-1930), pp.4-5.
- ²⁷ PLANELLS, Àngel. «La violència i l'absurd, fonts de poesia». *Recull* [Blanes], núms. 386 (1ª part: 15-XI-1930), p.3 i 387, (2ª part: 22-XI-1930), p.3.
- ²⁸ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 183, (17-III-1931), p.6.
- ²⁹ GASCH, Sebastià. «L'art vivant en Espagne». *Cahiers de Belgique* [Bruxelles], pp. 199-201.
- ³⁰ PLANELLS, Àngel. *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 183, (17-II-1931), p.3.
- ³¹ PLANELLS, Àngel. *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 185, (14-III-1931), p.4.
- ³² SANTOS TORROELLA, Rafael. *Salvador Dalí corresponsal*. ...op. cit., p. 185.
- ³³ PLANELLS, Àngel. «Crítics infal·libles». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 186, (21-III-1931), p.5.
- ³⁴ PLANELLS, Àngel. «Dues exposicions». *Recull* [Blanes], núm. 425 (22-VIII-1931), p.3.
- ³⁵ Anònim. «Notícies». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 190, (9-V-1931), p.4.
- ³⁶ Corresponsal. «L'exposició Planells». *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 194, (27-VI-1931), p.3.
- ³⁷ PUIG I LLENSA, Francesc. «En Planells, surrealista». *Recull* [Blanes], núm. 418 (4-VII-1932), p.7.
- ³⁸ CADENA, Josep M. «El genuíno surrealismo de Ángel Planells». *Diario de Barcelona*, 13 de maig de 1973, p- 12.
- ³⁹ GARCIA DE CARPI, Lucía. Op. cit., p. 85.
- ⁴⁰ GIBSON, Ian. *La vida excessiva de Salvador Dalí*. Barcelona: Empúries, 1998, pp. 417-418.
- ⁴¹ G.R. [RAHOLA, Gaietà]. «Art i artistes: L'exposició Planells.» *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 213, (15-VI-1932), p.2.

A L'ENTORN D'ÀNGEL PLANELLS

Quatre cartes de Salvador Dalí a Àngel Planells

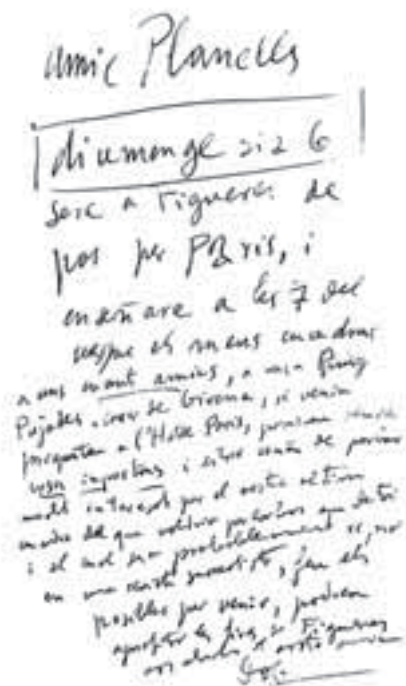

Des de París (1929-1930)¹

amic Planeills,² content de la vostra lletra. “jocs d’amor i de cinisme” em sembla una de les **millors**³ coses que heu fet ~ No feu cas de l’imbeci(li)tat indígena cada dia mes aclaparadora,⁴ mediteu sobre el “parc Güell”,⁵ aquí procuro ocupar-me de vos pero es difícil en els moments actuals.⁶

Vos estima

Dalí

Des de Cadaqués (1932-)⁷

amic Planells,

diumenge dia 6 seré a Figueres de pas per París, i ensenyaré a les 7 del vespre els meus quadros a uns **quants amics**, a casa Puig Pujades.⁸ carrer de Girona, si veniu pregunteu a l’hotel París, podríeu veure **coses importants**⁹ i estaré content de parlar; molt interessat pel vostre últim quadro del que voldria parlar-vos en detall i el qual serà probablement repro(duït) en una revista surrealista, feu els possibles per venir, podreu aprofitar les fires de Figueres

Vos abraça el vostre amic

Dalí

Amic planells, meravellós
 la meua foto de Milou - mercès -
 Com meua vista els Crítics indígenes
 no han avançat un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!
 M'he de donar un pas de fa 10 anys!

Des de París (1933)¹⁰

Amic planells, sensacional la vostra photo de Milou¹¹ - mercès -

Com aureu vist els Crítics indígenes no han avançat un pas de fa 10 anys! són allà on eren! és colossal - treballem força, ja sabeu que estimo lo que feu i en el moment oportú vos faré conèixer a París, com podeu pensar en parlo als amics, però no cal precipitar les coses cal ésser en aquestes qüestions extraordinàriament àvil.

Salvador Dalí

Diré que us enviïn Minotaure si en queden, car crec que es venen ràpidament.

Postal tramesa per Dalí des de Tucson (Arizona) durant la Guerra Civil on hi consta que ha passat la censura de la República Espanyola. 1937¹²

Monsieur Àngel Planells
 Carrer Ample 17
 Blanes (Gerona)
 Espagne

Què feu?
 Vos envia un abras

Salvador Dalí
 Contesteu-me a Hotel Saint MORITZ
 50 Central Park NEWYORK

Josep Bota i Gibert. Filòleg

Notes

¹ En la correspondència daliniana mai no hi ha el lloc des d'on s'escriu ni dates; de vegades, el mata-segells ens ajuda. Però moltes altres vegades hem de deduir la data a partir del que es comenta. Dalí va fer-se aquest el pentinat després de la ruptura de 1929. Paul Éluard i Gala són a Cadaqués l'agost de 1929. D'altra banda, el paper que empra Dalí és un full d'una revista, probablement el darrer número de *La Révolution Surréaliste*, publicat el mes de desembre de 1929, o el primer de *Le Surréalisme au Service de la Révolution* que va aparèixer durant el mes de juliol de 1930.

² Seguint els postulats de la literatura d'avantguarda, les cartes de Dalí trenquen les convencions establertes: no respecta els signes de puntuació, no empra majúscula quan cal, barrejant majúscules i minúscules, fa deliberadament faltes d'ortografia.

³ Dalí subratlla l'adjectiu.

⁴ La *imbecilitat indígena* fa referència a la crítica oficial, especialment de Joan Sacs i Rafael Benet, els atacs dels quals cada dia eren més virulents. Àngel Planells va respondre amb el manifest *Crítics infal·libles*.

⁵ L'al·lusió a la necessitat de meditar sobre l'obra de Gaudí s'explica perquè el modernisme havia impressionat molt Dalí. Al número 3 de *Minotaure* encara escrivia sobre aquest moviment: *De la beauté terrifiante et comestible, de l'architecture modern style*.

⁶ La dificultat a què es refereix Dalí eren degudes a les dificultats del seu marxant Camille Goemans, el qual li havia fet un contracte molt interessant en el qual sembla que va intervenir-hi Joan Miró.

⁷ L'al·lusió a les fires de Figueres permet situar la carta durant el mes de maig. Descartem l'any 1929 i 1930 perquè Dalí era a París i Màlaga. Sabem que a partir de 1931 exposà a les Galeries de Pierre Colle entre el 3 i l'11 de juny. Hi realitzà una segona exposició que es programà entre el 26 de maig i el 17 de juny. Havia arribat el dia 11 de maig a París per preparar l'exposició. I aquesta data lliga perfectament amb el dia 6 de maig en què ensenyava els seus quadres a Figueres.

⁸ Josep Puig Pujades (1883-1949), periodista, escriptor i polític, fou el defensor de Dalí a Figueres, d'on fou alcalde. Col·laborà a *L'Autonomista*, *L'Empordà Federal*, *La Veu de l'Empordà* i *La Nau*.

⁹ A l'exposició de 1932 hi havia quadres i objectes surrealistes. Entre els quadres, *La vellesa de Guillem Tell*, *Metamorfosi paranoica del rostre de Gala* i *Al·lucinació: sis imatges de Lenin sobre un piano*. I entre els objectes, *Relotge hipnagògic* i *Relotge basat en la descomposició dels cossos*.

¹⁰ L'al·lusió a *Minotaure* permet situar la carta durant 1933. El primer número d'aquesta revista va publicar-se durant el mes de febrer. Però és probable de Dalí es refereix al número doble 3-4, publicat el 14 de desembre, que és el més conegut.

¹¹ Clown enfarinat que apareix en les pintures de Planells d'aquesta època.

¹² Segons el mata-segells.

«Blanda, parvum oppidum civium romanorum»

Les restes romanes de Blanes

EUGENIO BURGUEÑO I VILLAREJO - M. DEL VILAR VILÀ I BOTA

Des de molt antic els historiadors i els erudits locals com Ceán Bermúdez (1832: 16-17), Pella i Forgas (1883: 153-154), Botet i Sisó (1920: 955-956), i Cases i Carbó (1929: 123-124), entre d'altres, han identificat Blanes amb la ciutat romana de *Blanda*, citada per les fonts literàries antigues.

La primera notícia escrita ens arriba amb l'obra de l'historiador romà Pomponi Mela *De chorographia* (43-44 d.E.), en la qual l'autor ens descriu la costa catalana i qualifica la ciutat com una població petita, *parva oppida* (Mela, *Chor.* II, 89-90).

Posteriorment, Plini el Vell, cap al 77 d.E., en la seva obra *Naturalis Historiae*, ens cita un altre cop la ciutat en plural (*Blandae*), com un nucli de ciutadans romans, *oppidum civium romanorum*¹, situada a la costa, entre les ciutats d'*Iluro* (Mataró) i d'*Emporion* (Empúries), després del riu *Arnum* (la Tordera) (Plini, *Nat. Hist.* III, 21-22).

Aquesta particularitat de definir, per part de les fonts clàssiques, la població de Blanes com un sol conjunt, *Blanda* (Mela, *Chor.* II, 89-90); o com si fossin dos nuclis urbans separats, *Blandae* (Plini, *Nat. Hist.* III, 21-22), fa que no es pugui precisar gaire si la ciutat romana era una població homogènia o una *dipolis*.

Segurament, la denominació de doble ciutat o *duo oppida* (Livi, *Ab urbe condita* XXXIV, 9), com és el cas Empúries (*Emporiae*) (Estrabó, *Geogr. Ib.* III, 4-9; Plini, *Nat. Hist.* III, 22), i *Ophiussae* i *Tyrichae* (Aviè, *Ora Marit.* vv. 172 i 498), s'hauria de relacionar amb un nucli de nova planta a la banda esquerra de la riera, que ocuparia el turó d'en Lladó i la zona de la Massaneda fins a la Creu Coberta i els dipòsits d'aigua municipals, format per emigrants itàlics (llatins o no), i un altre sector constituït bàsicament per l'antiga població indígena (íbers) a la banda dreta, situat al turó de Sant Joan i fins a la Parròquia de Santa Maria (VILÀ, 1982a: 67).

Malgrat tot, hi ha autors que dubten de la duplictat de les ciutats, citada a les fonts literàries clàssiques, basant-se en un aspecte gramatical, ja que una desinència en *-ai* (*-ae*), no té per què significar automàticament un nominatiu plural femení (ROSENSTINGL, 1976: 22).

Finalment, Claudi Ptolomeu, geògraf grec de mitjans del segle II d.E., també fa una referència sobre Blanda en el llibre "*Geographías Hyphégenesis*" (II, 6, 18) quan tracta la Península Ibèrica; i situa la població, dintre dels eixos de les seves coordenades geogràfiques en 18° 45' de latitud nord i 42° 20' de longitud est, col·locant-la entre les ciutats d'*Ailuron* (Mataró) i d'*Emporias* (Empúries)² (Fig. 1).

I. Antecedents històrics i arqueològics.

Abans de l'arribada dels romans a la Península Ibèrica (218 a.E.), la població autòctona d'aquesta àrea estava formada per íbers. Més concretament, el poble dels indiketes, que s'estenien per les comarques

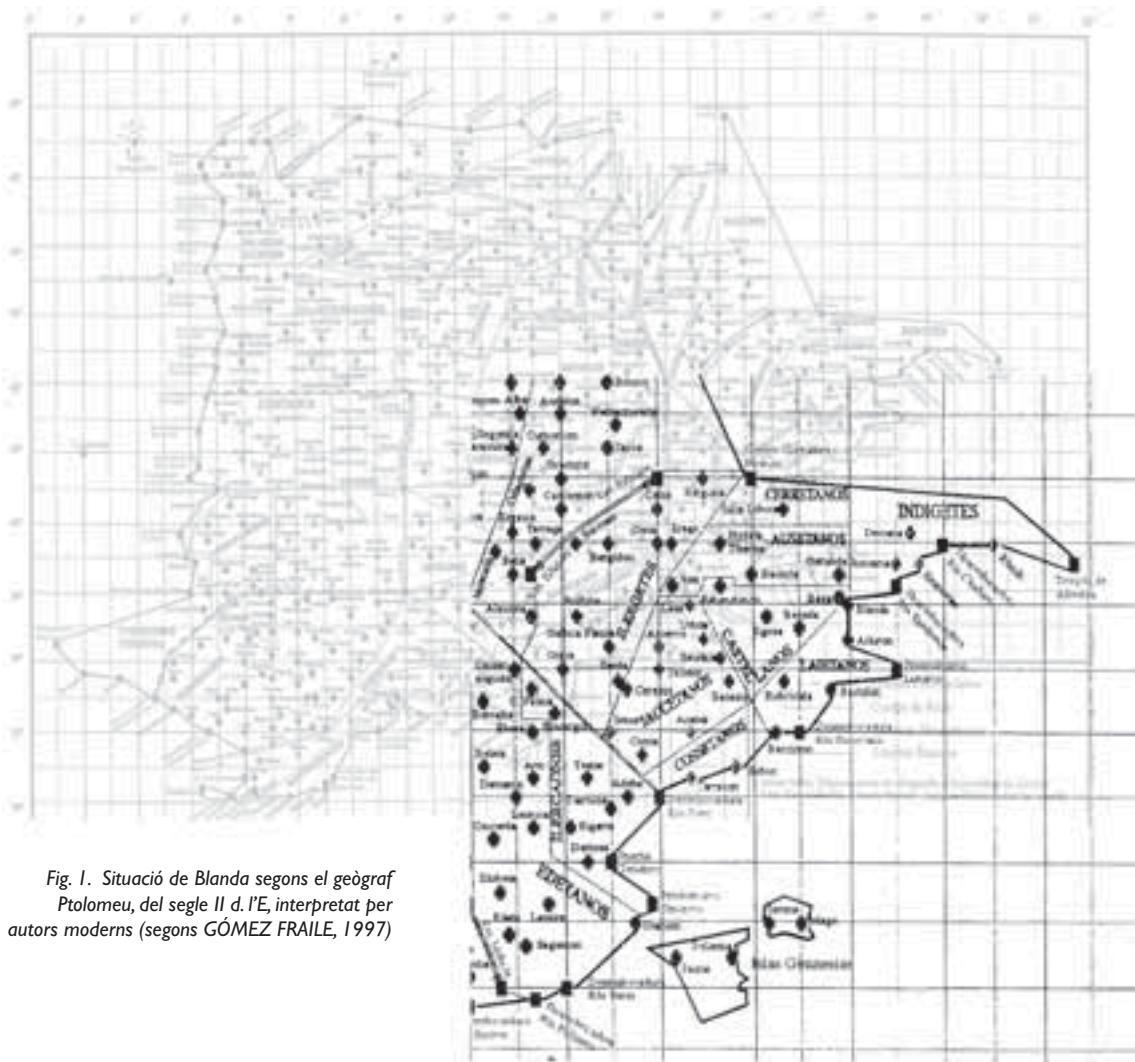

Fig. 1. Situació de Blanda segons el geògraf Ptolomeu, del segle II d. l'E, interpretat per autors moderns (segons GÓMEZ FRAILE, 1997)

costaneres gironines, des de la Tordera fins als Pirineus. Aquests habitants ocupaven les elevacions més estratègiques, on construïen els seus poblats emmurallats.

Així, es va estructurar un territori a partir d'uns recintes fortificats principals, uns altres més petits de caràcter secundari, i d'uns hàbitats aïllats dispersos, situats a les planes o en petits turons, depenent dels primers.

En el cas de Blanes, existia un nucli de població ibera a la muntanya on actualment hi ha l'ermita de Sant Joan, a la vessant més suau del turó, segons les restes arqueològiques trobades, el qual depenia del poblat ibèric més important de la zona, Montbarbat (Lloret de Mar - Maçanet de la Selva) (VILÀ, 1982a: 70-71; BURGUEÑO/MILÀ, 1996: 67-68).

La romanització al nord-est peninsular comença a partir del segle II a.E., però es produeix de forma ràpida i intensa a la Selva de Marina durant la primera meitat del segle I a. E., quan es crea un nucli urbà important a Blanes (*Blanda*) i la instal·lació de diverses explotacions rurals (*vil·lae*), com la de la cala Sant Francesc a la vora de l'ermita (VILÀ, 1982a: 243), on es barreja la població itàlica i la indígena (fig. 2 i 3).

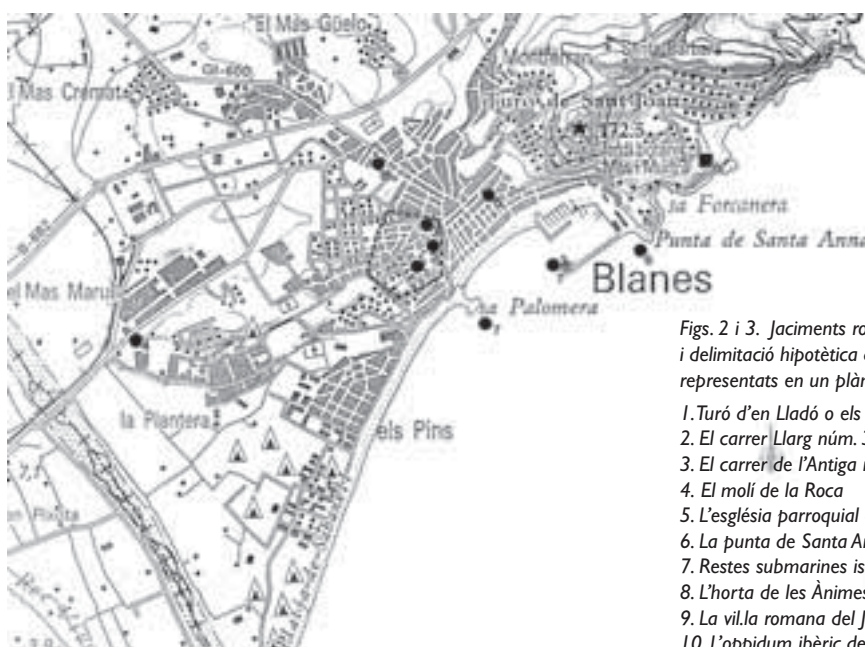
Aquesta absorció i relació cultural està constatada per la troballa de restes materials, especialment de ceràmica ibèrica conjuntament amb la romana en els jaciments excavats.

2. Restes arqueològiques.

Tots els nuclis urbans antics que tenen continuïtat de poblament, presenten dificultats a l'hora d'intentar esbrinar la seva delimitació i extensió, tant en l'espai com en el temps. Solament un seguiment arqueològic i històric exhaustiu de les modificacions urbanístiques actuals ens permetria un major coneixement del perímetre, del traçat arquitectònic, de la cultura material i de les formes de vida dels seus habitants.

S'han trobat restes arqueològiques d'època romana, tant terrestres com submarines, dintre del nucli urbà de la vila de Blanes als següents punts (fig. 2 i 3):

1.- El turó d'en Lladó o "Els Padrets" .- El jaciment s'ubica estratègicament a la part alta i a la vessant més suau d'un turonet de 40,70 metres d'altura, en direcció sud / sud-est, enfront de la Palomera, inaccessible per la banda de mar per un important penya-segat, anomenat Puig d'en Lladó, conegut popularment com "Els Padrets", "La Penya", o "El Fortillo".

Figs. 2 i 3. Jaciments romans a la vila de Blanes i delimitació hipotètica de la ciutat romana de Blanda, representats en un plànol de l'any 1888 i en un d'actual.

1. Turó d'en Lladó o els Padrets
2. El carrer Llarg núm. 36
3. El carrer de l'Antiga núm. 20
4. El molí de la Roca
5. L'església parroquial de Santa Maria
6. La punta de Santa Anna
7. Restes submarines isolades
8. L'horta de les Ànimes
9. La vil·la romana del Jardí Botànic-cala de Sant Francesc
10. L'oppidum ibèric del turó de Sant Joan

La referència del topònim modern ve del seminari que els PP. de la Sagrada Família tenien al carrer de Sant Bonós, on la finca ocupava tot el puig.

La seva situació a la costa, dintre de la població de Blanes, fa d'aquest punt una petita talaia des d'on es dominava visualment la badia natural, tota la plana litoral i gran part de la vall inferior de la Tordera. En l'actualitat, el pujol està totalment urbanitzat, per la part oposada a la Penya.

Les primeres notícies escrites de troballes arqueològiques varen ser portades a terme per l'erudit Botet i Sisó, el qual identificà el topònim *Blande* amb Blanes per les restes arqueològiques al cim d'un turó, on als seus peus se situaven els barris de s'Auguer i sa Massaneda, a la riba dreta de la riera de Blanes.

Aquest autor cita que, segons Roig i Jalpí, s'hi trobaren parets, canalitzacions d'aigües, monedes, pesos de teler i restes ceràmiques, bales de fona de plom, teules i denes de collaret de pasta vítria, en fer obres en el convent/seminari del PP. de la Sagrada Família (BOTET i SISÓ, 1920: 955-956).

Altres autors com Coma (1922: 12-13), Serra Ràfols (1928: 242), Cases i Carbó (1929: 101) i Castillo (1939: 233), donen les mateixes dades que Botet i Sisó. Posteriorment a aquests historiadors i erudits locals, el jaciment és citat per Pericot (1947: 170), Pla i Cargol (1949: 194-249), i Ripoll/Ferrer (1966: 3).

No serà fins a l'any 1972 quan comença una excavació programada sota la direcció de la Dra. Ana Mª Muñoz de la Universitat de Barcelona. Aquesta investigadora va realitzar dues campanyes als mesos de març i de setembre-octubre del mateix any. Els resultats, després d'unes puntuals intervencions a la part de dalt i a la part baixa del turó, són uns talls estratigràfics a la vessant nord / nord-oest, dins d'una àrea d'excavació de 12 per 20 metres.

La intenció era mesurar la importància del jaciment, la seva extensió, la relació de les estructures i, a partir de l'estudi dels materials, situar-lo cronològicament.

Els treballs realitzats donen el descobriment de dos carrers perpendiculars, retallats a la roca granítica, un en direcció sud-nord, de quatre metres d'amplada, i un altre, en direcció est-oest, amb estructures constructives a ambdós costats.

Un primer avanç d'aquests resultats es va presentar al VII *Symposium* de Prehistoria Peninsular, el qual roman inèdit (MUÑOZ AMILIBIA, 1973).

A l'any 1976, els treballs arqueològics resten sota la direcció d'un de nosaltres. Es van portar a terme dues campanyes més d'excavacions, una al mes de juliol de 1976 i l'altra al mes de juny de 1977.

En aquests anys es realitzàren talls estratigràfics a la banda oriental del turó i també es va fer l'estudi d'una de les habitacions descobertes a la segona campanya de 1972 (VILÀ et alii, 1977-78: 211-251), i part d'una altra estança de la campanya de 1976 (VILÀ, 1982a).

Al novembre de 1978, els propietaris amb permís de l'Ajuntament de Blanes varen destruir la part central i baixa del jaciment per edificar diversos blocs de pisos.

A partir de tota aquesta informació, a l'any 1982, s'estudià el jaciment amb la realització d'una tesi doctoral (VILÀ, 1982a). Al mateix any, el jaciment va ser recollit en fer la carta arqueològica de les comarques de Girona (NOLLA/CASAS, 1982).

Després es publicà un estat de la qüestió sobre les restes exhumades (VILÀ, 1986: 85-88).

A l'any 1989, sota la direcció de Manuel Medarde, i amb l'ajuda del professor Miquel Pujadas i dels alumnes de l'Institut "Sa Palomera", es varen realitzar dos petits sondejos a la part baixa del turó. Els materials estan dipositats en el mateix Institut.

RECERQUES

Uns anys després, es tornà a citar aquest jaciment en la carta arqueològica de la comarca de la Selva (A.A.D.D., 1991), i també en la publicació d'alguns materials adscrits al nucli urbà de Blanes sense indicar, però, la seva procedència (LLINÀS/MERINO, 1991: 17-33).

El conjunt arqueològic està en procés d'estudi com a tesi de llicenciatura, a càrrec d'un de nosaltres.

El material exhumat ens situa cronològicament el jaciment entre els anys 75/50 a.E. i 50/60 d.E. per la ceràmica de vernís negre (campaniana A tardana, B, i B-oïde), sigil·lata (itàlica, sudgàl·lica i hispànica), vernís roig pompeïà, parets fines, comuna itàlica, comuna romana, àmfora romana, comuna ibèrica, grisa de la costa catalana tardana, àmfora ibèrica, cuina romana de pasta grollera, pesos de teler, *dolia*, *imbrices*, *tegulae*, ferros, bronzes, ploms, vidre, restes faunístiques³ (ossos, vèrtebres de peixos i petxines), i nombroses monedes d'època ibèrica i romana.

Seqüència de les excavacions de l'any 1977 als Padrets Foto: Joaquim Robert Procedència: AMBL

2.- Carrer Llarg núm. 36 .- El paleta senyor Geremies, als anys 60, va fer arribar a mans d'un de nosaltres, uns pocs materials que trobà en fer obres a la seva casa del número 36 del carrer Llarg.

Les restes, totes ceràmiques, consistien en fragments de ceràmica romana (àmfora, teula, campaniana B, sigil·lata itàlica, sud-gàl·lica, hispànica, i comuna), i de ceràmica ibèrica (grisa de la costa catalana, comuna i àmfora). La datació del jaciment se situa entre els anys 75/50 a.E. i el 40/50 d.E.

3.- Carrer l'Antiga núm. 20 .- En fer obres sota la discoteca "El Cortijo", al carrer de l'Antiga núm. 20, es varen exhumar restes arqueològiques. No se sap res dels materials, per la qual cosa desconeixem la cronologia adscrita al jaciment.

4.- Molí de la Roca .- El molí de la Roca estava situat a la riba esquerra de la Tordera, fora de la població, a l'oest del nucli antic de Blanes, encara que en l'actualitat forma part del nucli urbà.

L'única referència d'aquest jaciment la recull l'historiador S. Ginesta, a partir de la Història de Blanes de V. Coma, el qual ens situa restes romanes quan l'empresa S.A.F.A., actual Nylstar, va fer una pensió per als seus treballadors (GINESTA, 1972: 125).

En aquest lloc es varen trobar monedes ibèriques i romanes molt deteriorades, a excepció d'una moneda de bronze amb l'efígie de Vespasià (69-79 d.E.) (COMA, 1941: 10). Les edificacions modernes han transformat tant el lloc que va ser impossible trobar vestigis antics (VILÀ, 1982a: 242).

5.- Església parroquial de Santa Maria .- No se sap l'extensió exacta. El jaciment se situa en l'antic castell dels vescomtes de Cabrera, actual església parroquial de Santa Maria, en un promontori de 25 metres d'alçada, a la riba esquerra de la riera, des d'on es dominava el nucli antic i tota la badia.

L'única notícia de troballes arqueològiques les dona l'autor J. Casas i Carbó, el qual menciona la realització, a principis de segle XX, d'una petita excavació dintre d'aquest perímetre, d'uns quatre metres de superfície per un metre de profunditat. Cita la troballa de monedes, fins i tot, romanes d'argent (CASES i CARBÓ, 1929: 124).

6.- Punta de Santa Anna .- Jaciment submarí. Més concretament, és un punt d'ancoratge en la badia natural de Blanes. En aquest lloc, s'han recuperat, en una àrea de vint metres quadrats, set ceps d'àncora de plom, un d'ells amb la inscripció llatina SEPTV (Septumius) (PASCUAL, 1959: 177-178; OLIVA, 1961: 226; RIPOLL/FERRER, 1966: 3). Els ceps d'àncora són dels tipus D de la classificació d'F. Pallarés (PALLARÉS, 1971: 384-393), amb una cronologia imprecisa que se situa entre els segles II a.E. i II d.E. (PERRONE, 1979: 56-57; BELTRAME, 1993: 42-45).

A més a més, es varen localitzar restes de construccions arquitectòniques, molt possiblement, d'un fondejador (RIPOLL, 1961: 249; RIPOLL/FERRER, 1966: 3).

A l'any 1994, un sondeig del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC), en aquesta zona va localitzar un derelict, probablement del segle XVII (NIETO/RAURICH, 1996: 399).

7.- Restes isolades d'arqueologia submarina .- Per la badia blanenca s'han exhumat diverses peces d'època romana de localització precisa molt dubtosa. Així tenim tres àmfores Dressel 20, que contenièni oli de la Bètica, una d'elles es va trobar enfront de la Palomera. Actualment formen part de diverses col·leccions particulars. La cronologia d'aquesta forma comprèn des de la dinastia júlia-clàudia fins a l'antoniniana (segles I-III d.E) (OLIVA, 1961: 242; PASCUAL, 1963: 7, fig. 8; VILÀ, 1982a: 250; BERNI, 1997: 123, fig. 20 i 31; BURGUEÑO, 2000).

Notícies de troballes a 300 metres de la Punta de Santa Anna de diversos fragments d'àmfores i d'un fragment de molí manual de pedra (ROCA, 1970: 62; VILÀ, 1982a: 251).

Un fragment d'àmfora romana de la forma Dressel I, de finals del segle II a la primera meitat de l'I a.E., trobat per R. Díaz, a l'oest de l'escullera del port (RIBERA, 1956: 26).

8.- L'Horta de les Ànimes .- Entre els anys 1956 i 1958, l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació Provincial de Barcelona, sota la direcció de R. Pascual, va localitzar un jaciment prop del camí que es dirigia al cementiri de Blanes (RIPOLL/FERRER, 1966: 3). Segurament el jaciment se situaria al lloc anomenat l'Horta de les Ànimes, al nord de la vila, entre els actuals carrers d'Anselm Clavé i de Tarragona. El topònim és indicatiu d'una possible necròpolis, ja que es denominen així els llocs on apareixen ossos humans. No se sap res més de la troballa, encara que per la seva situació, prop de la via d'entrada a la població, podria tenir relació amb una de les necròpolis romanes de *Blanda*.

Per aquest punt sortia el camí que enllaçava *Blanda* amb la via Augusta (VILÀ, 1982b), que sembla que seguia el traçat de l'actual carretera de Blanes a Tordera (GI-600).

Els romans situaven els cementiris fora de les poblacions, a banda i banda de les vies d'accés, per tal que els viatgers es recordessin amb una pregària dels difunts.

3. Cronologia i consideracions finals.

La ciutat de *Blanda* és el nucli urbà romà més desconegut de Catalunya. Les escasses excavacions arqueològiques, la continuïtat en els habitatges, i la remodelació moderna de la vila, ha fet d'aquesta població una veritable oblidada dintre de la xarxa de centres romans del litoral.

La superfície aproximada de la ciutat romana de Blanes a partir de les troballes arqueològiques i històriques, ens dóna la planta d'un traçat teòric format per un polígon irregular d'entre 2 i 3 hectàrees, aproximadament.

La delimitació hipotètica de la població se situaria al sud pel turó d'en Lladó o els Padrets (cota 40), a l'actualitat anomenat el fortí, protegit per un fort penya-segat; a l'est, la part més planera, pel carrer Llarg

RECERQUES

.....

(cotes 5-10), resguardada per la riera de Blanes (Rambla Joaquim Ruyra); al nord /nord-est, pels carrers de l'Antiga, i d'Àngel Planells (cotes 20-30), part ascendent i més vulnerable; i finalment a l'oest, per; aproximadament, el carrer Maresme (cotes 30-20), protegida en gran part per l'estuari que formaria el riu Tordera.

L'entrada principal a la població es realitzaria, com en l'actualitat, pels terrenys de l'Horta de les Ànimes. Aquest camí la connectaria amb la Via Augusta. Una altra sortida, secundària, pel nord-est es dirigiria cap a Lloret de Mar i Tossa de Mar.

Fora del nucli urbà i, a banda i banda de les vies, s'ubicarien les necròpolis. A la seva perifèria, les *vil·lae*, com és el cas del jaciment situat al Jardí Botànic - Cala Sant Francesc, o aglomeracions secundàries, relacionades amb zones portuàries, de magatzems, de tallers, com serien els exemples del Molí de la Roca i possiblement de l'església de Santa Maria (fig. 2 i 3).

El fet de tenir la població un magnífic port natural entre el promontori del Convent i sa Palomera, i segurament una altra badia a la zona del Molí de la Roca, faria d'aquesta població un magnífic punt d'ancoratge per la navegació de cabotatge i, altrament, un punt de càrrega i descàrrega i de distribució de mercaderies, connectant la zona costanera amb les terres de l'interior.

La denominació de *parvum oppidum* per les fonts literàries clàssiques resta patent per les seves dimensions, més petites que les 6 Ha d'*Iluro*, les 10 Ha de *Baetulo* i les 14 Ha d'*Emporion*. (GUITART, 1993; SANMARTÍ-GREGO, 1993; PINA, 1993).

Tot fa pensar que les fundacions d'aquestes ciutats, molt pròximes en el temps, estarien inserides en una planificació predeterminada per l'estat romà per l'estructuració i control del territori, i el repartiment de terres als nouvinguts itàlics, després d'haver efectuat el cadastre corresponent. L'evolució d'aquests nuclis de nova planta seria diferent en cada cas.

Pel que fa a *Blanda*, la seva situació geogràfica, a la desembocadura de la Tordera, i la seva badia natural, s'esdevé en època romana un punt estratègic i econòmic d'arribada de mercaderies tant per via marítima com de redistribució a través de les xarxes viàries i de transport, amb les terres de l'interior.

La funció de la ciutat romana de Blanes seria la de nucli polític, econòmic, administratiu i religiós. Els objectius immediats eren l'explotació i l'estructuració del territori, l'anomenada romanització amb la implantació de les *vil·lae*, l'aculturació progressiva de les poblacions indígenes, i el control de les xarxes de comunicació de l'Alt Maresme i de la Selva de Marina.

La fundació de *Blanda*, pels materials trobats a les excavacions, se situaria entre els anys 75 i 50 a.E., datació una mica posterior a la ciutat romana d'Empúries, de l'entorn del 100 a.E. (AQUILUÉ et alii, 1984), i coetània dels nuclis de *Baetulo* (AQUILUÉ/SUBIAS, 1986) i d'*Iluro* (CERDÀ et alii, 1993). La seva vida es prolongaria fins al Baix Imperi, com ho confirma la troballa de materials paleocristians datats al segle V d.E. (LLINÀS/MERINO, 1991).

Eugenio Burgueño Villarejo - M. del Vilar Vilà i Bota.
Arqueòlegs

Notes

¹ Etimològicament, la paraula *oppidum* significa recinte fortificat, ciutat capital d'un territori. Així, la denominació d'*oppidum civium romanorum* a partir de les fonts literàries clàssiques, fa referència a ciutats emmurallades, poblades amb ciutadans romans, itàlics i nouvinguts d'altres províncies romanes, segurament amb estatus jurídic de *municipium* (CHASTAGNOL, 1995).

Així, la municipalitat de la ciutat romana de Blanes pot quedar definida per la *Lex Mamilia Roscia*, del 55 a.E. ja que, a partir d'aquesta data, es varen crear una sèrie de municipis, mitjançant l'adaptació del sistema municipal romà a diversos *oppida* (D'ORS, 1953: 140).

Per tant, si la paraula *oppidum*, en època ibèrica té un significat de recinte fortificat, en època romana pren sense dubte el sentit de ciutat. Així historiadors com Tit Livi (*Ad Vrbe condita, Lib. 9 I*), citen indistintament els nuclis de poblacions d'Hispania de *civitas*, d'*urbs* o d'*oppidum*, sense aplicar una jerarquització i diferenciació entre elles (PINA/PÉREZ CASAS, 1998).

² La Geografia com a ciència en el món antic era molt rudimentària. Per tant, els càlculs sobre la situació de les poblacions i dels rius, de les serralades i d'altres accidents geogràfics notables resultaven del tot inexactes. Diversos autors moderns han plasmat en mapes les dades de les coordenades geogràfiques que dona Ptolomeu. Aquí en presentem un dels més recents (GÓMEZ FRAILE, 1997).

³ Les restes d'animals terrestres i marins es troben en curs d'estudi per part del Sr. Vicenç Gironès i Romaní.

Bibliografia

- AQUILUÉ, J. et alii (1984): **El fòrum romà d'Empúries**. Barcelona.
- AQUILUÉ, J.; SUBIAS, E. (1986): "Sobre la fundació de la ciutat romana de Baetulo (Badalona)". *òè Col·loqui d'Arqueologia de Puigcerdà* (Puigcerdà 1984). pp: 353-359.
- BELTRAME, C. (1993): "Ancore antiche dal litorali di Venezia e Caorle". *Rivista di Archeologia*. pp: 42-45.
- BERNI, P. (1997): **Las ánforas de aceite de la Bética y su presencia en la Cataluña romana**. *Col·lecció Instrumenta* núm. 4. Barcelona.
- BOTET i SISÓ, J. (1920): **La província de Girona**. A *Geografia General de Catalunya* dirigida per Carreras Candi. Barcelona. pp: 947-956.
- BURGUEÑO, E. (2000): "Les àmfors Dressel 20 de *Blandae*. El comerç d'oli de la Bètica a la comarca de La Selva". *Quaderns de la Selva* 12 (en premsa).
- BURGUEÑO, E.; VILÀ, M^a.del V. (1996): "El poblat ibèric de Montbarbat. Aproximació a l'estudi del territori al curs inferior de la Tordera". *Quaderns de la Selva* 9. pp: 55-84.
- CASES i CARBÓ, J. (1929): **Assaig de Paleontologia lingüística Catalana**. Barcelona.
- CASTILLO, A. del (1939): "La Costa Brava en la Antigüedad". *Ampurias I*. Barcelona. pp: 186-267.
- CEAN-BERMÚDEZ, J.A. (1832): **Sumario de las Antigüedades romanas que hay en España, en especial las pertenecientes a las Bellas Artes**. Madrid.
- CERDÀ, J.A. et alii (1994): "Iluro, oppidum civium romanorum: Estado de la cuestión". *XIVè Congrès Internacional d'Arqueologia Clàssica*. Tarragona 1993. pp: 97-110.
- CHASTAGNOL, A. (1995): "La Gaule romaine et le droit latin. Recherches sur l'histoire administrative et sur la romanisation des habitants". *Scripta Varia* 3. Lyon. pp: 73-88.
- COMA, V. (1922): **Blanes. Notes històriques**. Barcelona.
- COMA, V. (1941): **Santa Maria de Blanes. Palacio de los Vizcondes de Cabrera. Jaime Ferrer de Blanes**. Barcelona.
- D'ORS, A. (1953): **Epigrafía Jurídica de la España Romana**. Madrid.
- GINESTA, S. (1972): **La comarca de la Selva**. Barcelona.
- GÓMEZ FRAILE, J.M. (1997): "La geografia de la Hispania Citerior en C. Tolomeo: anàlisi de sus elementos descriptivos y aproximación a su proceso de elaboración". *Polis* 9. pp: 183-247.
- GUIART, J. (1994): "Un programa de fundacions urbanes a la Hispania Citerior del principi del segle I a.C.". *XIVè Congrès Internacional d'Arqueologia Clàssica*. Tarragona 1993. pp: 205-212.

- LLINÀS, J., MERINO, J. (1991): "La romanització a La Selva: noves dades". *Quaderns de la Selva* 4. pp: 17-33.
- MUÑOZ AMILIBIA, A.M^a. (1973): "La ciudad romana de Blandae. Novedades arqueológicas". *VII Symposium de Prehistoria Peninsular*. Badalona. (inèdita).
- NIETO, X., RAURICH, J. (1996): "Algunes reflexions sobre la navegació i comerç romà a partir de les dades de la Carta Arqueològica Subacuàtica de les comarques gironines". *III Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Santa Coloma de Farners. pp: 395-403.
- OLIVA, M. (1961): "Estado actual de la arqueología submarina en la Costa Brava (Gerona, España). Últimas prospecciones y hallazgos. Avance para un estudio de conjunto". *Atti II Congresso Inter. Di Archeologia Sottomarina*, Albenga 1958. Bordighera. pp: 221-245.
- PALLARÉS, F. (1971): "Tipología y cronología preliminar de las anclas antiguas". *Atti III Congresso Inter. Di Archeologia Sottomarina*, Barcelona 1961. Bordighera. pp: 384-393.
- PASCUAL, R. (1959): "Cepos de ancla romanos recuperados frente a Blanes (Gerona)". *Zephyrus* X. pp: 176-180.
- PELLA i FORGAS, J. (1883): **Historia del Ampurdán**. Barcelona.
- PERICOT, L. (1947): "El estado actual de la investigación prehistórica en la provincia de Gerona". *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* II. pp: 154-173.
- PERRONE, M. (1979): **Ancorae Antiquae. Per una cronologia preliminare delle ancore del Mediterraneo**. Roma.
- PLA i CARGOL, J. (1949): "Comisión Provincial de monumentos. Un siglo de actuación". *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* IV. pp: 194-249.
- PINA, F. (1993): "¿Existió una política romana de urbanización en el nordeste de la Península Ibérica?". *Habis* 24. pp: 77-94.
- PINA, F., PÉREZ CASAS, J. (1998): "El oppidum Castra Aelia y las campañas de Sertorio en los años 78-76 a.C.". *Journal of Roman Archaeology* 11. pp: 245-264.
- RIBERA, A. (1956): **Guía submarina de la Costa Brava**. Barcelona.
- RIPOLL, E. (1961): "Contribución a una carta arqueológica submarina de Cataluña". *Atti II Congresso Inter. Di Archeologia Sottomarina*, Albenga 1958. Bordighera. pp: 246-250.
- RIPOLL, E., FERRER, M. (1966): **Blanes en la Antigüedad**. Blanes.
- ROCA, M. (1970): **Arqueologia submarina de la Costa Brava**. Tesi de Llicenciatura. Universitat de Barcelona. (inèdita).
- ROSENSTINGL, R. (1976): "Las ciudades gemelas en Avieno". *Memòria de l'Agrupació de diplomats en arqueologia hispànica per la Universitat de Barcelona*. Barcelona. pp: 19-23.
- SANMARTÍ-GREGO, E. (1994): "Urbanización y configuración territorial del noreste de la Citerior durante la época romano-republicana". *XIVè Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica*. Tarragona 1993. pp: 97-110.
- SERRA RÁFOLS, J. de C. (1928): **Forma Conventus Tarraconensis I: Baetulo-Blanda**. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- VILÀ, M^a. del V. (1982a): **La ciudad romana de Blandae. Carta Arqueológica de la comarca de La Selva**. Tesi de Doctorat. Universitat de Barcelona. (inèdita).
- VILÀ, M^a. del V. (1982b): "Las vías de comunicación en la comarca de La Selva en época romana". *Cypsela* IV. pp: 169-172.
- VILÀ, M^a. del V. (1986): "El jaciment romà de "Els Padrets" de Blanes". *Revista de Girona* 119. pp: 85-88.
- VILÀ, M^a. del V. et alii (1977-78): "Aportaciones al conocimiento de la Antigua Blandae. Estudio de una habitación romana". *Pyrenae* 13-14. pp: 211-251.

Anar a fer les Amèriques.

L'emigració blancha a Cuba (1839-1862)

M E R C È C A B R É I J O S E P T O R R E S

El camí de l'emigració

El fenomen té una arrelada tradició als països europeus. Sense aprofundir gaire en la història, volem assenyalar que durant el segle XIX prop de 45 milions de persones varen abandonar el seu país d'origen i van intentar obtenir fora de la seva pàtria aquella estabilitat econòmica i social que allí se'ls negava o que els era molt difícil d'aconseguir.

Gran part d'aquesta emigració va ser d'expulsió. És a dir, la societat europea de l'època no va poder suportar l'excedent demogràfic a què havien dut les millores en la higiene i en l'alimentació, que comportaren una reducció progressiva de la mortalitat, i va trobar en l'emigració una vàlvula d'escapament per alleugerir la pressió social i evitar possibles aldarulls. El nombre de catalans i catalanes, per exemple, va passar d'uns 900.000 el 1787 a 1.966.382 el 1900. En molts llocs, per tant, la població es duplica però el ritme econòmic no creix de la mateixa manera. En moltes societats europees es dona, doncs, aquest fenomen d'expulsió de part de l'excedent de població.

A l'estat espanyol, cap al 1880, que és un moment de notable emigració, es produeix també una sortida important cap a terres americanes i el Magrib. Prop de 3 milions de persones, sobretot de zones com Galícia, Canàries i l'extrem sud-oriental de la Península: Almeria i Múrcia, inicien un periple personal que els portarà a aquelles terres a la recerca de fortuna. Al final, dos terços d'aquest contingent tomarà, la majoria sense haver aconseguit el somni daurat de la fortuna.

Però el flux migratori entre l'Estat espanyol i Amèrica és anterior a les darreres dècades del segle XIX, tot i que no serà fins que es liberalitzi el comerç americà, fins aleshores exclusiu de Castella i centrat en el port de Cadis, que es produirà una veritable allau migratòria. Les colònies representaven l'oportunitat de fer grans negocis, encara que comportaven assumir, tanmateix, uns riscos importants.

I malgrat que aquest comerç americà va estar durant molts anys tancat als catalans (almenys pel que fa al comerç directe) no sembla que això suposés un obstacle insalvable, perquè força abans dels edictes de Carles III els catalans freqüentaven les costes americanes, des de les Antilles fins al Perú, bé embarcats en vaixells andalusos o bé en vaixells catalans sotmesos al control de Cadis¹. Sigui com sigui, a partir de mitjans del segle XIX la presència catalana a Amèrica, especialment a Cuba i Puerto Rico, es va fer patent. L'obertura a l'emigració ultramarina s'obria pas des de l'aplicació del Reglamento de Libre Comercio. El 1835 una reial ordre obrirà definitivament la porta a l'emigració legal en deixar en mans dels ajuntaments la competència de concedir passaports per emigrar. L'interessat havia de disposar d'un permís governatiu, que s'atorgava sempre que hi hagués un permís explícit de la família i no s'estigués subjecte al servei militar ni es tinguessin antecedents penals. Les tramitacions de passaport varen ser registrades en els llibres d'actes dels ajuntaments.

S'iniciava d'aquesta manera un temps on emigrar seguia comportant llençar-se a una aventura arriscada, però amb més facilitats legals i, sovint, amb una comunitat de referència que farà de receptora de l'emigrant. Però aquesta emigració no serà d'expulsió com a la resta d'Europa. Com ressalta Yvette Barbaza, «l'emigració catalana vers Amèrica presenta, en efecte, la particularitat de no ser de cap manera un fenomen demogràfic

vinculat a una ruptura de l'equilibri entre la quantitat de la producció i la densitat de la població, no té res a veure amb una superació del nivell demogràfic òptim.»²

Blanes va estar present en aquestes primeres migracions. Tenim referències ben antigues de la presència de blanencs a Amèrica. Primer com a navegants, fent amb tota seguretat l'anomenada ruta del tasajo, i després com a residents. La intenció era clara: enriquir-se per tornar a la seva terra i gaudir d'una jubilació daurada. Alguns ho aconseguiren; d'altres es quedaren pel camí o tornaren a casa de la mateixa manera que havien marxat.

Amèrica, terra d'oportunitats

La tradició marinera a la nostra vila és inqüestionable. Juntament amb Sant Feliu de Guíxols, Tossa i Lloret de Mar la presència de gent dedicada als oficis de la mar és, a part de lògica, molt significativa des del segle XVIII. A les diferents revistes de matrícula a instàncies del govern de la nació des de 1751, un cop promulgades les ordenances de la Matrícula de Marina del Marqués de la Ensenada, el nombre de persones dedicades a les feines del mar a la nostra vila, en relació a la seva província marítima amb seu a Mataró, és molt similar a la dels pobles dels voltants. Només Canet de Mar, Arenys de Mar i Mataró tindran xifres clarament superiors. Sovint en aquestes informacions no es distingeix entre mariners i pescadors, la qual cosa dificulta aconseguir una visió real de la situació. Malgrat tot, sabem que cap al 1765, la distribució de la flota en el port de Blanes ens dona els percentatges de referència següents: el 52,87%, la majoria, estava ocupada en la pesca, el 28,74% es dedicava al cabotatge i el 18,39% al comerç³. En aquest darrer percentatge es pot pensar que s'enquadrava la navegació transatlàntica, encara que ens manca informació adequada per afirmar-ho amb rotunditat. Amb tota seguretat, en aquest tràfic comercial s'hi encabien els vaixells que feien rutes peninsulars més enllà de Cadis, és a dir, a Portugal o a Galícia, com comenta Agustí M. Vilà en el seu llibre sobre la marina mercant de Lloret.

Quadre I: Revista de Matrícula⁴

Any	Marinera	Patrons	Mestrança	Nois mariners	Aprenents mestrança	Aprenents m. aixà
1754	79	51	15	—	—	—
1765	209	76	20	43	1	—
1796	116	91	—	25	—	60
1799	161	87	—	—	—	—

Si a aquesta presència marinera afegim la importància que fins a finals del segle XIX té la construcció naval a Blanes (recordem que de 1830 a 1860 les drassanes blanques eren les més importants de Catalunya; en elles es varen construir 673 embarcacions de totes les mides entre 1827 i 1864), no és difícil entendre que, amb aquest seguit de circumstàncies, la gent de la població es llancés, fonamentalment durant el segle abans mencionat, a cercar a les terres americanes la sort i la prosperitat que no aconseguien en la seva terra. La tradició marinera, la feina, la informació que arribava des d'aquells indrets per boca d'algun blanenc que havia fet la travessia i, possiblement, la coneixença d'una experiència similar a les poblacions veïnes, donaren forma a una imatge d'allò que podia representar el somni d'embarcar-se cap a les amèriques per fer fortuna. Per als catalans de l'època, Amèrica és la terra de les grans oportunitats comercials.

Catalunya inicia la seva expansió comercial cap al 1765, en què s'estableix la Reial Companyia de Barcelona. I encara que aquesta companyia no quallarà en el temps, sí que marcarà el camí a seguir a molts naviliers

RECERQUES

.....

i comerciants emprenedors. L'àrea d'actuació, al principi, era prou àmplia: «Els vaixells catalans s'obstinaren en una cursa fascinant que incloïa la ruta dels confins d'Amèrica i els ports dels Estats Units. Quan arribaven a l'Havana venien els productes catalans més preuats (vi, oli, rajoles de València, teles) i carregaven sucre i aguardent de canya (tradicionalment envasats en garrafes). Prosseguien viatge cap al sud i recalaven a Montevideo i Buenos Aires, on venien les mercaderies. A continuació, carregaven els productes de l'Argentina i l'Uruguai (nacions ramaderes): carn, sobretot en la variant de salada i fumada, que durant decennis fou la base de la dieta dels esclaus (juntament amb el bacallà) i que encara ara es consumeix en les diverses comunitats cubanes.»⁵

*Vapor espanyol "La Alegria". Amb aquest vapor va viatjar a Cuba Joan Alemany Font
Procedència: Alemany i Riba*

Aquest cercle comercial era l'anomenada ruta del *tasajo* (carn de boví assecada i salada), que rebia el nom de les fàbriques de *tasajo* del Río de la Plata i que alguns mercants realitzaven durant uns quants anys abans de tornar a la seva terra: «Finalment, tornaven cap a casa, havent carregat cuir a Buenos Aires o a Montevideo, i tabac, sucre, cafè, rom i melassa a l'Havana, Cienfuegos o Santiago de Cuba; l'itinerari de tornada a voltes encara comprenia escales a Galveston, Nova Orleans, Brunswick o Charleston, on carregaven fusta, dogues i sobretot cotó per a les fàbriques catalanes.»⁶ Però, amb el temps, i per al nostre cas en concret, l'estrella americana serà Cuba. L'illa tenia unes possibilitats econòmiques immenses i, entre 1790 i 1830, va viure, en paraules de l'historiador cubà Manuel Moreno Fraguinals, una absurda orgia milionària.

En aquests anys, Cuba, «pasa de una posición secundaria en los mercados de azúcar y café a ser el primer productor mundial, y a estas dos mercancías agrega otras como aguardiente de caña, mieles finales (melaza), miel de abejas, cera i cobre»⁷, deixant de banda la importància del tabac, que és un monopoli estatal fora de control. També cal esmentar la generosa oferta de terres fèrtils i l'abundància de mà d'obra esclava (fins al 1880 en què és abolida l'esclavitud), font de les més grans fortunes, sobretot d'aquells que van implicar-se en el tràfic d'esclaus.

L'etapa d'expansió dels interessos catalans a Cuba se centra entre 1820 i 1840. És el període de formació de la xarxa comercial i de la màxima ostentació del poder polític i econòmic dels catalans a l'illa. Aquest poder va davallant posteriorment, a partir de mitjans de segle, a causa de la competència que representen altres grups de diferents procedències de l'Estat espanyol i també de fora.

L'element característic del comerç català és la *bodega* –botiga de queviures que s'importen des de la metròpoli i, alhora, cantina– i els comerços al detall. Encara que també trobem cafès, cases d'importació i exportació, *alambiques* –destil·leries–, *ingenios* –negocis industrials– i negocis agrícoles. De qualsevol manera, seran les petites botigues les més peculiars entre l'emigració catalana i per elles seran coneguts arreu de l'illa. L'èxit econòmic es basava en el treball i l'estalvi. Molts treballen tots els dies de la setmana i durant moltes hores. Obren des de l'alba fins a les nou de la nit per tal de poder obtenir el màxim de beneficis durant un període de temps no gaire llarg i així poder tornar a casa rics. Hi ha moltes referències escrites sobre les penoses condicions de treball de molts dels emigrants catalans. Joan Domènech cita en un article a la revista L'Avenç la carta enviada per Pere Macià, de Lloret, al seu germà el 20 de novembre de 1826, on diu:

«(...) considero que tú habrás sido más feliz que yo porque al menos tú con trabajos y sin ellos has estado siempre entre la familia y amigos, y no lejos de ésa, pasando horrores arriba y abajo, sin amigos (...) Aquí he

estado año y medio sin apenas conocer a nadie más que de vista porque mi Patrón se había propuesto no dejarme lugar ni para limpiarme los ojos, en fin, que no tuviera amistad con nadie y tenerme seguro en su casa. Es verdad que tenía el buen sueldo de 50 pesos mensuales, pero el trabajo era eterno. Se puede asegurar que las monjas no tienen más clausura rigurosa que la que yo tenía (...)»⁸

Entre aquests emigrants n'hi ha una minoria que aconsegueix acumular més riquesa. Són els que passen del comerç a d'altres sectors com l'activitat agrària, destinada a l'exportació, el transport o el crèdit, aconseguint fer grans fortunes. No serà aquest el cas de la gran majoria dels emigrants blanencs, ja que no n'hi ha cap que assoleixi un enriquiment espectacular. Tampoc és aquesta la sort de la majoria dels emigrants catalans. Molts tornen al seu municipi amb uns estalvis més aviat magres, que només els permeten millorar una mica el seu nivell de vida i ajudar la seva família. Alguns, pocs, obtenen una fortuna considerable. Són els anomenats *indianos* o *americanos*. Aquests accediran a un estatus superior, edificaran les cases més luxoses i dedicaran part dels seus diners a obres socials i a la creació d'empreses de gran importància per a l'economia local en algunes poblacions.

A Blanes potser el cas més significatiu sigui el dels germans Nonell, que feren fortuna a Cuba amb la concessió de la venda dels bitllets de loteria. Però un cop tornaren de l'emigració es van quedar a viure a Barcelona on van fundar la Banca Nonell. En general, els *indianos* que varen tenir sort i varen tornar amb alguns diners no van ser gaire generosos amb el poble de Blanes, segons criticava Joseph Alemany i Borràs, l'any 1903:

«¿Actes útils a la vila? Cap. Als primers anys de serhi de tornada d'América ja va veurer que no's podia fer res», diu ell, «ja varen dirli també aixís mateix los companys y may mes se'n ha recordat, n'ha fet abandono. Avuy sols pensa ab ell: lo jo malehit. Y mentrestant la vila segueix migrantse, decandintse.»⁹

I encara que reconeix que com a col·lectivitat, la que ell anomena "classe", exerceix una influència gairebé inconscient sobre la vila, els considera «un conglomerat de nulitats á tot serho»¹⁰.

*Retrat de Josep Baltrons Ros.
Va marxar a Cuba el 1893 i s'hi va establir.
Va col·laborar en el moviment insurreccional cubà.
Procedència: Joan Baltrons*

De totes maneres, sembla que va ser més freqüent el tornar a casa igual de pobres que abans. També hi ha els que no tornen, bé perquè moren allà, en alguns casos víctimes d'epidèmies pròpies del lloc, o sucumbint en algun naufragi durant el trajecte, o perquè es queden a viure a l'illa, establint allà els seus negocis i formant famílies. Entre alguns d'aquests n'hi ha que es casen amb dones d'origen català, d'altres llocs de l'estat espanyol o amb dones cubanes, com és el cas dels blanencs Josep Baltrons i Ros i Enric Cuxart i Falgons.

Els primers emigrants blanencs

Encara que queda molt per investigar, la presència blanenca a Amèrica és força primerenca i, segurament, en consonància amb la resta de pobles del litoral català. Ivette Barbaza suposa que els vaixells de la costa de Girona devien participar en la navegació cap a Amèrica abans de finals del segle XVIII, moments dels decrets liberalitzadors de Carles III. Si no, es pregunta, «¿com haurien pogut, els nostres petits ports, a penes deu anys després, disposar de més de trenta "embarcacions molt bones per comerciar amb Amèrica", esmentades per Zamora (...)»¹¹.

No sembla possible, efectivament, que del no-res sorgís un moviment comercial tan important en la majoria dels pobles mariners de la costa.

RECERQUES

.....

Blanes comptava en aquells moments amb 9 embarcacions per al comerç amb Amèrica. Gairebé tantes com Sant Feliu, on el comerç d'ultramar es remunta al segle XVI, i més que Palamós, Tossa o Lloret de Mar. A part d'aquestes dades concretes, comptem també amb referències històriques que ens indiquen que existí un flux migratori il·legal difícil de quantificar tant en èpoques anteriors als decrets liberalitzadors com durant tot el segle XIX. Segons Pierre Vilar els decrets esmentats van ser «menys un punt de partida que una conseqüència, menys una innovació ministerial que el reconeixement d'un costum de fet»¹².

Les primeres notícies que tenim sobre la presència d'un blanenc a les terres d'Amèrica és la d'un missioner caputxí anomenat Carles Planes i conegut amb el sobrenom de Pau de Blanes¹³. Aquest missioner nascut a la nostra vila el 1636, va morir el 1683 a la ciutat de l'Havana havent fundat les missions de l'illa de Trinitat i la Guaiana a Veneçuela. Més endavant les notícies de mariners que arriben a les costes americanes les podem seguir per les cerimònies de cos present celebrades a la nostra parròquia pels que moren a Amèrica o en alta mar, com testimonia la celebrada per Jaume Dalfaus l'any 1783, «qual morí al mes de octubre de mil setcents vuitanta, al anar a la America ab una Fragata del comerz de Cadiz»¹⁴.

També trobem sovint alguna cerimònia per alguna persona de la qual fa molts anys no s'ha tingut notícies i es considera morta. Així el 1740 podem llegir en el llibre d'òbits que se li fa la cerimònia de cos present a Maximiliano Galí perquè en «avent molt temps sa passat a las India de España se ignora de si est mort»¹⁵. Barbaza, resseguint els llibres d'òbits de la parròquia de Santa Maria ha comptat fins a 84 cerimònies de cos present a partir de 1788. Nosaltres hem pogut confirmar que aquesta data es pot endarrerir unes dècades. L'any 1725 se celebra a Blanes la cerimònia de cos present del mariner

*Retrat dels esposos Joan Alemany Font i Vicenta Sagrera Illas.
Joan Alemany va participar a la guerra amb Cuba al regiment dels voluntaris de l'Havana.
Procedència: Alemany Ribas*

Joan Orissó mort a Veracruz el 28 de maig de l'any anterior. Es podria, fins i tot, suggerir la hipòtesi que alguns dels mariners morts de finals del segle XVII a les costes de Cadis, a la barra de Portugal, Almeria o Màlaga, poguessin tornar a Amèrica.

Pensem, però, que pot constituir una hipòtesi de treball força agosarada, ja que es té coneixement de l'intens tràfic en el comerç de cabotatge amb aquelles províncies, tràfic que en moltes ocasions traslladava productes que després emprarien el camí de les Índies i que, això sí, podria, amb el temps, conformar una línia d'informació que portaria a alguns mariners blanencs a provar sort en els viatges transatlàntics. Malgrat tot, trobem alguna referència que fa que no es pugui abandonar del tot aquesta idea. L'any 1794 Jaume Carreras troba la mort quan cau al mar en una forta tempesta «antes de entrar dit barco en Malaga venint de America sens que ningú li pogues ajudar»¹⁶.

Algun d'aquests blanencs es va establir per aquelles terres en aquests primers viatges. És a dir, no es tractava només de realitzar un viatge comercial més o menys llarg, sinó que van començar a assentar-se

en alguns dels punts que anys després servirien de referència a l'emigració blanenca. Així, també en el llibre d'òbits, llegim que Francesc Bonis va morir a l'Havana el dia 27 de novembre de 1792 on feia 12 anys que hi residia. Cal remarcar que una part important de les cerimònies de cos present indiquen que la defunció es produí a l'illa de Cuba, lloc on es dirigirà principalment l'emigració de la nostra vila. També allí, uns anys més tard, el 1818, un blanenc, Miquel Ferrer i Marlés, comprava, concretament a la ciutat de Santiago de Las Vegas (prop de l'Havana), «una casa de manpostería y teja con un solar situada en esta propia villa en la calle titulada del refugio (..) en precio de dos mil pesos que del comprador tengo recibidos en reales de contado plata corriente»¹⁷.

L'emigració blanenca a Amèrica entre 1839-1862

La veritable emigració blanenca a Amèrica, i especialment a Cuba, es concentra en el període que va des de 1839 fins a 1862. És l'època en què de forma més continuada surten blanencs cap a destinacions americanes. També és el moment en què tenim més informació sobre la gent que va emigrar, ja que la persona que marxava havia de demanar un passaport. A partir de 1835 se suavitzen els condicionants per emigrar i se'n faciliten els tràmits, de manera que la competència per concedir passaports passa als ajuntaments. Als llibres d'actes d'aquests anys va quedar constància de tots els emigrants que demanaven el permís preceptiu per sortir del país. Els requisits mínims demanats eren un permís governatiu, el permís de la família (esposa o pares), no estar subjecte al servei militar i no tenir antecedents delictius. La major part de les vegades, al nom de la persona que marxava s'afegia el dels avaladors, el motiu de la marxa, l'ofici i l'edat. La informació no és sempre uniforme, però, si més no, és l'única font que recull de manera sistemàtica aquest fenomen poble a poble.

En el cas de Blanes, les actes recullen aquest fet amb el nom genèric de fiances. En total aporten la xifra de 477 blanencs o blanenques que van iniciar l'aventura americana, aproximadament un 10% de la població, encara que com hem comentat en apartats anteriors va existir un abans i un després d'aquestes dates. I si tenim en compte els vincles familiars d'aquests emigrants, que en cada cas podria ser de quatre o cinc persones si no més, podem dir que el fenomen de l'emigració beneficia un percentatge força alt de la població. Aproximadament un 15% de la població mitjana de Blanes va emigrar al llarg del segle XIX, la qual cosa constitueix un fet important en un poble mariner que no va tenir més de 6.000 habitants durant tot el segle.

Quadre 2: Sortides de blanencs per any cap a Amèrica¹⁸.

Any	Cuba	Puerto Rico	Argentina	Uruguai	Altres*
1839	9	1	–	–	–
1840	5	2	–	1	–
1841	6	3	–	–	1
1842	8	2	1	1	1
1843	–	–	–	1	–
1845	6	–	–	–	1
1848	4	1	–	–	–
1852	26	6	2	1	2
1853	30	1	3	1	–
1854	9	1	2	1	–
1855	23	1	–	5	–
1856	15	4	3	1	1

RECERQUES

1857	35	6	1	1	3
1858	39	3	13	5	2
1859	33	9	3	7	1
1860	61	4	4	6	1
1861	28	—	5	5	—
1862	3	6	—	—	—
TOTALS	340	50	37	37	13

* Les altres destinacions corresponen, per ordre d'importància, a Brasil (3), Santo Domingo (2), Panamà (1), EUA (1) i Guatemala (1).

Trinidad 24 de Mayo de 1916
 Señora
 Maria Poy de Baltrons
 Querido Padre recibí en
 grati y en ella que entrado
 delato lo que me dices y me
 en ella que me dices y me
 papete salud como la de
 piratas y
 Querido en las paradas las
 escribi desistiendo que sin
 ted Estaban en un tiempo
 ya que me dices que me
 que me dices que me
 esta por un tiempo y me
 tener alguno de su familia
 para que pueda de parte su
 interese por y me dices
 contestado que espero que
 suba este asunto de
 suba este asunto de
 suba este asunto de

Carta de Josep Baltrons a la seva mare on sol·licita l'anada a Cuba d'un familiar. Procedència: Joan Baltrons

una sèrie de trets molts similars a cada una de les poblacions costaneres en relació al tipus, forma, edat, estatus social i motius per a emigrar. També hi ha una certa unanimitat quant a les destinacions. A Blanes, les destinacions més usuals, per ordre d'importància, seran Cuba, Puerto Rico, Uruguai, Argentina, Brasil, Santo Domingo, Panamà, Guatemala i Estats Units d'Amèrica. La ciutat estrella serà, indiscutiblement, l'Havana, que recull un 60% de l'emigració, seguida de Montevideo, Buenos Aires, Matanzas, Cárdenas, Guayama, etc.

Per tant, Blanes segueix molt fidelment la línia marcada en altres pobles dels voltants, tenint en compte que la situació d'arrancada era també molt similar. Així, la majoria d'emigrants blanencs tendeixen a repetir la tipologia dels de Sant Feliu, Lloret o Tossa. Per Yáñez, l'emigrant català de mitjans del segle XIX «era varón, natural de alguno de los pueblos de la costa, de edad entre los 14 y los 18 años, y soltero»²⁰. En el

Aquesta emigració centrada en el segle XIX té una periodització que, si fa no fa, es repeteix en la majoria dels pobles de la costa. En un primer moment, de 1800 a 1819, es produeix una primera emigració, que després servirà de base a la posterior. De 1820 a 1839 hi ha una embranzida migratòria afavorida per la potenciació de la indústria naval catalana, l'expansió econòmica de l'illa de Cuba i l'extensió de les cadenes familiars. De 1840 a 1859 es produeix la consolidació del fenomen. Cap a finals de segle, les guerres provoquen una inestabilitat important que atura el flux migratori i que produeix en darrer terme el retorn de moltes famílies, especialment, a partir de 1898, any de la guerra hispanoamericana que esfondra les restes de l'imperi colonial espanyol.

Segons César Yáñez, historiador que ha investigat exhaustivament el fenomen migratori català cap a Amèrica en la seva tesi doctoral, aquest model català d'emigració ultramarina compleix tres condicions bàsiques: el propòsit d'emigrar és més una decisió familiar que individual; busca, per extensió, el benefici individual i familiar; i depèn de l'accés a la informació sobre les oportunitats que ofereixen les xarxes mercantils catalanes a ultramar¹⁹. Per això es troben

quadre número 3 podem observar com l'emigrant blanenc s'acosta, per edats, al perfil a què hem fet referència. Les dades són dels emigrants blanencs a Cuba, ja que, en constituir el bloc més nombrós, és el que hem decidit estudiar amb més deteniment.

Quadre 3: Emigrants a Cuba per edats²¹.

Edats	Núm. Homes	Núm. Dones	TOTAL	%
0-10	8	2	10	5,95
11-15	48	4	52	30,95
16-20	36	1	37	22,02
21-25	33	2	35	20,83
26-30	8	6	14	8,33
31-35	6	0	6	3,57
36-40	5	3	8	4,76
41-45	1	0	1	0,59
41-50	1	0	1	0,59
51-60	1	2	3	1,78
61 i més	1	0	1	0,59

En relació a la resta de característiques, cal comentar que en una proporció important, el 45,66%, el blanenc que decidia emigrar tenia un ofici manual: bracers (treballadors), flequer, fuster, ferrer o corder són els més repetits. Després segueixen els oficis relacionats amb la navegació, el 27,55%: mestre d'aixa (el més abundant amb molta distància), calafat o pescador. Els dos últims grups d'ofici corresponen als estudiants –força representats, ja que la majoria eren joves que anaven a Cuba com a aprenents de botiguer– i als comerciants. En la gran majoria dels casos no podem assegurar que la marxa d'aquests individus tingui una relació directa amb alguna crisi econòmica local o general, ja que més aviat la situació de la vila en aquells moments sembla ser pròspera –fins a finals del segle la construcció naval no inicia la crisi– i a la resta del país hi ha un procés industrialitzador considerable.

De totes maneres sembla que aquesta industrialització, concentrada «en las comarcas de mayor densidad demográfica y del litoral, que simultáneamente atraía población para las fábricas, ponía en dificultades a aquellos sectores de las manufacturas urbanas que no se modernizaban al mismo ritmo de los que encabezaban la revolución industrial»²².

Podem pensar que alguns oficis relacionats amb la navegació podrien també trobar-se en aquesta mena de transició que acabà amb molts d'ells i, per tant, no ens estranya que en la seva petició de passaport Josep Gibert i Fàbregas remarqués que la seva demanda era deguda al fet que no tenia feina de mestre d'aixa a la nostra població. Textualment diu: «(...) pueda obtener pasaporte para Montevideo, adonde le conviene ir por no haber en esta villa ni en el país en general trabajo de su oficio.»²³ No és l'únic cas, ja que en altres 6 casos es torna a repetir la mateixa fórmula, i 5 d'ells són també mestres d'aixa en atur.

Però la major part dels emigrants addueixen altres motius per emigrar, sent el més repetit el del reagrupament familiar o bé la demanda d'algun familiar a l'altra banda de l'atlàntic perquè treballi amb ell en el comerç.

Hem comptat fins a tretze famílies que inicien el períple migratori per tal de retrobar-se amb el cap de família que s'havia aventurat uns anys abans i que un cop assentat en el nou món demana a la seva dona i als seus fills que marxin amb ell. En alguns casos, pocs, és el mateix marit que torna a Blanes per acompanyar tota la família a la seva destinació americana. Aquests són els casos de Francesc Capdevila,

RECERQUES

.....

que recull la seva dona Dolors Gibert i els seus fills (sense especificar-ho en el passaport) o el de Francesc Soler Sitjà, que s'emporta a l'Havana Leonor Vivó, la seva esposa, i la seva filla Filomena. El paper de les dones en aquesta emigració se cenyeix, bàsicament, a marxar a Amèrica quan el seu home la reclama. Així, doncs, prop del 85% d'emigrants seran homes i la resta, un 15% aproximadament, dones.

Quadre 4: Motius per emigrar a Amèrica²⁴

Reagrupament familiar	25 casos
El reclama el pare	17 casos
El reclama l'oncle o altre parent	13 casos
El reclama el germà	11 casos
Marxen home i dona	2 casos
Dedicar-se al comerç	1 cas
Per fer fortuna	1 cas
Dispensador en vaixell mercant	1 cas
Establir domicili	1 cas
Treballar en el seu ofici	1 cas

Com es pot observar en el quadre número 4 el motiu més freqüent és que la família, ja siguin pares, oncles, cosins o altres parents, reclamés l'emigrant per treballar a Cuba. Per tant, els dos factors, família i treball, s'imbriquen de tal manera que podem afirmar que a l'illa de Cuba els primers blanecs van constituir una xarxa migratòria de tipus familiar que reclamava, en primera instància, parents i, en segon terme, coneguts, per treballar; particularment, en el món dels negocis, entenen aquest sector com la botiga o el petit comerç en el qual la colònia catalana s'havia especialitzat. El somni, naturalment, era, tal com expressava un dels emigrants en la demanda del seu passaport, fer fortuna, tornar rics, cosa que no gaires van aconseguir.

El retorn de l'emigrant: americanos o indians.

Les investigacions de César Yáñez el porten a quantificar el retorn gairebé en el 50%. La meitat dels emigrants, doncs, varen tornar a casa. Al darrere han deixat una mitjana d'entre 10 i 15 anys de treball que, en el millor dels casos, els ha reportat uns guanys suficients per tornar a casa amb el cap ben alt. Ja no tornen aquells joves que havien deixat la Vila; alguns han superat la cinquantena. L'edat de l'emigrant que retorna lògicament ha pujat. En terres americanes han quedat els anys d'aprenentatge i d'esforç, perquè la vida de l'emigrant no ha estat un camí de roses. Sovint les condicions de vida han fregat les situacions més inhumanes: jornades interminables, cap tipus de distracció, albergs insalubres...

Gravat de Federico Mialhe (1810-1881)
Vista de l'Havana des de Casa-Blanca. Procedència: Mercè Cabré

Malgrat tot, un bon grapat d'ells han tingut la sort de cara i han fet fortuna. Només aquests últims tindran l'honor de passejar pel poble el nom d'*americano* o indià. Joseph Alemany relata en el seu llibre crític sobre Blanes aquesta circumstància, però també parla dels que no aconseguiren el seu propòsit: «(...) los que la

sort los hi ha estat contraria y com á fills pródichs han de tornar al seu poble á captar com qui diu un mos de pá, d'aquells ningú se'n recorda sino es per apartarsen per por de que fassin esquitxar algú ral per alimentarse...»²⁵. En canvi, els triomfadors, quan arriben a la població, són, en paraules del mateix Alemany, "la reyna de la festa".

Les expectatives centrades en els americanos potser són moltes. De fet, ells mateixos en els seus pobles d'origen s'han encarregat de crear-les, ja que per fer visible la seva fortuna no dubtaran a fer-se construir la millor casa, a fer clara ostentació de les seves riqueses i, en moltes ocasions, a contribuir al bé comú del veïnat pagant la construcció d'obres i serveis públics. Així construiran o ajudaran al manteniment d'hospitals, escoles, teatres o esglésies. Tampoc no oblidaran el dia de la seva mort i es faran construir elegants i ostentosos panteons, dels quals trobem mostres a Lloret.

La majoria d'historiadors estan força d'acord en el fet que, malgrat la incidència econòmica d'aquesta emigració ultramarina, els beneficis acumulats per la navegació i el comerç no representen globalment un volum important per a Catalunya, encara que molts d'ells servissin per realitzar inversions en ferrocarrils, gas i en empreses cotitzants en borsa.

Per a les petites viles de la costa catalana i per al seu desenvolupament industrial no va ser significativa l'arribada de les fortunes americanes. A la nostra vila sembla que els *americanos* no es van significar per les seves aportacions desinteressades. Segons ens relata novament Joseph Alemany, després dels primers anys de ser el centre de tot i de divertir-se molt, es torna «avaro, retret, criticaire y fins se fa politich. Ja no pensa en organitzar festes de carrer; ni en xiuxiuejar ab l'una y l'altre y d'aquesta y de la de més enllà. Res d'això. Sols aspira á fer caure l'ajuntament per que li han carregat uns quants duros mes al reparto de consums... y aquí s'aturax»²⁶. És a dir, només pensa en el seu propi interès.

El Cafè Modernidad de Gaspar Ribas Fulladosa,
al carrer Calzada del Monte de l'Havana.
Procedència: Germanes Núria i Vicenta Alemany Ribas

El Cafè Modernidad en l'actualitat.
Procedència: Mercè Cabré

RECERQUES

.....

Cal esmentar, no obstant això, la donació de dues cases a Santiago de Las Vegas, el lloguer de les quals era repartit entre els hospitals de Blanes i Lloret, que fa la família d'un dels primers blanencs que es varen assentar a Cuba: Miquel Ferrer i Marlés.

Entre els blanencs que varen aconseguir fer fortuna i, per tant, els podem catalogar com a veritables americanos trobem entre d'altres els germans Josep i Francesc Nonell, citats anteriorment en aquest article. Els germans Nonell es van establir en la companyia Brunet i Nonell al carrer San Rafael de l'Havana i van obtenir la concessió en exclusiva de bitllets de la "Loteria Nacional" en aquesta

*Interior del Cafè Modernidad de Gaspar Ribas Fulladosa.
Procedència: Germanes Núria i Vicenta Alemany Ribas*

ciutat, un negoci considerable tenint en compte que en aquella època es venia a Cuba la tercera part dels bitllets que emetia anualment "La Administración General". Els Nonell eren, a més, els administradors dels béns de molts catalans que havien abandonat l'illa amb motiu de la guerra dels Deu Anys (1868-1878). Després de la independència de Cuba el 1898, van mantenir a L'Havana la Casa de Cambio Giró i La Administración y Venta de Lotería fins després de la Primera Guerra Mundial. El mateix any van obrir a Barcelona una casa de banca on rebien les transferències dels fons catalans a Cuba, o sigui, els capitals repatriats. Aquesta entitat, el 1927, després de la mort de Josep Nonell, canvià el seu nom pel de Banca Nonell i, posteriorment, el 1947, passà a formar part del Banc Atlàntic. Finalment, cal esmentar el fet que aquests dos germans, en tornar al nostre país, cosa que va fer primer el germà gran conegut a Blanes per Pepet, es van instal·lar a Barcelona, però també es varen fer construir a Blanes una casa al carrer de l'Esperança.

El blanenc Bonaventura Puig també va acumular una fortuna remarcable. Es va fer construir la casa més bonica del carrer de l'Esperança, la qual encara existeix. Cal recordar que va ser elegit alcalde de la nostra vila el 1898. Actualment té a Blanes un petit carrer que porta el seu nom, el passatge que va des del carrer de l'Esperança fins al Passeig de Mar.

Un altre blanenc que va fer fortuna a Amèrica va ser Joan Furquet, que va ser fundador del "Colegio Blandense" i alhora va ajudar econòmicament a la construcció del Casino. També té a Blanes un carrer amb el seu nom.

Finalment, cal recordar Salvador Massó i Soteras, que va acumular una considerable fortuna a Puerto Rico i que l'any 1832 havia fet construir una casa per a la seva família a la nostra població, on morí el 1853. En retornar de l'emigració va deixar les seves plantacions a càrrec d'un seu gendre, Agustí Vilaret, que amb el temps retornaria a Blanes i fundaria les caves Mont-Ferrant.

Entre els que no varen tornar cal esmentar només Joan Pons i Rivas (o Ribas), comerciant que va ser alcalde de Santa María del Rosario a Cuba; Esteve Rams i Rubert, enginyer i comerciant establert a l'Argentina on impulsà el primer ferrocarril argentí, fundà la Compañía de Navegación a Vapor del Río Salado Esteban Rams y Cía. i féu la canalització del Río Salado i, finalment, Bonosi L lensà i Feliu, que, establert com a comerciant a Puerto Rico, fundà el 1891 la ciutat de Barceloneta, de la qual fou també el primer alcalde.

Blanes ha estat, doncs, molt implicada en el fenomen de l'emigració, seguint una tendència migratòria que es donava globalment a la resta del país en aquella època, tal com hem exposat al llarg de l'article, el qual reflecteix la nostra voluntat d'estudiar i recordar un fenomen social i econòmic que marcà, per la seva àmplia influència, un període de la història de la nostra vila que, en major o menor intensitat durà més o menys un segle.

Mercè Cabré. Infermera - Josep Torres. Professor de l'IES s'Agulla

Notes

- ¹ BARBAZA, Ivette: *El paisatge humà de la Costa Brava*. vol I, Barcelona: Edicions 62, 1988, p. 437-438.
- ² Ibid, p. 447.
- ³ Citat per VILÀ I GALÍ, Agustí a *La marina mercant de Lloret de Mar. Segles XVIII i XIX*. Col. es frares, Ajuntament de Lloret de Mar, 1992, p. 33.
- ⁴ Ibid. p. 28-36.
- ⁵ ROY, Joaquim: *Catalunya a Cuba*, Barcelona: De. Barcino, 1988, p. 72.
- ⁶ BARBAZA, Yvette: op. cit. p. 445.
- ⁷ MORENO FRAGINALS, Manuel: *Cuba/Espanya. Espanya/Cuba. Historia Común*, Barcelona: De. Crítica, 1995, p. 177.
- ⁸ DOMÈNECH, Joan: «Els indians a Lloret de Mar», dins de «La burgesia catalana en el segle XIX», revista *L'Avenç*, núm. 169, p. 26.
- ⁹ ALEMANY I BORRÀS, Joseph: *Blanes. Ensaig d'estudi crítich, económich-polítich-social*, Impremta Horta. Mataró, 1903, p. 45. Hem respectat l'ortografia original.
- ¹⁰ Ibid, p. 42.
- ¹¹ BARBAZA, Ivette: op. cit. p. 439.
- ¹² Citat per Ivette Barbaza. Ibid, p. 426.
- ¹³ Aquesta referència es pot trobar en el *Diccionari dels catalans d'Amèrica. Contribució a un inventari bibliogràfic, toponímic i temàtic*. Barcelona, Comissió Amèrica i Catalunya 1992/Generalitat de Catalunya, 1992, 4 vols.
- ¹⁴ Òbits, Parròquia de Santa Maria de Blanes, tom 6.
- ¹⁵ Ibid, tom 4.
- ¹⁶ Ibid, tom 6.
- ¹⁷ Escripura de compravenda a favor de Miquel Ferrer i Marlés a Santiago de Las Vegas el 15 de gener de 1818. Aquesta casa amb el temps va ser donada als municipis de Blanes i Lloret, que durant molts anys la varen administrar en benefici dels hospitals de cada població.
- ¹⁸ Llibres d'actes. 1839 a 1862. Arxiu Municipal de Blanes.
- ¹⁹ YÁÑEZ, César: *Saltar con red. La temprana emigración catalana a América. 1830-1870*. Madrid: Alianza Editorial, 1996, p. 256.
- ²⁰ Ibid, p. 62.
- ²¹ Llibres d'actes. 1839 a 1862. Arxiu Municipal de Blanes.
- ²² YÁÑEZ, César: "Cataluña: un caso de emigración temprana" a *Españoles hacia América. La emigración en masa 1880-1930*. Coordinat per Nicolás Sánchez-Albornoz, Madrid: Alianza Editorial, 1988, p. 133.
- ²³ Llibres d'Actes Municipals. 1856-1858, p. 55. Arxiu Municipal de Blanes.
- ²⁴ Llibres d'Actes Municipals. 1839-1862. Arxiu Municipal de Blanes.
- ²⁵ ALEMANY, Joseph: op. cit. p. 41.
- ²⁶ Ibid. p. 44

El «Liber Maiolichinus de gestis pisanorum illustribus» i Blanes

C L I M E N T P O L L S I P L A N E L L S

Era el mes de març de 1995, exactament el diumenge dia 12, i, com cada any, vaig assistir a l'acte de concessió dels Premis Recull que s'acostuma a celebrar en el curs d'un dinar al restaurant Mont-Ferrant. Després de conèixer els guanyadors i com a cloenda, parlà el que llavors era conseller de Cultura de la Generalitat, l'honorable Joan M. Pujals.

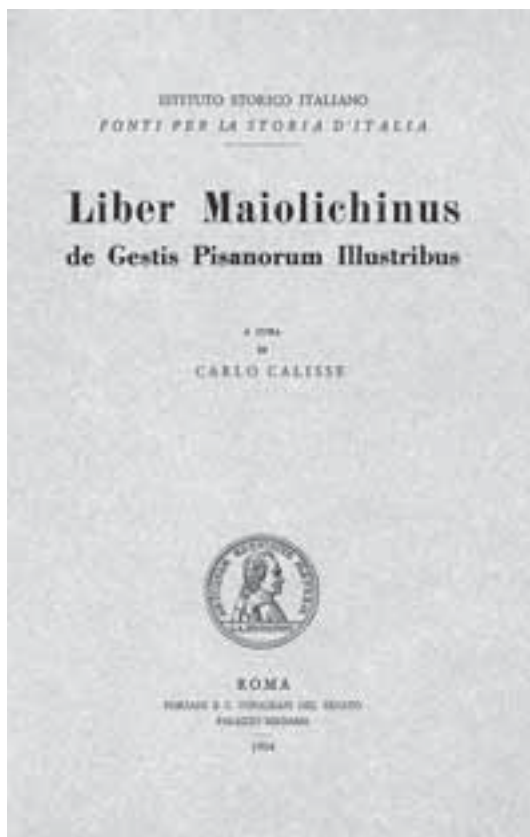
Amb el seu parlament ens va fer saber que el nom de "Catalunya" apareixia escrit per primera vegada en una poema Pisà del segle XII que relatava un fet curiós que havia passat a la badia de Blanes. Acabat l'acte, el conseller va comentar-nos que recordava aquesta curiositat relacionada amb Blanes des que era estudiant i tenia de professor d'història medieval en Miquel Coll i Alentorn –que va ser president del Parlament de Catalunya– que els ho havia explicat en estudiar l'origen del nom de Catalunya.

Els meus companys de taula i jo mateix vam recordar que el propi Coll Alentorn ens havia explicat aquesta anècdota en el curs d'unes conferències sobre Història de Catalunya que va donar al local d'esbarjo de la Parròquia dels Pins. Deuria ser en algun moment de la dècada del 60 i en aquell temps no era estrany que persones amb tant prestigi com Coll Alentorn es prestessin a córrer el país per ajudar a conèixer la nostra història. Era una feina de base per a la recuperació nacional.

Els que m'acompanyaven en aquell moment a la taula van considerar que algun dia caldria esbrinar més detalls d'aquesta crònica perquè els blanencs poguéssim presumir de la sorprenent primícia: El mot Catalunya és documentat per primer cop en uns fets que tenen lloc a Blanes. Un dels presents, en Pere Reixach s'ocupà d'obtenir la transcripció del parlament del conseller que, entre altres coses, ens havia dit:

"...Però uns anys abans d'això, un altre fet relacionava Blanes amb Mallorca; aquest episodi ens ve explicat en un text medieval escrit en llatí, el *Liber Maiolichinus*, que ens parla de la croada cristiana, organitzada i dirigida pels pisans, sota el comandament del comte de Barcelona Ramon Berenguer III, contra els musulmans de les illes Balears i Pitiüses al llarg dels anys 1113-1115, i on s'expressa per primera vegada en nom de *Catalans*."

Ja decididament interessat en el tema vaig demanar a en Francesc Robert –que abans que director de ràdio és filòleg– si em podia orientar per trobar la font documental convenient d'aquesta informació.

En Francesc em va facilitar les dades que havia de consultar: La crònica pisana a que es referia el conseller Pujals era el *Liber Maiolichinus de Gestis Pisanorum Illustribus*.

N'existia una recopilació i publicació moderna que havia fet Carlo Calisse el 1904. Evidentment, ja no es podia trobar cap exemplar d'aquella edició de principi de segle, però hi havia una entitat cultural italiana que el 1966 n'havia fet una reedició facsímil: *l'Istituto Estórico per il Medioevo de Roma*.

Amb aquesta informació vaig dirigir-me a l'Institut de Roma per demanar uns exemplars que vaig poder aconseguir amb una mica de paciència. Així em vaig assabentar que aquest poema en llatí forma part del codi de Rafello Roncioni que conté altres composicions de la mateixa època. El *Liber* sembla que va ser escrit per un diaca dit Enrico que estava al servei l'Arquebisbe de Pisa. Aquest explica l'aventura de l'estol dels pisans que volien envair Mallorca i es van equivocar de ruta per causa d'un temporal:

*Hac crecente die ceperunt cernere terras
Hispanas, sed eas Baleares esse putabant,
Blandesi donec comittitur anchora ripe.*
...
*Indigenas, quoscumque vident, capiuntque,
Atque sequuntur, eos Baleares esse putantes.
Hii se Christicolos Catalanensesque fatentur*

16 LIBER MAIOLICHINUS

30 agosto 1113.	<p>Tertia lux ierat, nox et iam ceperat esse, Tertia septembris vicinior ulla kalendis Non fuerat, nisi postera que sibi forte secunda Expectabatur, nec ea tenebrosior ulla. 220 Circumquaque tonat, sed undique crebra coruscant Fulgura. turbari nautas reliquosque videres, Qui nondum rabidi bene norant equoris usum. Sidera nulla patent oculis, solosque micantes 225 Naute cernebant accensos puppibus ignes. Non Laerte satus foret in terroribus istis Intrepidus, Circes quamvis superaverit artes, Si fortuna ducem fluctus duxisset in istos. Arbitrium cuiusque fuit mirabile tempus 230 In tempestatis transcurrere seva pericla. Sed Dominus, solitus propriis succurrere servis, Iustitie semper qui salvat et auget amantes, Firmavit Boree placidos super equora flatus, Qui tota leni portarunt equore nocte 235 Naves. mox, pulsus tenebris, subiere micantes Stelle; nox abiit; preclari forma diei Subsequitur; celeri classis levitate currit. Hac crescente die ceperunt cernere terras Hispanas, sed eas Baleares esse putabant, 240 Blandensi ⁽¹⁾ donec comittitur anchora ripe. Has postquam retinent Latio de litore vecti, Astis suspendunt pugnam minitancia signa, Atque tegunt fortes clippèis radiantibus artus, Et stringunt rigidos totis conatibus enses. 245 Litora tota sonant ex rauca voce tubarum. Indigenas, quoscumque vident, capiuntque fugantque,</p>
-----------------	--

218. R inerat 219. R illa 222. R set 223. RB Fulgura 228. B arces
230. Cod. mutabile 237. Cod. mox 239. RB Ac 240. B Hispanias 241. Cod.
Blandesi B comittitur R comittitur anchora 243. Cod. minitancia 244. RB clippèis
245. Cod. conatibus, cancellata la secunda n

Blanda è fra gli "oppida" del Hist. Nat. III, 3, sulla spiaggia tarraopopolo romano ricordatori de PLINIO, conese: oggi Blanes. 30 d'agost de 1113

El llibre, naturalment, és en llatí i la nostra capacitat de traducció limitada. Una nova consulta d'en Francesc Robert a la Biblioteca de Llengües Clàssiques de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona ens va portar a saber que existia una traducció al català del *Liber*. La Societat Arqueològica Lul·liana de Mallorca havia encarregat la seva traducció a Mireia Mulet Mas, i la publicà el 1991 en una versió en prosa. Així vam poder accedir a la traducció de Mulet per saber que exactament el 30 d'agost de 1113 els pisans arribaven a Blanes després de passar una tempesta:

"Després, quan la foscor es dissipà, aparegueren brillants estels. La nit s'esvaeix; neix un dia lluminós; la flota avança amb rapidesa. Quan despuntava aquest dia, començaren a veure terres hispanes però ells es pensaren que eren a terres mallorquines quan llançaren l'àncora a la costa de Blanes. Després que les naus que venien de costes llatines hi hagueren amarrat, els homes pegen de les astes senyals que amenacen guerra, cobreixen els seus forts membres amb resplendents escuts i agafen les pesades armes amb molt d'esforç. Tota la costa

RECERQUES

.....

ressona amb els sons roncs de les trompetes. Agafen o foragiten els indígenes que veuen i els persegueixen pensant que són mallorquins. Aquests asseguren que són cristians i catalans. Els pisans regiren en els seus pits pensaments contorbats i, deposades les armes, s'asseuen, trists, a la platja."

El *Liber* segueix explicant que un cop els pisans van reconèixer que eren als comtats de Ramon Berenguer III, van anar a veure el comte a Barcelona i li van demanar ajuda per a la seva Croada contra Mallorca. Segons el propi *Liber Maiolichinus*, el comte de Barcelona torna a referir-se a Blanes en la seva resposta:

"Encara el cònsol no havia acabat de parlar i es disposava a parlar més quan el Comte li donà les gràcies i li digué:

Tant de bo Déu afavoreixi les vostres empreses, us ajudi en tot, posi a la vostra mercè els enemics comuns de tot el món i ens ajunti en aquesta santa causa per tal que puguem fer sempre allò que li és més grat. Perquè jo no agafaré més justament les armes contra ningú. Ells retenen els servents de Jesucrist amb molts de suplicis i fan que la meva costa estigui buida d'habitants. Perquè els murs que veig emplaçats a la costa de Blanes eren temples sumptuosos gràcies als seus admirables ornaments. Els seus teulats els cobreixen eures, els oculten una frondosa vinya o una figuera o els tapen qualsevol arbre. Mataren monjos i sacerdots a molts temples, embrutant els altars amb la sang."

Per saber més coses sobre aquest fet que fa de Blanes el lloc on "es produí la primera manifestació documentada de la condició de catalans" (*J. M. Pujals*) he acudit a la documentació que tenia a l'abast i sembla que els pisans havien organitzat aquesta expedició de conquesta de Mallorca amb un bon fonament com explica *Ferran Soldevila* en la seva *Història de Catalunya*: "El Papa Gregori VII havia concedit les Balears als pisans en feu honorat (1085). Pasqual II publica (1113) una butlla de croada, atorgada a Pere, bisbe de Pisa. L'estol pisà es fa a la mar, i aquest és l'estol que arriba a Catalunya." També ho constata així *Ramon d'Abadal* en la *Història dels Catalans*: "La iniciativa de combatre-les sortí de Pisa i del papa Pasqual II, els quals equiparen un estol que vingué a les costes catalanes..."

També he trobat a la *Història de Catalunya* de *Josep M Salrach*, dirigida per *Pierre Vilar* que els pisans venien amb un estol més gran: "Naus procedents de Pisa, Lucca, Florència, Pistoia, Siena, Roma, Volterra, Còrsega, Sardenya i Llombardia arribaren el 1113 a tal fi a les costes catalanes...". "És en raó d'aquesta expedició que el seu cronista, el diaca Enric de Pisa, a l'obra *Liber Maiolichinus* de gestis Pisanorum illustribus, parla per primera vegada de "catalans", de la seva pàtria Catalonia i del comte de Barcelona com a "cabdill català..."

L'expedició degué ser un empresa de molta envergadura per a l'època perquè només per a la construcció naval prèvia ja es van causar estralls als boscos, com explica amb tot detall el cronista: "Agafen pels nombrosos usos de les naus tota la llenya i crostam que hi ha als frondosos boscos de Còrsega, també despullen els boscos de Luni de la seva frondositat. Després que en tallaren els arbres, els boscos de Corvaia romanen buits." Entre els bastiments que van fer els pisans i que van arribar a Blanes, n'hi devia haver alguns de realment grans. Segons es desprèn de la seva descripció: "Cent rems solen moure cada una d'aquestes naus els quals, en dues fileres, acanalen les tranquil·les ones..."

Per altra banda aviat van aparèixer dissensions entre la diversitat de gent que integrava la empresa. Les ciutats que havien aportat recursos, com Florència, Pisa, Siena, ... etc eren estats independents gelosos del seu protagonisme i, com en les croades a terra Santa, cada un tirava pel seu costat. Quan salparen de Sardenya van sorgir els problemes que potser expliquen la marrada en la ruta i l'arribada a Blanes:

"Aleshores els pròcers, de comú acord, confien el comandament de la flota a Passarí i a Alferol i s'ordena als mariners no només de seguir-los sinó també d'obeir-los. Les ordres dels pròcers resten menyspreades; l'ordre es capgira. Tot el que pot córrer amb els ràpids vaixells, s'allunya dels seus companys a vela i a rem. Havien passat dos dies i dues nits, el tercer dia havia desaparegut i començava la nit propera a les calendes de setembre. Esperaven que els seria favorable però per poc no fou la darrera: mai no n'hi havia hagut cap

de tan tenebrosa. Retrona per tot arreu i brillen llamps contínuament. Haguessis vist desconcertar-se els mariners i tots els qui encara no coneixien bé el tracte amb l'enfurismat mar." Aquesta va ser la tempesta que portà a Blanes la flota pisana.

Ja sabia alguna cosa més d'aquesta expedició. Una expedició que amb l'ajuda de Ramon Berenguer III va aconseguir la conquesta de Mallorca l'any següent, el juny de 1114. Cent quinze anys abans que la de Jaume I. Però, la conquesta va ser efímera perquè el 1115 l'ocuparen de nou els musulmans amb ajuda de contingents almoràvits.

Quedava encara per aclarir la consistència de la primícia de les expressions de catalanitat en terra blanenca. Això em portà a consultar també la *Història dels Països Catalans* de A. Balcells, J.M. Salrach i E. Duran que en la seva introducció i referint-se al mot Catalunya diu: "El nom de Catalunya apareix documentat per primera vegada al Liber Maiolichinus, poema escrit en llatí per un pisà sobre la croada catalanopisana del 1114 contra Mallorca...". El gentilici català, en canvi, sembla trobar-se en un altre document anterior; "El procés de conquesta i repoblació restà encara mig aturat a Catalunya durant el segle XI. I podem ja emprar aquest nom, perquè entre la darrereria d'aquesta centúria i el començament de la següent tenim la primera menció documentada del terme català, aplicat a uns cavallers del seguici del comte de Barcelona, Ramon Berenguer III."

Aquesta informació la vam trobar també a Joan Vernet en la *Història de Catalunya*, "Abans de continuar cal aclarir la data més antiga en què apareixen els mots "Catalunya" o "català" en els documents escrits. Fins no fa gaires anys, la documentació permetia establir les fites següents: en el *Liber Maiolichinus de gestis pisanorum illustribus* (poema que parla de la fugaç conquesta de Mallorca per un estol format amb homes

RECERQUES

.....

de Pisa i de Barcelona), del 1114, ja se citen les formes "catalanenses" i "Catalania". Després hom troba ja un seguit de noms d'ortografia igual o bé semblant, ben fàcils de relacionar filològicament. Però el 1962 Frederic Udina va descobrir un document que data, segons ell, del 1096, i, segons Ramon d'Abadal, del 1112, en el qual hi ha les formes "catalan" i "cataluing". És a partir d'aquests mots, a més dels ja coneguts d'abans, que s'han fet les darreres hipòtesis."

Aquesta darrera aportació de Frederic Udina es refereix a la crònica del jurament que va rebre Ramon Berenguer III dels homes de Carcassona, que és copiat al *Liber feudorum Maior*. Entre els 700 noms que s'hi relacionen hi figuren un Geral de Cataluing i també un Raimundi Catalan i dos Arnal Catalan.

Aquest document sembla que enterboleix la primacia que fins al 1962 s'atribuïa al *Liber Mahiolichinus*, respecte del mot *Catalunya*. Tot i això, és a Blanes on per primer cop documentat ens consta que la gent, i en aquest cas gent del poble, es van declarar *catalans*.

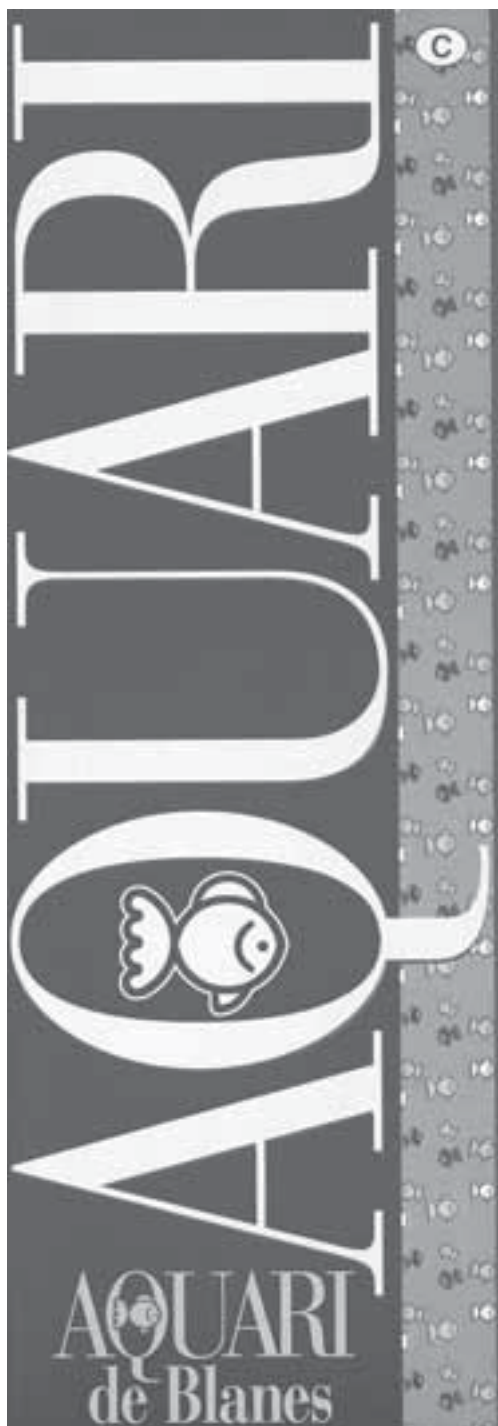
Climent Polls i Planells. Botiguer i estudiant d'humanitats de la UOC

A Blanes hi havia un aquari

D O L O R S R O S E L L I M E L É

L'època municipal. El naixement

L'Ajuntament de Blanes va construir l'Aquari l'any 1961 en uns terrenys situats a l'Esplanada del port. Els terrenys, propietat del Sr. D. J. Palacín, varen ser cedits a l'Ajuntament el 1957. Un cop fet l'edifici, d'uns 282 m² construïts, l'Ajuntament va facultar el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), a través d'un dels seus centres d'investigació, l'Institut d'Investigacions Pesqueres amb seu a Barcelona (actualment Institut de Ciències del Mar), per ocupar la finca i mantenir-hi un aquari. L'Institut d'Investigacions Pesqueres, l'únic centre que en aquells moments es dedicava a la investigació marina a casa nostra, estava interessat a poder disposar d'un laboratori de biologia marina. En les converses i acords per poder fer realitat tant el laboratori com l'aquari, hi varen participar, entre d'altres, el Dr. Carles Bas, com a director de l'Institut d'Investigacions Pesqueres, i el qui llavors era alcalde de Blanes, el Sr. Rodobaldo Aldama. Un cop signats els acords va començar a funcionar el que aleshores va rebre el nom oficial per part del CSIC de Laboratori de l'Institut d'Investigacions Pesqueres i l'Aquàrium. (Per a més informació vegeu article *Aproximació històrica a les activitats del Laboratori d'Investigacions Pesqueres a Blanes*, Carles Bas i Peyred, BLANDA, 2, 1999).

L'Ajuntament es fa càrrec de l'Aquàrium

Des dels seus inicis i fins a l'any 1986 el funcionament del Laboratori (aquari públic i centre d'investigació) va anar a càrrec de l'Institut d'Investigacions Pesqueres-CSIC, sota la direcció del Dr. Manuel Rubió i Lois. La jubilació del Dr. Rubió va coincidir en el temps amb una època en què, des del CSIC, es tenia la intenció de tancar tots els seus aquaris públics. En aquesta situació es varen trobar tant l'aquari de la Barceloneta, a Barcelona, com el de Blanes. Tanmateix, a Blanes hi havia un centre d'investigació del CSIC de recent creació, el Centre d'Estudis Avançats de Blanes (CEAB), inaugurat l'octubre de 1985, sota la direcció del Dr. Antonio Cruzado. Aquest era un centre pluridisciplinar d'investigació, i una de les seves principals

línies de recerca era la biologia i l'ecologia marines. Necessitava, doncs, un laboratori que disposés d'un flux directe d'aigua de mar per poder treballar amb organismes marins vius. Per tant, el 31 de març de 1987, la Junta de Govern del CSIC va acordar incorporar l'Aquari de Blanes, fins ara dependent de l'Institut d'Investigacions Pesqueres, al CEAB.

Per altra banda, al municipi de Blanes li interessava mantenir obert un aquari que ja havia assolit un rellevant prestigi arreu. Així, tant les circumstàncies i condicions en què es varen produir els inicis de l'Aquari a Blanes, la cessió dels terrenys, etc., com una coincidència d'interessos entre l'Ajuntament de Blanes i el CSIC a través del CEAB, varen propiciar un acord entre ambdues entitats per mantenir l'Aquari obert.

L'any 1987 l'Ajuntament de Blanes es va fer càrrec definitivament de la gestió de l'Aquari pròpiament dit, i l'edifici passà a ser compartit per l'Ajuntament i pel CEAB. Ambdues entitats utilitzaven les instal·lacions principals, com ara els dipòsits d'emmagatzematge de l'aigua i les canalitzacions i bombes de captació. La planta baixa i el segon pis es van destinar al funcionament de l'Aquari i en el primer pis s'hi va habilitar un laboratori d'investigació marina.

Els primers mesos, diversos biòlegs contractats per l'Ajuntament varen fer-se càrrec del funcionament de l'Aquàrium. Tanmateix, a principis de l'any 1988 aquest va haver de ser tancat i no va ser fins al juliol d'aquest mateix any que no es va reobrir. A partir d'aleshores, la responsabilitat del manteniment i funcionament de l'Aquàrium va anar exclusivament a càrrec de l'Àngel Campos fins que, a mitjan maig del 1989, m'hi vaig incorporar jo, com a biòloga directora.

L'Aquàrium va funcionar a ple rendiment fins a mitjan novembre de 1990 que va ser tancat per fer-hi reformes, les quals varen durar fins a finals de gener de 1991. Durant el temps en què va romandre tancat es varen produir els canvis més importants en l'aspecte de la sala d'exposició de l'Aquari. Entre altres millores, s'hi varen incorporar tres aquaris petits, la qual cosa va permetre tenir exposats petits animals (crancs, cavallets de mar, agulles, etc.) i diverses espècies d'algues que fins aleshores no podien sobreviure i/o ser observades en els tancs més grans i, a més, es varen instal·lar plafons amb fotografies informant del contingut de cadascun dels tancs. L'any 1992 es va acabar de millorar la imatge de l'Aquari amb el canvi del taulell de l'entrada i de l'antic catàleg, el disseny del qual es mantenia des de l'època del Dr. Rubió, per un altre amb més informació i un disseny més actual.

Tanmateix, malgrat tot aquest esforç, a finals de l'any 1992 es va detectar que l'estructura de l'Aquàrium començava a mostrar signes que alguna cosa no anava bé. L'aluminosi havia atacat les bigues i el lamentable estat que presentaven la majoria d'elles feia plantejar-se la recuperació de l'estructura com a quelcom molt improbable. L'empitjorament de l'estat de l'edifici fins a límits que feien perillar la seguretat de les persones va desembocar en el seu tancament el febrer de l'any 1993. Aquest tancament va ser definitiu i es va culminar amb l'enderroc de l'edifici, l'estiu de 1994.

En el moment del seu tancament, pel que fa als exemplars exposats, l'Aquàrium es trobava ple de gom a gom. El destí de molts dels animals va ser el mar, i una part important va ser cedida a l'aquari del Parc Zoològic de Barcelona. Aquest, tot i ser de majors dimensions, no gaudia de la gran diversitat d'espècies mediterrànies que hi havia a l'Aquàrium de Blanes i, per tant, varen així poder disposar d'uns animals que d'altra manera difícilment haurien pogut obtenir.

Les dependències de l'Aquàrium

Des dels seus inicis, l'arranjament intern de l'Aquàrium no havia canviat gaire. Potser el canvi més important, que es va produir ja durant l'època del Dr. Rubió, va ser el tancament del primer pis al públic. En aquesta planta hi havia hagut també tancs d'exposició amb animals vius i els visitants, a més, podien observar animals dissecats, altra documentació i aparells de pesca. No obstant això, i especialment després de l'acord amb el CEAB, aquest pis va quedar definitivament i exclusivament destinat a laboratori de biologia marina.

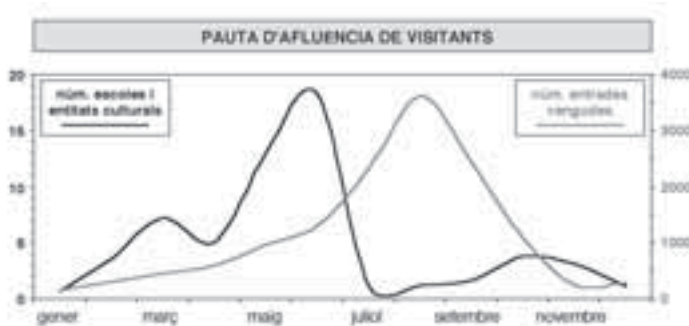
Per tant, d'aleshores ençà la zona de visita estava limitada a la planta baixa, on hi havia la sala d'exposició, amb una superfície d'uns 29 m² disponibles per al públic. Aquesta sala disposava de tretze tancs, d'uns 38.000 litres de capacitat total, i d'una mena de pou on hi teníem les tortugues. El sistema de circulació de l'aigua era de circuit obert, és a dir, amb entrada directa d'aigua de mar la qual, un cop havia circulat pels diferents tancs, era retornada al mar. Amb les reformes de finals de 1990, quan es varen incorporar els tres aquaris de circuit tancat d'aigua de mar, de 200 litres de capacitat cadascun, també es va eliminar el pou i les tortugues varen ser traslladades a un dels tancs d'exposició.

Al costat de la sala d'exposició hi havia una sala annexa: el magatzem, amb dues basses per on circulava l'aigua procedent dels tancs en el seu camí de retorn al mar. Aquestes basses eren utilitzades per mantenir-hi alguns animals vius, relativament grans, els quals no podien estar en els tancs d'exposició per diversos motius: malalties, ferides, paràsits, quarantena, adaptació a la captivitat, etc. Per tant, el magatzem tant era utilitzat com a infermeria, que com a zona de preparació del menjar o bé per fer-hi petites reparacions i treballs de manteniment. L'accés als tancs, per poder alimentar els animals exposats o per fer qualsevol altra manipulació de llur interior només es podia fer des del mateix sostre de la sala d'exposició. A mesura que varen anar augmentant els animals a l'Aquàrium, tant en quantitat com en diversitat, es va anar fent necessari disposar de nous espais. Per tant, es va habilitar una habitació del segon pis on, en aquaris petits de 30 litres, 60 litres o 100 litres s'hi podien mantenir i tractar petits animals, així com criar aliment viu per a alguns dels animals més exigents.

A l'exterior de l'edifici, com una projecció del mateix Aquari, hi havia una taula gran, feta d'una sola peça de fusta, i uns bancs. El conjunt constituïa un element característic que donava a la façana de l'Aquàrium un caire distintiu. De cara al bon temps, es convertia en una zona més de treball, però de cara enfora, de manera que també passava a ser un lloc d'intercanvi de coneixement i coneixences. Així, els bancs eren freqüentats per jubilats, estrangers, gent de la vila que passejava, etc. Per altra banda, els pescadors hi venien a treballar; els alumnes de les escoles que ens visitaven hi feien els deures, i també era la taula de treball quan calia fer disseccions o observar animals.

Un centre d'estudi, d'intercanvi i de reconegut prestigi arreu

L'Aquàrium era força conegut entre els turistes que venien a visitar Blanes. Així, seguint la tònica general de tota població costanera, la major afluència de visitants es produïa a l'estiu, sobretot la segona quinzena del mes d'agost. Algun any s'havien arribat a vendre 2.700 entrades en només 15 dies i s'havia assolit un màxim anual de 14.740 entrades. Si bé aquest valor pot no semblar excessivament alt, val a dir que, amb una afluència de visitants molt per sobre de la seva capacitat a l'estiu, l'Aquàrium estava poc rendibilitzat a l'hivern.

Representació comparativa de l'afluència anual d'escoles i d'entrades venudes, com a valors mitjans de les dades des del 1988 al 1992, ambdós inclosos.

Tanmateix, quasi tan importants com les visites dels particulars, pel que fa a nombre de persones, cal tenir presents les visites dels centres d'ensenyament. Al llarg de 4 anys, és a dir, dels cursos escolars del 1988-89 al 1991-92, varen passar per l'Aquàrium un total de 270 escoles procedents de 117 poblacions diferents. Poblacions majoritàriament d'àmbit català, però també de l'Estat Espanyol, Dinamarca i França. Des de classes de parvulari fins a grups universitaris, passant per tots els cicles intermedis, els alumnes dels diferents centres d'ensenyament escoltaven atentament les històries sobre la vida i el comportament dels animals marins que els explicàvem. El primer any només vàrem oferir la possibilitat de realitzar visites comentades, adaptades tant al nivell dels alumnes com als requeriments que ens feien les diferents escoles. Tanmateix, i com a resposta a la demanda dels mateixos centres escolars, aviat vàrem poder oferir-los guies pròpies de treball, amb les quals els alumnes aprofitaven millor la visita i, ensems, s'enduien quelcom que els recordava el que havien vist. Igualment, disposàvem d'una llista de tots els animals existents, que contínuament s'actualitzava i que enviàvem a les escoles amb la intenció que els alumnes ja vinguessin preparats sobre allò que veurien per tal que poguessin treure el màxim de profit del seu pas per l'Aquàrium.

Per altra banda, tot i que l'Aquàrium no tenia ni la pretensió ni la capacitat per a poder actuar com a aula de natura, a requeriment d'alguns centres i per a grups reduïts, vàrem arribar a fer disseccions de peixos i observació directa d'animals vius, utilitzant com a taulell de laboratori la taula de fusta de l'exterior de l'Aquàrium.

Les visites escolars, però, no es repartien uniformement al llarg del curs. Als mesos de març, abril, maig i, sobretot al juny, era quan es produïa la major afluència d'escoles. No hi havia un dia que no hi hagués una o més escoles a l'exterior de l'Aquàrium esperant per poder entrar. Els grups escolars tant podien ser de 20 com de 150 alumnes i les petites dimensions de l'Aquàrium obligaven a fer cua, mentre els alumnes anaven entrant en grups reduïts. Eren mesos de molta feina, ja que coincidia amb l'inici d'una major activitat dels animals a conseqüència de l'augment de la temperatura de l'aigua. Els animals es movien més, tenien més gana i també hi havia un risc més elevat d'aparició de malalties. Per tant, requerien molta més atenció.

Cal destacar la relació especial entre la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona i l'Aquàrium, que ja es va iniciar quan el Dr. Rubió encara n'era el director. Durant molts anys, estudiants de l'especialitat de Zoologia de la Facultat es desplaçaven fins a l'Aquàrium de Blanes per fer una classe de "pràctiques" (entre els quals m'hi puc incloure jo mateixa). Les pràctiques consistien en l'observació i l'estudi dels animals marins que sortien a la "brutícia", és a dir, a la part de les pesques de les barques de ròssec que no eren aprofitades comercialment. Aquest material, que és recollit accidentalment i malauradament com a resultat d'arrossegar els arts de pesca pel fons del mar, conté una considerable quantitat i diversitat d'animals de gran interès pels estudiants i llurs professors. El paper del personal de l'Aquàrium, heretat de l'època del Dr. Rubió, consistia a aconseguir dels pescadors aquest material i posar a disposició dels estudiants i professors les instal·lacions de l'Aquari.

A part dels centres d'ensenyament, l'Aquàrium també rebia grups de visitants d'entitats de caire molt divers (casals de jubilats, centres terapèutics, etc.), tot i que aquestes visites es repartien de manera més homogènia al llarg de l'any que les visites escolars.

RECERQUES

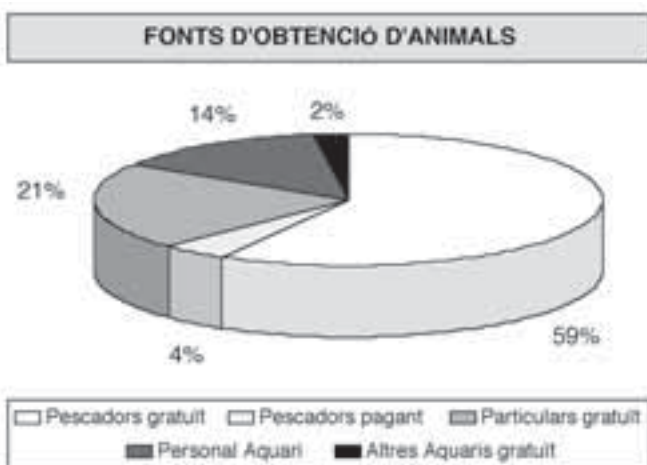
Les relacions amb altres centres marins, com ara el Marineland de Palafolls i l'Aquari de Mollerussa, però en especial amb l'Escola del Mar de Badalona, l'Aquari de Premià (actualment no existeix com a tal) i l'Aquari del Parc Zoològic de Barcelona, eren especialment bones. Existia una estreta col·laboració que es concretava en un valuós intercanvi de coneixements, tant de funcionament dels aquaris com de la biologia dels animals marins, així com d'intercanvi d'exemplars d'espècies diverses. Tanmateix, una col·laboració puntual, però no per això menys rellevant, es va fer amb l'aquari de la ciutat de Tokyo. Alguns dels seus representants varen venir acompanyats per personal de l'aquari del Parc Zoològic de Barcelona, a conèixer el de la nostra Vila i a interessar-se per la possibilitat d'obtenir exemplars del peix anomenat dimoni. Així, altre cop, gràcies a la col·laboració dels pescadors i a la versatilitat del poc espai disponible a l'Aquari, adaptable a qualsevol necessitat que es presentés, els vàrem poder proporcionar aquests animals.

D'altra banda, des de l'Aquari també s'havia col·laborat amb alguns centres d'investigació. Científics de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona estaven interessats a obtenir nombrosos exemplars del peix elèctric *Torpedo torpedo*, conegut a Blanes amb el nom de "vaca tremolosa", per estudiar el funcionament de les seves dues plaques elèctriques. Així, amb la participació dels nombrosos pescadors que ens proporcionaven aquests animals, durant uns mesos les basses del magatzem de l'Aquàrium varen servir també per a mantenir vius aquests animals mentre no els venien a recollir. Cap de nosaltres es va escapar de patir alguna o altra enrampada. Per altra banda, les tortugues que manteníem en captivitat varen ser utilitzades com a part d'un estudi francès sobre les migracions de les tortugues i l'estudi del seu material genètic.

Si les relacions amb altres institucions eren fàcils, més ho eren amb el CEAB, amb el qual compartíem edifici. El personal del CEAB ens proporcionava petits animals invertebrats que agafaven durant les seves nombroses sortides al mar. Per altra banda, pel fet de tenir instal·lacions comunes, com ara les bombes de captació d'aigua, de tant en tant, teníem cura que al laboratori del CEAB tot funcionés correctament. Això ens permetia, com a contraprestació, utilitzar alguns dels seus tancs buits per fer-hi petits experiments de biologia i adaptació a les condicions de laboratori, que repercutien en un major coneixement de les espècies que es mantenien als tancs d'exposició, és a dir, en un millor funcionament de l'Aquari.

Un cop d'ull a la fauna marina mediterrània

L'Aquàrium de Blanes disposava d'una de les col·leccions més diverses d'animals marins mediterranis de la costa catalana. Poder posseir aquesta riquesa i diversitat d'espècies va ser possible, especialment, gràcies a la bona voluntat i interès dels pescadors de la vila. Així, l'any 1990 les donacions gratuïtes d'animals per part dels pescadors varen arribar a ser el 68 % de les entrades de nous animals.

Representació de les diverses fonts de subministrament i d'obtenció d'animals a l'Aquari, en percentatges mitjans dels valors dels anys 1990, 1991 i 1992.

No crec que m'equivoqui gaire si dic que l'Aquari, i molts dels animals que hi havia, eren considerats per molts pescadors com a quelcom de seu. Les visites diàries eren freqüents, seguien l'adaptació a l'aquari dels animals que havien portat i miraven il·lusionats com aquests anaven creixent. Qualsevol animal pescat accidentalment que, per les seves característiques o poca freqüència de captura, podia ser considerat rar o curiós, era lliurat ràpidament a l'Aquàrium per veure si sobrevivia i podia ser exposat. Fins i tot, cal destacar la cessió d'un llamàntol de més d'11 kg, per part d'en Pere Blanc, el qual va ser cedit amb el compromís que en cas que es morís li seria retornat. L'animal va viure a l'Aquari durant alguns mesos. No obstant això, no va poder sobreviure als sobtats augments de temperatura de l'aigua que es produïen a l'estiu, conseqüència d'unes instal·lacions força obsoletes, on el control de les condicions ambientals era quelcom d'inimaginable.

L'aigua de mar que alimentava l'Aquari, no passava per cap mena de filtre, a diferència de la majoria dels aquaris que existeixen, ja que les seves instal·lacions eren antigues. Aquest fet tenia com a conseqüència que, quan la mar estava esvalotada, l'aigua entrava tan enterbolida pel sediment que arrossegava que s'havia de tancar el flux d'aigua als tancs, ja que si no no es veia res. Tanmateix, gràcies a la manca d'un sistema de filtrat podien entrar petits organismes i larves de molts animals invertebrats. Per una banda, això es podia considerar com un important avantatge: algunes de les larves es fixaven i es desenvolupaven damunt les roques i les parets de formigó dels tancs, de manera que quedaven cobertes amb un fi mantell viu que tant contribuïa a millorar-ne l'aspecte com possibilitava poder ensenyar animals poc freqüents en un aquari. També alguns dels petits organismes o, fins i tot, les larves podien servir d'aliment als animals filtradors (gorgònies, esponges, tunicats, cucs, etc.). En contraposició, aquest fet creava un important problema: les larves també quedaven fixades i es desenvolupaven dins les canonades de captació d'aigua, les quals quedaven plenes d'incrustacions (musclos, tubs de cucs, etc.) que reduïen el cabal d'aigua.

Des de l'any 1989 al 1993, el nombre d'animals exposats a l'Aquàrium va anar augmentant i al mateix temps es va anar diversificant (vegeu Taula 1 i Gràfic 3). Així, a principis de l'any 1993, just abans de ser tancat, a l'Aquàrium de Blanes hi havia un total de 688 animals en exposició que corresponien a 115 espècies diferents, de les quals 57 eren de peixos i 21 de crustacis. L'augment del nombre d'animals i d'espècies en exposició va comportar l'adequació, fins a on era possible, de l'interior dels aquaris a les necessitats d'hàbitat d'alguns dels animals. Així, cap a finals del 1991, es varen començar a posar i construir diferents elements, com ara gerres de terrissa, coves, túnels, etc. perquè servissin d'amagatall (per exemple per a les morenes i llagostes) o per donar la possibilitat als animals territorials (com els neris ratllats) de crear i defensar els seus propis territoris.

Representació de l'evolució del nombre d'espècies (diversitat) d'animals i de vegetals i de la quantitat d'exemplars en exposició des de 1989 fins a principis de 1993.

	Peixos		Crustacis		Altres animals	
	Espècies	Exemplars	Espècies	Exemplars	Espècies	Exemplars
1989	42	230	14	61	24	115
1990	46	272	16	39	31	126
1991	54	255	18	77	34	146
1992	62	277	23	74	32	213
1993	57	300	21	105	37	283

Comparació entre el nombre d'espècies de peixos i crustacis i altres animals i la quantitat total d'exemplars des de 1989 fins a principis de 1993.

Cavallet de mar (*Hippocampus guttulatus*)
Cavallet de mar xato (*Hippocampus hippocampus*)

Morena (*Muraena helena*)

Pop (*Octopus vulgaris*)

Vaca tremolosa ocell.lada (*Torpedo torpedo*)

Tanmateix, tot i l'elevat nombre d'espècies en exposició, només determinats animals eren especialment carismàtics i atreïen els visitants molt més que els altres. Entre aquests caldran destacar els cavallets de mar, els pops, els dimonis, les morenes i les tortugues. Mantenir en captivitat els cavallets de mar no és gens fàcil. Aquests peixos són molt especials tant pel que fa al fet evident de la seva característica morfologia, com al seu comportament i hàbits alimentaris. Necessiten aigües calmes i suports als quals poder-se agafar amb les seves cues. S'alimenten bàsicament de menuts invertebrats, la qual cosa ja suposa d'entrada un inconvenient per al manteniment en captivitat. Així, al principi, els subministràvem petits animals (rotífers, artèmia i copèpodes) de cultius proporcionats per l'Escola del Mar de Badalona i de l'Aquari del Parc Zoològic. Tanmateix, aquesta qüestió aviat va ser fàcilment resolta, ja que l'Aquàrium, de manera espontània, funcionava com un gran cultiu dels petits crustacis anomenats puces de mar (Amphipodes). Larves o juvenils d'aquests crustacis havien entrat amb l'aigua de mar i a la sorra dels tancs d'exposició havien trobat les condicions idònies per desenvolupar-se i constituir-se en una densa població. Per tant, només calia recol·lectar-los periòdicament per subministrar-los als cavallets de mar. Les condicions de captivitat dels cavallets de mar eren prou òptimes com perquè sovint poguéssim observar les danses d'aparellament, els mascles incubant els ous fecundats i, fins i tot, cries de cavallet nascudes a l'Aquari (25 cries d'una sola posta, el maig de 1992).

Per la seva banda, els pops eren animals molt atractius: els sobtats canvis de color, així com els seus moviments i comportament, deixaven fascinats a grans i a petits. Un animal d'aquestes característiques, gran depredador i, a més, força intel·ligent, no pot deixar de donar lloc a multitud de situacions inversemblants. Així, pel fet de ser animals molt territorials, només era possible tenir-ne un per aquari. Tanmateix, s'escapaven sovint i saltaven als aquaris veïns. De vegades passaven per més d'un aquari en una nit i l'endemà apareixien satisfets i amb la panxa ben plena. Per tal d'aconseguir aliment viu, arribaven a arrencar les reixes que separaven els tancs. Fins i tot amb el seu tanc aparentment ben hermètic aconseguien sortir, sense que arribéssim a esbrinar com ho feien.

Tabaquera roja (*Stylocidaris affinis*)

La curiositat que despertaven tant els dimonis com les morenes era més aviat relativa al seu aspecte, estrany en els primers i ferotge en les segones. Tanmateix, poca gent sabia que els dimonis, amb un comportament semblant a un autèntic peix volador, ens els trobàvem sovint fora de l'aigua, per la zona de manteniment, caminant amb els radis lliures de les aletes pectorals i que, a més, en aquesta situació, emetien un so semblant al dels roncs de les persones.

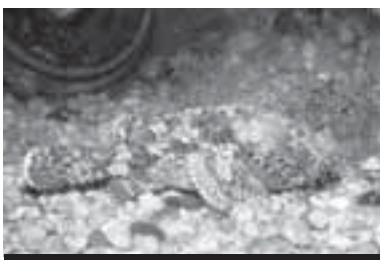
Vaca serrana (*Serranus scriba*)

El dia a dia

La gran varietat d'animals amb requeriments alimentaris diferents, alguns de molt específics, obligava a preparar dietes i freqüències d'alimentació adaptades a cadascun d'ells. Així, pops, tortugues i rogers havien de menjar diàriament. Per altra banda, peixos com els rogers, entre d'altres, requerien un aliment especial: cucs. Altres, l'únic que necessitaven era que l'aliment fos viu o ho semblés, per exemple les rates i les aranyes. De tota manera, i com és lògic, l'aliment preferit de tots els animals de presa (pops, neros, servioles, rascassos, morenes, etc.) eren les preses vives. Per tant, era molt important mantenir una correcta relació de mides entre els animals que compartien un mateix espai, ja que si els predadors eren més grans o creixien més ràpidament, es menjaven els seus companys. També hi havia els herbívors, com ara les saupes, per a les quals no era gens fàcil d'aconseguir algues. Malgrat tot, l'alimentació de la gran majoria dels animals era a base de peix: sardines, bogues, alatxes, saupes, i, de tant en tant, eren obsequiats amb musclos o crancs. El consum anual de peix era d'entre 500 a 700 Kg, segons l'any. Gran part d'aquest peix era obtingut a baix preu i, sovint, gratuïtament per part dels pescadors. L'Aquari comptava amb uns excel·lents voluntaris: jubilats, d'entre els quals cal destacar la inestimable col·laboració del Sr. Paco Campos que, o bé es dedicaven a demanar als pescadors el peix que, acabat de pescar, llençaven altra vegada al mar per una o altra raó, o bé aconseguien obtenir-lo a molt baix preu. Per altra banda, com que aquests voluntaris eren pescadors aficionats sovint ens portaven algun sard, alguna boga o esparrell amb què omplir els tancs d'exposició.

Dimoni (*Cephalacanthus volitans*)

Cap roig (*Scorpaena scropa*)

Quan alguns animals eren excessivament grans, considerant tant els propis requeriments d'espai de l'animal com el fet de poder diversificar els exemplars exposats en un tanc concret, aquests eren alliberats al mar. Aquesta va ser la situació de moltes tortugues. Així, en certa manera i a petita escala (ja que no podíem tenir més de 3 o 4 exemplars de tortugues), l'Aquari actuava com un centre de recuperació d'aquests animals. Tortugues pescades accidentalment pels pescadors, algunes ferides, eren lliurades a l'Aquàrium. Si eren massa grans per estar-se als tancs d'exposició, se les mantenien uns dies en captivitat per tenir cura de llurs ferides fins que semblaven

Rascàs (*Polyprion americanus*)

RECERQUES

recuperades i llavors eren alliberades. D'altres, les més petites, eren col·locades als tancs d'exposició fins que es feien massa grans per estar-hi en bones condicions.

Diàriament es controlava la temperatura de l'aigua, que estava sempre per sota de la del mar a l'hivern i per sobre, a l'estiu. Així, en ple més d'agost, la temperatura de l'aigua dels tancs d'exposició podia arribar fins als 27-28° C, mentre que al febrer podia baixar fins als 11-12° C. Tant aquestes temperatures extremes com els sobtats alts i baixos que es produïen d'un dia per l'altre ocasionaven una elevada mortalitat i reduïen les possibilitats d'exposició de determinades espècies, algunes de les quals només es podien trobar als tancs d'exposició en determinades èpoques de l'any, és a dir, quan la temperatura els era favorable. El problema s'originava ja a la pròpia bomba de captació que estava situada a l'espigó del port. L'aigua procedia d'una fondària de 4 m aproximadament, amb la qual cosa la seva temperatura ja depenia molt de la insolació diària. Des de la bomba de captació fins als dipòsits d'emmagatzematge d'aigua, la canonada passava arran de terra, de manera que a l'estiu, amb la forta insolació, l'aigua s'escalfava molt, mentre que a l'hivern, amb la baixa temperatura ambient, l'efecte era totalment el contrari. Per acabar-ho d'agreujar, els dos dipòsits principals d'emmagatzematge, al seu torn, es trobaven al capdamunt de l'edifici, completament exposats a les inclemències del temps.

Com en tots els aquaris, apareixien de tant en tant animals malalts que havien de ser tractats. Ferides, ulls inflats o aletes en mal estat eren les patologies més freqüents. No obstant això, de vegades ens arribaven animals parasitats als quals havíem d'extreure els paràsits abans d'introduir-los als tancs d'exposició. Els paràsits més freqüents en els peixos eren les sangoneres i alguns crustacis. Ambdós es podien trobar tant enganxats a la pell com a l'interior de la boca o a les ganyes dels animals infectats. Posteriorment, aquests paràsits passaven a engruixir les col·leccions d'animals del Departament de Zoologia de la Universitat de Barcelona.

D'altra banda, un problema freqüent i de difícil solució era el dels peixos que ens arribaven amb la bufeta natatòria inflada, ja que havien estat trets de l'aigua massa de pressa com perquè haguessin tingut temps de buidar-la d'aire. Només hi havia dues solucions: punxar-los amb una agulla hipodèrmica amb el risc evident de punxar algun òrgan vital o tornar-los a submergir dins de nanses a la màxima fondària possible

Seqüències de l'alliberament d'un exemplar de tortuga caretta (Caretta caretta) per en Daniel Martín i l'Àngel Campos.

per tal que poguessin realitzar la descompressió gradualment, cosa que fèiem aprofitant la fondària dels dipòsits d'emmagatzematge d'aigua. Un cas especial era el problema que tenien els cavallets de mar mascles. Pel fet d'estar en un aquari de circulació tancada, hi havia un sistema d'aireació a base de difusors d'aire. Les petites bombolletes penetraven dins les bosses d'incubació que tenen els mascles i, de tant en tant, apareixia algun cavallet surant a la superfície de l'aquari. Tanmateix, això se solucionava fàcilment amb una petita punxadeta amb una agulla hipodèrmica.

Les diferències en la resposta a l'adaptació a les condicions de captivitat eren molt grans d'un animal a l'altre i, evidentment, depenien de l'època de l'any i de l'estrès de captura. Mentre alguns ja menjaven a l'endemà d'arribar, d'altres podien trigar quasi 2 mesos a finals d'hivern. Era durant la fase d'adaptació a la captivitat que es produïa una mortalitat més elevada. Un cop superat aquest període, la majoria d'animals presentaven un elevat índex de supervivència, creixement (fet evidenciat en les mudes que obteníem dels crancs i llagostes) i, fins i tot, en alguns casos de reproducció en captivitat.

A la primavera l'Aquari es revolucionava. Tot i que en menor mesura que a la pròpia natura, els animals començaven a efectuar les seves danses nupcials (cavallets i agulles de mar), els mascles d'algunes espècies de peixos agafaven coloracions molt vistoses: les cànteres (*Spondyliosoma cantharus*), tons blavosos intensos al cap; els tords negres (*Labrus merula*), blau fosc amb els extrems de les aletes blau clar brillant, etc. i les baralles entre competidors eren més freqüents. Com a resultat alguns intents de reproducció podien, fins i tot, arribar a terme, com ara el cas dels cavallets de mar; però també els gats o taurons de fons (*Scyliorhinus canicula*) i els molls reials (*Apogon imberbis*) que incuben els ous a la boca, entre d'altres.

Per tant, l'Aquàrium de Blanes, amb unes instal·lacions lluny dels estàndards dels temps actuals, sense incorporar els nous materials i tecnologies que ja disposaven molts dels aquaris públics construïts amb posterioritat al de Blanes; per tant, amb unes instal·lacions obsoletes, fins i tot pel que fa a tractament dels animals, és a dir, sense sales separades per a infermeria, per a quarantena, per a manteniment, etc... va sobreviure prou temps com perquè fos el deteriorament de l'edifici la causa que va provocar el seu tancament i no pas la manca d'un bon nivell d'exposició, ni d'un bon manteniment dels animals, ni tan sols la manca d'un nombre suficient de visitants ateses les seves dimensions.

I vet aquí que, a principis dels anys 90, em vaig trobar amb persones d'uns vint anys i escaig, nascudes a Blanes, que em deien: *Així que hi ha un aquari a Blanes? Ostres! primera notícia.* D'altres, per sort, almenys reconeixien: *Si, jo ja ho sabia, però mai l'he vist ni sé exactament on és.* Cal afegir que, entre totes les altres circumstàncies, crec que en part el gran desconeixement de molts blanencs va contribuir, en certa manera, al destí de l'Aquàrium de Blanes: el seu tancament definitiu el febrer de l'any 1993.

Voldria expressar l'agraïment més sincer a totes aquelles persones que, desinteressadament, varen contribuir al funcionament de l'Aquàrium de Blanes:

Els pescadors, especialment a en Joan Mas (pare i fill), l'Albert Ros (pare i fill), en Lluís Trias (pare i fill), en Joaquim Ros, en Pere Blanc, en Josep Balmanya, en Josep Mª Vinyes, al Sr. José, i a molts, molts d'altres, que en un moment o altre varen col·laborar en el seu funcionament.

Els nens (que ara ja no ho deuen ser tant) que ens portaven els peixos que pescaven per les roques del moll.

Els jubilats, en especial al Sr. Paco Campos, al Sr. Enric, al Sr. Paco i al Sr. Joan.

I també a l'Ignasi de Malgrat, a en Josep Mª Tur, en Gregori Muñoz, en Víctor Prats i a molts d'altres que, malauradament, m'he oblidat d'anomenar.

Dolors Rosell i Melé. *Doctora en Biologia*

La piràmide de Blanes

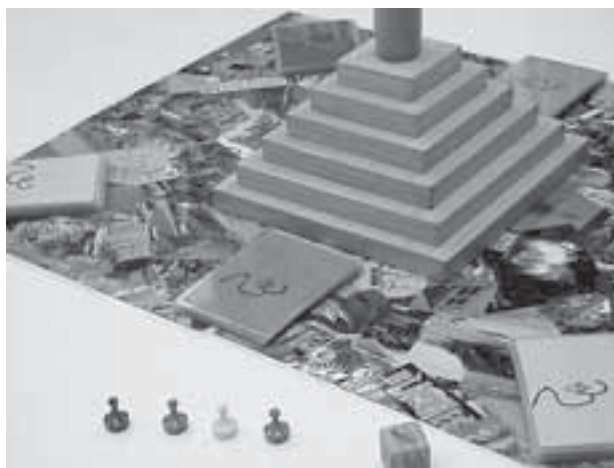
Coneguem el nostre poble tot jugant

M. À N G E L A S A G R E R A I P E R P I Ñ À

Experiència portada a terme per un grup d'alumnes de l'IES Sa Palomera i que ha consistit en la confecció d'un joc per donar a conèixer millor el nostre poble.

Introducció

Treballar la Història Local a l'aula té sovint l'inconvenient de l'escassa disponibilitat dels alumnes, per qüestions d'horari, de sortir del Centre. El professor ha de buscar, aleshores, recursos que permetin difondre els coneixements bàsics sobre el poble des de la mateixa classe. L'objectiu del treball que presentem va ser confeccionar un joc que servís per donar a conèixer aspectes diversos relacionats amb el poble de Blanes d'una forma lúdica.

Va estar realitzat en el marc de l'assignatura d'Història Local, que el nostre centre, l'IES Sa Palomera, ofereix en el primer curs de Batxillerat. És, doncs, un treball d'aula, de grup, que ens va ocupar una bona part del curs acadèmic 1999-2000. Concretament, des del mes de gener fins al mes de maig.

Volem explicar aquesta experiència didàctica, que va començar quan, conscients de la conveniència de disposar d'un material sobre Història Local que aportés continguts importants però que permetés de transmetre'ls d'una manera dosificada i entretinguda, es va fer als alumnes la proposta d'elaborar un joc sobre Blanes. Va passar per tot un seguit de fases, les que ara anem a definir, fins que es concretà en el material que presentem:

Concurs d'idees: es tractava de crear un joc. Aleshores els disset alumnes es van dividir en cinc grups de treball i cadascun en va idear un, amb les seves corresponents bases i mecànica de funcionament, que va ser exposat a la resta de companys. El que majoritàriament va ser votat, **La piràmide de Blanes**, va passar a ser el projecte de tots.

Recerca de dades: aquesta fase va consistir a recopilar totes les dades necessàries que el joc requeria. Els alumnes, dividits novament en grups de treball, van anar buscant informació d'acord amb sis blocs temàtics. Va ser una tasca llarga i complexa ja que s'havia d'anar revisant contínuament la bibliografia existent i s'havia de comprovar que no es creessin interferències entre els blocs.

Assaig general: al llarg d'una sèrie de sessions, i quan ja vam considerar que es podia posar a prova tot el que havíem anat fent, ens dedicàrem a provar el funcionament del joc. Rotatòriament quatre alumnes jugaven i la resta, amb esperit crític, feien propostes de millora d'aspectes diversos.

Confecció definitiva: superats els diferents entrebancs, vam començar a materialitzar, a *fabricar*, els diferents elements de què consta el joc.

La recerca bibliogràfica va ser la base metodològica. Es van consultar molts llibres, revistes, fotografies... sobre Blanes i, sovint, quan va ser necessari d'utilitzar dades recents, es va recórrer als diferents serveis de l'Ajuntament (Arxiu, Oficina de Turisme, Padró municipal,...) o a alguna entitat blanenca, com la Confraria de Pescadors o el Sindicat Agrícola.

La dinàmica, en tot moment, fou el treball de grup.

Estructura del joc

A continuació anem a explicar l'estructura de **La piràmide de Blanes**, joc que, com hem comentat, va assumir tota la classe després del corresponent concurs.

Objectiu

L'objectiu dels jugadors és arribar al cim de la muntanya de Sant Joan, (simbolitzada per la piràmide graonada) i, més concretament, a la torre del seu castell (simbolitzat per la torreta).

Aquests hauran de reconèixer, a través de pistes, una sèrie d'aspectes relacionats amb el poble de Blanes (dades històriques, personatges, activitats, festes, barris i llocs d'interès).

Bases

Material necessari

Un dau de sis colors (blau, verd, rosa, groc, vermell i taronja) i quatre fitxes.

Targes, dels sis mateixos colors, que defineixen els blocs temàtics.

Una piràmide quadrangular graonada, amb set graons i una torreta en el vèrtex.

Un suport ordenador del joc.

Funcionament

Poden jugar un màxim de quatre jugadors.

Cada jugador tirarà el dau i començarà el que tregui el color vermell. Si hi ha empat, els jugadors seguiran tirant fins que desempatin.

Es jugarà en el sentit de les agulles del rellotge.

El jugador que comença tirarà el dau i el color que surti li indicarà el tema sobre el qual haurà de contestar.

El company que té a la seva esquerra agafarà una tarja del color que hagi marcat el dau i li llegirà la primera pista o li farà directament una pregunta, en funció del que especifiqui la tarja.

El jugador ha d'endevinar l'aspecte relacionat amb Blanes que li hagi tocat (pot ser un personatge, lloc d'interès, esdeveniment,...), després de fer les preguntes que necessiti.

El seu company només podrà respondre sí o no i, si veu que no se'n surt, li oferirà la possibilitat de donar-li pistes.

En el cas que el jugador ho encerti després de la primera pista o fent preguntes sense necessitat de més pistes, pujarà dos graons de la piràmide. Si l'endevina amb més ajut només en pujarà un. Si s'equivoca es quedarà en el lloc on estava.

Passarà el torn a l'altre jugador quan l'encerti o s'equivoqui. Per tant, a cada ronda es dona l'opció de jugar, com a màxim, dos graons.

Guanyarà el primer jugador que arribi a la torreta.

Blocs temàtics

Després de revisar quins eren els aspectes que calia conèixer més del nostre poble, es van definir el següents blocs temàtics:

Dades històriques: En aquest bloc, més que recollir fets històrics de rellevància, es van seleccionar dades importants en el funcionament quotidià de la vila, amb predomini de les esdevingudes al llarg del segle XX. La majoria fan referència a l'inici d'obres d'especial significació pel poble, com el Port, l'Hospital Comarcal o la SAFA ; als orígens d'algunes iniciatives de caire cultural, com la fundació de la revista Recull, o esportiu, com la construcció del primer camp de futbol, etc...

Fundació del periòdic **Recull**

Construcció del primer camp de futbol

Construcció del Ferrocarril

Construcció de la **Casa del Poble**

Fundació de la **Capella de Santa Cecília**

Construcció del **Club de Vela Blanes**

Construcció de l'**Ambulatori de la Seguretat Social**

Construcció de la **SAFA**

Construcció de l'**Hospital-Asil Sant Jaume**

Construcció del Port

Fundació de l'**Esbart Joaquim Ruyra**

Construcció de l'**Hospital Comarcal de la Selva**

Construcció de **La Vila (Escola Joaquim Ruyra)**

Aquest bloc estaria identificat amb el color GROC

Personatges: Aquí es fa referència a aquelles persones que han tingut un paper destacat en algun moment, i per motius ben diversos, en el nostre poble; hi ha polítics, senyors feudals, escriptors... i també capellans, científics, artistes o mestres d'aixa.

Joaquim Ruyra

Antoni Palau i Verdera

Sants Bonós i Maximia

Joan Junceda

Mossèn Jaume Arcelós

Karl Faust

Família dels Cabrera

Mossèn Joan Batlle

Josep Cortils i Vieta

Jaume Ferrer de Blanes

Bernat Boades

Violant de Prades

Frares del Convent

Agustí Vilaret

Maria Teresa Bedós

Àngel Planells

Jesús Crous

Xavier Brunet i Caselles

Josep Vieta (l'avi Bagué)

Aquest bloc estaria identificat amb el color BLAU

Aspectes socioeconòmics: En aquest apartat es fa referència, per una banda, a l'activitat econòmica que ha predominat i predomina en el poble en l'actualitat. Són dades que defineixen aspectes dels diferents sectors econòmics, com la pesca (tècniques més habituals, captures, beneficis...), l'agricultura (productes, mercats, beneficis...), el turisme (empreses turístiques diverses), el comerç (diferents mercats que tenen lloc a Blanes, la indústria (principals empreses de la vila, creació del polígon industrial... D'altra banda també se n'han inclòs d'altres que fan referència més estrictament a la població, com per exemple, el nombre actual d'habitants, els moments d'especial creixement,...

Bona part de les fitxes d'aquest apartat s'han hagut de resoldre en forma de preguntes directes atès que resultava poc clarificador enfocar-ho en forma de pistes, com hem fet en els altres apartats.

Càmpings que hi ha a Blanes	Concentració de les grans àrees comercials
Hotels que hi ha a Blanes	Discoteques que hi ha a Blanes
Prod. agrícoles que aporten més beneficis	Empresa NYLSTAR
Esp. de peixos que aporten més beneficis	Tècniques de pesca
Crustaci més capturat	Mercat setmanal de Blanes
Mercat diari de fruites i verdures	Nombre d'habitants de Blanes
Mercat diari de peix	Comercialització, fora de Blanes, del peix capturat
Període de més creixement de la població	Activitats més habituals de la població de Blanes
Drassanes dels segles XVIII-XIX	Oficis habituals als segles XVIII-XIX
Comercialització, fora de Blanes, de la producció agrícola	

Aquest bloc estaria identificat amb el color TARONJA

Festes: Aquest bloc recull totes aquelles activitats festives relacionades amb la vila, algunes ja desaparegudes, des de les més tradicionals, com la Festa Major, l'Aplec del Vilar o les Enramades, fins a les de recent incorporació com el Carnestoltes.

Fira de la Ceba	Cant de l'Àngel
Festa Major Petita	Aplec de Sant Rafel
Enramades	Sant Joan
Fira de Sant Tomàs	Benedicció del terme
Carnaval	Nadal
Setmana Santa	Cavalcada de Reis
Sant Antoni	Aplec del Vilar
Corpus	Sant Pere
Festa Major	

Aquest bloc estaria identificat amb el color VERMELL

Barris i platges: Aquí hem agrupat aquests dos espais geogràfics, destacant, en cada cas, la ubicació i algun element distintiu. Pel que fa als barris, tal com ens van suggerir a l'Ajuntament, s'han recollit només aquells que estan organitzats en associacions de veïns i, per tant, estan reconeguts oficialment.

Barris

Els Pins	Carretera de Lloret
Control-Horta de la Perla	Sa Carbonera
Mas Florit	Ca la Guidó
Mas Cremat	La Plantera
Raval	Quatre Vents
Dintre Vila	Mas Enlaire
Sa Massaneda	Vilar Petit
Racó d'en Portes	Mas Borinot
Mont-Ferrant	Valldolítg

RECERQUES

.....

Platges

Platja de Treumal

Cala de Sant Francesc

Platja de Blanes

Platja de S'Agüia

Cala Sa Forcanera

Platja de S'Abanell

Aquest bloc estaria identificat amb el color VERD

Llocs d'interès: Faria referència a aquells indrets, com Sa Palomera, construccions emblemàtiques, com el Jardí Botànic Mar i Murtra, o edificis monumentals, com la Font Gòtica, que gaudeixen d'un interès especial, sobretot per als blanencs, però també pels visitants.

Santuari del Vilar

Estació de Ferrocarril

Sa Forcanera

Església Parroquial

Sa Palomera, Sa Pujola i Es Portell

Casa del Poble

Ermita de Santa Bàrbara

Punta de Santa Anna

Hospital-Asil Sant Jaume

Capella de l'Antiga

Ermita de Sant Joan

Font Gòtica

Ermita de Sant Francesc

Hospital Comarcal

S'Agüia

Jardí Botànic Mar i Murtra

Casa de la Cultura

Convent

Capella de Nostra Senyora de l'Esperança

El Frare

Punta del Tordera

Castell de Sant Joan

Jardí Botànic Pinya de Rosa

El Port

Aquest bloc estaria identificat amb el color ROSA

Confecció

La fase de confecció dels diferents elements de què consta el joc va començar repartint la feina a partir de la definició de cadascun d'ells. Són:

• **la base-suport del joc:** Es va pensar de fer una base suficientment ampla que ordenés el joc i on es pogués col·locar la piràmide i les fitxes. Va sorgir la idea de fer un collage amb imatges de Blanes, visualment clares, però alhora suficientment diverses com per no donar pistes excessives. Un grup d'alumnes es va dedicar a confeccionar-lo i, posteriorment, es va plastificar.

• **la piràmide i el dau:** Ambdós elements són de fusta. Van estar realitzats per un fuster del poble, a partir del disseny que van portar a terme tres alumnes, que igualment col·laboraren en la seva confecció. La piràmide és, probablement, el símbol del joc. Per tant, havia de tenir un protagonisme especial, i més, tenint en compte que vol representar la muntanya de Sant Joan, espai visualment molt destacat en el paisatge blanenc. Les mides es van definir tenint en compte el tamany de les fitxes que havien d'utilitzar els jugadors. Pel que fa al dau s'hi van haver d'incorporar els colors que identifiquessin els blocs temàtics.

- **les targes:** Un altre grup d'alumnes va escriure les targes. Havien de ser d'una mida que permetés una utilització còmoda i es va optar pel tamany semblant al dels jocs de cartes. Tenint en compte que havien de ser molt manipulades, es va creure convenient de plastificar-les.
- **el logotip:** Faltava un logotip que identifiqués el joc i que es pogués col·locar a l'anvers de les targes. Se'n van confeccionar alguns i, finalment, va ser seleccionat el que presentem. En ell es mostra un senzill perfil de la platja de Blanes que parteix de la muntanya de Sant Joan. S'hi pot intuir la forma de les roques de Sa Palomera des d'on cada estiu es llencen els focs d'artifici, que s'han convertit en símbol de la nostra vila per la seva projecció internacional.

Valoració final

Hem començat dient que el resultat del nostre treball pretén ser, sobretot, un material didàctic que, esperem, pugui ser de gran utilitat, en el futur, a les classes d'Història Local. I voldríem insistir en aquesta idea. Creiem que pot resultar interessant perquè els futurs alumnes-jugadors estaran en contacte amb moltíssimes dades sobre el nostre poble que s'assimilaran d'una manera lúdica i entretinguda, una mica com els va passar als creadors d'aquest joc, que van aprendre sense adonar-se'n. Ara

per ara resulta difícil pensar en un altre sistema que ens hagués permès tractar temes tan diversos sobre Blanes sense resultar feixuc o complicat de portar a terme en el marc de l'horari acadèmic. Pensem, a més, que presenta l'avantatge de poder ser ampliat en qualsevol moment en què es trobi a faltar una dada històrica, un personatge, es creï un nou barri o es vagi modificant la població. L'estructura oberta del joc ho permet i, fins i tot, creiem que estaria bé que fos així.

Pel que fa a l'execució, hem de dir que va ser fonamental en tot moment el treball en equip. Calia buscar informació, comprovar dades, discutir sobre materials, resoldre problemes informàtics, decidir colors ... tantes i tantes qüestions en cadascuna de les fases que hem descrit, que només amb la col·laboració de tots es van poder resoldre.

Crear un joc sobre Blanes tenia la seva gràcia. També érem conscients que era un repte que, creiem, vam assolir.

Aquí queda, doncs, la nostra feina.

M. Àngela Sagrera Perpiñà. Professora d'Història de l'IES Sa Palomera

RECERQUES

.....

Bibliografia

ALBERCH, Ramon i altres: *Gremis i oficis a Girona*, Ajuntament de Girona, 1984.

ALEMANY, Josep: *Blanes, Ensaig d'estudi antich*. Mataró, Impremta Horta, 1904.

AMADES, Joan: *Costumari Català*. Barcelona, Ed. Salvat, 1989. (5 vols.).

CROUS i COLLELL, Jesús: *Blanes, Cronologia Històrica*. Blanes, Ajuntament de Blanes, 1984.

CROUS i COLLELL, Jesús: *Blanes, Història Local*. Parròquia Santa Maria de Blanes, 1996.

Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1973.

Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Barcelona, 1984.

MESTRES i ROVIRA, Josep: *La Vila de Blanes i el seu desenvolupament socio-econòmic els segles XVIII, XIX i XX*. Girona, Excma. Diputació de Girona, 1981.

ROIG, Emerencià: *Blanes Marítim. Notes històriques*. Blanes. Llibreria Blandònia, 1924.

Material divers editat per l'Oficina de Turisme de l'Ajuntament de Blanes.

Van participar en la confecció del joc els alumnes:

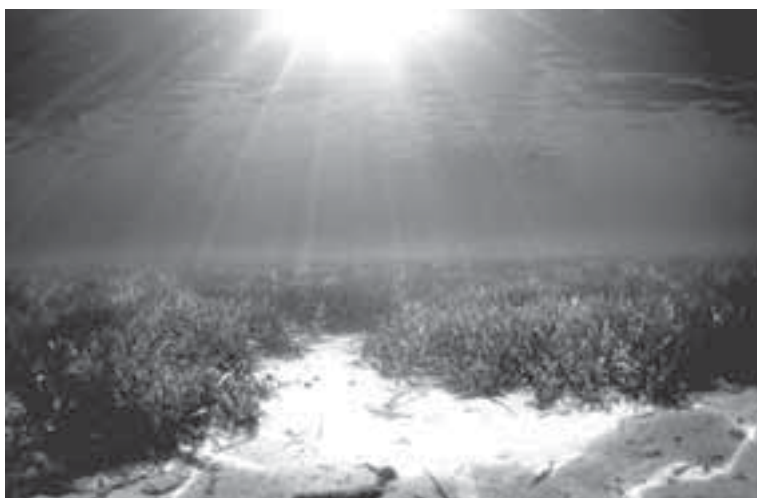
Cristina Arias, A. Pablo Claver, Esther Domínguez, Vanessa Farré, Jordi Gallardo, Lourdes García, Verònica García, Antonio López, Fernando Marote, Antonia Martínez, M. Jesús Muñoz, M. Carmen Pérez, Glòria Pla, Marian Ridaura, Xavier Rutllant, Concepció Sabaté, Jaume Soley i Àngel Tresserras.

I va col·laborar amb nosaltres el Sr. Pedro González Palomeras, fuster jubilat.

El litoral submergit de Blanes: com és i què ha canviat durant els últims 25 anys

I O S U N E U R I Z

Quan em van demanar si podia escriure quatre ratlles sobre el litoral submergit de Blanes des d'un punt de vista històric, em va semblar una proposta una mica estranya. Inconscientment, tenia la il·lusió que la història no passava per les comunitats submarines madures, o, millor dit, no era detectable a l'escala de temps d'una vida humana, a no ser que aquestes comunitats es veiessin afectades per alguna intervenció dràstica, com ara la construcció d'un port, els abocaments d'una indústria altament contaminant o l'enfonsament d'un petrolier.

Aparentment res d'això havia succeït a Blanes durant els darrers 25 anys (el port esportiu es va construir dins de l'altre port i, per tant, no va suposar un impacte massa rellevant). Potser per això i perquè aquest tipus de propostes no són gaire afalagadores (és una manera amable de recordar-te que ja ets prou gran), la meua primera reacció va ser pensar *"jo no he viscut prou per tenir una visió històrica de res i menys del fons del mar"*. Seguidament, però, em van venir al cap alguns flashos de les meves primeres immersions als anys 80 i, ja més fredament, comparant aquelles imatges amb les que tot just acabava d'observar als Niells de Santa Anna, vaig acceptar la proposta, tot rumiant que potser no en sortiria una visió gaire optimista.

El litoral, com ja sabeu, és la zona més rica dels oceans. Encara que ocupa una extensió insignificant respecte al total de la superfície dels oceans, contribueix amb un 10 % a la producció marina global. L'establiment del límit inferior d'aquesta zona, i per tant, la seva amplada, és quelcom convencional i, per tant, varia segons les diferents escoles d'estudiosos del mar. Per alguns autors, la zona litoral s'estén fins allà on arriba suficient llum per permetre-li de créixer les algues. Per d'altres, arriba fins al límit de la plataforma continental. En qualsevol cas, és la zona del mar on la producció primària, produïda pels vegetals (tant microscòpiques o fitoplancton com macroscòpiques), és més alta.

Les causes són fàcilment comprensibles. Al contrari del que passa a la zona oceànica, al sistema litoral llum i nutrients coincideixen en l'espai. Aquests dos factors són determinants a l'hora d'establir la producció primària d'un sistema i, com a resultat, la seva capacitat per sustentar vida. Com que la profunditat no és

excessivament gran (generalment menys de 100 metres), la llum, necessària per a la fotosíntesi de les algues, penetra fins al fons del mar.

Per altra banda, en el fons marí s'acumulen les sals minerals com a resultat de la remineralització de la matèria orgànica que cau al llarg de la columna d'aigua (organismes morts, sediments, excrecions, etc). Finalment, els temporals i els vents forts, que desplacen la capa superficial de l'aigua, produeixen una barreja vertical que posa els nutrients del fons a disposició del fitoplancton. A més, a la zona litoral desemboquen els rius, que l'enriqueixen amb les sals minerals que arrosseguen durant el seu recorregut per terra.

Com a conseqüència de l'abundància d'aliment, és al litoral on moltes espècies marines van a reproduir-se i on passen els primers mesos de vida. Aquesta riquesa, però, fa que sigui també a la zona litoral on es concentren els assentaments humans des de l'antiguitat i, per tant, on es desenvolupen la major part de les activitats extractives i s'aboquen les deixalles produïdes per l'home. Dit això com un breu recordatori del marc general on se situa el nostre litoral, parlaré de Blanes.

El litoral de Blanes

Encara que no és molt extens, el litoral de Blanes gaudeix de característiques peculiars dins el conjunt de la Mediterrània, que afavoreixen tant la producció primària com la diversitat de formes de vida. En primer lloc, està emplaçat dins del que s'anomena Mediterrània nord-occidental, més rica que la Mediterrània Central o Oriental a causa de la desembocadura de grans rius com ara el Roine i l'Ebre, i a la freqüència dels vents forts del Nord (Tramuntana, Mistral) que produeixen fenòmens d'aflorament de les aigües profundes.

En segon lloc, l'orografia submarina amb un profund canó, més o menys perpendicular al litoral, afavoreix també la recirculació cap a munt de l'aigua profunda rica en nutrients. Per últim, està banyat per les aigües del Tordera, que s'endinsen en el mar cap al nord ajudades pels corrents de Garbí: la ploma del Tordera pot arribar fins a la cala Sant Francesc després de fortes pluges.

Blanes, a més, ocupa un lloc privilegiat en el conjunt de la costa catalana. Els turistes, amb la seva fidel visita anual, i els fullets de propaganda ens ho recorden. El "Pòrtic de la Costa Brava" gaudeix d'un litoral rocós amb penya-segats que s'enfonsen dins el mar formant parets, coves i forats de totes mides, que ofereixen refugi a una variada fauna marina. Però també té extenses platges que continuen mar endins formant el que anomenem "fons tous", de pendent suau.

Aquesta situació geogràfica, entre dos tipus de costa, fa que es concentrin en un espai relativament petit, flora i fauna representatives d'un sector ampli de la Mediterrània nord-occidental. L'emplaçament privilegiat de Blanes ha estat aprofitat pels biòlegs marins al llarg dels anys, primer des d'un petit però molt actiu laboratori de l'Institut d'Investigacions Pesqueres (l'Aquari de Blanes) i, a partir de 1985, des del Centre d'Estudis Avançats de Blanes del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC). Podríem dir que la fauna i la flora, llur distribució i els processos biològics dels organismes del litoral blanenc es troben entre els millors coneguts del litoral mediterrani espanyol. Els resultats dels estudis duts a terme a Blanes han estat recollits en més de 200 articles publicats en les millors revistes especialitzades i en diverses tesis doctorals. Igualment, el nom de Blanes surt sovint als congressos científics internacionals i, com a conseqüència, investigadors de diferents països ens visiten per estudiar el nostre litoral.

Els fons sorrencs

Els anomenats fons tous estan formats per sorres més o menys gruixudes, de vegades, barrejades amb fangs. En ells s'estableixen diferents comunitats animals, en funció del tamany del gra del sediment.

RECERQUES

.....

A Blanes, els fons tous s'endevinen a la badia i al llarg de la platja s'Abanell fins al Tordera, ja que comencen arran d'aigua. Són rics en algues unicel·lulars, petits cucs (poliquets i nemàtodes), crustacis (amfípods i isòpods) i mol·luscs (bivalbs), que viuen entre el sediment i constitueixen l'anomenada fauna intersticial. Aquesta microfauna alimenta altres esglaons de la xarxa tròfica, com ara petites garotes de sorra (*Echinocardium mediterraneum*), peixos (sonsos, mabres, judrioles, rogers de sorra, aranyes, calets i pagells), estrelles de sorra, holotúries i cefalòpods (principalment sèpies).

La badia de Blanes i la platja de s'Abanell. Zones de fons sorrencs

Entre l'espigó del moll i la platja de Santa Cristina, quan els penya-segats assoleixen discontinus de la planta, amb flors, anomenada *Posidonia oceanica*, més coneguts com "alguers" pels pescadors. *Posidonia oceanica*, espècie protegida pel seu valor ecològic, comença a trobar-se a partir dels 12 m de fondària. Forma primer taques entre les roques i cobreix àrees més extenses entre els 15 i 25 m. La presència d'aquesta espècie és un bon indicador de la qualitat del medi, ja que vol aigües clares i transparents. És per això que les taques de posidònia són molt petites i les plantes es troben en mal estat als llocs on la sedimentació és més alta, com ara prop del moll o a les zones sota la influència directa del riu Tordera.

La posidònia fixa les sorres amb les seves pseudoarrels (anomenades rizomes) i així evita l'erosió del litoral sorrenc dels temporals i els corrents, però, a més, alberga una particular i variada flora i fauna. Sobre les fulles de la posidònia creix una comunitat epifítica formada per petites algues, hidraris, briozous, ascidis i poliquets. Entre les fulles es troben diferents peixos: judrioles o julivies (*Coris julis*), saupes (*Sarpa sarpa*), bogues (*Boops boops*), castanyoles o estudiants (*Chromis chromis*), xucles (*Spicara smaris*) esparralls (*Diplodus annularis*), petit calets (*Pagellus acarne*), rogers (*Mullus surmulentus*), pagres (*Pagrus pagrus*) i vaques serranes (*Serranus scriba*). Entre els rizomes, viuen diferents espècies d'holotúries ("pepinos" de mar), garotes, cucs amb tub que deixen veure un vistós plomall, i, més rarament, nacres; per últim, envoltant les tiges de la planta, creixen esponges i ascidis vermelles, grogues i rosades. A excepció de les nacres o pinnes, que pràcticament han desaparegut a causa de la sobrepesca, totes aquestes espècies es poden trobar actualment als herbeis del litoral nord de Blanes, encara que la seva abundància ha decrescut respecte de fa 20 anys.

Els fons tous més alterats durant aquests anys han estat els de la zona de s'Abanell a causa del programa de regeneració de les platges. Aparentment, es tractava només de moure sorra d'un lloc a un altre. No es va tenir en compte, però, que la sorra, sota l'aigua, no és tan sols sorra sinó que constitueix un biòtop marí més, amb una microflora i una microfauna associades que són utilitzades com a aliment per a la macrofauna que viu a sobre. Investigadors del Centre d'Estudis Avançats de Blanes que estudiaven la zona, han vist com la fauna d'aquestes comunitats canviava o desapareixia després del procés d'extracció de la sorra. Afortunadament, com que aquests fons ja són naturalment més inestables que els rocosos, els animals que els habiten tenen un cicle de vida relativament curt i, per tant, les comunitats que s'hi estableixen es recuperaran molt més ràpidament que les d'un fons rocós alterat.

Els fons rocosos

Els fons rocosos del litoral blanenc s'estenen cap al nord, des del moll fins a la Cala Santa Cristina. Els primers metres de fondària de la costa rocosa estan recoberts per algues abundants que proporcionen

La punta Santa Anna i Sa Forcanera.
Zones representatives de fons rocosos

aliment als animals herbívors, principalment garotes, peixos i crustacis. En funció de l'exposició a les onades i de la intensitat de la llum que arriba a les roques, s'hi estableixen diferents comunitats algals, dominades per una o altra espècie. Als niells de Santa Anna, domina un alga parda anomenada *Halopteris scoparia*. A la cala Sant Francesc trobem, arran de platja, algues verdes típiques de llocs protegits de les onades, com les filamentoses (*Enteromorpha*) i l'enciam de mar (*Ulva lactuca*). Sobre les roques exposades a les onades de Pinya de Rosa i s'Agulla, viu la comunitat de *Cystoseira mediterranea*, espècie molt sensible a la contaminació i, per tant, també indicadora d'aigües netes.

Només quan no arriba prou llum pel creixement de les algues erectes, com succeeix als forats, coves, i a la base de les parets verticals orientades al nord, trobem comunitats dominades per animals sedentaris. En aquests indrets, la roca apareix entapissada per esponges, briozous i ascidis. Peixos (serrans, petits moll reials, scorpenes, estudiants, fadrins, tords i julivies), pops i crancs, es passegen per tot arreu però tenen un habitat preferent, entre les algues o més aviat als forats, en funció de les espècies. Com a exemple d'ambients rocosos poc profunds, parlaré més en detall d'alguns indrets representatius del litoral de Blanes.

L'espigó

Normalment, la construcció d'un port produeix un trencament de les comunitats submarines establertes al llarg del litoral, fet que els representa un greu impacte. Sortosament, el port de Blanes separa la costa rocosa de la sorrenca i està obert cap a la zona sorrenca. Això i els freqüents vents de garbí fan que els fangs que s'acumulen en aquests ambients portuaris no afectin gaire l'estat de salut de les comunitats submergides cap al nord. A més a més, la part exterior de l'espigó de Blanes representa un biòtop submarí d'excel·lent interès, un dels rars casos en que l'acció de l'home ha creat un enclau particularment adequat per a l'establiment d'unes comunitats riques en invertebrats. La base de l'espigó, formada per diversos pisos de grans blocs de ciment amb diferents inclinacions, forma una estructura complexa i ofereix, en poc espai, ambients molt diferents.

Hi podem trobar pops, llagostes i llisses, però també cucs, petits crancs, cargols i un acolorit tapís d'esponges i ascidis que no es troben en d'altres zones properes, teòricament més verges, com ara els niells de Santa Anna o les roques submergides de la cala Sant Francesc o s'Agulla. La situació de l'espigó, perpendicular als temporals de llevant, i el moviment de ressaca que es genera, fa que les partícules que contenen matèria orgànica i que serveixen d'aliment als animals filtradors romanguin molt temps en suspensió. Els peixos troben força menjar entre aquesta fauna variada d'invertebrats i són, per tant, nombrosos. Orades, llisses, sards, grans rogers, castanyoles, julivies i, de vegades, llobarros, es passegen entre la sorra i els blocs. La singularitat d'aquest enclau ha motivat el seu estudi i, com a resultat, s'han descobert aspectes nous de la reproducció, dispersió i comportament larvari de les espècies, les relacions tròfiques entre petits crustacis i d'altres invertebrats i, fins i tot, s'està descrivint una nova espècie d'esponja per a la ciència.

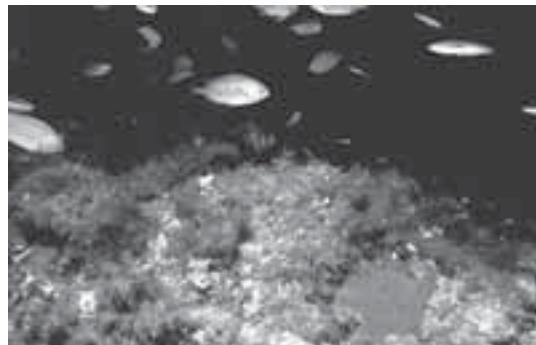

Parazoanthus.
Corall tou que viu en llocs foscos

Però per poder trobar aquestes comunitats, han hagut de passar 60 anys. Ara són comunitats madures i ben estructurades, com si d'un ambient natural es tractés. Fa 25 anys l'aspecte d'aquesta zona era molt diferent. Encara dominaven les espècies oportunistes, de cicle de vida curt i proliferació ràpida, com les que actualment podem trobar a l'interior del port.

Els niells de Santa Anna

Els niells de Santa Anna representen millor que sa Palomera, l'autèntic començament de la Costa Brava. Sota l'aigua, els niells continuen en una sèrie de passadissos, que transcorren paral·lels entre sí, amb una orientació nord-est / sud-oest. Les parets rocoses que els formen estan, per tant, orientades al nord i al sud, respectivament. Això fa que la intensitat de llum que reben sigui molt diferent. Les parets orientades al nord són més aviat fosques, el que permet el desenvolupament de comunitats riques en animals invertebrats com ara esponges, hidraris, gorgònies i ascidis.

Detall dels niells de la punta Santa Anna

Les parets orientades al sud reben molta llum i estan, per tant, dominades per comunitats algals. Només una esponja (*Crambe crambe*) i una estrella vermella (*Echinaster sepositus*) trenquen el color verdós dominant en aquestes zones ben il·luminades. Hi ha també estrelles de sorra, holotúries i, especialment, eriçons pasturant entre les algues. Als primers 2 metres trobem sobretot l'arbàcia. Més avall, hi viu la garota comestible (*Paracentrotus lividus*). En qualsevol cas, les garotes no són prou abundants, en aquesta zona, com per exterminar les algues i formar els anomenats "blancalls", dits així pel color clar dominant de la roca pelada.

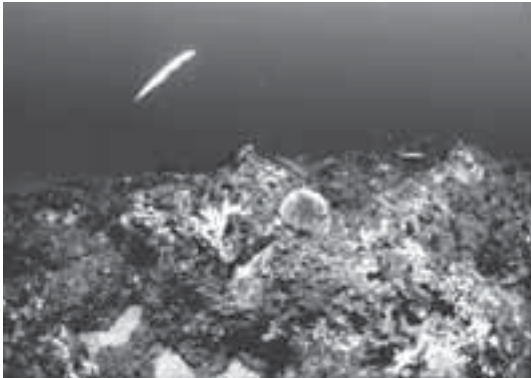
L'aspecte dels niells de Santa Anna ha canviat lleugerament durant els darrers 20 anys. L'alga parda *Halopteris scoparia*, que domina actualment, ha substituït l'alga verda *Codium tomentosum*, la qual recobria les roques als anys 70 i 80. Les causes de la desaparició del *Codium* els especialistes encara no les han esbrinat. Sembla, però, que es tracta un fenomen general ja que tampoc es troba a la resta del litoral català (tot just sembla que comença a recuperar-se a la zona de les Illes Medes). Algunes epidèmies, generalitzades a tota la Mediterrània nord-occidental, han acabat també amb altres espècies durant aquests anys. Podem citar l'espòndil, un vivalve punxegut conegut com a "ostra de gos", que solia estar recobert per una esponja vermella (*Crambe*), o els anomenats bunyols de mar (l'ascidi *Microcosmus sabatieri*).

Per contra, altres espècies, que abans eren rares o estaven confinades en aigües més profundes, es troben actualment a partir de 2 m de profunditat. Són animals amb afinitats subtropicals com ara les principals espècies d'esponges de bany (*Hippospongia communis* i *Spongia officinalis*). Igualment, el peix verd i groc, anomenat fadrí (*Thalassoma pavo*), molt abundant a les aigües més càlides de les Balears, ha proliferat notablement durant els últims anys a tot el litoral de Blanes. L'escalfament general de la Mediterrània sembla tenir molt a veure amb aquests canvis que ha sofert el litoral, ja que han implicat la proliferació d'espècies típiques de llocs càlids.

A més dels peixos típics de les roques poc profundes, cal mencionar la presència ocasional de petites moles d'altres peixos de grans dimensions com dorades, llobarros, sards i verades, que semblen veure's amb més freqüència als niells (i això és una mera sensació no comprovada científicament) des de la instal·lació de les gàbies de dorades davant de Sant Francesc.

Però els niells de Santa Anna és quelcom més que una zona natural. Constitueix, a més, un laboratori submergit. És en aquesta zona on s'han portat i es porten a terme experiments sota condicions naturals, a fi d'aprofundir en el coneixement del comportament, reproducció, reclutament dels juvenils, efectes dels factors ambientals, producció de toxines naturals, etc., tant dels invertebrats com dels peixos.

Fons de Sant Francesc

Els voltants de la cala Sant Francesc

De la cala Sant Francesc fins a la cala Santa Cristina es troba la zona més verge del litoral de Blanes, senzillament perquè està una mica més allunyada de la influència de les activitats del poble. Els penya-segats, però, no continuen molt avall sota aigua i a partir d'entre 8 i 15 m, comencen els fons sorrencs. En aquests primers metres, formats per blocs i forats, es refugien llagostes, morenes, corballs, i algun mero, entre altres peixos i, com a conseqüència, és una zona freqüentada pels pescadors de fusell.

Els fons de pesca

Els fons de Blanes, a partir de 60 m de profunditat, són rics en espècies d'interès comercial, cosa que ha permès el desenvolupament d'una important flota pesquera. La gamba, l'escamarlà, els popets, els calarmarsos, lluç, congres, rogers, són espècies que s'anomenen bentòniques perquè viuen en estreta relació amb el fons del mar, en contraposició amb les anomenades espècies pelàgiques, com la sardina i l'anxova, que sempre estan nedant entre dues aigües i s'apropen a la desembocadura dels rius. El Canó de Blanes (caladors del Turó Gros, Can Ferré i Sot d'en Peneca) ha fet famosa la gamba de Blanes (*Aristeus antennatus*), que es nodreix gràcies als corrents ascendents rics en aliment que puguen per les parets del canó des de 600, fins a 100 m de fondària. Però aquests fons també són rics en invertebrats bentònics, dels quals es nodreixen moltes de les espècies d'interès comercial.

Jo vaig descobrir el món submergit de Blanes a través dels animals recol·lectats pels bous de pesca. Aleshores, els pescadors ens portaven un munt d'invertebrats i peixos "rars" que estudiàvem emocionats amb la sensació d'estar descobrint quelcom de nou. I, de vegades, no tan sols era una sensació. Als anys 70, encara vam descriure espècies d'esponges noves per a la ciència i peixos mai trobats abans al Mediterrani, procedents dels fons de pesca de ròssec del litoral blanenc.

Els pescadors separaven i mantenien vius els invertebrats sense interès comercial que sortien juntament amb les espècies que es venen a la subhasta del peix. Esponges, cucs, forbianes, xufans i d'altres crancs, cargols, baboses, mol·luscs de tota mena: els anomenaven "la brutícia", malgrat que de vegades era un material més preciós (fins i tot des del punt de vista econòmic) que la captura comercial, ja que les espècies noves es poden vendre com a regals a preus "molt interessants" (sempre que es bategin amb el nom de la persona a la qual seran regalades).

Quan els bous feien un vol per explorar un nou recorregut dins un calador, sovint sortien grans esponges de bany en forma de copa (*Spongia agaricina*), immenses masses de coralls blancs i gross

Esquelet d'esponja de bany natural

(*Lophelia* i *Dendrophyllia*), i, fins i tot, l'apreciat corall negre del gènere *Antipates*. La diversitat d'espècies era extraordinària. Recordo que, una vegada, un bou va enrocar al calador conegut com La Planassa, i juntament amb la xarxa, va embarcar una pedra d'aproximadament 1 metre cúbic, que van dipositar al moll. Vam estudiar durant 2 anys els organismes recollits d'aquella pedra, i els resultats van donar lloc a diverses publicacions científiques. Més de 60 espècies d'esponges, briozous i ascidis incrustats vivien en aquells 4 m quadrats, el que ens pot donar una idea de la riquesa original d'aquests fons.

Estic parlant de fa gairebé vint-i-cinc anys. Ara les coses han canviat força en els fons de pesca. Ja no queden caladors per explorar. Les xarxes de ròsec han passat massa vegades pels mateixos caladors, dia rere dia, any rere any. No donem temps a recuperar-se a la fauna del fons, de creixement lent, i això es tradueix en la desaparició de moltes espècies (desaparició que passa desapercibuda quan es tracta d'espècies sense interès comercial), i en la disminució de la mida màxima que arriben a gaudir les que no desapareixen. Sortosament, hi ha algunes roques escampades pels caladors que, encara que no són suficients per assegurar la supervivència de totes les espècies, serveixen de refugi per a la fauna marina, ja que exerceixen un efecte disuassori als pescadors, que eviten enrocar per tal de no trencar les xarxes.

El futur del litoral

Encara que el litoral submergit de Blanes no passa per la seva millor època, els seus problemes tan sols reflecteixen la situació general de qualsevol indret litoral densament poblat. La destrucció dels espais naturals acompanya i és la pitjor part del que anomenem progrés, i és difícil d'imaginar com podem lluitar contra aquesta situació imparabile.

Malgrat tot, podem dir sense cap mena de dubte que el litoral sumergit és actualment el millor patrimoni natural de la vila de Blanes i, per tant, hauríem de mirar de mantenir-lo en bon estat. El potencial turístic d'un poble es medeix, cada vegada més, per la qualitat medioambiental del seu entorn. Milers de turistes ens visiten durant l'estiu i produeixen residus que acaben abocant-se (més o menys tractats) al mar. S'hauria de estudiar seriosament quin és el límit de població que Blanes pot acollir sense haver de destruir el seu litoral. Una contínua encara que lenta alteració, com és el cas de la produïda pels diferents tipus de contaminació o pels canvis en la circulació marina que resulten de les modificacions en la línia de costa, poden ser difícils d'apreciar fins que és massa tard. Diuen que el mar acaba tornant tot el que se li envia. Però, quan diem aquesta frase, pensem més aviat en els plàstics, llaunes i tota mena d'objectes que trobem a les platges després d'un temporal. Rares vegades ens adonem que, fins i tot, partícules microscòpiques com els metalls pesats o mol·lècules dissoltes com ara els pesticides o detergents, acaben al nostre fetge després de passar per tota la xarxa tròfica marina.

*Iosune Uriz. Professora d'Investigació del CSIC
Cap del Departament d'Ecologia Aquàtica del Centre d'Estudis Avançats de Blanes*

El Cant de la Senyera i la Santa Espina a Blanes l'any 1967

D O M È N E C V A L L S I C O L L

Dubtava com podia començar aquest article. Com unes anècdotes històriques? Com uns fets ignorats però transcendents en els moments que varen succeir, o simplement narracions viscudes? Realment són dues situacions viscudes a Blanes durant l'any 1967 i que potser és convenient recordar-les. En aquells anys difícils per la nostra llengua i per al nostre país es donaven testimonis on brillava l'espuma d'intensos sentiments i la manifestació de la nostra pròpia identitat.

És el 25 de juliol de 1967, Festa Major de Blanes. Un esdeveniment cultural forma part dels actes del programa: per primera vegada a Blanes actua l'Orfeó Català. Al Cinema Fortuny, amb el teatre ple de gom a gom. El concert és magnífic i a la vegada emotiu, amb reaccions entusiastes del públic. L'última peça que figura en el programa és "La mort de l'Escola" del mestre Nicolau. Una sorpresa, mai tan inesperada, deixa sorprès a l'auditori quan encara sonen els aplaudiments de la darrera obra. L'Orfeó Català entona en públic com a final d'un concert, per primera vegada en molts anys i en un teatre ple a vessar, el Cant de la Senyera. La reacció va ser molt emocionant: el públic en peus aplaudint, rostres amb llàgrimes, els mateixos cantaires estaven ben trasbalsats. Sens dubte, és un dels actes més emotius que he viscut com a alcalde de Blanes.

Cal esmentar que la interpretació pública del Cant de la Senyera estava autoritzada de feia poc temps, amb la ridícula condició que no podia cantar-se ni al començament ni al final de cap programa. Blanes pot gaudir de la satisfacció de ser la primera localitat on l'orfeó Català, per primera vegada a la postguerra, va interpretar el Cant de la Senyera com a final d'un concert.

Els detalls d'aquesta història val la pena de fer-los públics. Com a alcalde de Blanes vaig demanar al Sr. Joan Maragall, en aquells moments vicepresident de l'entitat, que, atès que aquell any l'Orfeó celebrava el centenari del naixement del fundador de l'entitat, Lluís Millet, seria una gran satisfacció pel poble de Blanes poder homenatjar a l'Orfeó amb l'audició del Cant de la Senyera com a cloenda del concert. El Sr. Maragall va dir-me que també

seria per ells un gran honor; si no fos que tenien explícitament prohibit acabar cap concert amb la cançó que li demanava ja que en aquells moments el Cant de la Senyera era considerat com un autèntic himne de Catalunya i la seva interpretació era considerada com un acte subversiu en segons quines circumstàncies es cantava.

Tanmateix, em va insinuar que parlés amb el mestre Millet, el fill del fundador; ja que ell tenia l'última paraula. La conversa amb el mestre va donar fruits gràcies a l'interès dels cantaires, ja que tots tenien ganes de complir el meu desig. Quedava la part de les responsabilitats que podien derivar-se'n i les seves possibles conseqüències. Sense pensar-m'ho gaire vaig assumir totes les responsabilitats i, finalment, el Cant de la Senyera va ser interpretat com a cloenda del memorable concert enmig de l'entusiasme de tots els presents.

Va ser tan emotiu l'acte final del Cant de la Senyera i l'impacte tan profund per a tots els components de l'Orfeó Català, que el Sr. Joan Maragall va obsequiar-me amb la medalla del Centenari i el mestre Millet va voler que em quedés amb la batuta que va utilitzar al concert en senyal d'agraïment per haver fet possible aquella manifestació de catalanitat del poble de Blanes, en paraules textuais del mestre Millet.

Pel que fa a quines varen ser les conseqüències, preveient el temporal polític que podia crear-se, el dia següent a primera hora vaig telefonar personalment al Governador Civil de Girona per tal de comentar-li la notícia sense embuts abans que li pogués arribar per canals poc favorables. Vaig fer tard; per diverses vies ja m'havien "denunciat", no cal afegir res més, només aclarir que les denúncies no les va fer la Guardia Civil, sinó particulars. Finalment, petits problemes a part, tot va quedar en paper mullat.

Els comentaris de la premsa local varen ser molt mesurats, atesa la conjuntura d'aquells moments. La revista local "RECULL", en el seu número 1076 de 5 d'agost de 1967, publicava una breu nota en la columna Xerroteig que deia: "Dintre el cinema Fortuny, que estrena decoració, ens trobem el dia de Sant Jaume, endiumenjats – aspecte molt poc corrent en temps d'estiu – per escoltar als cent cinquanta cantaires de l'Orfeó Català i gaudir de les seves cançons i el seu esperit.

Tots som gent del país i més o menys tallats del mateix patró social. Es respira un aire aburgestat. Llàstima!" En un paràgraf a part apareix: "Que els farà més triomfants!. I els cants foren triomfants i les actituds ja son història..."

En el mateix número de RECULL, en la secció Cartes al Director, hi ha una carta amb el títol de “UNA TARDA MEMORABLE” digna de ser recordada, ja que són les úniques lletres impreses on, sense cap mena de por, hi consta la interpretació del Cant de la Senyera. La carta era de la Quimeta Cosials i Lloig, i deia:

Sr. Director de Recull.

Com el cor em vessa de joia, he tingut d'agafar la ploma per esplaiar-me. I quin goig, i quina sensació de plenitud després de sentir l'Orfeo Català. Acabo de sortir-ne i a cap calent, de contenta, vull dir la meva impressió. Quan el cor en va ple, la boca en parla. En aquest cas la lletra impresa, Blanes ha vibrat aquesta tarda de Sant Jaume.

El “Cant de la Senyera” afirmador!. Les peces de Millet, el fundador, de Millet fill, de Pérez Moya, de Nicolau, etc., l'empenta de les composicions de Morera, aquelles sardanes musicalment tan vibrants. Tot ma fet revivre, a mi, humil cantaire blanenca, les vetllades corals de la Capella de Santa Cecília, sota la batuta del recordat Mossèn Joan Batlle.

“Aula de fe i amor” cantàvem en el nostre Himne. “No hi manquis pas, blanenca jovenesa”; afirmàvem. Tot això es record.

Per això a fet tan be l'Orfeo Català, ensenyant-nos a tots, que les agrupacions corals, que les cançons populars musicades pels mestres, tenen l'olor de les poncelles joves i la gràcia turgent del que es perpetua. Quin doll d'aire fresc i sanitatós el d'aquesta Festa Major.

Pel be que heu fet a l'esperit de la terra, pel bé que heu fet a les nostres ànimes d'antics cantaires que bé crec interpretar el sentir dels oients entusiastes del vostre concert.

Per molt anys. Mestre Lluís M^o Millet!

Amb expressió d'afecte

LL. C. J.

La Revista Local VILLA DE BLANES, en el número corresponent al mes d'agost, donava la següent nota: “Concierto del Orfeo Català. Las localidades agotadas desde días anteriores”. El “todo Blanes” se ha dado cita en el Fortuny para admirar a nuestra primera entidad coral. Algunos impacientes, manifiestan ya su entusiasmo antes de empezar.

Cada pieza es aplaudida por un público entusiasmado. La velada resulta memorable para el público y gratisima para los actuantes, que así lo manifiestan al término del concierto”

En la Columna “Cara y Cruz” de la mateixa Revista es llegeix “hay que destacar el memorable concierto del Orfeo Català que constituyó un acontecimiento de los que marcan época”.

La Cobla La Principal de la Bisbal “La Santa Espina”

L'altra data memorable, el mateix any 1967, fou el 21 d'agost, festa dels Sants Bonosi i Maximià. La Principal de la Bisbal interpreta per primera vegada a Blanes una altra peça emblemàtica “La Santa Espina”. Al migdia, al Passeig de Dintre, davant al mateix Ajuntament, la reacció del públic també fou espectacular.

Acabat l'Ofici Solemne als Copatrons de Blanes Sant Bonosi i Sant Maximià, era tradicional que la cobla corresponent interpretés dues sardanes davant de l'Ajuntament. Fidel a la meua norma d'aprofitar al màxim les ocasions per introduir qualsevol manifestació que divulgues o recuperés tradicions pròpies de la nostra terra, vaig preguntar al mestre Conrad Saló si portaven la partitura de La Santa Espina. Ell va respondre que sempre la portaven en el seu repertori però que en públic i en aquells moments seria molt perillós interpretar-la. Vaig insistir i, amb el preciós suport del príncep de la tenora, en Ricard Viladesau, molt interessat a poder interpretar aquella sardana, va accedir sempre que jo assumís totes les responsabilitats que se'n derivessin posteriorment.

Per fi i després de 30 anys sonaven les vibrants notes de La Santa Espina. Va ser molt difícil poder ballar la sardana enmig de l'entusiasme i els aplaudiments del públic.

La repressió contra tota manifestació catalanista era tan important, que els mitjans d'informació locals per evitar problemes de censura gairebé varen silenciar del tot aquesta interpretació. Recull passava temporades clausurat per fets menys importants.

L'única nota escrita la trobem en el periòdic Recull, a la columna "Xerroteig", en el següent comentari:

"Un any més ha passat la festa de Sant Bonosi i Maximià. Hem assistit –pocs– a l'Ofici tradicional. Hem estrenat oficialment la Cobla Infantil del Col·legi de Santa Maria; hem escoltat gairebé amb devoció la Principal de la Bisbal i HEM APLAUDIT FRENÈTICAMENT una sardana. Després hem dormit tranquils... Potser massa tranquils!"

Aquesta fou l'única notícia. El "Villa de Blanes" ni tan sols va esmentar l'esdeveniment. Alguns noms eren considerats protagonistes perillosos dels comentaris de la premsa: La Santa Espina i el Cant de la Senyera formaven part d'aquesta llista negra.

Per a molts això semblarà una utopia, tan fàcil i normal com és ara... i tants problemes i complicacions a l'any 1967. Aquell any a Blanes, malgrat tot, dues dates festives normals es convertiren en dates històriques.

Domènec Valls i Coll. Alcalde de Blanes entre 1963 i 1973

Dossier: El fons documental Alemany i Borràs

Notes biogràfiques de la família Alemany

M A R G A R I D A G R A T A C Ò S I A L E M A N Y

El Sr. Antoni Reyes m'ha demanat que, en qualitat de familiar, escrigui algunes notes biogràfiques sobre les persones, els documents de les quals formen part del Fons Alemany de l'Arxiu Municipal de Blanes. Aquestes són: En Josep Alemany i Borràs, que va ser el meu avi matern; en Joan B. Alemany i Borràs, germà de l'anterior; i en Josep Alemany i Bori (Joseph B. Alemany, en els textos americans), fill del primer i, per tant, germà de la meva mare.

Dissortadament, jo no vaig conèixer directament a cap dels tres, però a casa en vaig sentir a parlar molt, en especial del meu avi i del meu oncle.

Del meu avi, en Josep Alemany i Borràs, mort dos anys abans del meu naixement, tant la meva mare com les meves ties me'n parlaven sovint, i ho feien en un to d'estimació i admiració que va fer que esdevingués per a mi un personatge molt real, present també, sobretot a la casa de del Masnou, a través de les múltiples fotografies que hi havia d'ell i a través de la seva biblioteca, que el meu pare va voler conservar intacta, i de la disposició i objectes de decoració de la casa que va ser la seva llar des del 1928 fins a la seva mort, l'any 1943.

En Josep Alemany i Borràs havia nascut a Blanes el 1868. Va ser el primer fill d'en Bonosi Alemany i de na Francesca Borràs, que van tenir dos fills més: En Bonaventura Alemany i Borràs, que va continuar a Blanes el negoci familiar; i en Joan B. Alemany i Borràs, que va emigrar a l'Argentina, on es va moure en els cercles nacionalistes i literaris catalans existents a principis de segle a l'Amèrica del Sud.

En Josep Alemany i Borràs es va casar el 1891, als 23 anys, amb Francisca Bori i Corretger, que va ser l'única filla que va sobreviure dels 7 que tingué el matrimoni format per Pere Bori i Fontanilles, ebenista molt apreciat a Blanes a mitjans del XIX, en especial pels seus treballs de moblament interior dels vaixells que es construïen a les drassanes de Blanes, i per Joaquina Corretger i Camps, que va morir als 56 anys, quan la seva filla en tenia només 23 i esperava el seu primer fill.

Josep Alemany i Borràs

Del matrimoni de Josep Alemany i Borràs i Francisca Bori i Corretger en van néixer 6 fills, dos dels quals, Maria Agneta i Salvador, no van arribar a l'any de vida. Els tres primers nascuts: Francisca (1892), Josep (1895) i Maria Agneta (1898) van néixer a Blanes; i els restants: Joaquina (1900), Salvador (1905) i Júlia (1907) van néixer a Barcelona, on la família es va traslladar a finals del 1899.

Josep Alemany i Borràs va tenir des del molt jove afeccions literàries. D'adolescent llegia molt, copiava en un quadern alguns fragments de lectures que l'havien interessat particularment i aprofitava qualsevol moment per esgarrapar sobre el paper els seus pensaments i impressions, per intentar transformar-los després en matèria literària. Mostra d'això són alguns quaderns que he trobat a la casa del Masnou i que ara formen part del Fons. A Blanes, segons explica Roser Matheu en el seu llibre *Vida i obra de Francesc Matheu*⁽¹⁾ va formar part del grup d'Emili Mestres, Josep Ribas i Cortils i Vieta, que el va encoratjar en el camí de les lletres. D'aquella època daten un estudi sobre la vila de Blanes (publicat el 1904) i dues obres de teatre (*Lluïta social* i *Lo noy de bordo*), així com nombroses poesies, algunes de les quals guanyadores de premis.

Com a treballs per a guanyar-se la vida, tinc entès que va col·laborar primer amb el taller de lampisteria familiar i va anar fins i tot a Barcelona per aprendre a tallar i treballar el vidre. També va treballar durant un cert temps per al negoci de fusteria i ebenisteria del seu sogre. En aquest context va fer un viatge al País Valencià, on sembla que venien les primeres caixes de fusta que es van utilitzar per a l'exportació de la taronja de València. Però aviat s'adonà que els negocis del seu sogre no tenien gaire futur i, per altra banda, a nivell literari, Josep Alemany ansiava d'obrir-se a nous horitzons. Tot l'empenyia, doncs, com a tants altres catalans de l'època, cap al trasllat a Barcelona.

L'oportunitat va sorgir quan el Dr. Marià Serra, que dirigia el setmanari *La Costa de Llevant*, que es publicava a Sant Pol de Mar i en el qual Josep Alemany ja col·laborava - sovint com a corresponsal de Blanes -, el va presentar al patrici mataroní afincat a Barcelona, Sr. Francesc Matheu, per tal que dirigís una nova revista: *La Il·lustració Llevantina*, que va finançar el Sr. Matheu. Roser Matheu, en el seu llibre *Vida i Obra de Francesc Matheu*, explica així aquella trobada:

"L'any 1899, el doctor Marià Serra, de Canet de Mar, projectava fundar una il·lustració que substituís la desapareguda Il·lustració Catalana. Ell feia sortir aleshores el setmanari La Costa de Llevant del qual n'era director i que es publicava a Sant Pol de mar. Per a la nova empresa va pensar en el jove Josep Alemany i Borràs que aleshores vivia a Blanes, d'on era fill; i l'octubre del mateix any li va escriure demanant-li la seva col·laboració. Alemany s'entrevistà amb el doctor Serra i dels acords presos, el primer que es realitzà fou el d'anar Alemany a Barcelona a visitar el senyor Matheu per a exposar-li el projecte i conèixer el seu parer. El parer va ser oferir-li tot l'ajut possible per a la nova revista; oferiment que no va resultar inútil perquè així que nasqué La Il·lustració Llevantina, dirigida per Alemany, sorgiren dificultats i problemes que Matheu anà solucionant. La Il·lustració Llevantina sortí el març de 1900 i continuà, després d'un col·lapse de maig a novembre, fins a les darreries del 1901, que sortí l'últim número. Però amb ell no va acabar la relació d'Alemany i Matheu perquè aquest emprengué aleshores la tasca de ressuscitar La Il·lustració Catalana."

A *La Il·lustració Catalana*, i ja plenament afincat a Barcelona hi va exercir el càrrec de secretari del Consell, des de la seva constitució el 1903 fins a la seva dissolució el 1934. Tinc entès que va ser una de les grans passions de la seva vida i que s'hi va dedicar amb cos i ànima. *La Il·lustració* li va donar ocasió per a conèixer a molta gent important del món literari i artístic de l'època i el va esperonar en la seva pròpia producció literària. En la polèmica sobre les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, es va arrengrar, com Francesc Matheu, en contra d'elles, per considerar que no eren prou respectuoses amb la llengua. També va participar activament, de vegades com a organitzador; i de vegades com a concursant, en els nombrosos jocs florals que es realitzaven en aquella època, i en els quals va obtenir diversos premis.

De sentiments i idees catalanistes, va viure amb inquietud la dictadura de Primo de Rivera i amb il·lusió la proclamació de la República i l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de 1932.

A nivell personal i familiar, tinc entès que va ser un home cabal i d'una gran fidelitat. Els seus ideals van ser la Família, la Pàtria i la Literatura. Estimava la vida familiar i crec que aquesta va ser una de les seves grans satisfaccions, enterbolida, però, per la mort prematura de dos fills de pocs mesos, i per la marxa, per raons personals i polítiques, del seu únic fill mascle, Josep Alemany i Bori, als Estats Units, l'any 1915. No obstant això, hi va mantenir, una assídua correspondència fins a la seva mort, en la qual intercanviaven no solament notícies familiars, sinó opinions polítiques i sobre el món literari i artístic de l'època.

Els darrers anys de la seva vida es van veure entristits per la mort sobtada de la seva dona, Francisca Bori i Corretger, el 8 de gener de 1936, així com per l'aixecament militar de juliol del 36, la Guerra Civil i la Postguerra. D'aquesta darrera època són algunes poesies seves inèdites, extremadament colpidores pel sofriment que reflecteixen. Les notes de color, en canvi, van ser el casament de la seva filla Joaquina, el 1939, i el naixement de la seva néta, el 1940. Va morir al Masnou, on residia amb la seva filla Francisca, el 28 de novembre del 1943.

Joan B. Alemany i Borràs

Pel que fa a en Joan B. Alemany i Borràs, germà del meu avi Josep, en tinc menys informació. Tinc entès que, de jove, a Blanes, va ser impulsor de la societat coral "Orfeó de Blanes" i que després, ja casat, (a la seva dona, a nivell familiar, se l'anomenava la tia Pepeta), va emigrar a l'Argentina, on va residir en diverses ciutats i on, a part de treballar per guanyar-se la vida (crec, però no n'estic del tot segura, que era pastisser), va entrar en contacte amb els casals i cercles catalanistes no solament de l'Argentina sinó també d'altres països d'Amèrica del Sud, i esdevingué un militant convençut d'aquell moviment patriòticoliterari català que es produí a les terres americanes durant el primer terç del segle XX. Tingué dues filles, crec que ja nascudes allà, amb la segona de les quals, Elsa Alemany, la meva mare Joaquina Alemany hi mantingué correspondència fins a la seva defunció.

La producció literària de Joan B. Alemany es va plasmar bàsicament en les revistes que publicaven els cercles catalanistes esmentats. D'ell he trobat també un llibre escrit en castellà i publicat a Buenos Aires l'any 1936, titulat "Charlas Poéticas. Cantos de Vida y de Lucha". Crec que va morir el mateix 1936 o a l'any següent.

En Josep Alemany Bori era fill de Josep Alemany i Borràs i nebot de l'anterior. Va néixer a Blanes el gener de 1895 i era, com he dit abans, el segon fill del matrimoni format per Josep Alemany i Borràs i Francisca Bori i Corretger. Va ser portat pels seus pares a Barcelona, quan a finals del 1899 la família es traslladà a aquesta ciutat. D'esperit inquiet i despert, va aprofitar a bastament el dinamisme cultural i polític d'alguns cercles de la Barcelona dels primers anys del segle XX. Als 19 anys parlava ja diverses llengües (entre elles, l'esperanto), es coneixia les principals muntanyes del país i sostenia ideals socials i polítics que eren incompatibles amb l'ambient enrarit de l'Espanya d'aquella època. Objector de consciència *avant la lettre*, en uns anys en què la majoria dels soldats de lleua eren enviats a les guerres del Magreb, va decidir desertar, marxant del país pocs dies abans que el cridessin a files. Per tal d'aconseguir-ho es va valer de

Josep B. Alemany i Bori

l'avinentsa de treballar com a administratiu en una naviliera i que els seus caps li van permetre embarcar-se sense figurar a les llistes. El destí del vaixell era Nova York i així va començar la seva aventura americana, que, en boca de la meua mare i de les meves ties, era explicada quasi bé en termes d'epopeia. Sembla ser que, inicialment, havia pensat la seva estada als Estats Units con una cosa temporal, fins que arribés una amnistia, com, en efecte va arribar, però ja massa tard: en època de la República, quan ja tenia la vida organitzada allà. L'any 1927 s'havia casat amb una senyoreta americana, Alta Costen, i l'any 1931 havia nascut el seu únic fill, James C. Alemany, conegut a la família com a Jimmy.

Va desenvolupar a Amèrica del Nord diverses feines. Es va interessar durant una temporada per la Psicologia i la Psicoanàlisi i va exercir com a psicòleg i psicoanalista, però finalment, en el que es va professionalitzar durant més anys va ser com a professor de Literatura Espanyola a diverses universitats americanes, tasca que va realitzar fins a la seva mort, als 56 anys, esdevinguda a Pittsburg el juliol del 1951.

A banda de la seva activitat docent, va mantenir sempre el contacte amb el seu país d'origen, Catalunya, i, en especial, amb polítics i homes de lletres de l'època, a més dels seus familiars, relació que va donar lloc a una voluminosa correspondència. Va publicar nombrosos articles sobre temes de

cultura catalana en revistes nord-americanes (en anglès) i en les revistes dels cercles d'immigrants catalans a Amèrica (en català), en les quals el seu oncle, Joan B. Alemany, l'ajudà a introduir-s'hi.

Un altre camp en el qual va sobresortir va ser el de la fotografia, a la qual s'hi va dedicar com a afeccionat, però, pel que sembla, amb un notable talent artístic, evidenciant en ella influències pictorialistes i surrealistes.

Per a mi, com a néta d'en Josep Alemany i Borràs i també com a familiar del meu oncle Josep Alemany Bori i del meu oncle avi Joan B. Alemany i Borràs, és una satisfacció haver pogut fer donació a l'Arxiu Municipal de Blanes dels documents que componen el Fons Alemany. Crec que ells, que estimaven tant Blanes, estarien contents si poguessin sentir a parlar de retornar d'alguna manera a la vila que els va veure néixer i de participar, encara que modestament, a mantenir la memòria històrica de la població.

Margarida Gratacòs i Alemany. Psicòloga-psicoterapeuta i llicenciada en Història

Notes

¹ Matheu, R. (1971): Vida i obra de Francesc Matheu. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.

Dossier: El fons documental Alemany i Borràs

Una aproximació al fons documental Alemany i Borràs

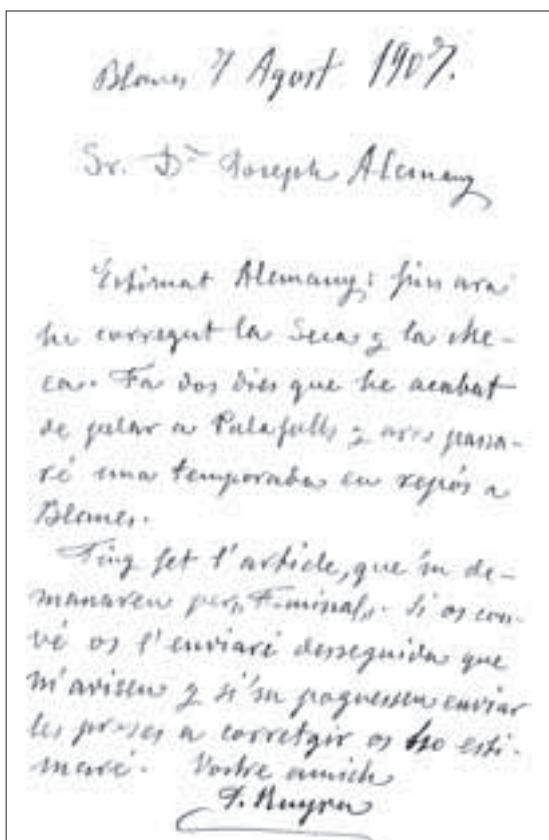
A N T O N I R E Y E S I V A L E N T

Un dels moments més gratificants i més especials de la feina d'arxiver es produeix quan aconseguïxem accedir a un fons documental que dormia en la foscor del passat i t'adones que allò que tens al davant és quelcom d'interès que, per tant, val la pena que surti a la llum per ser conegut i estudiat.

També es pot donar el cas que la recuperació d'una documentació oblidada durant anys, el contingut de la qual pot ser d'importància per a l'estudi d'una matèria concreta, esdevingui un clar esperó professional no només per a les persones que han participat directament en el projecte sinó per a tot el departament implicat.

Atesa la gran varietat i importància dels fons que van apareixent arreu, m'imagino que molts i moltes col·legues d'ofici han passat per situacions semblants i, per tant, coneixen aquestes sensacions.

Doncs bé, tot això és el que vàrem anar experimentant nosaltres amb la descoberta del fons Alemany i Borràs.

Tot i no estar complet, el fons Alemany i Borràs és un magnífic conjunt que atresora la documentació generada per les múltiples activitats de caire cultural que va dur a terme en Josep Alemany i Borràs al llarg de la seva vida i també, en menor mesura, documents relacionats amb el seu entorn més personal i familiar. Per fer-nos una idea del contingut general de la documentació podem dir que el que ens ha arribat és l'arxiu, la biblioteca i l'hemeroteca d'una persona que va estar estretament relacionada amb el món del catalanisme cultural des de finals del segle XIX fins a principis dels anys quaranta del segle XX.

L'aportació d'Alemany a aquest món té a veure amb el seu pas per la direcció editorial, amb la seva constant i fructífera vinculació amb la premsa (com a articulista i des de la reflexió teòrica) i també, naturalment, amb la seva dilatada creació literària, que el duria, a més, a participar en diverses associacions i certàmens dedicats a impulsar aquest terreny.

L'activisme cultural d'Alemany va començar pels volts de 1890 a Blanes i des d'aquí va anar ampliant el seu

àmbit d'actuació a Barcelona i després a tot el país, Mallorca, València i, fins i tot, Sudamèrica. Una de les persones que més va influir perquè això fos així va ser l'escriptor i editor Francesc Matheu, del qual Alemany va ser inseparable col·laborador i mà dreta.

Com es pot intuir, es tracta d'un fons relativament voluminós. Pel cap baix ocupa uns 30 metres lineals de prestatgeria. Aquest fet ens va fer plantejar si efectivament el cost de conservació (espai disponible més recursos humans i materials per al seu tractament) era assumible per a tot el fons o bé si, per contra, calia fer una selecció, sobretot pel que feia a les col·leccions. Atesa la naturalesa del fons, la decisió es va prendre de manera interdisciplinària: hi vàrem fer intervenir arxivistes, historiadors i filòlegs. L'acord final fou no prescindir de cap part. Totes es consideraren necessàries per entendre la figura de Josep Alemany i poder-la situar en el seu temps. Cal dir que, des d'aleshores, i un cop efectuada una primera aproximació arxivística al fons, la decisió ha quedat completament refermada.

En efecte, el contingut del fons s'endevina que pot ser d'una alta rendibilitat arxivística tant pel que fa a les consultes com pel que fa al seu aprofitament en l'àmbit de la difusió cultural. Pensem que això serà així atesa la singularitat de les seves sèries, per l'exclusivitat d'alguna de les col·leccions hemerogràfiques i, sobretot, per l'interès general de la informació que conté. De fet, el material d'alguna de les col·leccions ja ha començat a ser utilitzat per a la preparació d'una exposició de producció pròpia.

Com s'ha comentat, el fons reflecteix sobretot l'activitat professional, associativa i creativa de Josep Alemany i Borràs i, en menor mesura, diversos aspectes de la seva vida familiar. Dins el conjunt de documentació que testimonia la important tasca duta a terme per J. Alemany en el terreny cultural i professional cal destacar, d'una banda, la que es genera per la seva participació en associacions culturals i en projectes editorials i de l'altra la derivada de la seva pròpia producció literària. Això formarà el primer gran grup de documentació en què dividirem el fons.

A nivell professional, el rastre documental conservat ens dibuixa un Josep Alemany molt actiu en el camp de la direcció editorial, en el de les col·laboracions a la premsa i en el de la participació en institucions culturals. De la seva activitat com a representant comercial no se n'ha conservat pràcticament res. Amb anterioritat a això sembla que també havia participat en la gestió de l'empresa serradora del seu sogre, però tampoc no en tenim cap referència directa. D'aquesta empresa se'n conserva un llibre major inclòs en un fons propi i diferenciat.

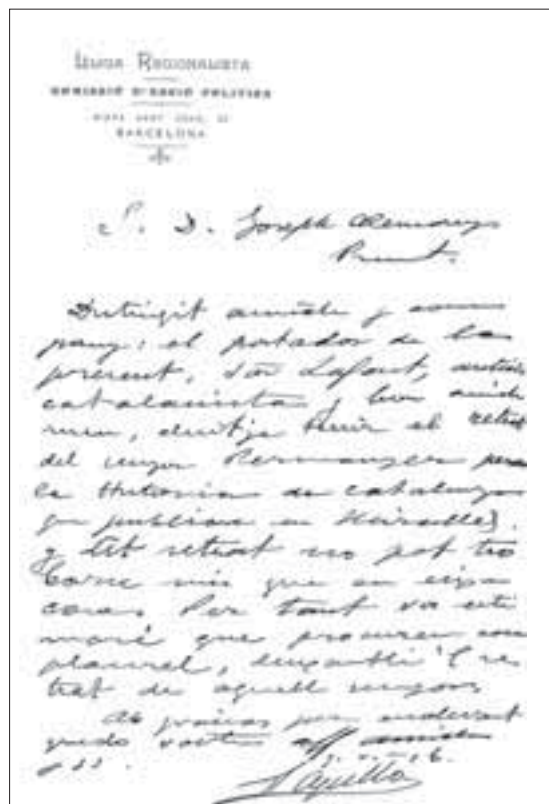
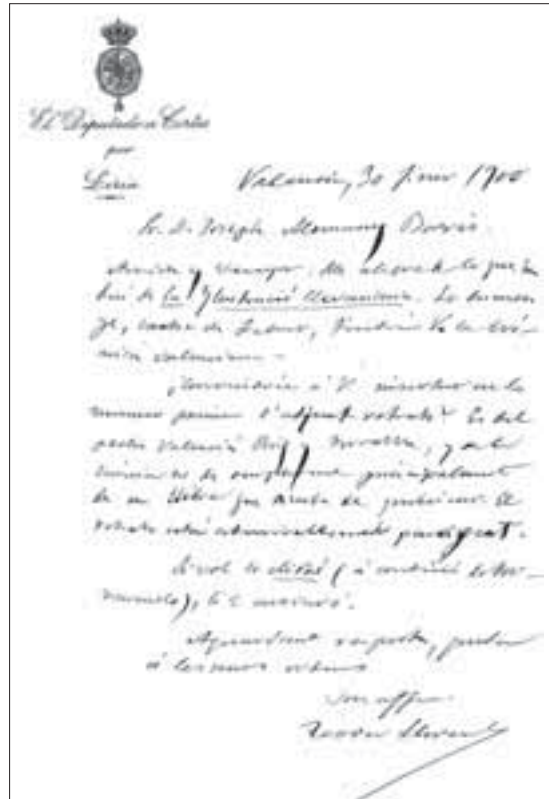
Així, doncs, un dels primers apartats de documentació que sorgeix vinculat a aquesta activitat és el que es genera per la seva relació amb el grup **Il·lustració Catalana**. La majoria de la documentació fa referència a la seva etapa com a administrador de la revista *Il·lustració Catalana* (1903-1917), però també n'hi ha relativa a la posterior *Il·lustració Catalana* revista (1918-1926) i a *Feminal*, que durant 10 anys apareix a l'interior de *Il·lustració Catalana* (1907-1917).

A grans trets aquest apartat conté la següent documentació:

- Correspondència dirigida a Josep Alemany i en algun cas a Francesc Matheu datada entre els anys 1903 i 1924. Entre d'altres trobem cartes de Jaume Collell, Narcís Oller, Joaquim Ruyra, Costa i Llobera, Antoni M Alcover, Gabriel Alomar, Carles Rahola, Ferran Agulló, J. Saderra, Lluís Via, Folch i Torres, X Montsalvatje, Antonio Maura o Ventura Gassol. Menció especial mereix l'apartat de Caterina Albert (Víctor Català) datat entre 1918 i 1924, que conté diverses cartes i algun manuscrit original.
- Correspondència relacionada amb Carme Karr i la revista Feminal datada entre 1907 i 1917. Una de les més curioses és de Prat de la Riba com a president de la Diputació.
- D'administració de la societat podem trobar: Contracte de constitució de la societat (1903), Estatuts (1903), Llista d'accionistes, Impresos de delegació de poders o de representació per a les juntes generals (1907-1909) o un reglament (1918).
- De l'administració comptable: esborranys de comptabilitat (1903-1917), llibre major (1926-1935) o Rebuts i factures (1903-1923), alguns d'aquests de pagament d'articles.
- Diversa obra original que probablement fou publicada. Hi ha articles, poesia o contes. Entre d'altres hi ha una prosa i un vers de 1898 d'Adrià Gual titulats, respectivament, *Los segadors d'are* i *La Mare de Déu*.
- També es conserva un apartat d'imatges que conté una trentena de retrats de personatges de l'època i dues dotzenes d'imatges de fets polítics rellevants, algunes del fotoperiodista Ballell. Al marge d'això també hi ha un apartat amb impresos, prospectes i documentació diversa.

Una altra de les facetes d'Alemany fou la periodística. Va col·laborar com a articulista en un gran nombre de revistes i diaris. Aquestes col·laboracions ens han pervingut en forma de reculls que detallarem en l'apartat d'obra de creació. Amb tot, del que es conserva una documentació més rica és de la seva relació amb **Las Provincias** de València, on durant força anys va mantenir una columna titulada *Impresiones Catalanas. Cartas a un amigo*.

Per aquesta banda podem trobar:

- Correspondència amb el diari. Bàsicament amb Teodor Llorente entre 1906 i 1923
- Impresos dels cobraments dels articles, 1921-1923
- Originals manuscrits dels seus articles, 1913-1918 i 1921
- Diversos volums de retalls de diari dels seus articles amb anotacions marginals i alguna carta relligada, 1902, 1911-1913, 1913-1916, 1916-1920, 1921-1922 i 1922-1923.
- Algun article censurat (1923) i exemplars del diari (1927).

Dins d'aquest primer apartat també tenim la documentació conservada arran de la seva participació en associacions i institucions, concretament en dos importants focus culturals del país: Els Jocs Florals de Barcelona i l'Acadèmia de la Llengua Catalana i en la revista La Costa de Llevant.

Pel que fa a la seva vinculació amb el **Jocs Florals de Barcelona**, trobem:

- Un llibre de registre dels membres dels Jocs Florals. Amb les adreces dels socis protectors, numeraris, mestres i exreines
- Impresos: discursos, estatuts, convocatòries,... etc.
- Documentació diversa: recaptacions, inventaris, rebuts d'obres a concurs, rebuts de pagament de quotes, actes d'entrega de premis, obra presentada... etc.
- Notes i documents de la darrera festa del Jocs l'any 1936. Amb resguards de pagament dels socis adjunts numeraris... etc.
- Llibre d'homenatge al Dr.Vogel (1911-1913): amb dedicatòries, entre d'altres, de J. Ruyra, F. Matheu, C. Karr, N. Oller, A. Guimerà, Ll.Via o el propi Alemany.

Quant a l'**Acadèmia de la Llengua Catalana**:

- Estatuts de 1915. (Manuscrits, impresos, presentats al Govern Civil...)
- Regles ortogràfiques
- Llibre de registre dels acadèmics fundadors i dels adjunts.
- Propostes originals d'admissió dels acadèmics, 1915-1916. Entre d'altres hi apareixen les signatures de Ferran Agulló, Víctor Català, Narcís Oller, Apelles Mestres, Artur Masriera o Josep Pin.
- Propostes originals d'admissió dels adjunts, 1915-1916. Entre d'altres hi apareixen Teodor Llorente, Josep Saderra, Josep Sanchís, Serra i Boldú, Costa i Llobera o el propi Alemany. Aquests impresos contenen la signatura dels acadèmics i els mèrits del proposat.
- Diversos articles i assaigs sobre el tema lingüístic.

De la seva relació amb la revista **La Costa de Llevant**, al marge dels articles i la col·lecció sencera de la revista, es conserva:

- Un esborrany de l'escriptura per a la formació d'una societat per a la publicació de la revista, datada a Mataró l'any 1903
- I unes llistes dels articles publicats per Alemany a la revista entre 1914 i 1920 juntament amb poesies de 1894 a 1904.

El darrer apartat d'aquest primer grup correspon al de la seva **obra literària**, que abasta aproximadament de 1889 fins als anys quaranta del segle XX. A més de les seves obres publicades (incloses en l'article de meu company Joaquim Roura), l'apartat conté:

- Obra manuscrita i proves de llibres (Prosa i poesia):
  - El manuscrit de *Blanes. Ensaig d'estudi crítich*. Publicat el 1903
  - El volum de composicions poètiques titulat *Col·lecció bilingüe*, de 1891-1893. Conté 98 poemes publicats majoritàriament a *l'Ignorància*, *l'Esquella de la Torratxa*, *La Campana de Gràcia*, *Lo Teatre Català* i *Lo Teatre Regional*.
  - Plors i Rialles*. Poemes íntims, 1889-1927.
  - Recull de poemes sense títol
  - Pàtria i Humor*. Volum que aplega proses i poesies publicades en fulls d'almanacs.
  - Fantasies i Realitats*. Recull de poemes publicats, alguns a *Grans de Sorra*.
  - Llibret de pomes titulat *La Guerra*, 1937-1938
  - Llibret manuscrit titulat *Periòdichs Comarcals*, 1917
  - Llibret manuscrit titulat *Consells pràctichs per escriure en català*, 1915
- Obra manuscrita en teatre
  - Manuscrit de *Lo Noy de Bordo*, 1893. Publicat el 1916.
  - El monòleg *Una de Tantes*, 1910.
  - Marcela o los crímenes del gran mundo*, s/d, en castellà
  - Primer esborrany del tercer acte del drama *Lluytas de la vida*
  - Monòleg en vers titulat *Joch de Copa*, 1893
  - Comèdia en un acte, 1894.
- Obra manuscrita en fulls solts, proses i poesies. Anys aproximats: 1892-1943.
- Obra manuscrita de diversos fulls, proses i poesies. Anys aproximats: 1895-1940
- Lletres per a cançons:
  - Dubte i Espera*. Melodies per a cant i piano impreses per la Unión Musical Española a Barcelona, s/d
- Manuscrits sobre Blanes, 1893-1908. Conté còpies de textos de Cortils i Vieta.
- Traduccions:
  - Traducció de l'obra de teatre *War Brides* de Marion Craig Wentworth. Titulada *Núvies de guerra*, s/d

- Reculls d'articles publicats a revistes i diaris:
  - Volum de retalls d'articles publicats a La Vanguardia amb el títol *Cartas desde Blanes*, 1893-1898
  - Volum de retalls d'articles publicats a Germanor, 1918-1921 (Pendent de concretar si es tracta de Germanor de Malgrat de Mar o de Santiago de Xile).
  - Volum de retalls d'articles publicats a Foment de Reus a partir de 1920
  - Recull de manuscrits publicats a La Costa de Llevant amb els títols: *Les Belles Arts a Blanes* (1897), *Versos catalans* (1898-1906) i *La gota d'aigua* (1914-1923).
  - Recull de versos variats*, 1894-1922. Publicats en diverses revistes i diaris
  - Proses de diverses èpoques, 1899-1926. Publicades a *La Costa de Llevant*, *Il·lustració Catalana* i *Catalana revista*.
  - Proses, 1893-1921. Publicades a *La Costa de Llevant*, *La Il·lustració Llevantina* i *Lo Teatre Català*.
- Retalls d'articles i poesies d'entre 1895 i 1936. Publicades a : Germanor (Xile), España Nueva (Brasil), Fivaller, Lletres, *Cataluña Il·lustrada*, *Resurgimiento* (Buenos Aires), *Noticiari Català* i *Lo Teatro Català*).
- Dossier amb revistes i diaris que contenen poesies de l'autor: *La Veu de Catalunya* (1928), *La Vid Catalana* (1922), *Las Provincias*, *Vida Lleidetana* (1929), *Butlletí de Catalunya* (1931 i 1934), *El Eco de Sitges* (1929), *El Faro del Llobregat* (1917), *El Poble Català* (1908), *La Riuada* (Mora, 1929), *Gent Nova* (Badalona, 1918), ...etc.
- Dossier que conté revistes i diaris amb comentaris, ressenyes o anuncis sobre la publicació del llibre de poemes *Grans de Sorra* entre els anys 1926 i 1927. En total són 17 publicacions diferents, d'entre elles: *El Llamp* (Gandesa), *Revista de Sabadell*, *El Baix Penedès* (El Vendrell), *Segarra* (Maldà), *La Voz de Urgel* (La Seu), *Ressorgiment* (Buenos Aires), *La Gaceta Literaria* (Madrid), *La Veu de Catalunya*, *Diari de Mataró* o *Pàtria* (Manresa).

Dins aquest grup també caldria situar-hi un bloc de **correspondència** que té a veure amb totes aquestes activitats professionals i creatives. Aquest conjunt abasta, aproximadament, de 1900 fins a 1940. Entre d'altres trobem cartes de Joan Maragall, Torras i Bages, Teodor Llorente, Joan Ribas i Carreras, Francesc Matheu o Marian Serra.

El segon gran grup de documentació que trobem en el fons és el que fa referència als **aspectes familiars i personals** d'Alemany.

Aquest grup aplega el següent material:

- Diversos quaderns d'anotacions: el titulat *Mis Notas* (1891-1894) i el titulat *Mi Cartera* (1892).
- Correspondència familiar
- Documentació relativa al seu germà Juan Baptista (retalls de publicacions)
- Exercicis escolars de l'autor i del seu fill Josep Alemany i Bori, 1885-1907
  - Làmines i quaderns de dibuix de l'autor
  - Làmines de dibuix del seu fill
  - Llibrets i exercicis de l'autor: *Colección de pensamientos recogidos al vuelo* (1885), *Apuntes de mitología* (1885) i *Diccionario de flora*, s/d.
- Diplomes obtinguts en concursos literaris, 1894-1930.

NOTÍCIES DE L'ARXIU

.....

- Col·lecció de record (dedicatòries): goigs i plànols.
- Relació dels avantpassats. Estudi elaborat per la seva filla Francisca Alemany i Bori
- Imatges. La majoria són de temàtica blanenca. La resta corresponen a la seva afeció per l'excursionisme.

60 plaques de vidre

Al voltant de 170 originals en paper. N'hi ha de pròpies, del seu fill Josep i alguna del fotoperiodista F. Ballell.

Un estereoscop amb vistes en negatiu i positivades.

El tercer i darrer grup del fons és el de les **col·leccions**. Aquí s'inclouen la biblioteca, l'hemeroteca i diverses col·leccions d'articles i d'informació local. Unes col·leccions que reflecteixen els gustos, les inquietuds i la intensa activitat d'Alemany.

Pel que fa a la biblioteca, cal dir que està formada per aproximadament 1500 volums que l'autor va registrar acuradament en 3 llibres i en unes fitxes. El seu contingut queda ben estudiat en l'article del meu company de dossier Pep Bota.

L'hemeroteca està formada d'una banda per un seguit de col·leccions de revistes senceres o que tenen força continuïtat i de l'altra per números solts de diverses revistes

- De les primeres atresorem:

La Costa de Llevant, 1894-1922

La Selva, 1906

La Il·lustració Catalana, 1880-1893

Il·lustració Llevantina, 1900-1901

Il·lustració Catalana, 1903-1917

Catalana, revista, 1918-1926

Lectura Popular, 1913-1921

Jochs Florals de Barcelona, 1859-1936

En Patufet, 1905-1931

Album Salon, 1904-1906

Procés de classificació d'una part del fons

Pel que fa al segon grup, està format per aproximadament dues dotzenes de títols de revistes de tot Catalunya i de les comunitats catalanes d'Amèrica.

En darrer lloc han aparegut dues col·leccions més. Una està formada per deu volums relligats que contenen publicacions curtes, moltes d'elles dedicades. Hi trobem articles, discursos, conferències o memòries.

L'altra col·lecció inclou informació sobre Blanes. La componen articles, revistes, programes de mà, manuscrits o petites publicacions de tot el període que abraça el fons i que donen fe que Josep Alemany sempre va portar la seva pàtria de Blanes al cap i al cor. Una qüestió, aquesta, que la portentosa generositat de la seva néta ha sabut plasmar en forma de donació a la Vila de Blanes.

Antoni Reyes i Valent. Cap de l'Arxiu Municipal de Blanes

Dossier: El fons documental Alemany i Borràs

Dades per a l'estudi de l'obra de Josep Alemany i Borràs

J O A Q U I M R O U R A I R O G E R

El 1891 Joseph Alemany i Borràs tenia 23 anys i era menor d'edat. Casat amb Francisca, única filla de Pere Bori. Des del 1889 era l'administrador de la fàbrica de serrar del seu sogre, Bori & Cabré i Cia. Membre del petit grup de joves blanencs que van heretar el patrimoni espiritual de **Joseph Cortils i Vieta**, combinava les seves estones d'oci entre la família, els treballs a casa amb una màquina de marqueteria i la literatura, que practicava en castellà.

Alemany, José Ferrer, José Roch i Pascual Boada, ajudats per Josep Cortils i el mestre d'escola pública José Albert, van treballar per a l'organització d'una **societat recreativa i instructiva**, una mena d'Ateneu. Volien fer una societat similar a la del Casino, amb un local propi. Reuniren moltes firmes però van trobar

molta oposició per part del Centre Republicà i del Casino. Pel novembre van nomenar el Sr. Ruyra (pare), en Cortils i en Ruyra (fill) perquè redactessin un reglament. Malgrat les desavinences i discussions que van tenir amb el *Centro Republicano Blandense* van fer un reglament al seu gust i el portaren a Girona on va ser aprovat pel Governador. Havia nascut **l'Ateneo Blandense**, on Alemany, que era el seu secretari, va debutar com a poeta llegint **"La pena de mort"** en la primera vetllada celebrada el febrer de 1892.

Però el 1891 havia estat un any d'incerteses per a Alemany, que veia un futur molt negre per a ell i la seva família. La fàbrica, el seu únic mitjà de subsistència, estava passant una crisi, general en el seu sector. També patia les absències de Francisca, la qual, entre estances a Banyoles i Olot, acompanyava els seus pares per tal que la seva mare, malalta, rebés les cures adients. La sogra d'Alemany, va morir el desembre d'aquell any amb un gran desconsol per la Francisca.

Pel març del 1892 va néixer la seva filleta i a l'abril declarava que es convertia al **catalanisme**, segons ell: **es dir vaig a parlar tal com penso, en català**. Pel maig escrivia **"Intimitats"**, que descriu el seu baix estat d'ànim. La relació que tenia en aquell moment amb el sogre, soci del Casino, tampoc anava bé. Aquesta relació l'havia portat a presentar la dimissió com a secretari de l'Ateneo Blandense i la baixa com a soci, la qual no va ser admesa (per tal que Alemany no perdés estones en aquella societat, el sogre, que tenia negocis amb el Sr. Vila, havia evitat que es llogués el local a l'Ateneu). Pel juny va trametre dues poesies a la

Roger Gambus Perpiñà Ruyra Alemany Segalà

Sesió dels mantenadors dels Jocs Flors de 1912 a casa de Joaquim Ruyra.
Foto: Ballell

Renaixensa, que no es van publicar; però a l'agost va aconseguir publicar per primera vegada, a *La ignorància* de Palma de Mallorca, una poesia titulada “*De Matinada*”. Després publicà en *l'Esquella de la Torratxa* amb “*¿Qui es amor?*” i “*Per favor*”. A més, envià una col·lecció de poesies optant a la flor natural en el certamen d'Olot titulada “*Fulles al vent*” amb el lema extret de Bèquer “*Dime mujer: ¿Cuándo el amor se olvida-sabes tu adónde va?*”

El 1893 va seguir enviant alguna cosa al periòdic humorístic *L'esquella de la torratxa*. Decidí subscriure's al setmanari popular de *La veu de Catalunya* i deixar *La Renaixensa*. Malgrat que hi adduia motius econòmics: el primer costava 6 pessetes l'any i la *Renaixensa* en costava 24, expressava que “*també defensa “La veu” los interessos regionalistes, però és molt més catòlica, però marcadament més*”. Poc després se subscriu a “*Lo Teatro Regional*”. La *Renaixensa* la podia llegir al Casino, on l'havien nomenat encarregat de la Junta de la Comissió de Literatura. Alemany, amb molts precés i dificultats, els va fer engrandir la biblioteca i enquadernar diverses obres, a més de construir-los dues taules. Malgrat això, s'hi deixava veure poc per allí. En complir els 25 anys reflexionava sobre el seu futur i el de la fàbrica. A criteri del seu temps era ja major d'edat i un vertader ciutadà.

L'ambient d'eleccions li semblava de porqueria, només el preocupava la seva família i la salut del seu pare. Amb certa indiferència veia com *El primer Casino de Blanes* començava a celebrar vetllades literàries; el *Centro Republicano* també organitzaria les seves a partir de 1894 en el seu local del *Teatro Principal*. *L'Ateneo* havia generat una competència dins d'un àmbit desconegut en la vila de Blanes, poble que s'afectava per la festa, el ball, els envelats, els carnivals i una mica de teatre en castellà.

Aquell estiu, sense moure's de Blanes, va conèixer dos activistes del catalanisme. Es presentà com a regionalista a *Joaquim Casas*, redactor i sociopropietari de la impremta de *L'Avenç*, el qual estava casat amb l'Aurora, filla del senyor Massó, que era consoci del seu sogre Pere Bori i un dels principals en la fàbrica on treballava. També va conèixer *J. Riera i Bertran* que participava en una vetllada celebrada en el Casino. Alemany estava animat amb el catalanisme però escrivia poc. Tornà a escriure alguna cosa a *L'esquella*, a *Lo teatro Regional* i va insistir en *la Renaixensa* que de nou no li publicà res. Va aconseguir un **accèssit en l'octau concurs** efectuat per *Lo Teatro Regional*, i ho repetí en el **desè** petit concurs que celebrà aquell periòdic el 1894.

A principis de 1894 moria el seu pare Bonosi Alemany i Font. El seu amic Joan Ribas i Carreras vivia a Barcelona i Alemany no tenia amb qui parlar de literatura, però amb Cortils, recent nomenat vocal de la Junta **d'Unió Catalanista**, i de qui feia poc havia llegit *Memòries d'un Hereu*, formaven el cos de redacció blanenc de *La Costa de Llevant*, ubicats al número 26 del carrer de Raval.

La Costa de Llevant és una abundant font d'informació que comprèn el període de 1894 fins a 1922, una durada excepcional per un periòdic catalanista i pel periodisme de l'època en general. Josep Cortils amb B. Gambau de Sant Pol de Mar i el també catalanista, metge de Canet i director del periòdic, Marian Serra en van ser els fundadors el 1894. Desaparegut Cortils, es reconstituí de nou l'1 de gener de 1903, en una societat col·lectiva destinada a la publicació d'un setmanari català “*amb l'objecte de defensar els interessos morals i materials de la comarca d'una manera especial i dels de Catalunya en general, adoptant per la seva propaganda en lo polítich la doctrina catalanista, en lo moral la religió catòlica apostòlica y romana y en lo economic la tendencia proteccionista.*”

El primer número del periòdic catalanista de **La Costa de Llevant** va sortir el 14 de gener de 1894. Inicialment quinzenal, s'imprimia a Barcelona i s'administrava des de Canet de Mar. S'hi van inserir les **Bases de Manresa del 27 de març de 1892**, on havien assistit els fundadors del periòdic. De la subscripció a Blanes s'encarregava Joan Ruíz a Mercaders núm. 5. L'àmbit territorial inicial anava de Mataró a Blanes amb el propòsit d'informar i defensar francament el catalanisme. Els primers números presentaven el lema: **Enrera los partits, Catalunya y avant. No som monarquichs ni republicans.**

Alemany encara assistia al Casino però havia decidit no llegir-hi cap obra seva. En la primera vetllada de l'any hi llegia una obra de Got i Anguera, i en la segona va llegir la *María de Magdala* de Guimerà, mentre que J.Valentí i Feliu sí llegia la poesia d'Alemany "**Quatre Tochs**". També anava pel *Centro Republicano* de Blanes on interpretava el paper de Sagristà en el drama "*Lo Mas perdut*" de Josep Feliu i Codina. El teatre era una altra de les passions d'Alemany, que tenia escrits alguns petits drames en castellà.

Gràcies a *La Costa de Llevant* i al seu amic Ribas, que l'animava a participar en certàmens, Alemany seguia escrivint. Vist com anava la fàbrica, l'abril de 1894, Alemany i el seu germà Bonaventura anaren a Barcelona a invertir els primers estalvis en obligacions del ferrocarril de França, amb l'esperança que fossin el fonament de la seva prosperitat. El mes següent acompanyava Cortils i Ruyra al *meeting* de protesta que es va celebrar a Calella contra el tractat de comerç que intentava aprovar el Govern d'Espanya. Allí es trobà de nou amb J.Ribas. Després de la trobada, envià una composició titulada "**Lo vestit de la nina**" al certamen de Valls. A l'estiu coneix en una vetllada del Casino al Sr. Solsona **delegat a Buenos Aires** de la Unió Catalanista i corresponsal de **La Renaixensa**. Al novembre obtenia dues mencions honorífiques en el tercer **certàmen de "La Barretina"** i dos accèssits en el quart certamen humorístic de la **Societat "La Seba"**. A finals de 1894, Alemany ja no volia preocupar-se per la fàbrica, desitjava: *que tant la continuació com la paralització de la mateixa sigui aviat*. La fàbrica de serrar va durar fins a l'octubre del 1900 però llavors ell ja estava treballant a Barcelona.

A finals d'any Cortils començà a tenir problemes de salut i Ribas, que havia presentat Alemany a Marian Serra, se'n tornà a Barcelona. Alemany es quedava com a únic corresponsal de *La Costa de Llevant* a Blanes.

El 1895 *La Costa de Llevant* passà a subtitular-se Setmanari Catalanista i la impremia Felicià Horta de Mataró (els canvis d'impremta van ser habituals al llarg de la història del periòdic). L'àmbit de redacció s'ampliava costa amunt fins a Tossa. Alemany desenvolupava eficaçment la mateixa línia de redacció iniciada per Cortils. També hi publicava creacions de Ruyra i de Cortils.

Alemany, Joan Ribas i Joseph Roch fundaren el Certamen de la *Tertulia Literaria* que havia d'organitzar els primers Jochs Florals de Blanes. Joan Ribas, a més de presentar-se i guanyar molts dels certàmens celebrats arreu, també escrivia habitualment a *El Atalaya* de Blanes, que s'editava quasi íntegrament en llengua castellana. Per la Festa Major publicà el poema d'Alemany **Remendant** amb el qual havia aconseguit un accèssit en el Certamen de Blanes de 1895.

Pel març de 1896 el seu sogre Pere Bori i Fontanilles i Joseph Cabré, els principals de la fàbrica, prenien possessió com a membres del nou Ajuntament. Per la seva banda, Alemany celebrava un èxit amb l'estrena el 19 de març, en el **Círculo de la Amistad**, del seu drama *Lo Noy de bordo*. A més del premi de la Tertúlia Literària era premiat en el certamen d'Olot per les poesies *Al Jovent Català* i *Desperta ferro!*

El 1896 *La Costa de Llevant* se subtitulava ja **Periodich Regionalista. Setmanari catalanista**, i el 1897 ampliava el seu àmbit informatiu de Barcelona a Girona. L'activitat literària i periodística d'Alemany es dispara: escriu una sèrie de narracions curtes i descriptives ambientades a Blanes.

El 1897, Joan Ribas i Carreras torna a deixar la redacció blanenca de la *Costa de Llevant* deixant tota la feina per Alemany, que és pare de nou i està fent de representant dels vivers de Sant Sadurní de Noya i de fertilitzants (*Joseph Alemany Borrás, Unich representant a Catalunya del Guano Fertilitas*). La seva carrera literària ja està força orientada entre el conte històric o la narració curta i melosa, intimista i descriptiva, i un periodisme de xoc i denúncia, llavors encara tendre, de tipus popular. Alemany compaginava ambdues, una al costat de l'altra i sense barrejar-les. Cal destacar d'aquest any, una sèrie d'articles titulats **Una escola de Bellas Arts a Blanes**, que manifesten l'interès que sentia Alemany per la pedagogia. Arrenglerat en la línia de renovació de l'època i de la creixent modernització i desenvolupament dels oficis, Alemany traslladava a Blanes una de les inquietuds dels *modernistes*, creia en l'educació i la formació com a base per al progrés econòmic i social del poble.

El 1898 *La Costa de Llevant* portava el subtítol **Setmanari Ilustrat Catalanista**, i es declarava de l'**Associació Catalanista de la Costa de Llevant**, que nomenava a Alemany vocal a Blanes. Els periòdics de la **Unió Catalanista** en aquell moment eren *La Veu de Catalunya*, *Las Cuatre Barras*, *L'Olotí*, *Lo Geronés*, *La nació Catalana*, *La Costa de Llevant*, *La Veu del Vallès*, *L'art del Pagès*, *La comarca de Lleyda*, *Catalonia*, *La talia Catalana*, i *Lo Jovent català* entre d'altres.

El 1899 Alemany és nomenat soci-delegat a Blanes del **Centre Excursionista de Catalunya**. També formà part de la Junta de la nova societat blanenca *L'Aurora* al costat de Joan Ribas. Ambdós es van absentar de Blanes durant un mes per estudis i negocis i Alemany tornava a absentar-se al mes d'abril (període d'eleccions). Després prosseguí amb la redacció blanenca de la *Costa de Llevant* fins a desembre de 1899, per deixar-la en mans del seu germà Joan Baptista, i els col·laboradors Joan Ribas, Ferrer, Roch, Andreu, etc., per traslladar-se a Barcelona per *raons particulars i de feina*. El desembre envià un article des de Ciutat de Mallorca.

El 1900 Josep Alemany seguia trametent col·laboracions i fou nomenat vis-secretari de la *Costa de Llevant*, que tenia la seu a Canet, amb la qual cosa es va fer càrrec d'algunes de les tasques administratives delegades per Marian Serra.

El 10 de març de 1900 apareixia el primer número de **La Il·lustració Llevantina**, el **director i administrador** de la qual era Josep Alemany i Borrás, ja instal·lat a Barcelona. Es pretenia una revista *artístich-literaria* de qualitat, en paper setinat i durador, amb grans il·lustracions i fotografies de pàgina sencera. El seu àmbit territorial s'estenia a totes les terres germanes de Catalunya, València, Mallorca i el Rosselló. Alemany comptava amb l'ajut, els dibuixos i il·lustracions d'Utrillo i d'Apeles Mestres (a qui admirava), de Pellicer, de Baixeras (pintor que més tard immortalitzaria amb oli algunes contrades blanenques i de la Costa Brava) i els croquis barcelonins d'E. Boixet. En la part literària disposava de les col·laboracions de X. Coroleu, Teodor Llorente, Ferran Agulló, A. Masriera, J. Girbal Jaume, Joseph Aladern, M. Costa Llobera, Lluís Doménech i Montaner, N. Oller, i la de l'experimentat Matheu, amb qui tindrà una gran amistad.

Gran part d'aquests autors havien format part de la generació col·laboradora de la primera etapa de **La Il·lustració Catalana**, que s'havia editat des de 1880. L'editor-propietari havia estat Carlos Sanpòns y Carbó, que en morir, el desembre de 1882, va substituir-lo Francesc Matheu, que fou el seu director fins que es

dissolgué la societat el 1894. La *Il·lustració Llevantina* en part venia a omplir i modernitzar el buit que va deixar aquella primera *Il·lustració Catalana*. La Idea havia partit de Marian Serra, director de la Costa de Llevant.

La *Il·lustració Llevantina* va conèixer dues etapes en un període molt curt de temps. L'edició de la primera tenia un format petit. En el núm. 2 saludava la premsa catalanista, de l'entorn de la Unió Catalanista i del que havia estat l'Assemblea de Manresa, amb una foto de les portades de les revistes catalanistes encavalcades que encara avui conserva el seu aire de modernitat. En el núm. 8, de 20-5-1900, Alemany va haver de comunicar als lectors que: "el número anterior de la *Il·lustració Llevantina* fou penyorat per l'Autoritat militar. Respectuosos ab els Poders Públics acatém sumisos les seves disposicions." La suspensió va durar 6 mesos, i l'havia motivada el dibuix, de l'última pàgina, referent a l'arribada de Dato a Barcelona.

L'1 de novembre de 1900 es reprenia la publicació de la *Llevantina* amb nou format i nova numeració. Passava a ser quinzenal amb el subtítol de *Revista artístich-literaria de Catalunya, València, Balears* (en la primera etapa deia Mallorca) i *Rosselló*. Amb més il·lustracions i gravats, aquesta nova numeració arribaria fins al número 28, desapareixent definitivament el 16 de desembre de 1901. Es va editar un índex dels textos i il·lustracions i unes tapes per enquadrar les revistes. Ferràn Agulló y Vidal s'havia encarregat de la secció informativa i setmanal de la *Crònica de Catalunya*. En morir Agulló el propi Alemany va fer-se càrrec de la *crònica* des del núm. 20 (16-8-1901) fins al tancament de la revista.

Dibuix de Gosè sobre l'arribada de Dato a Barcelona

Va ser en la *Il·lustració Llevantina* que Alemany va començar a utilitzar pseudònims. A més d'alguns articles de redacció, publicà amb les inicials J.A.B: *La protesta del Institut Català de les arts del Llibre* (núm.12). *Don Joan Mañé y Flaquer* (núm. 18) *L'assamblea de Tarrassa*. Com a Joseph Alemany y Borrás: *Soliloqui* amb il·lustracions de Llaveries, (núm. 15). *Les Cròniques de Catalunya* (des del núm. 20 al 28). I com a **F. Fontanilles i Font**: *Lamentació* amb dibuixos de J. Borrell. A més aconseguia una col·laboració de Ruyra amb la poesia "Umbra", i publicava unes fotos de Blanes per il·lustrar un article referent a la Processó de l'àngel d'una població francesa. El pseudònim de **F. Fontanilles i Font** (de vegades **F.F.F.**, o similar) fou un dels que més utilitzaria a partir de llavors; prenia per a tal, els segon cognom del sogre (Fontanilles) i el segon cognom del seu pare (Font).

A més d'aconseguir un accèssit en el Certamen del "Catalunya Artística", seguia enviant la seva col·laboració a *La costa de Llevant* des de Barcelona. El Febrer de 1902, s'organitzà i funda l'*Orfeó de Blanes*, on hi desenvoluparien les seves activitats molts dels amics que freqüentaven les anteriors societats *Ateneu i Aurora* i que Alemany havia deixat a Blanes. Les actuacions i vetllades de l'Orfeó serien minuciosament recollides en la *Costa de Llevant*. Entre els principals estaven el seu amic Amat Carreras, el seu germà Joan Baptista Alemany, Josep Ferrer, Josep Girbau, Boada, Mestre, J. Batlle etc. Als quals veuria, quan, després de rebre distincions als *Jocs Florals d'Arenys de Mar*, va tornar a Blanes el mes d'octubre, per recuperar-se d'una malaltia.

Els anys que van del 1902 al 1905 configuren un altre dels períodes més productius d'Alemany en la *Costa de Llevant*. Si amb la *Il·lustració Llevantina* de 1901 s'havia acostumat a utilitzar pseudònims com el de F. Fontanillas i Font; per a la *Costa de Llevant*, sobretot els 1902 i 1903, inventà un gran repertori de pseudònims toponímics extrets del paisatge i del carrerer blanenc per als seus articles i crítiques: Joan Palomera Santagna, B. Massaneda y Santantoni, A. D'Augué Furtillo, Salvador Valls y Mercader, Jaume Alsina y Borrell (JAB), M. Fidel Bellayre. D'aquesta època només subsistirà el de Joan Palomera Santagna.

El 17 de gener de 1903, els advocats Narcís Verdager i José Rogent, juntament amb el fotògraf José Thomas, el farmacèutic Federico Benessat i el corredor José Alemany, van constituir una societat anomenada *Il·lustració Catalana*, amb el propòsit d'explotar un periòdic il·lustrat i qualsevulla impressió de llibreria i editorial que creguessin útil als seus interessos (entre les que s'hi trobarien les futures *Catalana* i *Lectura Popular*). Es va acordar que Francesc Matheu tingués el càrrec de Director Gerent de la Societat, en la qual, Alemany, a més de sociopropietari era l'administrador. Fou secretari Joaquim Cabot i Rovira. Es van ubicar en el famós edifici de la impremta de Thomas del carrer Mallorca realitzat per Lluís Domènech i Muntaner:

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

ANY LIV DE LLUR RESTAURACIÓ

MCMIII

BARCELONA

ESTAMPA LA RENAISSANCE

Matheu tornava així a ser director de la *Il·lustració Catalana*, home de la Renaixença, experimentat a dirigir diaris i en el catalanisme polític i cultural, fou un dels fundadors de la *Jove Catalunya*. Havia fundat i dirigit *La Gramalla* i també *La Renaixensa* (amb Guimerà i Coroleu) i portava anys dirigint els *Jocs Florals de Barcelona* i n'havia estat el seu president el 1902. Des del 1900, amb *La Il·lustració Llevantina*, fins a 1935, any en què Matheu deixà la presidència executiva dels Jocs Florals, comptaria amb la valuosa col·laboració d'Alemany (en una crítica de 1926 a Grans de Sorra Josep Mª de Sucre es refereix a Alemany com a "El desinteresado escudero de F. Matheu").

La *Il·lustració Catalana* no es diferenciava gaire de la *Llevantina* d'Alemany, amb un format i estructura similar; també amb un índex i una enquadernació basada en l'anterior *Llevantina*. Ara, però, es comptava amb la tasca i els coneixements del fotogravador i impressor Thomas, d'estètica modernista.

La molt abundant col·laboració literària d'Alemany en la *Il·lustració Catalana* el cenyeix sovint a la petita narració o descripció de contrades, excursions, festes i aplecs; i a contes

curts, de costums i de moda urbana, alguns ressaltant l'anècdota o perseguint una conclusió moral, sense transcendència quant a lluita o renovació política, la qual cosa no diferia de la tònica general de la revista, que sortia els diumenges per agradar i entretenir. Si bé algun article de crònica o informació podia resultar punxegut era degudament firmat amb pseudònim, com pot ser, entre els molts exemples que podríem posar, en el número 283 de 1908, en la secció *Barcelonines* i amb la firma **Patrici** escrivia, com a cronista, els actes de celebració i l'acolliment que va rebre el rei en la seva visita a Barcelona. Dues pàgines després amb la firma **A.** fa una irònica comparació entre la rebuda del Rei a Munich i la de Barcelona.

A partir d'abril de 1907 la revista incloïa la publicació de **Feminal**, revista feminista, dirigida per Carme Karr, amiga d'Alemany. L'efímera *La Costa Llevantina* ja havia tingut un apartat dedicat a la moda i obertament dedicat a la dona. Tenia pensat més endavant fer un llibre, a partir de proses publicades a la *Il·lustració Catalana*, i la *Llevantina*, titulat **Coses de dones**. A més, Alemany dedicà diversos articles i fotografies a Blanes. El 1917 seria l'últim any per la *Il·lustració Catalana* perquè l'encariment del paper produït per la

Gran Guerra els obligà a tancar-la (el format dels números d'aquest últim any van reduir-se a la meitat). L'editorial continuaria uns anys més amb la senzilla però interessant revista **Catalana**.

El 1903 J. Casas i Carbó presentà a Blanes el seu programa electoral. A la *Costa de Llevant* (que estrenava el nou lema *Pugna Propatria Dabitur*) van aparèixer oportunament una sèrie d'articles, sense firma, que es van perllongar ben entrat el 1904. En total 16 articles i un apèndix, la firma d'Alemany apareixia en el capítol 16. Una vegada enquadrats per la mateixa impremta que editava la *Costa de Llevant* aquells articles van formar el cos del llibre més conegut de Joseph Alemany: **Blanes, Ensaig d'estudi crítich econòmic, polítich i social**.

Per la celebració de l'aniversari de l'Orfeó, es va editar una revista de commemoració anomenada **La Senyera**, on Alemany hi publicà la poesia **A la Senyera**. Per desembre es va estrenar al Teatre Principal de Gràcia el drama sociològic del qual Alemany era coautor, titulat **LLUYTA SOCIAL**. L'argument del drama va aparèixer en la *Il·lustració Catalana* i en el núm. 50 d'aquell any en la *Costa de Llevant* s'hi publicava íntegrament l'acte quart de dit drama.

Al llarg de 1904, a la *Costa de Llevant*, apareixeren diverses cartes contestant a l'autor dels articles-estudis de Blanes, el qual encara no s'havia donat a conèixer. La resta de col·laboracions d'Alemany fins acabar el 1905 van ser les notes de *bibliografia*, i una altra sèrie de cinc articles titulada **Coses de Blanes** en què plantejava la necessitat d'implantació del foment a Blanes com a solució de les moltes mancances denunciades en l'anterior *estudi crítich*. No varen tenir continuació el 1906, en que Alemany va estar absent de la *Costa de Llevant* perquè es va dedicar a fons en la campanya per a Blanes i la comarca de la Selva. L'*Ensaig crítich*, *Una Escola de Belles arts a Blanes*, *Coses de Blanes*, i un inèdit **Blanes: Fressant camins**, són un exemple de la preocupació i amor que Alemany sentia per Blanes. Tots ells podrien haver estat enquadrats com a llibres tal com ho va fer amb l'*ensaig crítich*.

El 1906, Josep Alemany va dirigir i administrar, des de Barcelona (Doctor Dou, 14) i Blanes, el Setmanari Català Il·lustrat **LA SELVA**, amb la col·laboració de Josep Ribas i Carreras. Segons la notícia que va donar la *Costa de Llevant* de l'aparició d'aquest setmanari: **La Selva defensarà la concentració autonomista, de Solidaritat Catalana, actuant d'activa bateria contra'ls cacichs turnants**. L'àmbit territorial abarcava tota la comarca, però Josep Alemany i Joan Ribas es van concentrar especialment en el que es va dir **Bloch blanch** amb l'objectiu de guanyar les eleccions per a **Solidaritat Catalana**. Actuava conjuntament una coalició electoral amb el nom **El Centro Unión Republicana** amb una comissió entre els quals hi havia Matas, Bayés, Coll, Abril, el Joan i el Josep Alemany,

Massó, Joan Ribas, etc., que eren d'*Unió Catalanista*, *del Primer casino de Blanes*, *de l'Orfeó de Blanes*, *el Centre Catòlic*, etc., entre altres que s'hi van sumar després. La paraula més explotada d'aquella campanya fou *Caciquisme*, i el lema va ser *endavant sempre!* Alemany utilitzà el periodisme de persuasió i combat, denunciant i estampant-hi noms propis, amb un llenguatge planer i col·loquial. El mateix feien a la redacció de Blanes amb la *Costa de Llevant*. La victòria de *Solidaritat Catalana* es va consumir el mes d'abril de 1907.

Fou en la *Selva* que Alemany creà el pseudònim **Camilo Kleks**, amb el qual firmava algunes notes de la secció de *Bibliogràfiques*. A partir de 1914, i a través de la *Costa de Llevant*, sota aquest pseudònim sostindrà dures batalles contra les Normes Ortogràfiques, l'IEC i la política cultural iniciada per la Mancomunitat.

Alemany i els blanencs Joan Ribas, Valentí Feliu, i Bellido, foren congressistes al **Congrés Internacional de la Llengua Catalana** de 1906, on Joaquim Ruyra llegí un discurs. L'any següent, i un cop ben assolides les eleccions, Prat de la Riba, antic membre d'Unió Catalanista i Secretari a les *Bases de Manresa*, va encetar una acció de govern que cercava aconseguir la "dignificació" de la llengua catalana i la vertebració d'una cultura i d'un model educatiu moderns. Aquesta mena de dignificació passava per una codificació de la llengua que xocava amb alguns escriptors que defensaven els seus propis criteris filològics. Un dels casos més paradigmàtics d'aquest front d'escriptors, del qual Alemany formava part, va ser el seu amic Francesc Matheu. Tots ells eren afins als *Jocs Florals*, *l'Orfeó*, *el Cercle de Sant Lluch*, i la *Il·lustració Catalana* i no es van adherir mai a les normes de l'Institut d'Estudis Catalans.

També en el 1906 nomenaven Alemany **President del Consell General de la Societat benèfica de socors a la infància y á la vellesa**, recent constituïda.

La redacció blanenca de la *Costa de Llevant*, que havia treballat frenèticament durant el 1906, en el 1907 va estar quasi absent del periòdic. El mes de juny de 1907 Alemany estava a Blanes per apadrinar la seva neboda. Va fer editar unes **fotografies sobre Blanes** que es podien adquirir en el mateix lloc de subscripció del periòdic. Una carta desafortunada és l'única col·laboració d'Alemany en la *Costa de Llevant*. Aquesta carta, titulada **Cop final** enviada des d'Arenys, discutia durament l'article d'un tal J.D.F. també d'Arenys, referent a l'origen del mot *papà* i *mamà*. La contestació de J.D.F. encara va ser més dura, a més de fer referència als castellanismes emprats per J.A.B. En una carta posterior, la redacció d'Arenys, que arbitrava la discussió, donà la raó a J.D.F. La poca intervenció d'Alemany en *La Costa de Llevant* va durar fins a 1913. El 1908 hi ha els articles **El Pont del Tordera** firmat per A.B., un altre **El triomf de Catalunya** firmat A.B. i **Rifa d'Homes**, que no puc assegurar que siguin d'Alemany. Entre els pocs de 1909, de manera insòlita i amb la clara voluntat de guardar l'anonimat, firmà un article amb el pseudònim de F Fontanilles y Font com a Secretari per la Comissió de la **Federació d'agrupacions comarcals catalanes: adhesions escriure al C/ Dr. Dou, 14 impremta** (la mateixa que va editar *La Selva*). El novembre de 1911 la redacció blanenca de la *Costa de Llevant* fa saber que Joaquim Ruyra serà el vicepresident i Josep Alemany serà el secretari en els **Jochs Florals de Barcelona de l'any 1912**. El 1913 hi haurà una única col·laboració, que era obligada, en l'extraordinari núm. 11, **Al entorn de la mort d'En Joan Ribas y Carreras**.

Francesc Matheu a qui anomenaven *el patriarca dels Jocs Florals* va portar Alemany a l'entorn dels Jocs Florals. Des de 1871 organitzava els jocs, mestre en *gay* saber de 1897, havia estat president i va presidir el Consell executiu dels *Jochs Florals de Barcelona* des de l'any 1910 al 1935. Alemany va ser secretari dels **Jochs Florals de Barcelona 1912** el mateix any que Joaquim Ruyra en fou el vicepresident. La presidència es va concedir a l'alemany catalonòfil Dr. Eberghardt Vogel. A partir d'aquest any, Alemany serà adjunt numerari fins a 1936, any en el qual també serà l'Administrador del Consell Directiu del Consistori, just un any després que Matheu deixés el càrrec de president executiu. Si la guerra del 1936 va marcar la fi dels Jocs Florals i, al mateix temps, truncar la carrera d'Alemany en dits Jocs, el 1912, any en què s'iniciava amb el càrrec de secretari dels mantenidors, va estar marcat pel cas Vogel.

Dies abans de celebrar-se els jocs, la premsa havia publicat el discurs de Vogel on havia un elogi a la *Ben Plantada* d'Eugeni d'Ors, el qual optava al premi Fastenrath dels Jocs, però en la inauguració Vogel va ometre qualsevol referència a aquella obra. La premsa, i sobretot el diari *La Veü*, va acusar Matheu d'haver influït en Vogel. En realitat, Vogel, un convidat que no estava al corrent de les batalletes internes de la cultura catalana, havia decidit suprimir-ne les referències perquè havia apreciat cert rebuig a l'obra dins de l'ambient del Consistori dels Jocs. La premsa va allargar l'assumpte durant molt de temps i la posició de Matheu va quedar reflectida en els núms. 468, 469 i 470 de la *Il·lustració Catalana*. El fet va transcendir i demostrava l'antagonisme cultural que existia entre el grup dels Jocs Florals supervivents de la Renaixença i una nova generació d'intel·lectuals àvida de renovació que s'allunyava de l'àmbit dels Jocs. Alemany, que es considerava membre d'una tercera generació dins del catalanisme, formava part dels hereus del

nacionalisme romàntic de la Renaixença, d'una *Unió Catalanista* conservadora que mai va aconseguir acostar-se prou al moviment obrer; d'uns *Jocs Florals* que començaven a quedar al marge de la política cultural de la Mancomunitat que inicià Prat de la Riba, i d'una *Il·lustració Catalana* obstinada per l'ortografia i que no van acceptar la nova normativa que s'acabaria imposant institucionalment. A començaments de 1913 s'aprovaven les Normes ortogràfiques de Fabra i quatre anys més tard aparegué el Diccionari ortogràfic.

Alemaný va tornar a la *Costa de Llevant* el 1914, després d'uns 7 anys d'ínfimes col·laboracions. El periòdic s'autoanomenava **El degà dels setmanaris catalanistes**, perquè ja tenia vint anys de vida periodística i tan sols el diari *La Veu de Catalunya* la sobrepassava llavors de tres anys. La redacció de la secció blanenca també havia minvat considerablement. Després de tres primers mesos de descans, l'onze d'abril de 1914 s'imprimia a J. Tajé d'Arenys de Mar amb un disseny modest però més modern.

El primer article d'alemany, situat a la capçalera de les seccions locals, va ser **Tornemhi**, signada amb les inicials **C.K.** que en poques setmanes passà a **Camilo Kleks**. El va seguir **Sant Tornemhi** que reprenia la tonalitat més combativa, més madurada i genial de *La Selva* del 1906: *Quan lo poble abandona los seus debers ciutadans, no pot quexarse de que per les concuscipencies dels altres se morin de peste'ls de casa seva, ni de que l'hizenda li xucli's quartos, ni de que en nom de la patria li matin als fills. Una cosa es filla de l'altre.*

Però el tema preferit era el de la llengua: *..Nos referím a les desgraciades normes ortogràfiques de la Llengua Catalana qu'En Prat de la Riba va tenir l'hora tonta de voler imposar a tots los cataláns..*

La secció passà a titular-se **La gota d'aygua** (metàfora de constància, de persuasió), i apareix sovint en primera pàgina. Alemany, que era home de confiança de Marian Serra, tornava a portar la veu cantant de *La Costa de Llevant*.

La duresa dels articles de Camilo Kleks contrastava amb el to emprat dels pocs articles firmats com a Josep Alemany com els de **Adeu amich Girbau**, o bé **Lo port de Blanes**, una carta enviada a Amat Carreras sobre les belleses que es perden i de la quals ningú en parlà. Amb o sense pseudònim, el combat era el mateix amb dos fronts diferents, anàlogament, es perdia una platja, el turó del convent, però també la riquesa de lèxic, la musicalitat i bellesa d'una llengua, endurida a partir de llavors per les normes barcelonines. A més, en els seus assaigs sobre Blanes, ja havia identificat un dels seus futurs amb el turisme. Apareix també una nota sobre **El sistema educatiu de Montessori a Catalunya**, que es començava a implantar a Barcelona amb la intenció de estendre-ho a tot Catalunya, en la qual es reconeix a Joseph Alemany i Borràs qui per primera vegada a Espanya s'ocupà d'aquest nou sistema pedagògic des de les planes de Feminal (setembre de 1911) en un article titulat **"Costures modernes"**. Crea també un nou pseudònim, **Joseph Almirall y Burés**, amb el qual firmarà **Los jochs Florals de Barcelona y les normes ortogràfiques** de l'any 1914, i **¡Vergonya!** de 1915 (en memòria de l'Almirall paradigmàtic del periodisme catalanista combatiu?) Sigui com sigui, en aquest període hi ha exemplars de la *Costa de Llevant* en què apareixen, sense o amb diferents noms, fins a quatre articles d'Alemaný.

El 1915, en un intent de contrarestar l'aprovació de les Normes ortogràfiques de l'IEC, es va constituir **l'Academia de la Llengua Catalana**, els membres de la qual eren els del consistori dels Jocs Florals, on donaven preferència a la llibertat de cada autor. Alemany va estar, el 1916, a punt de formar-hi part com a membre adjunt d'aquella.

El mateix any 1917 en què es tancava la revista de la *Il·lustració Catalana*, es publicà en la mateixa editorial un quadern dedicat a Alemany i precedit d'una breu biografia, probablement escrita per ell mateix, publicant el drama **Lo noy de bordo** (obra estrenada el 1896 i de la qual es va fer una edició amb la col·laboració de Ribas i Carreras el 1904). Aquest quadern formava part de la col·lecció literària d'autors contemporanis **Lectura Popular** que, impulsada per Alemany i Matheu, s'edità amb èxit de 1913 al maig de 1921. En ella s'hi van dedicar exemplars als blanencs Cortils (213), Ribas i Carreras (282), Ruyra (34) i el del propi Alemany (204) que hem esmentat.

En un article seu sense firmar (com molts dels que escrivia per a redacció), en la primera plana del número 23 de la Costa de Llevant de 1918, escrivia *¿qué passa als Estudis Catalans?* on comentava una carta, per títol *Impresiones Catalanas*, que havia llegit al diari *Las Provincias* de València. No esmentava l'autor de la carta perquè precisament Alemany era el redactor del diari *Las Provincias* que des de 1902 a 1923 tenia una secció fixa titulada *Impresiones Catalanas – Cartas a un amigo*. I aquesta era la del 29 de maig, que enviava al seu amic Theodor Llorente, catalanista de la Renaixença, director del diari *Las Provincias*, i membre molt estimat del Consistori dels *Jocs Florals de Barcelona*, i a qui coneixia des de la fundació de la Il·lustració Llevantina. Però els articles més nombrosos, com hem dit, són els firmats per Camilo Cleks, amb els que prosseguia amb la seva lluita contra l'Institut d'Estudis Catalans, la guerra, el govern de l'Estat Espanyol i el de la Mancomunitat, però sense oblidar mai el lema amb el qual començà: *Fides, Patria, Amor*. El 1922 la Costa de Llevant continuaria, sense Alemany ni el seu Camilo Kleks, el que seria el seu últim any d'edició, amb poques pàgines i col·laboracions.

Una altra de les col·leccions que editaren fou la revista *Catalana* que venia a substituir la *Il·lustració Catalana* des del 1918. Molts dels autors que hi van col·laborar, tots ells amics de Matheu i Alemany, eren hostils als noucentistes i a l'IEC. Uns articles que van aparèixer el 1922-23 en els números 109, 127, 147, 155, 157, portaven una nota a peu de pàgina que deia *D'un llibre de memòries inèdit* que Alemany mai va publicar; en ells narrava les impressions que va tenir en el viatge als Estats Units el 1919, descrivint paisatges, costums, institucions i el sistema social i educatiu. El 1923 hi col·laborà el seu fill Josep Alemany i Bori, amb *Lluny de Casa*, escrit a Syracuse, N.Y. El 1926 van decidir tancar *Catalana* perquè no volien passar per la censura que imposava la dictadura de Primo de Ribera. Aquest mateix any Alemany edità el seu llibre de poemes *Grans de Sorra*.

Alguns noms, pseudònims i criptònims utilitzats per Josep Alemany i Borràs en els seus articles.

A — A. — A.B. — A. D'AUGUÉ FURTILLO — B. — B. MASSANEDA Y SANTANTONI — C.C. — C.K. — CAMILO CLECHS — CAMILO CLEKS — CAMILO KLEKS — F.F.F. — FRANCISCO FI Y FONT — J. FONT — F. FONTANELLAS Y FONT — F. FONTANILLAS Y FONT — F. FONTANELLES Y FONT — J.A. — J.A.B. — JAB — JAUME ALSINA Y BORRELL — JOAN PALOMERA SANTACANA (SIC) — JOAN PALOMERA SANTAGNA — JOSEP ALMIRALLY BURÉS — JOSEPH ALEMANY Y BORRÀS — M. FIDEL BELLAYRE — OLI-OLI — P. — P.P. — PATRICI — PEPE — PISTAXO — SALVADOR VALLS MERCADER — TEOLONGO.

Bibliografia de Josep Alemany i Borràs.

AAVV *Jocs Florals de Barcelona Memòria del Secretari*. La Renaixensa. Barcelona. 1912.

AAVV *Sant Martí del Canigó Recort* Estampa de la Renaixensa. Barcelona. 1927.

Alemany, Josep. *Blanes, Ensaig d'estudi crítich económich-polítich-social*. Impremta Horta de Mataró. 1903.

Alemany, Josep. *Lo noy de bordo*. Col.: Lectura Popular núm. 204. Il·lustració Catalana. Barcelona. 1916 o 1917.

Alemany, Josep. *Estudis y crítica de periodisme* Biblioteca Nova. Barcelona 1917.

Alemany, Josep. *Grans de Sorra* Imp. Il·lustració Catalana. Barcelona. 1926.

Composicions musicals amb lletra de Josep Alemany i Borràs.

Espera; amb música d'Ezequiel Martín. Dedicada a Maria Bertran i Cabot.

Dupte; amb música d'Ezequiel Martín. Dedicat a Pepita Arxe.

Articles i poesies de Josep Alemany i Borràs publicades en La Costa de Llevant excepte els firmats amb el pseudònim de Camilo Cleks. (Entre parèntesi: el número d'exemplar).

1894 Prosa: *Lo col·legi blanenc* (17).

Poesia: *Quatre tochs* (3). *¡Avant!* (9). *No se perquè* (14). *Galipol* (20).

- 1895 Prosa: *Flamenquisme*, amb el lema: *Quins vicis han comensat a desnaturalisar nostre caràcter nacional?* Per al Certàmen de la Tertúlia Literaria de Blanes (24). *Regionalisme* (25). *Comunicat*, (36). *Missatge sobre l'electricitat*, amb altres autors (19).
Poesia: *Nostra* (2). *** (25). *Cantars* (29).
- 1896 Prosa: *L'Amor a la Pàtria* (10). *¡Ho, la llibertat!* (26). *Del Temps passat* publicat en el *Regionalista* (29). *Tornant de prima* premiat en el *Certàmen literari de Blanes* (núm. 30). *Tornem-hi* (33). *La premsa y la opinió pública* (38). *Lo regionalisme y'l poble* (44). *Lo gènesis de la societat benèfica de Blanes* (45). *La politicomania o la mala fé dels politichs* (47).
- 1897 Prosa: *La propaganda oral* (2). *La llengua Catalana* (5). *Una escola de Belles Arts a Blanes* (3, 8, 10, 16, 23, 27, 35). *Un amor del segle XVII* (37). *Camp obert: Respostas á la carta desclosa* (40). *La llengua catalana en les escoles* (29, 31, 33, en la secció de redacció). *Català dels corresponsals* (32).
Poesia: *Marina* (6). *Lley Eterna* (6). *Remendant* (7). *Cantars* (13). *Fok-lórica*, (20). *La costa* (22). *A ma filleta* (23). *Al jovent català* premiada al certàmen d'Olot).
- 1898 Prosa: *Lo Regionalisme y la República son incompatibles?* (10). *Lo servey militar obligatori* (20). *Cosas del dia* (32). *Ja s'acosta l'hora* (34). *¡Avant sempre!* (35). *Comunicat de la constitució de l'Agrupació Blanes de la Associació Catalanista de la Costa de Llevant* (39). *Discurs en la Vetllada en lo primer Cassino de Blanes*, (41). *Joseph Cortils y Vieta* en el número especial de la seva mort (45). *Carta al Farnense de Lloret* (49). *De Actualitat* (51). *Carta a la Junta del Casino* (52).
Poesia: *Las sabatetas novas* (12). *La canso dels catalans* (17). *Anyoransa* (20). *La enramada* (24). 1714 (37). *Romansos* (38). *La remendadora* (43).
- 1899 Prosa: *L'arribada dels reis* (1). *Discurs Sessió Inaugural de la Societat Aurora* (11). *Los pressupostos y'l servey obligatori* (28). *Un pas* (30). *Lo camí dret* (30). *Rebaixament* (32). *11 de setembre de 1714* (37). *Bibliografia*: al llibre *La alegría de la Escuela de Benejam* (42). *Esperansa* (44). *Desde Mallorca* (52).
En vers: *Dos petons* (8). *Lo cant del solter* (14). *A tú* (20). *Una falla: lo gos petener* (48).
- 1900 Prosa: *La Grandesa del Catalanisme* (3). *Les enramades de Blanes* (24). *L'orfeó Català a Blanes* (31). *A la Memòria d'Agustí Casellas* (20). *L'orfeó Català a Blanes* –contestació– (33). *Un missatge important* (35). *Els toros* (39).
Poesia: *Primerenca* (14) *De la meva cullita: Idíllica* (44), *Fragment* (49).
- 1901 Prosa: *A las Noyas de aquí* (17). *Carta oberta- A D. Amado Carreras* (19) *Carta Oberta- al Senyor Alcalde de Blanes*, (28). *Al Vol*, (34).
Poesia: *Desvetllament* (30).
- 1902 Prosa: *De Actualitat* (10), *Seleccionem-se*, pseudònim F. Fontanelles y Font (17). *Los Catalanistes en los Ajuntaments* (8). *Les lletres Catalanas* com a Joan Palomera Santagna (19). *Lo viatge dels Ministres* com a F. Fontanelles y Font (20). *Las agrupacions o cooperativas agrícolas*, (21). *La tasca del catalanisme*, com a B. Massaneda y Sant Antoni (23). *¡Vergonya!* (27). *Lo catalanisme a la Costa de Llevant* A. D'augué Furtillo des de l'Habana, maig del 1902, *Al Gran Poeta Verdguer*, extret del diari *Las Provincias de València* (28). *La nova carretera, Ma opinió* (30). *Lo de sempre* (31). *Lo catalanisme pràctich* (32). *Tinguem Memòria*, firmat com a Salvador Valls y Mercader (33). *Soliloqui d'un Barret* amb el pseudònim Jaume Alsina y Borrell (34). *¡Encara no es hora?* (35). *Secció de Bibliografia*: Colecció de *Faules Originals*, obra pòstuma de Joseph Cortils i Vieta (35). *Quatre paraules més* (38). *Las Protestas dels Pobles*, firmat Joan Palomera Santagna (40). *Brindis de tot Sants, Per una castanyada catalanista* (44).
Poesia: *Vers sense títol* (23). *La mestra* (26). *Recort* (29). *La Calumnia* sonet (34). *Intolerància* sonet (35). *A uns nuvis* (35). *Versos sense Lema* (39). *Sense títol* (80).
- 1903 Prosa: *Las asociaciones agrícolas- Als terrassans de Blanes* (3). *Els desbordaments del riu Tordera* (?) (4). *Nota de tardor* (5). *Les eleccions al districte de Santa Coloma de Farners* (11). *Lo poble y las eleccions* (15). *¡Via fora, lladres!*, firmat M. Fidel Bellayre (16). *¡A votar!* F. Fontanillas y Font (16). *Lo vell pescador* (18). *Als meus amichs* – En Joan Ribas Carreras y E. Ferrer (24). *Tràngul dins de redacció?* (25) *A Blanes* (29). *¡Blanes- Perqué no prospera?* Apareix sense nom (29). *Blanes- I. Lo perquè d'aquest estudi*, sense firmar (30). *Blanes II- Los temps passats*, anònim (31). *Blanes- III L'últim sigle* anònim (32). *Lo de Blanes* (35). *Blanes- IV últims anys* (35). *Al peu de la estàtua d'en Rafel de Casanovas* firmat F. Fontanelles y Font (36). *Blanes V- Conseqüències* (37). *Blanes VI Los esardanyers* (39). *Blanes- VII Responsabilitats dels Ajuntaments*, (40). *Blanes – VIII Les classes directores* (44). *Blanes IX Influència dels anomenats "Americanos"* (46).

Costums d'un Poble, Agneta (46). *¿Qué fan los pobles?* (48). *Blanes – X La política* (48). *Blanes – XI Desvetllament* (49). *Blanes – XII Lo cap devanter* (50). *Acte quart de LLUYTA SOCIAL* (50). *Blanes- XIII L'ànima popular* (51).

Poesia: *Marina* (6). *Íntima-tot per tú* (20). *Tardanerías* firmat F. Fontanellas y Font (26). *A la Memòria del Doctor D. Bartomeu Robert y Yarzàbal* per al certàmen d'Arenys de Mar (30). *Amor* (32). *Cabells blancs* (33). *Anyoransa* com a Francisco Fi y Font (41).

1904 Prosa: *Blanes XIV Esperansas* (4). *Blanes XV La joventut blanenca* (9). *Blanes XVI*, firma de Joseph Alemany y Borrás (11). *Blanes- Apèndix* (12). *En Joaquim Oriol* (18). *Aplech de Sant Pere del Bosch*, anònim (19). *Un projecte important per Blanes*, referent al cobriment de la Riera (35). *Encara és hora* (39). *Del no fer res* (42). *Bibliografia: recensió de Plomas y Bolvas* (50). *Individualisme Xorch* firmat: F.F.F. (52). *Als Vocals associats* de la Junta Municipal dels Redactors de La Costa de Llevant (53).

Poesia: *A l'amich Oriol* (18). *A l'orfeó de Blanes* (31). *La Ideal* firmat Joan Palomera Santagna (39). *Grans de Sorra* (39). *Íntima* reflexió sobre el temps (40). *Teulas* dedicat al seu sogre Pere Bori i Fontanellas (44). *La nit de reys* (53).

1905 Proses: *La inestabilitat dels governs centrals* (6). *Consideracions*, firmat A. (11). *Bibliografia*: recensió de Gent de R. Suriñachs (16). *Bibliografia*: Estudis Polítics de Lluís Domènech y Muntaner (17). *Bibliografia* "De bon Tremp" de M. Folch y Torres (19). *Bibliografia* "Redempció" novela de Carles Fortuny (19). *Bibliografia* "Narracions Estranyes" d'Antoni Careta (20). *Bibliografia*: *Sangre Nueva*, de Frederich Rahola (25). *Bibliografia*: *Escenas Castellonenses* (27). *Cosas de Blanes I i II* sobre la deixadesa col·lectiva (29). *Cosas de Blanes III*, de l'Administració (30). *Cosas de Blanes IV*, sobre el funcionament d'un foment a Blanes (33). *Cosas de Blanes V*, Un projecte i els estatuts d'una Societat de Foment de Blanes (37). *Bibliografia*: *Solitud* de Victor Català (38).

Poesia: *A la de casa* (28).

1906

1907 En prosa: *Cop final*.

1908 (duptosos) En prosa: una primera plana sobre *El Pont del Tordera* firmat per A.B.(4). *El triomf de Catalunya* firmat A.B. (6). *Rifa d'Homes* (B).

1909 Prosa: *Una Vida Interessant* (11). "*Federació d'agrupacions comarcals catalanes*" Firma F. Fontanilles y Font (11). *La viuda II* firmat J.A.y B.

En vers: ***(48).

1910, 1911, 1912

1913 Prosa: *Al entorn de la mort d'En Joan Ribas y Carreras* (11).

1914 Prosa: *Los Jochs Florals de Barcelona y les normes ortogràfiques* Firmat Josep Almirall y Burès, (JAB) (29). *Adeu Amich Girbau* (33). *Lo port de Blanes* (13). *El sistema educatiu de Montessori a Catalunya* (14).

1915 Prosa: *¡Vergonya!* Firmat per Joseph Almirall y Burès (11). *D'Eleccions*.

Poesia: *Quinz'anys (a la meva quimeta)* (24).

1916 En prosa: *Prosa Flor de Caritat* (23).

1917 En Prosa: *No aterrem l'esperit* (46).

Poesia: *Recansa* (12). *Fiat Lux* (18). *Un gra de sorra* (26). *A la memoria d'en Josep Blasco* (41).

1918 En prosa: *Quin Fástich* (9). *Un altre ferrocarril* (17) *Lo projecte de f.c. de Vich a Blanes*.

Poesia: *Lo cant de Balira* (7)

1919 En prosa: *Pro Comarcas catalanas* (6). *Pels nostres* (21). *Reflexions* (45) *Nota bibliogràfica* de Argelaga Florida de J. Roig i Raventós.

1920 En prosa: *Libertat* (9). *Notas bibliogràfiques: L'encís de la mar* de Roig Raventós (38).

Poesia: *Cantars* (13). *Folk-lòrica* (20).

1921, 1922

Articles de Josep Alemany i Borràs publicats en La Costa de Llevant amb el pseudònim Camilo Klecks (1914 a 1922).

1914 Amb el títol *Tornemhi*:

¡Aleuya! (1). *Los aphechs comarcals* (2). *Invocació a Sant Jordi* (3). *Jochs Florals de Barcelona* (4). *Los interessos locals* (5). *Un dels corchs de casa* (6). *De la falta de solidaritat entre els periodichs comarcals* (7). *Verdaguer y els homes de Catalunya* (8). *L'igualtat davant la llei* (9). *Forces perdudes* (10). *Divagacions* (11). *La passa* (13). *Desperta, catalá!* (14).

Amb el títol *La gota d'aigua*:

La Santa persistència (16). *De les falses reputacions* (17). *No hi ha mes, tornemhi* (18). *La guerra ¿qu'n pensa el poble?* (19). *La neutralitat* (20). *1714* (21). *Lo cas dels Carlins* (22). *Una roda mes* (23). *¡Oh, certs homes!* (24). *¿Egoisme? Prudència?* (25). *Repás* (26). *Una, dos, tres. Una, dos tres. Una, dos, tres...* (27). *Pels morts* (28). *La peste de Barcelona* (29). *Una enferrixada mundial* (30). *La "lectura Popular"* (31). *Ja trona* (34). *Les zones neutrals* (35). *Nadal* (36).

1915 Amb el títol *La gota d'aygua*:

Tornemhi (8). *Una picada de dits merescuda* (9). *Tan va el canti a la font...* (10). *Cegos o qué?* (11). *Confessió patriòtica* (12). *Il·lusions fatals* (13). *Un tros de pa mal pahit, pot desqualificar el vot d'n home, per sabi que sia* (14). *¿Quin fasctich fan!* (15). *Als companys de "Renovació de Tarragona y els de "Patria" de Valls* (17). *Les comarques* (19). *Parlant les gents s'entenen* (23). *¿Encare somiar mes?* (24). *L'aplech del Puig de Valencia* (25). *La petita imprenta* (26). *Catalunya deu un monument a Jaume I. La Mancomunitat ha de pagar-li.* (27) *Periodichs barruts* (28). *L'ideal de les comarques* (30). *La pau* (32). *A Dios rogando y con el mazo dando* (33). *¿Encare no es hora?* (34). *Pensa mal y no errarás* (35). *Parlém clars* (36). *Qui tot ho vol* (37). *L'11 de Setembre* (38). *Idees.* (40) *La guerra, l'alsament del any* (41). *La fatalitat* (43). *Ridicoleses.* (44). *Alguns diaris de Barcelona...* (45) *¡Prou d'aquest ram!* (46). *Qui ha de donar llum dona fum* (47). *Impostos* (48). *Els gossos peters o peteners y el chauvinisme catalá* (49).

1916 Amb el títol *La gota d'aygua*:

¿La voluntat ¿qué? ¿Marden? (1). *Que'ls costa d'entendre* (2). *Ja tornes a grillar les males herbetes ¿qui en te la culpa?* (5). *Setze jutges...* (6). *La nostra llengua* (8). *Pacifisme* (9). *Mes de la pau* (10). *La virada de "La Lliga"* (23).

1917 Amb el títol *La gota d'aygua*:

Un any mes (1). *De la pau* (2). *Tinguem fe* (3). *Camí de Viscaya* (4). *Per la pau* (5). *Tenim un perill* (6). *No curarém* (7). *Eleccions* (9). *Jesús que torna* (10). *La cultura* (12). *Les grans revolucions* (13). *Descans dominical* (16). *Laboremus* (17). *En Maura y el pacte de Cartagena* (18). *Feminitat y Jochs Florals* (19). *No's val a badar.* (20) *Impureses* (21). *Inconscients encare* (23). *Amunt els cors* (27). *Revolució* (31). *Anormalitat* (32). *Desplassaments* (33). *Hi ha governar y governar* (35). *No anem a l'hora* (37). *No val a badar* (43). *Patriotisme* (45). *Responsabilitat catalana* (47). *No hi ha res que no torni* (49). *La bullida* (51).

1918 Amb el títol *La gota d'aygua*:

Un company menos (3). *Fam* (4). *Lo tamany dels periodichs* (5). *Eleccions renovadores* (6). *Comentaris electorals* (7). *De literatura* (8). *Encare's maten* (12). *Tots moren joves* (14). *Mal crónich* (15). *¡Oh, la comprar del silenci!* (18). *195 mil homes ¡y ara!* (20). *Bueno, y despres ¿Qué?* (22). *¡Alerta, poetes!* (25). *Canten papers y menten barbes* (26). *La esclavitut moderna* (27). *Amor, amor* (29). *Edificant* (30). *Analizém, fiscalizém, critiquém* (32). *Catalanisme ¿ahont ets?* (33). *Varitat? Sosperbia? Bogeria?* (35). *América y Catalunya* (41). *Tothom hi ha de dir la seva* (42). *Revolucions* (44). *Autonomia* (44). *L'actual vibració* (46). *Tal com raja* (47). *Closques o carabasses* (48). *Lo de l'Autonomia* (49).

1919 Amb el títol *La gota d'aygua*:

¿Ho capic del poble? (2). *Ja s'acosta* (3). (suplement) *¡Catalunya!* (3). *Y la llei de jurisdiccions ¿qué?* (4). *Nos separa un mon* (7). *De la guerra y de la pau* (9). *L'esverament dels mestres d'estudi* (10). *Encare esperar* (11). *Eleccions* (18). *Impressió* (21). *Pau que no tranquilisa* (24). *Meditacions* (25). *Contrasentits* (29). *Els estatuats en vida* (42). *Catalanitat* (46).

1920 Amb el títol *La gota d'aygua*:

Cristo desde la creu ens crida (2). *Lo cas de l'Ors* (3). *Rahonaments* (4). *Aquests caps, aquests caps nostres* (5). *Eleccions* (6). *Llum, llum, forsa llum* (8). *¿Parlém dels sovets russos?* (9). *Esperança* (10). *La censura* (11). *Tot put* (12). *La criatura humana* (13). *¿Qué li passarà a Irlanda?* (16). *Independència* (17). *Obceccació* (18). *Reaccionant* (24). *Incompatibilitat* (25). *Parlem de Ferrocarrils* (30). *Més sobre carrils* (32). *Paraules* (33). *¡Pobres poetes!* (34). *Ja cauen del Burro* (40). *Avant sempre!* (41). *Oració matinal* (42). *Contracorrent* (44). *¿Qué fa'l poble?* (45). *Tinguem confiança* (46).

- 1921 **Amb el títol *La gota d'aygua*:**
De la meua culpa... (1) *Sempre lo mateix?* (4) *Modes. Seleccionémlos* (5). *Meditació* (9). *Més meditacions* (10). *Lladres! Dich, comercians* (11). *Tinguem confiança* (12). *Escéptichs* (13). *Predisposició natural* (14). *Sindicació obligatòria* (16). *Pàtria, Fides, Amor* (19). *La cultura y'ls mestres* (23). *Per decència* (24). *Festes d'infant* (26). *Ensopiment* (29). *Marruecos* (30). *Es d'aplaudir* (33). *Muxoni* (38). *La crítica des de setembre fins a finals d'any res* (39).

Articles de Joseph Alemany y Borràs publicats en el Diari *La Selva*

- 1906 En prosa: A més d'alguna de les seves intervencions en la secció fixe **Pinyes i Castanyes** són: *¡Avant, avant sempre!* (1). *Ressenya* (1). *L'acte d'avuy* firmant F. Fontanellas y Font (3). *Bibliogràfiques* firmat C. Kleks (4). *Bibliogràfiques* C. Kleks (7). *Cacichs* (9). *Bibliogràfiques* C. Kleks (9). *Hem de ser conseqüents* (13). *A la festa Major de Blanes* (15). *¡Desperta Ferro!* Visca la Solidaritat Catalana (17). Cas Ribas **Pinyes i Castanyes** (19). *Fent Pàtria* (20). *La confiança en si mateix* (22). *Solidaritat* (23). *La Selva seqüestrada* (24). *Patriotisme* (25). *Desde Barcelona. El I r Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (26). *L'aplech de la protesta* (27). *Pesimismoes i esperanses* (28). *Bibliogràfiques* (28). *La organització Solidaria al nostre districte* (29). *Serenemse* firmat com F. Fontanillas y Font (29). *Els cacichs de la comarca y el governador de Girona* (30). *Als solidaris d'aquesta comarca* (31). *Hem de serhi tots* (31). *Organització comarcal* (32). *Endavant sempre* (32). *La setmana dels tres Mesteris* (33). *Lo de l'Amnistia* – firmat F. Fontanilles y Font (34). *La passivitat dels Pobles* (34). *La barra d'un diputat* (35). *El compliment d'una sentència* (36). *Bibliogràfiques*: El Pays del Pler de Ruyra.
 En vers: *Un cap dany (a la Quimeta)* (5). *A la nostra pubilleta* (9). A un cacich, Sonet firmat amb x. apareix anys més tard en el llibre de poesies *Grans de Sorra* (13). *Glosa* (13). *Tardor* (32).

Articles de Joseph Alemany i Borràs publicats en *La Il·lustració Catalana*

- 1903 Prosa: *La Primera Volada* (12). *Agneta La Remendadora* (28)
- 1904 Prosa: *Lo còrcol de Sant Lluch* firma A (33). *Comensaments d'un drama* firma JAB (63). *Una Parella* JAB (72). *Enllehiment* (79).
- 1905 Prosa: *Recorts de Blanes*, amb fotos, JAB (90). *La Dida de Ca'ls Militars* (97). *Ayre* (104). *Lo monument a March Mir y Capella* (107). *Pauperisme* (120). *Un cas* (130).
- 1905 Poesia: *Punxadetes* (114). *Pauperisme* (120).
- 1906 Prosa: *Del Natural* A. (171). *La Fugitiva* A (171). *Trent'anys* JAB. *Fruyts de l'usura* Joan Palomera Santagna (175). *Gèlida* A (178). *L'actual Assambla de Diputacions* A (180). *Capitol d'una novela inédita*. J.A.B. (181).
- 1907 Prosa: *A n'en Joaquim Ruyra* (188). *Triant dona* A (190). *Vernet-Impressions* A (218). *Romàntich* F.F.F. (229). *Plany* J. Font (231). *Desvetllament* A. (235). *Voltants de Blanes* A. (237).
 Poesia: *A una galta envellutada que vaig besar un dia* (188).
- 1908 Prosa: *La Boa de la Isabel* JAB (245). *L'actual exposició de la Casa Ribas* A. (246). *Les noves Industries de Catalunya* A. (249). *Vernet-Les-Bains El Paradis dels Pirineus* J.A.B. (260). *La Colonia de la Bouma y Sa Isglesia* J.A.B. (268). *Lo centenari del Bruch* A. (263). *Musical* J.A.B. *Francisco Palau y Ferrer* (268). *Fotos Amorra, Amorra* (270). *L'aplech de Sant Francisco de Blanes* (271). *Als pobles* (271). *La Caixa d'Estalvis-Monte-pío de Barcelona y les seves sucursals* J.A. (272). *Barcelonines* Patrici (275). *Barcelonines* Patrici (276). *Barcelonines* (280). *Barcelonines* Patrici (283). *Com viatjan els reys d'Espanya al Extranjer* A (283). *Barcelonines* patrici (285).
- 1909 Proses: *Barcelonines* Patrici (318). *Barcelonines* Patrici (327).
- 1910 Proses: *Miquel Balbey y Bas* (348). *Divagació* A. (373). *Nota d'estiu* amb fotos de Pons (376). *A la claror de la lluna* F. Fonanillas Font (380). *El Concell d'agricultura y ramaderia de Barcelona* Joan Palomera Santagna (383, 384, 385). *El dinar de la lliga* (389). *Una biblioteca popular per a infants a Barcelona* (393).
- 1911 Prosa: *Festa de Santuari de Sant Pere del Bosch de Lloret de Mar* F. Fontanellas y Font (417). *Amor a la Patria* (428). *Impresiones de mi Tierra* A. (434). *Comensament de Curs* A. (435). *Notes d'actualitat africanes* F. Fontanelles y Font (436). *Hª gràfica del pont de lleyda* A. (436). *Copa de la diputació Catalana* (437). *Sobre'l banch nacional agrari* (441).

1912 Prosa: *Folk-lore Valencià- Altea* A. (463). *Cuba y Catalunya* J.A.B. (479) *Colonies escolars catalanes* (481). 483 *Les noves escoles de Pineda* A. (483). *Per la cultura urbana* J.A.B. (484). *Núvol d'estiu* (487). *Dos americans il·lustres descendents de catalans* A. (491).

1913 Prosa: *La formiga* (504). *Joan Ribas y Carreras* (509). *La Xirgu a Buenos Aires / Los arbres Monumentals de Catalunya* A. (525). *La festa del Carme.* (528) *València y Catalunya* (530). *La festa de l'arbre a Lloret* (537). *Mancomuntats* (541).

1914 Prosa: *Barcelona y les exposicions de 1917. Un tros de Catalunya món enllà* (576). *La mar de Barcelona* (580). "La Guerra" A.(582). *Colonies escolars* (583). *Ayguia Forts* A.(583). *Consideracions* A. (584). *Del Pirineu en ple Juliol* J.A.B.(584). *Raxa-Mallorca* A. (582, 583, 584, 585). *Polonia* (585) *Expulsades* A.(585). *Neutrals* A. (587). *Evolucions perilloses* (589). *Barcelona Alerta*(591). *Davant d'unes flors* Joan Palomera Santagna (591). *Una excursió per l'alt Llobregat* J.A.B. (592). *La tregèdia de la Consol* F.Fontanilles i Font.

1915 Prosa: *Reconfortem-nos l'esperit* (610). *Dels Vells i dels Joves* (619). *La bonhomia del poble* (625). *Montjuich, joia de Barcelona* (632). *Orbita fatal* (641). *L'ideal català en marxa* (645).

Poesia: *** F.Fontanilles y Font.

1916 Prosa: *D'una excursió a Andorra* J.A.B. (659). *Divagacions* F. Fontanelles y Font (659). *Idili* F. Fontanelles i Font (687). *Croquis estiuenchs* F. Fontanelles y Font (688). *La vila-llum* (688). *Regionalisme Autònom Espanyol* (691). *Impresions d'acutalitat* Joan Palomera Santagna (691). *Convé revisar valors* (693). *¡Oh la curiositat!* F. Fontanelles i Font (695). *Una sortida de Sol* (696). *Lo millor de la horta* F. Fontanelles i Font (697). *La cançó de Balira* (698). *Impresions ciutadanes* F. Fontanelles i Font (706).

1917 Poesia: *Himne Andorrà* (721). *La Brema* (745).

Detall de la instal·lació de l'hemeroteca

Articles de Joseph Alemany y Borràs publicats en *Catalana* (Revista) de 1918 a 1926

1918 Prosa: *Andorra y la Llengua Catalana* (29).

1919 Prosa: *L'encant de la vida* (45). *Matinada de Maig* (56). *Xafarderies* (68). *De les vides humils* Firmat F. Fontanelles y Font (76). *Ezto no ez naa...* (82).

1921 Prosa: *The Curb's Market* (109).

1922 Prosa: *Tot són Gustos* (124). *Impresions estiuenques*, firmat Joan Palomera Santagna (125). *La Viuda* firmat F. Fontanelles y Font (126). *Alló dels certamens* firmat Joan Palomera Santagna (126). *La honradesa y la bondat dels Estats Units* (127). *Els negres* (133).

Poesia: *** (117).

1923 Prosa: *Foch Als Shakers* (147). *Recorts de viatge* (155). *Una Escola Original* (157).

1924 Prosa: *La cruesa del dubte* (165). *Una novela Andorrana* (169). *Els funerals d'en Guimerà* (171). *Serenitat tardoral* (172).

1925 Prosa: *Impressió Pirinenca* (187). *Dels cims del Pirineu* (191). *Aquell instant* (195). *Boves de neu* (199). *Tot fent camí* (201). *En la mort d'en Casas y Pallerol* (205).

1926 Prosa: *Manel Ribot y Serra* (206). *Clam* (209). *Branques mortes*, firmat Joan Palomera Santagna (212). *Núvols en creu* (216). *Miracles de cada dia* (221). *En la mort del Dr. Marian Serra y Font.* firmat J.A.B.(222). firmat F. Fontanelles y Font (226). *La mort* poema que aparareixerà a Grans de Sorra(227).

Altres periòdics i revistes amb col.laboracions de Josep Alemany i Borràs.

Agricultura (Barcelona) 1919. *Blocs Manelic* (calendaris) 1929-30. *Butlletí de Catalunya*, 1932,1935. *Butlletí de l'associació y cooperativa de Mercers al detall de Barcelona*, 1923,1924,1925. *Diari de Mataró*, 1926. *El baix Penedès*, 1926. *El faro de Llobregat* 1917. *El Llamp* (Vendrell) 1927. *El Poble Català* (Barcelona) 1908. *El Regionalista* (Barcelona) 1896. *Fivallers* (Barcelona) 1905. *Foc Nou* (Montevideo) 1918. *Foment* (Reus, amb la secció *Esgarrifances*) 1920. *Gent d'Ara* (Banyoles), 1926. *Gent Nova* (Badalona) 1918. *Guia Professional* (Barcelona), 1922. *L'Avenç* (amb la secció *Desensopiments*, firmant com oli-oli) 1918-1921. *L'esquetlla de la Torratxa*, 1892. *L'Eco de Sitges*, 1929. *L'Eveil Catalán* (Perpignan). *La ignorància. La Nova Catalunya* (L'Havana) 1914-1918. *La Riuada* (Mora de l'Ebre) 1929. *La Veu de Catalunya* (Barcelona). *La veu de Sabadell* (1926). *La Vid Catalana* (Barcelona) 1922. *Lo Teatre Català* (Barcelona). *Lo teatre Regional* (1893). *Lletres* (Girona). *Noticiari Català* 1936. *Recvll* (Blanes) 1922, 1927. *Resurgiment* (Buenos Aires) 1918. *Revista de Sabadell* (1926) *Somatent* (Igualada) 1908. *Vida lleidetana* (Revista) 1929.

Com a redactor i/o corresponsal a Catalunya, Barcelona o Blanes: *Nova Catalunya* (Montevideo). *La Vanguardia* (*Cartas des de Blanes*, en castellà i firmant Pepe) 1893-1898. *Las Provincias* (València, Amb la Secció *Cartas a un amigo.*) 1902 fins el 1923. *La Nación* (Santiago de Chile,), 1922-1924. *Germanor* (Santiago de Chile, secció *Crònica Catalana*, en poesia utilitzà el pseudònim Pistaxo), 1920 a 1927.

Joaquim Roura i Roger. Arxiu Municipal de Blanes

Dossier: El fons documental Alemany i Borràs

Una biblioteca, una família, un llegat

J . B . G .

Quan em poso a escriure aquestes ratlles, retorna i creix la viva emoció que vaig sentir, en saber que l'Arxiu de Blanes s'enriqueix amb el fons de Josep Alemany i Borràs. La vila, que ja tenia un deute amb aquest escriptor i periodista blanenc, ha d'agrair la donació que, en nom de la família, acaba de realitzar Margarida Gratacòs. Per a ells, confiar el fons al nostre arxiu és, segurament, un retorn als orígens; per a nosaltres, custodiar i donar-lo a conèixer serà un honor.

Des de la seva creació, l'arxiu ha anat aplegant materials –alguns en dipòsit, altres cedits– que seran molt útils per als més diversos historiadors. El fons de Mas Llorens, el de Pasqual Boada o el de Can Brillas, poso per cas, són exemples prou clars de com els blanencs han confiat els seus papers a l'arxiu.

Avui, amb aquesta generosa donació, ens arriba un fons rellevant que permet estudiar tant la figura d'Alemany i Borràs com el panorama cultural blanenc de finals del dinou i principis del vint. Però els lectors han de saber que Josep Alemany, que s'alineava amb les posicions de Francesc Matheu, també intervingué en revistes i institucions d'abast més general que tenien les seves idees sobre la llengua, la cultura i el país.

El llegat, doncs, és valuós. De llibres, n'hi ha més de dos mil; de col·leccions completes de revistes, totes les que giraven a l'entorn de l'òrbita de Francesc Matheu, a més a més de *La Costa de Llevant*, la revista on Josep Alemany es formà com a periodista; d'institucions, hi ha documentació de l'*Acadèmia de la Llengua Catalana* i, a partir de 1915 si fa no fa, dels *Jocs Florals* de Barcelona. Hem tingut a les mans els estatuts i l'acta de constitució de *La Il·lustració Catalana* de la qual fou secretari; hem acaronat manuscrits d'obres seves i de Josep Cortils, el seu mestre; hem llegit, en una mena de breuari enquadernat en pell, composicions inèdites d'estudiosos i literats de primera; se'ns anuncia una copiosa correspondència amb Carme Karr, pionera del moviment feminista. I es veu que la cosa no acaba aquí. En definitiva, molta documentació que vull creure que BLANDA anirà puntualment publicant.

Com que, en estudis d'aquestes característiques, el país va endarrerit encara, els diccionaris de la literatura i les enciclopèdies diuen poques coses de Josep Alemany; són realment tan poques, que no l'arriben ni a relacionar amb Francesc Matheu. Un lector d'avui únicament se'n podria haver assabentat a través de *La memòria és un gran cementiri*, el mirall on Manuel Ibàñez Escofet ha reflectit part de la seva vida. El periodista Ibàñez Escofet recordava perfectament el periodista Alemany. Així ho explica: «La meva mare era íntima amiga de les filles del senyor Josep Alemany i Borràs, escriptor i home de confiança de Francesc Matheu, el patriarca dels Jocs Florals. Dirigia la revista *Catalana* i sempre havia dit que era un error que la meva mare es casés, que el seu camí era la poesia. Recordo les seves barbes blanques –aquell era un

Instal·lació provisional de la biblioteca

temps de frondoses, venerables i fluents barbes de color de neu— i la seva simpàtica seriositat. Quan va quedar vídua intentà animar-la a reprendre l'oblidada poesia, però no ho aconseguí. El senyor Alemany, a més a més, en aquella època estava molt enfeinat defensant els reductes antinormes de Pompeu Fabra, que aguantaven per un cantó les hosts de Francesc Matheu i per l'altre l'impertèrrit i coriàci mossèn Alcover des de Mallorca.»

I ara, permeteu-me que us digui quatre coses de la família. Els seus avis paterns es deien Bonaventura Alemany i Manuela Font; els materns, Antoni Borràs i Francisca Andreu. Els seus pares, Bonosi Alemany Font i Francisca Borràs Andreu es casaren el dia 3 de setembre de 1864. Ell tenia trenta quatre anys, ella n'acabava de fer vint. D'aquella unió en nasqueren cinc fills, tots a Blanes. La primera, de nom Dolors, va viure poc més de tres anys (12-II-1866/20-III-1869); dos anys més tard neix el segon, Josep, el nostre home, de qui parlarem d'aquí a un moment; el tercer, Joan Baptista, que, com Josep, també va tenir una certa vocació literària, havia nascut a Blanes, el 23 de juny de 1872; sabem que va publicar *Cantos de vida y de lucha* i *Versos catalans (1898-1906)*. El quart germà, Bonaventura, visqué a Blanes entre el 15 de juliol de 1876 i el 18 de desembre de 1934, mentre que la darrera, Vicenta, a penes visqué vint-i-dos mesos (16-I-1887/29-XI-1888).

Era, doncs, Josep, el segon fill del matrimoni. Havia nascut a Blanes, a les 10 del matí del 26 de gener de 1868. Guillem Baylina, coadjutor de la parròquia de Santa Maria, va batejar-lo dos dies més tard. Catorze mesos després, la mort de la seva germana Dolors, el convertia en primogènit. El 20 de juny de 1889, set mesos més tard d'haver mort la seva germana Vicenta, es va casar amb Francisca Bori Corretgé, filla de Pere, de Granollers, i Joaquina. Ell tenia vint-i-un anys fets, ella vint-i-dos. Els sogres tenien una serradora, que temps a venir seria la fàbrica de cuirs Tosas. El nostre home va treballar-hi com a comptable. D'aquesta unió, seguint els registres blanencs, en nasqueren Josep (13-II-1895) i Anna (1-VI-1897).

Josep Cortils i Vieta és qui forma el jove Alemany fins al punt de fer-lo el seu deixeble predilecte. Cortils, després de fer les Amèriques, on va col·laborar a *La Llumanera de Nova York*, va retornar a Blanes el 1875, i s'imposà la tasca difondre l'esperit de la Renaixença. En un primer moment, aquest esperit el defineixen els Jocs Florals de Barcelona; després, el moviment excursionista acaba essent el mitjà a través del qual s'estudia el país i es difon la cultura popular i tradicional. La darrera fase del moviment renaixent és l'aparició del catalanisme polític, que anirà creixent en la mesura que es diversifiquin les institucions culturals i que els partits de la Restauració siguin incapaços de resoldre els problemes que se'ls plantejaven.

Els aires de la Renaixença arriben a Blanes amb Josep Cortils. Tot just retornat a Blanes, Cortils ingressa en l'Associació Catalana d'Excursions, una de les plataformes culturals de l'època que té com a objectiu —repetim-ho— l'estudi de la cultura popular i tradicional. Cap al 1880, esdevé soci delegat a Blanes i és llavors quan, seguint un projecte engrescador inicia els seus treballs d'història local i de folklore: «Amb aquest fi vaig fixar-me quant convenient fora que els nombrosos socis delegats [de l'Associació Catalana d'Excursions] amb què compta en distintes poblacions de nostra terra, li fessin conèixer els usos i costums dels habitants de llurs localitats respectives, així com els jocs, cançons populars adagis, sentències, màximes, preocupacions, particularitats de llenguatge, modismes i locucions en elles usuals amb l'objecte de publicar més endavant un diccionari complet i un tractat d'etologia catalana, treballs encomanats, des de la seva fundació a socis de reconeguda capacitat.»

L'obra de Josep Cortils no fou valorada fins després de la seva mort. Les idees sobre cultura i país, a Blanes —dominada com estava pel caciquisme— no tingueren una certa ressonància col·lectiva fins a finals de segle. Així ho feia notar el mateix Alemany en presentar les obres de Cortils a la *Lectura Popular*: «Bell punt cregué tenir assegurat un petit passament, deixà el comerç i tornà a l'estimada Catalunya, a sa enyorada Blanes, on tingué muller i fills. Les seves il·lusions de tants anys anaven a realitzar-se; l'hora era arribada de donar a sos germans blanencs tot son patrimoni espiritual, l'únic verament important que tenia. Però ni ses bones intencions, ni ses idees rectes i elevades, ni sos esforços generosos foren compresos

per un poble tan mancat d'ideals com sobrat de petites passions que de les doctrines socials i de les conviccions polítiques d'en Cortils no en compregué res, car política partidisme eren per a les masses una sola cosa.»

De Josep Alemany, sabem que de ben petit que s'interessà per les belles arts, especialment per la música i la pintura. Però el mestratge de Josep Cortils i Vieta va decantar-lo cap al món de les lletres, juntament amb altres joves com Josep Roch Ametller i Joan Ribas i Carreras amb els qual fundà la «Tertúlia Literària». Aquest grup participava normalment a tots els Jocs Florals que es convocaven arreu arreu. Així tenim constància que Alemany va guanyar un premi als Jocs Florals d'Olot. Però ells no van parar fins que aconseguiren organitzar els primers Jocs Florals de la nostra Vila.

Detall del fons Alemany durant la classificació

Com Cortils, Josep Alemany fou membre del Centre Excursionista de Catalunya, la societat que a partir de 1890 havia reagrupat tots els excursionistes i, alhora, estudiosos del país. A la seva biblioteca, a més d'exemplars del Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya hi trobem exemplars que a les Assemblees de Manresa i de Reus de 1892 i 1893, el Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, el butlletí del diccionari, i, anys a venir, el de la Biblioteca de Catalunya, i el de l'Observatori de l'Ebre.

Pel que fa a les seves activitats literàries, agrupà la seva obra poètica en el volum *Grans de sorra* que es publicà a la biblioteca de la Il·lustració Catalana; escrigué el quadre dramàtic *Lo noi de bordo*, en el qual col·laborà Joan Ribas i Carreras, que es representà al Círculo de la Amistat Blandense; i, amb Forgas i Castellet publicà, el drama *Lluita social*. També escrigué *Blanes*, un assaig crític en què es preguntava per què el poble no progressava i *Estudis i crítica de periodisme*.

A la seva biblioteca, també hi ha moltes obres d'autors blanencs: hi hem trobat, per exemple, unes poesies d'Eugeni Vilaret, publicades sota el títol de *Blanencs*; hem vist obres de Joan Ribas, com *L'aplec de l'amor* i *Tradicions de la costa*; hem fullejat edicions del mateix Cortils com *Marinescas*, *Notes d'història de Blanes*, *L'aplec del Vilar*, *Càstig de Déu*, *Etologia de Blanes* i *Faules*, col·lecció que va dedicar als seus fills. També hi hem trobat, com és natural, obres de Joaquim Ruyra –*Marines i Boscatges*, *Entre flames*, *La rame de vint pèsols*, *La parada*, *Del mal parlar*– d'Emerencià Roig i de Vicenç Coma, al costat d'obres de commemoració com *La Senyera*, record de l'Orfeó de Blanes, publicat el 1903 i *Record d'homenatge a la memòria de Josep Cortils*, publicat el 1899.

Com a periodista es formà a *La Costa de Llevant* (1894-1916), i a partir de 1902 a punt d'enegar-se la segona etapa de *La Il·lustració Catalana*, (1903-1917), ja el sabem a Barcelona actuant com a secretari d'aquesta publicació. A partir d'aquest moment, la figura de Josep Alemany la trobem lligada a Francesc Matheu. De fet, és el que fa bona part de la feina diària a institucions –pendents de ser estudiades a fons– com la citada *La Il·lustració Catalana*, *La Lectura Popular* o la *Revista Catalana*. També col·laborà a *Las Provincias* de València i a *El Mercurio* de Santiago de Chile i *La Nación*, de Buenos Aires, crec recordar. El lector ha d'entendre que totes les col·leccions d'aquestes revistes també han estat cedides. Als seus llibres de registre de la biblioteca també hi trobem altres revistes, com *La Il·lustració Llevantina*, *La Hormiga de Oro*, *Lo teatro català* i *Lo teatro regional*, alguns exemplars de les quals també ens han pervingut.

A partir de 1912 fou secretari de diverses institucions, també vinculades a Francesc Matheu, que es distingiren per l'oposició a la normativa fabriana. Primerament, fou secretari del *Consistori del Jocs Florals de*

Barcelona i després de l'*Acadèmia de la Llengua Catalana*, la qual publica unes Regles ortogràfiques (1916) que tingueren escassa repercussió. Tot el material d'aquestes institucions també és a l'arxiu. En aquests moments és precipitat afirmar quin és el pes d'Alemany, si només s'encarregava de la tasca diària d'aquestes institucions o si les seves intervencions anaven més enllà.

Les biblioteques, doncs, expliquen els seus amos. Entre els llibres hi ha moltes dedicatòries d'amics personals, moltes altres es fan a tota la gent de La Il·lustració i algunes a Francesc Matheu. Les dedicatòries també expliquen la història. De totes elles, n'he volgut triar una de 1937, signada per un barceloní que va romandre, durant els dies dels bombardeigs de Barcelona, a la casa que Josep Alemany tenia al Masnou. Es tracta d'una novel·la de Virgínia Woolf, *Mrs. Dalloway*, traduïda per Cèsar August Jordana, publicada en una col·lecció de la Proa de Puig i Ferrer, el títol de la qual, *Els d'ara*. Quantes coses podem arribar a saber amb una simple dedicatòria!

Detall del fons Alemany

A la biblioteca d'Alemany hi ha tot el que hi ha d'haver. Tots els grans llibres de la Renaixença i tots els autors, les millors col·leccions –la seva Biblioteca de la Il·lustració va editar les obres completes de Verdaguer, de Costa i Llobera. Hi ha, com hem dit, totes les obres dels autors catalans, molts clàssics de la col·lecció de la Bernat Metge, les obres més significatives de la literatura anglesa, com Shakespeare i Dickens, la millor literatura europea, especialment francesa, del XIX; hi ha llibres de totes les disciplines: de filosofia, de pedagogia, d'economia, de llengua, d'història, de religió, de medicina, d'higiene, de dret, guies turístiques nacionals i estrangeres; llibres en francès, anglès i italià. Josep Alemany era, doncs, un

home d'una vasta cultura i un gran viatger. M'ha interessat especialment el catàleg de l'Exposició Universal de París (1900) que demostra que segurament també hi va anar.

De tots els llibres cedits, m'han interessat tots aquells que ajuden a entendre la formació de Josep Alemany. D'entrada, era un home obert, curiós i apassionat. Als seus prestatges hi havia tant la *Rerum Novarum*, l'encíclica de Lleó XIII, com *Campos, fàbricas i talleres* de Kropotkin, *L'anarquia* de Malatesta, *Ecce homo* de Friederich Nietzsche o la llavors tan divulgada obra de Schopenhauer *El amor, las mujeres y la muerte*. En segon lloc, pot dir-se que coneixia bé la literatura castellana. Als seus prestatges hi trobem obres de Menéndez Pelayo, Antonio Machado, Espronceda, Echegaray, Rubén Darío, Gerardo Diego, Fernández de Moratín, que, perdoneu-me, cito a l'atzar. També coneixia més que acceptablement la literatura francesa, la clàssica i la del seu temps: Molière, Dumas, Émile Zola, Pierre Loti.

Però la seva passió era Tolstoi. Ens n'ha llegat vint-i-vuit, d'obres de Tolstoi, editades en francès, castellà o català. A la seva biblioteca, no hi falta res: assaigs com *La esclavitud moderna*, *La Aurora social*, *La guerra ruso-japonesa* o *Lo que pienso de la guerra*; tampoc no hi falten les novel·les més emblemàtiques, contes, memòries, comèdies i drames: *Guerra i pau*, *Anna Karenina*, *La sonata a Kreutzer*, *Hadji Mourad*, *La puissance des tenebres*. De Tolstoi, ho volia saber tot. Per això fins i tot va comprar els *Souvenirs de Tolstoi écrits par un de ses fils*.

Com podeu comprovar, es tracta d'un senyor llegat. Gràcies, doncs, noble Alemany! Gràcies, noble família!

J. B. G.

Els molins de Blanes i el llibre de drets

J O A N F O R T I O L I V E L L A

Fins als anys 50 hi havia a Blanes tres molins que aprofitaven l'aigua de la riera Vall de Burg, que desembocava davant de sa Palomera per darrere els Piteus, coneguts amb els noms de Molí de Roig, prop de l'estació; Molí de la Roca, també a prop de la via del tren, i Molí d'Avall, al costat del camp de futbol per sota del mas Ferrer; a més d'un altre molí fariner prop de la vila, probablement tots d'origen medieval.

En efecte, a l'Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar es conserven diversos pergamins que en parlen. El molí de Roig ja s'esmenta el 1353, en unes interessants capbreuacions de 25 persones de Blanes a favor del noble Gispert de Lloret, senyor del castell de Lloret (núm.462), i el 1391 en una partició d'una peça de terra (núm. 739). El 1449 es va fer una venda d'una peça de terra al pla del Molí del Pont del terme de Palafolls (núm. 1019).

Molí de Roig. Foto: Jesús Crous

El 19 d'octubre de 1406 Pere Barber, procurador de Bernat de Cabrera, atorga un establiment emfitèutic a favor de Bernat Jalpí, de la parròquia de Tordera, en el qual l'autoritza per a construir molins, prendre aigües del riu Tordera, fer preses i sèquies (núm. 828), i el 20 d'octubre de 1488 Frederic Enríquez de Cabrera, gran almirall de Castella, comte de Mòdica i vescomte de Cabrera i de Bas signa un conveni amb Pere Miquel Jalpí, de la parròquia de Tordera, en el qual el primer confirma aquest establiment i l'autoritza per a convertir els molins fariners en drapers, en atenció al fet que, malgrat els seus drets exclusius, ha consentit que el vescomte de Cabrera pugui construir un molí draper al terme de Palafolls, al lloc dit Cadireta d'en Maurí (núm. 1225), conveni que és ratificat dos anys més tard (núm. 1232). Aquests dos documents seran els primers d'una llarga sèrie que anirem comentant.

El 3 de maig de 1533 Gaspar Vieta, pagès de Blanes, ven a favor de Pere Bisbe, paraire de la mateixa localitat, el dret de moldre durant una setmana al molí d'en Roig del terme de Palafolls (núm. 1530), i el 7 de setembre de 1754 Joan Bisbe, mercader de Blanes, a favor de Pere Darder (a.) Toni-Joan que, per raó del seu matrimoni, ha entrat al mas Antoni-Joan, el dret de moldre setmanalment a dit molí (núm. 1940).

El 7 de maig de 1551 Juan de Castro, capità del castell del Malloll i procurador general dels vescomtats de Cabrera i de Bas, atorga àpoca per haver entregat al clavari general Pere Negrell un quadern amb els comptes de les despeses del rec nou i les rescloses novament fetes als molins fariners de la senyoria (núm. 1715).

El 21 de febrer de 1572 Francesc Trobat, mercader de Barcelona, i la seva muller Caterina, venen a favor de Pere Miquel Jalpí de Tordera i el seu fill Esteve Jalpí i Manresa de Blanes dos molins al terme de Tordera coneguts per Molins de Blanes, a prop del terme d'aquesta vila, i li fa la corresponent àpoca o rebut (núm. 1913).

El 10 de febrer de 1599 Gastó de Montcada, marquès d'Aitona i vescomte de Cabrera i de Bas, ratifica a favor de Pere Miquel Jalpí, de Tordera, l'establiment emfitèutic d'aquells dos molins dits los Molins de Blanes

que l'esmentat Pere Miquel i el seu germà Esteve havien comprat a Francesc Trobat. Es faculta l'emfiteuta per a portar un dels dos molins de s'Auguer al port de Blanes i augmentar les moles fins a tres (núm. 2100).

L'Arxiu Municipal de Blanes va aconseguir el Llibre dels drets dels molins de Blanes, que consta de les còpies de 21 documents que van des del 1556 fins al 1659, posats en ordre cronològic invers, que fan referència a uns censals que tenen com a garantia aquests molins. Aquest llibre ha estat catalogat per qui signa aquestes notes.

Així, el 24 d'abril de 1556 l'esmentat Francesc Trobat, mercader, ciutadà de Barcelona, crea un censal de 4000 ll. de preu a Blasco de Veyzama, procurador de Luís Enríquez de Cabrera i d'Anna Enríquez de Cabrera, la seva muller; diners que són per a l'entrada de l'establiment que li feren el mateix dia del mas dit La Plantera, li ven 30 ll. per les prorrates del preu dels molins dits de Blanes a Dídac de ?, rebent en nom de dits Luís Enríquez de Cabrera i Anna de Cabrera un censal de 70 ll. de preu (núm. 17).

El 28 de novembre de 1566 Frederic de Cabrera, governador dels vescomtats de Cabrera i de Bas i governador general de dits senyors per Luís Enríquez de Cabrera, estableix a Gabriel Maduixer, doctor en lleis de Barcelona, però ara habitant a Hostalric, el dret de lluir i quitar els dos molins fariners situats al terme del castell de Palafolls, separats l'un de l'altre, i un d'ells amb dos molins, dits els molins de Blanes, que dit vescomte havia venut a carta de gràcia a Francesc Trobat per 2.500 ll. (Barcelona, 24 d'abril de 1556), amb el pacte que s'hagués d'encarregar un censal de 15 ll. anuals pagadores a dits vescomtes a 24 d'abril tots els anys, amb la facultat de lluir-los per 300 ll., i amb obligació de dits molins (núm. 15), i el 15 de febrer de 1569 Miquel de Maduixer dóna l'esmentat dret de lluir i quitar dits molins a Francesc Trobat, mercader de Barcelona (núm. 16).

Molí de la Roca. Foto: Jesús Crous

El 23 de maig de 1581 Francesc de Montcada i de Cabrera, comte d'Aitona i d'Osona i vescomte de Cabrera i de Bas, senyor del terme del castell de Montpalau, la seva muller Lucrècia de Montcada de Cabrera, Gralla i Desplà, i el seu fill Gastó de Montcada, venen a carta de gràcia a Felip Roger, donzell, domiciliat a Calella, en tant que usufructuari, i a Marianna Roger i Cerveró, la seva muller, com a propietària, tots els drets i censos, tasques, agrers, braçatges, joves, batudes, tragines, esplets i parts de fruits i

servituds tant rústiques com urbanes que rep sobre les persones i masos del terme de Montpalau, és a dir de les parròquies de Santa Maria de Pineda, Sant Pere de Pineda, Santa Maria i Nudar de la vila de Calella, Sant Miquel de Vallmanya i de Montcau, Santa Eulàlia d'Hortsavinyà, Sant Pere i Pau de la Vall de Canet, Sant Iscle de Vallalta, Sant Cebrià de Vallalta i Sant Pol de Mar, així com també de la dècima del pa, vi, carnalatge, llegums, vi, cànem, civada, ordi, i altres fruits de les parròquies de Sant Miquel de Vallmanya i del veïnat de Montcau, dels lluïsmes, terços i foriscapis, firmes, alous, drets de domini, d'empara i retenir; i altres pertinents al domini directe i aloer; i a la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, mer i mixt imperi; el cens de 10 ll. b. anuals que Esteve Jalpí i Manresa, batlle, natural de la vila de Blanes, en tant que usufructuari, i Rafela Manresa, la seva muller i propietària, li presten per la notaria i escrivania del castell de Palafolls. Per la qual cosa li ven el censal de 15 ll. de pensió anual i 300 ll. de preu que dits cònjuges Jalpí i Manresa li presten el dia 25 de maig de cada any **amb especial obligació dels molins fariners que dits cònjuges posseeixen a la vila de Blanes al terme de Palafolls**, i dits compradors rebran el preu de l'arrendament general de dites

rendes fet per dit Francesc de Montcada a Joan Castellar i a Guerau Mont Resplà, que si dit arrendament comença a córrer des de l'1 de maig, el venedor es reté les prorrates degudes per dit censal de les escrivanies del terme de Montpalau i del terme de Palafolls fins a l'1 de setembre, i l'altra pensió de dites 10 ll. que eren al terme de dit mes de setembre proper a dividir entre els compradors i venedors, que no es restitueixi a ningú més, pel preu de 3.950 ll. (núm. 10.1).

Molí de Vall. Foto: Jesús Crous

El 19 d'agost de 1581 Bernat Boscà fa un requeriment notarial a Esteve Jalpí i Manresa, en nom seu propi, i com a curador de Pere Miquel Jalpí, fill i hereu universal de Bernat Jalpí, difunt, mercader de Sant Esteve de Tordera, que dit censal mort de pensió anual de 15 ll. i de 300 ll. de preu que dit Esteve Jalpí i Manresa i dit pupil presten a Francesc de Montcada el 25 de maig, amb especial obligació dels dos molins fariners situats al terme de Palafolls, prop de la vila de Blanes, venç en dita data, i que en cas de lluïció o redempció l'han de pagar a en Vivenç Cellarès (núm. 13.2).

El 22 de febrer de 1599 Gastó de Montcada, vescomte de Cabrera i de Bas, ven el dret de lluir i quitar onze censals morts, entre els que hi ha aquell de 15 ll. de pensió i 300 ll. de preu que els hereus i successors de dits cònjuges Jalpins li presten en virtut de la ja esmentada venda de l'any 1581 el dia 20 de maig, amb especial sobre els dits molins fariners situats prop de la vila de Blanes però baix els límits del terme de Palafolls, i tots els censos que en nom de l'esmentat Francesc de Montcada i de Cabrera, difunt, mitjançant pacte de revenda, concedeix a Felip Roger i de Vallseca, en tant que usufructuari pel matrimoni amb Maria Anna, la seva primera muller; i la mateixa Marianna Rogera i Cerverona, muller seva i propietària, sobre cadascun dels homes propis, emfiteutes, arrendataris, colons, censataris i altres persones i cadascun dels seus masos i cases de la batllia de Montpalau, pel preu de 3.950 ll. (núm. 14).

Finalment el 14 de maig de 1659 Joan Pau March i Jalpí notifica personalment a Francesca Puigvert i Manresa en la seva casa de la plaça de Regomir que dit censal mort de 300 ll. de preu i 15 ll. de pensió anual que rebia sobre els esmentats molins, ara posseïts per Bernat March i Jalpí, la qual pensió li devia Francesca Puigvert i Manresa en cas de lluïció, ja que Pere Joan de Puigvert Manresa vengué dits molins a Bernat March i de Jalpí i a Josep de Jalpí, fill seu (Mataró, 11 de març de 1648), i respongué que com que tant li és pagar-lo a l'un com a l'altre, que el pagarà a dit Joan Pau March i Jalpí (núm. 4).

El mateix dia Felip Roger ven a Joan Pau March i Jalpí, doctor en medicina i conseller en cap de Barcelona, per pagar l'ingrés de la seva germana Francesca del Pas de Roger, vídua de Ramon del Pas, de Perpinyà, al monestir de les monges Descalces de Mataró, un censal mort de 500 ll. de preu i 10 ll. de cens anual sobre la notaria de Palafolls, el qual avui té Francesca Puigvert i Manresa, vídua de Francesc, donzell.

També li ven un censal mort ja creat de 300 ll. de preu i pensió anual de 15 ll., que dit Felip Roger ha acostumat a rebre a 24 d'abril sobre els molins prop de la vila de Blanes en el terme de Palafolls, que abans posseïa Esteve Jalpí i Manresa, batlle de la vila de Blanes, i avui tenen Francesca i Rafela Manresa com a propietàries i Bernat March i Jalpí com a possessor, el qual ell ha hereditat del seu Pare Baptista Roger, domiciliat a Calella, segons el testament fet a Barcelona el 16 de novembre de 1640, i aquest del seu pare Felip Roger i Vallseca en cas que el seu fill i hereu Antoni morís, segons el testament atorgat a Barcelona el 4 de juliol de 1613) (núm. 1).

El mateix dia dit Joan Pau March i Jalpí, conseller en cap de la ciutat, atorga un debitori a les monges descalces de Barcelona de 500 ll., que diu són el pagament que fa en Felip Roger en virtut de la facultat donada en l'acte de venda anterior; aprovés pagar a la dita priora i convent al temps de la professió de la seva germana Francesca, a compte de 3.000 que li deu pel dot, i estigués en dit monestir dona Francesca del Pas i Roger, germana seva, vídua de Ramon del Pas, habitant de las vila de Perpinyà, avui religiosa de dit monestir.

Aclareix que les restants 500 ll. les ha pagades dit Felip Roger en el banc de la ciutat de Barcelona pel preu de l'esmentat censal mort venut per dit Felip Roger al dit Joan Pau March i Jalpí de pensió de 10 ll., que rep sobre la notaria i escrivania del castell de Palafoxs que avui posseeix Francesca Puigvert i Manresa, vídua de Francesc Puigvert i Manresa, donzell, i també tot aquell censal mort ja venut de preu de 300 ll. i pensió de 15 ll. que dit Felip Roger acostuma a rebre sobre els molins prop de la vila de Blanes en el terme de Palafoxs que abans posseïa Esteve Jalpí i Manresa, batlle natural de la vila de Blanes, com a usufructuari i Rafela Manresa, la seva muller, com a propietària, i avui Bernat March i de Jalpí, amb les prorrates degudes, els quals censos i censals són clarament detallats en l'acta de la venda són en poder de Joan Baptista Vidal, notari de Barcelona, el mateix dia, i firma època de dits 14 s. (núm. 1).

Joan Fort i Olivella. Llicenciat en Història i Màster en Arxivística

Les donacions de documentació a l'Arxiu de l'any 2000

Donació de la família Ferrer i Bernat de Blanes:

- Tres dossiers amb notícies de premsa de Joan Ferrer i Bernat com a corresponsal del Diari de Girona a Blanes, 1987-1989.
- Una trentena de cintes de vídeo amb imatges d'actes populars de Blanes de 1980 a 1992.

Donació de la família de Can Saura (Maria, Júlia i Francesc) de Blanes:

- Documentació relativa als canvis de propietats relacionats amb la finca de casa seva i dels voltants. La documentació és d'una tipologia diversa (testaments, vendes, capítols matrimonials, arrendaments... etc.). Fa referència a diverses famílies i abasta de l'any 1686 fins al 1883.

Donació del Sr. Joaquim Abril i Roig de Blanes

- Diverses publicacions i programes de Clubs i associacions de Blanes:
  - Programa C.D. Blanes, Temporada 84-85.
  - Programa C.D. Blanes, aniversari 75 anys, 1913-1988.
  - Programa Hoquei 1987-1988.
  - Programa Associació Filatèlica 1990.
  - Programa Recvll, festa anyal. 1998.
  - Tríptic - Premis Recvll. 1998.
  - Goigs a llaor de Sta. Bàrbara (1995).
- Publicacions Premis Recvll:
  - Freixas, Lluís. *L'epifania de les cisternes* (premi 1996).
  - Rufas, Enric. *L'Univers perdut* (premi 1996).
  - Cornelles, Montserrat. *Punt de cadeneta* (premi 1997).
  - Panyella, Vinyet. *Jardí d'ambre* (premi 1997).
  - Egea, Octavi. *Nova York era la seva ciutat* (1998).
- Publicacions relatives a Lloret de Mar:
  - Celina *Primera Volada* (1987).
  - Domènech i Artau, J.B. *Relatos de mi Pueblo* (1987).
  - Fàbregas i Barri, Esteve. *Un ciri a la processó* (1986).
  - Fàbregas i Barri, E. *Hija del Sol-Ballet* (1988).

- Fàbregas i Barri, E. i altres. *La cultura tradicional i el parlar de Lloret* (1979).
- Oleart de Bel, Maria. *La mort i altres coses* (1965).
- Sala i Lloberas, Joan. *La costa de Lloret* 1990.
- Patufets (2a època).

Donació del Sr. Climent Polls i Planells de Blanes

- Un exemplar del *Liber Maiolichinus. De Gestis Pisanorum Illustribus*. A cura de Carlo Calisse. Editat a Roma el 1904.

Donació de la Sra. Margarida Gratacòs i Alemany de Barcelona

- El fons documental Josep Alemany i Borràs. Conté l'arxiu, la biblioteca i l'hemeroteca de l'escriptor i editor blanenc. Abasta de 1885 fins a 1950.

Donació del Sr. Benet Rouse i Oller de Barcelona

- Fulla Parroquial del bisbat: 13 exemplars, de 1925 a 1931.
- Hoja parroquial de Santa Maria de Blanes: 7 exemplars, de 1946 a 1962.
- Fulla dominical de la parròquia de Blanes, 14 exemplars, de 1915 a 1924.
- La Sagrada Família, 4 exemplars, de 1916 a 1917.

Donació de la Sra. Maria Antònia Valls i Carreras de Blanes

- Programa *Centenario del nacimiento de Joaquim Ruyra*. Blanes, 1958.
- Recvll maig 1955 Núm. extraordinari.
- Vidal, M. *Tratado práctico de Panaderia, pasteleria y confiteria* Editor J. Montes. Barcelona, 1931.
- Folch i Torres, J.M^a. *La Rosabel de les Trenes d'Or*. Il·lustracions J. Viñals. Biblioteca Patufet. Barcelona, 1925.
- Folch i Torres, J.M^a. *Per les terres roges*. Il·lustracions J. Llaverias. Biblioteca Patufet. Barcelona, 1935.
- Folch i Torres, J.M^a. *L'infant de la diligència*. Il·lustracions J. Viñals. Biblioteca Patufet. Barcelona, 1923.
- Folch i Torres, J.M^a. *La Germana Gran*. Il·lustracions Junceda. Biblioteca Gentil. Barcelona, 1928.
- Folch i Torres, J.M^a. *Una trista Història*. Il·lustracions Junceda. Biblioteca Gentil. Barcelona, 1928.
- Folch i Torres, J.M^a. *Perdó*. Il·lustracions Junceda. Biblioteca Gentil. Barcelona, 1926.
- Folch i Torres, J.M^a. *Les hores que tomen*. Il·lustracions Junceda. Biblioteca Gentil. Barcelona, 1926.
- Folch i Torres, J.M^a. *Era un matí de primavera*. Il·lustracions Junceda. Biblioteca Gentil. Barcelona, 1926.
- Folch i Torres, J.M^a. *Les confidències de Claudina*. Il·lustracions Junceda. Biblioteca Gentil. Barcelona, 1926.

NOTÍCIES DE L'ARXIU

.....

- Folch i Torres, J.M^a. *La família del capità Delmar*. Il·lustracions Junceda. Biblioteca Patufet. Barcelona, 1935.
- Folch i Torres, J.M^a. *Les aventures del pobre Friquet*. Il·lustracions Abel. Biblioteca Patufet. Barcelona, 1930.
- Folch i Torres, J.M^a. *La cruel herència*. Il·lustracions J.Viñals. Biblioteca Patufet. Barcelona, 1947.
- Folch i Torres, J.M^a. *El nostre goig de cada dia*. Il·lustracions de Junceda. Biblioteca Gentil. Barcelona, 1926.
- Folch i Torres, J.M^a. *La Rosabel de les Trens d'Or*. Il·lustracions J.Viñals. Biblioteca Patufet. Barcelona, 1925.

Donació de la Sra. Carme Radó i Bonjoch. (Vídua de Joaquim Nicart) de Blanes

- Donació del fons documental de can Bascu, Ferrers i Manyans de sa Carbonera. El fons conté documentació del segle XX fins a l'any 1978.

Donació de Manel Palahí de Girona

- Una pel·lícula en 8 m/m d'un Aplec al Vilar dels anys setanta.

Donació del Sr. Benet Rouse (fill) de Barcelona

- Un cartell del "IV Campamento Costa Brava" organitzat pel club excursionista de Gràcia l'any 1963 als Pins.

Donació del Sr. Vicente Ruiz Vidal de Blanes

- Una imatge de la Verge de la Salut de Blanes.

Donació del Sr. Ramon Estol de Blanes

- Un volum enquadernat que conté un any de *Gol* la revista del C.D. Blanes. Temporada 1999-2000.

Donació de la Sra. Esperança Junceda de Barcelona

- Un volum titulat *Junceda*. Catàleg de l'exposició organitzada pels amics de les arts decoratives a Barcelona l'any 1952.

Donació del Sr. Esteve Domènec de Calella de la Costa

- Un certificat de l'Ajuntament de Blanes de 1837 referit als preus de venda del pa.

Les danses blanques de Blanes

A N N A T U R O N

Presentació

L'any 1997, ERC de Blanes va decidir recuperar la figura històrica de qui fou alcalde de Blanes entre 1931-1933 i 1937-1938, un home imprescindible per entendre la història de Blanes del segle XX. A més de recuperar aquesta figura, es volia fer un petit homenatge a tots aquells que varen lluitar per les llibertats del nostre poble i als quals la democràcia no ha fet suficient justícia.

Per això, vàrem decidir la creació d'un premi de recerca històric que servís per recuperar una part de la història del nostre poble i, què millor, que portés el nom de Bru Centrich i Nualart.

Nascut a Blanes l'any 1889, va ésser una peça important de l'Orfeó de Blanes, de la cooperativa La Blandense i de la Casa del Poble. Va ser fonamental per a la construcció de les escoles de la Vila que, per cert, fa poc han celebrat el seu 75è aniversari sense ni tan sols recordar-lo, i en la impulsió de la represa de les obres del port.

Seguidor de Lerroix, se'n va desenganyar i va defensar els ideals de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Es va exiliar el gener de 1939, passant a l'estat francès per Agullana. Fou tancat al camp de concentració d'Argelers. Va tornar de l'exili el 2 de febrer de 1954, als 65 anys, i va ser tancat a la presó en espera de judici. Després en sortí en llibertat.

Va morir a Blanes el dia 16 de febrer de 1981. Avui encara resta pendent un record per un home que mereix que es recuperi la seva memòria històrica.

En aquest número de la revista de l'arxiu es publica el treball guanyador de la segona edició. Això ha de ser un estímul més per donar continuïtat a un premi que, malgrat que no hagi tingut una participació tan nombrosa com voldríem, sí que ha representat una oportunitat per facilitar l'estudi de la història del nostre poble.

Per a la tercera edició s'han presentat tres treballs i properament es produirà el veredict i la convocatòria de la quarta edició del premi. Tot això amb la voluntat de seguir treballant per a la recuperació de la nostra història.

Des d'ERC - Blanes volem agrair la col·laboració per tirar endavant aquest projecte a tots els participants, als membres del jurat, a l'Arxiu Municipal de Blanes i al seu Regidor el Sr. Josep Trias i Figueras.

Joan Puig i Cordón. ERC-Blanes

Noies: M.T. Bedós, V. Gàndara i M. Bernat - Nois: S. Reynaldos, J. Busquets, G. Zola i F. Sagrera

Introducció

La dansa és un dels llenguatges que utilitzem per expressar els sentiments. Un llenguatge que, com d'altres, ens ve de molt lluny i amb el pas dels anys s'ha anat modificant tant per la influència d'unes modes com per les diferents funcions que ha anat complint. A Blanes, com en molts altres indrets, conservem unes formes tradicionals de dansa, sorgides en uns contextos ben diferents dels actuals i, tot i haver perdut la funció per la qual es feien, han sobreviscut fins als nostres dies.

Tot té un inici i un final. En el cas de Blanes, la dansa ha tingut un inici, però no un final. Aquest inici és el que intento reflectir en aquest treball. Podríem dir, doncs, que les Danses Blanques van ser l'inici que esmentàvem fa uns moments.

Aquest treball ha estat fet sobretot a partir d'entrevistes, ja que documents escrits sobre el grup no n'hi ha gaires. Tan sols hem pogut trobar alguns documents de la revista Recull que parlen d'algunes actuacions que van fer a Blanes les Danses Blanques i alguns cartells publicitaris que expliquen on i quan ballaven.

Les entrevistes s'han fet a diferents exballadors individualment i després es va fer una reunió on hi varen assistir tots els exballadors que varen poder, en total 8. També s'ha tret la informació de persones que no varen ser membres del grup però que, com a dansaires i col·laboradors de l'Esbart Joaquim Ruyra, estan informats sobre els orígens de la dansa a Blanes.

Com que les fonts s'han extret dels records d'aquestes persones, no podem dir que els fets siguin tal com s'explica en aquest treball, ni tampoc garantir l'exactitud de les dates, ja que entre ells mateixos en alguns casos es contradieien, però sí una aproximació. De tota manera el treball s'ha elaborat ajustant-nos tant com hem pogut a la realitat.

Al llarg del seu contingut podrem veure com un grup de joves anava de poble en poble ensenyant el que una bona ballarina, Mª Teresa Bedós, els havia ensenyat. També podrem observar els canvis que va fer el grup després de la Guerra Civil, i el per què de la seva desaparició.

Actualment a Blanes hi ha l'esbart Joaquim Ruyra, que va ser format per joves que es van separar del grup que formà, en el seu moment, la Secció Femenina. Aquest grup ha complert ja el seu 35e aniversari.

Els orígens

El 1931 el Pare Lluís Estrada arriba a Blanes procedent de Santa Perpètua de Mogoda i s'instal·la al col·legi de la Sagrada Família. Allà decideix formar un grup de "ball de bastons" amb alguns nois del col·legi que, segons ell, complien els requisits necessaris per formar part del grup.

Un any després, el 1932, Mª Teresa Bedós, una jove pintora i dansaire, arriba a Blanes amb el seu marit. Mª Teresa, sabent que hi havia un grup de "ball de bastons", va proposar a Mn. Emili Bitlloch Cornellà i al pare Lluís Estrada d'ajuntar nois i noies i formar un grup de dansa folklòrica catalana.

El pare Lluís Estrada va triar vuit nois del grup de "ball de bastons" i els va dir que assajarien nous balls amb noies.

D'altra banda, la Mª Teresa va buscar vuit noies que volguessin ballar. A partir d'aquí van començar els assaigs a casa de la pròpia Mª Teresa. Al principi ho havien de fer mig d'amagat perquè no era normal que uns nois i unes noies es trobessin per ballar.

Després de tants assaigs, per fi es van estrenar. Ho van fer el 21 de setembre de 1933 al cinema Fortuny.

El grup portava el vestuari tot de color blanc i, per això, li van posar el nom de "Danses Blanques".

A partir d'aquest moment van fer diverses actuacions a Blanes i arreu de Catalunya.

Membres que integraven l'esbart

Les Danses Blanques, com totes les agrupacions, va sofrir altes i baixes de dansaires. Així i tot, hem volgut fer una llista de tots els noms que hem trobat relacionats amb les Danses Blanques:

Noies

Mª Teresa Bedós
Mª Anna Bernat
Paquita Micàs
Antonieta Xirgu
Caterina Ribas
Margarida Gallart
Mercè Gallart
Mercè Ribas
Maria Comas
Victòria Gàndara
Pepeta Riera
Assumpció Martín (Cioneta)
Teresa Buixeda
Paquita Ribas
Mercè Baltrons
Maria Perpinyà
Teresa Rogé

Nois

Güelfo Zola
Tomàs Bedós
Francesc Sagrera (Panxito)
Salvador Reynaldos
Quimet Gelabert
Esteve González
Àngel Gallart
Vives
Vilavella
Roger
Orench
Quim Busquets
Josep Torruella

Primeres actuacions

El 21 de setembre de 1933, després dels assaigs, es va fer la primera actuació en públic del grup. Va ser al Cinema Fortuny. El grup va tenir molt d'èxit, segons un escrit del Recull que descrivia l'actuació d'aquell dia: *"La dificultat serà dir solament quatre paraules, perquè ens varen agradar tant i tant, que pel nostre gust, en diríem quatre centes, quatre mil..."*⁽¹⁾. A partir d'aquesta actuació, varen fer diverses actuacions arreu de Catalunya.

Les actuacions del grup a vegades s'anaven alternant amb el grup del "ball de bastons". Així, en una actuació, ballaven primer el grup de nois sols i després nois i noies junts.

A les actuacions d'abans de la Guerra, quan sortien de Blanes, anaven per separat nois i noies, ja que el pare Lluís Estrada no volia que anessin tots en el mateix cotxe. Després de la Guerra la cosa ja va ser diferent i anaven en el mateix cotxe.

Varen anar a diferents pobles de Catalunya. La primera sortida que varen fer primer va ser a Palamós i, a partir d'aquí, van anar a Sta. Coloma, Girona, Lloret, Santa Perpètua de Mogoda (poble del pare Lluís Estrada), Masnou, Amer, Palautordera, a més de diverses actuacions que van fer a Blanes.

(1) "Les Danses Blanques". Recvll núm. 532. Any 1933

Assaigs

Des del dia que van decidir formar el grup fins que aquest es va dissoldre els assaigs eren constants. Aquests es feien a casa de la Mª Teresa i, normalment, es feien tres dies a la setmana: el dilluns, el dimecres i el divendres.

Abans del primer assaig que van fer nois i noies junts, el pare Lluís Estrada va dir als nois que, sobretot, es portessin bé perquè anaven a assajar amb noies. En aquella època era una cosa molt poc normal i per això, al principi, assajaven una mica d'amagat, ja que això de trobar-se nois i noies per ballar no era habitual. A la llarga ja no ho amagaven.

Els assaigs se'ls prenién molt seriosament ja que a la Mª Teresa li agradava que tot fos perfecte. Ella sempre deia: *"No vull que es fixin en ningú, perquè si es fixen en algú, és que aquest ho fa diferent dels altres"*. També els deia que *"no espantessin mosques"* que volia dir que movien els braços malament. El primer que feia la Mª Teresa era perfeccionar els punts i després muntava els balls, sempre fets per ella.

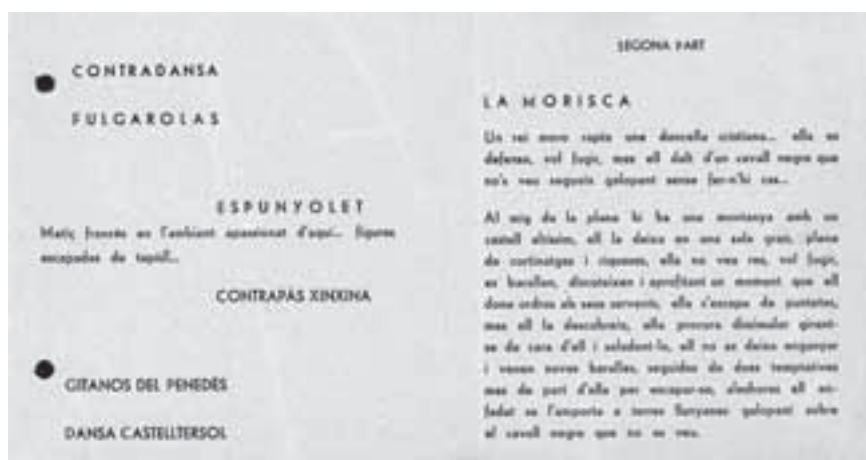
Quan tenien alguna actuació assajaven cada dia i no els importava acabar tard, si veien que no sortia bé.

Balls

El repertori habitual de les Danses Blanques era: Ball del Vano, Contradansa, Folgueroles, Espunyollet, Contrapàs Xinxina, La Morisca, Hereu Riera, Patum de Berga, Jotes Catalanes, L'Indiot, Ball de Gitanes, La Balanguera, Galop de Cortesia, Dansa de Castellterçol, Vals, Ballet de Déu i Ball de Rams. Després de la guerra van introduir nous valls com: Veraneo, Sevillanes, Farruca, Parado i Bolero Mallorquí:

Ball del vano: "Dansa d'estiu...dances de color i de llum... ell, subjugat per la gràcia d'ella, va a buscar una flor d'amor a un jardí invisible... n'hi fa ofrena... mes ella, es fa la desdenyosa plena de coqueteria intencionada... ell espera... espera el moment oportú, i l'hi dona quan la veu venir de cara. Ella li accepta i marxen tots cap al jardí invisible..."⁽¹⁾

PREMI BRU CENTRICH I NUALART

“Senyorívol, nota de color i alegria. Harmonioses cadenes subratllades de tant en tant per guspires de llum nascudes dels rítmics moviments dels vanos”⁽²⁾

Contradansa i Fulguerols: “Amb totes les característiques de gràcia i finor; agradaven sobremanera”⁽³⁾

Espunyolet: “Matís francès en l'ambient apassionat d'aquí... figures escapades d'un tapís!”⁽⁴⁾

(1) Programa del 21 de setembre de 1933

(2) “Les Danses Blanques”. *Recvll* núm. 532. Any 1933

(3) “Les Danses Blanques”. *Recvll* núm. 532. Any 1933

(4) Programa del 21 de setembre de 1933 i “Les Danses Blanques”. *Recvll* núm. 532. Any 1933

Contrapàs Xinxina: “Va el cavaller solitari a la conquesta de l'ideal... Cigne sense parella enmig d'un estany benigne... De sobta ovira la seva parella graciosa, ingènua, també sola, enmig dels seus amics, se saluden, ell procura agradar-li i li explica llegendes meravelloses, i ella el segueix cegament, amb fe; d'altres amants ell segueixen encuriós, fa més prosèlits encara, dansen una sardana de triomf, fan tràmits i marxen de cara al que és desconegut...”⁽¹⁾

Morisca: “Un rei moro rapta una donzella cristiana... ella es defensa, vol fugir, mes ell dalt d'un cavall negre que no es veu, segueix galopant sense fer-n'hi cas.

Al mig de la plana hi ha una muntanya amb un castell altíssim, ell la deixa en una sala gran, plena de cortinatges i riqueses. Ella no veu res, vol fugir, es barallen, discuteixen, i aprofitant un moment en què ell dóna ordres als seus servents, ella s'escapa de puntetes, mes ell la descobreix, ella procura dissimular girant-se de cara a ell i saludant-lo, ell no es deixa enganyar i vénen noves baralles, seguides de dues temptatives més de part d'ella per escapar-se. Aleshores ell, enfadat, se l'emporta a terres llunyanes galopant sobre el cavall negre que no es veu."⁽²⁾ Originalíssima dansa que ballaven de manera insuperable. Tant, que el dia de l'estrena la varen haver de repetir cedint a l'ovació i als precs insistents del públic.

Hereu Riera i Jota Catalana: Igual que la Morisca, van haver de repetir el ball el dia de l'estrena.

(1) Programa del 21 de setembre de 1933 i "Les Danses Blanques". *Recvll* núm. 532. Any 1933

(2) Programa del 21 de setembre de 1933 i "Les Danses Blanques". *Recvll* núm. 532. Any 1933

Veraneo: "Coquetas como siempre. Ellas pasean por las avenidas. Ellos las siguen, pasean un rato juntos en galante conversación... ¡Parece que viene Mamá! Mamá y una amiga... se separan disimuladamente. Pasa Mamá satisfecha, vuelve el galanteo pero esta vez se alejan buscando un paseo menos concurrido"⁽¹⁾

Aquest historial i el següent són en castellà perquè són dels programes fets després de la Guerra, en què era obligatori posar-ho en castellà.

Boleros: "Lasitud. El sol perpendicular comunica dulce pereza, matizada de la indolencia árabe y de la jovialidad griega. Movimientos calmosos, señoriles..."⁽²⁾

(1) Programa del 24 d'agost de 1939

(2) Programa del 24 d'agost de 1939

Vestuari

El vestuari era per a tots els balls el mateix, de color blanc. Els nois portaven: camisa, pantaló, espartenyas i faixa, tot de color blanc. Les noies també anaven de color blanc i portaven una camisa, la faldilla, les espartenyas de color blanc i una cinta blanca al cap.

El vestuari d'abans de la Guerra i després de la Guerra era diferent, ja que, en acabar la Guerra i tornar a formar el grup, l'Ajuntament els va comprar roba nova i es van fer vestits nous. També després de la Guerra, quan van incorporar els nous balls d'altres regions (sevillanes, danses mallorquines...) van introduir nous vestits. Aquests ja no eren blancs, però el grup continuava anomenant-se les Danses Blanques, ja que encara conservaven els seus antics balls.

Guerra Civil i conseqüències

Durant la Guerra Civil, naturalment, les Danses Blanques es van dissoldre: les dures condicions de vida i el fort règim que oprimia la gent els impedia seguir actuant.

El grup va rebre una "Real Orden", per la qual se'ls manava que fessin un seguit d'actuacions davant les tropes d'ocupació italianes quan aquestes alliberaven les diverses poblacions. En un principi no els va fer gaire gràcia, ja que es trobaven en un temps ple de fam i de misèria, però finalment actuaren.

Una de les originalitats que cal destacar és que oferien els balls de dues formes diferents: primer, el presentaven tal com l'havien trobat en aquells moments, o sigui, amb les deformacions naturals de pas del temps, i, en segon lloc, el ballaven tal com havia sigut en un principi.

Viatge a Madrid

Al 1940 varen cridar les Danses Blanques per anar a Madrid i allà participaren en un espectacle de totes les regions d'Espanya, en la desfilada de l'1 de maig. Ells representaven Catalunya, juntament amb l'esbart de Sant Joan de les Abadesses. Anaven acompanyats per la cobla Girona. També varen actuar a l'Escorial; allà varen ballar la sardana Girona Aimada i la Santa Espina. A Madrid varen tenir molts admiradors, sobretot entre els militars.

Varen fer el viatge en autocar, però no hi varen anar tots, ja que la majoria tenien uns 20 anys i els seus pares no els deixaven marxar de casa tants de dies. Però n'hi varen haver que varen tenir sort, aquests varen ser:

Noies: Mª Teresa Bedós, Mercè Baltrons, Mª Anna Bernat, Assumpció Martín (Cioneta), Teresa Rogé i Paquita Ribas.

Nois: Güelfo Zola, Tomàs Bedós, Francesc Sagrera (Panxito), Salvador Reynaldos, Josep Torruella, Quim Busquets.

Nous balls procedents d'altres regions

Després de la Guerra hi va haver noves incorporacions a les Danses Blanques, ja que hi havia algunes noies que ballaven abans que no volien seguir. Amb les noves incorporacions també van entrar nous balls. Així, el repertori de les Danses Blanques no es basava tan sols en dansa catalana sinó que van arribar a fer sevillanes i danses mallorquines. Per aprendre aquestes últimes la Mª Teresa Bedós i la Mª Anna Bernat es van desplaçar expressament a les Illes i van estar-hi un temps per perfeccionar-les i conèixer bé el vestuari.

Aquí els vestits ja no eren els blancs de sempre, sinó que n'eren uns d'adients als balls que feien. Per tant, a les sevillanes portaven vestits del propi ball, i a les danses mallorquines portaven els vestits típics de Mallorca.

Fi de l'Esbart

L'entrega i la dedicació de tot el grup, però molt especialment de la Mª Teresa, va portar al grup a fer diferents actuacions, fins i tot a Madrid. Des d'aquest moment van comptar amb grans admiradors entre els militars i altres càrrecs del Movimiento Nacional. Tant, que fins i tot, varen oferir el càrrec de Delegada Local de la Secció Femenina a la pròpia Mª Teresa. Aquesta, amb tota la delicadesa possible, refusà l'oferta argumentant que no era la persona adient per un càrrec d'aquesta naturalesa. Això, juntament amb una ordre de la Secció Femenina que deia que prohibia ballar nois i noies junts, van ser les principals causes de la desaparició de les Danses Blanques.

A partir d'aquest moment la Secció Femenina organitzà un nou grup, només amb noies, i va obligar la Mª Teresa Bedós a lliurar les partitures dels balls que les Danses Blanques executaven. Ella en va donar només una part; l'altra, al cap d'un temps, la va lliurar a Joan Cruells, director de l'Esbart Joaquim Ruyra de Blanes.

M. Teresa Bedós García Ciano

Va néixer a Sabadell el 16 d'octubre de 1906 en una família d'alta cultura artística. Als nou anys va conèixer el pintor Francesc Gimeno, i d'aquí li va néixer la passió per la pintura. Fou el seu conseller fins que va morir. La Mª Teresa deia que d'ell ho havia après tot.

A l'escola de dibuix va conèixer qui més tard seria el seu marit: Antoni Núñez, que més tard deixà l'art. La Mª Teresa sempre trobà en ell un lleial estímulo per a les coses artístiques.

Passà una temporada a la vila de Blanes i va quedar enamorada del seu mar. Va demanar al seu futur marit que, una vegada casats, anessin a viure a Blanes. Això ho varen fer pels voltants de l'any 1931.

Al poc temps d'ésser a Blanes demanà permís al rector per ensenyar a ballar nois i noies. El senyor rector quedà sorprès, sobretot perquè la Mª Teresa volia ensenyar dansa folklòrica catalana. Juntament amb el pare Lluís Estrada, que va buscar els nois, va formar un grup que batejà amb el nom de Danses Blanques.

La Mª Teresa Bedós era pintora i dansaire, dotada d'un gran temperament inquiet i artístic. A més practicà la literatura col·laborant en algunes publicacions. Dotada d'un gran talent, sempre inquiet, també és autora d'un acabat estudi sobre les danses regionals. La Diputació Provincial de Barcelona li va demanar per publicar-les, però ella, com que li volien traduir l'obra al castellà, s'hi oposà rotundament.

A la casa de Blanes, s'hi va fer construir un petit teatre, en el qual s'ha recitat i s'hi ha interpretat dansa. En aquella casa s'hi ha acollit persones amb inquietuds artístiques, sempre ben ateses per la Mª Teresa.

Exposà les seves teles en diferents galeries d'art. Obtingué el 3er premi a la III Biennal de Sabadell l'any 1957, i l'any 1961 rebé un guardó a Saragossa i la medalla de la Diputació de Girona.

Les seves teles estan impregnades d'un realisme viu, que fan una sensació de pau i repòs interior; les flors i els jardins tenen uns colors especials, únics, però el que més seduïa la Mª Teresa era el mar desfermat.

Per Blanes va ser una institució. La vila l'homenatjà moltes vegades. L'Esbart Joaquim Ruyra estimà els seus consells, que serviren d'estímul en moments difícils. Més d'una vegada va regalar les seves teles perquè fossin rifades, amb la qual cosa s'obtenien bons ingressos que ajudaven a resoldre alguns projectes.

Era tota una senyora. Tenia una sensibilitat desbordant. La seva veu melodiosa, i el seu somriure angelical la feien mereixedora de respecte i admiració. Va estimar molt Blanes i Blanes també la va estimar a ella.

El 25 d'agost de 1988 morí a Blanes.

Fets curiosos i anècdotes

Aquestes anècdotes han estat recollides al llarg de les entrevistes fetes als exballadors de les Danses Blanques.

El pare Lluís Estrada, introductor del primer grup de "bastoners", estava al col·legi de la Sagrada Família. El pare Lluís tenia el costum de jugar a futbol amb els nens i ho feia amb la sotana aixecada. Això no agradava a la gent més estricta des del punt de vista religiós, i aquesta no va parar fins que el van fer fora de Blanes.

Al 1942, en el seu viatge a Madrid, les Danses Blanques varen actuar a l'Escorial, i varen ballar la sardana Girona Aimada. En acabar, un coronel es va acostar a la cobla que acompanyava el grup i els va dir:

PREMI BRU CENTRICH I NUALART

.....

“Me gustaría oír esa sardana que tanto gusta a los catalanes y tanto daño hace a los españoles”, referint-se, és clar, a la Santa Espina. Ells li varen contestar que no portaven les partitures d'aquesta sardana, ja que a Catalunya era prohibida i no la podien tocar. El coronel els va respondre que no eren a Catalunya, sinó a Madrid, i que ell es feia responsable del que pogués passar. Així, doncs, la cobla va tocar la Santa Espina, de memòria, davant de l'Escorial.

Aquesta anècdota és la més recordada i explicada pels exballadors del grup, ja que per ells va significar molt poder ballar la Santa Espina a Madrid l'any 1942.

Curiosament, justament quan tocaven la Santa Espina, passava per allà a la vora Mn. Antoni Galdó, que havia sigut rector de Blanes. En sentir que tocaven la Santa Espina es va acostar a veure que passava i es va trobar amb la sorpresa que hi havia el grup del poble on ell havia estat.

Quan van acabar de ballar a l'Escorial van anar a dinar a un restaurant regentat pel germà d'una persona de Blanes. Aquest va sentir anomenar el nom d'un dels dansaires, “Sagrera”, i va dir que ell coneixia en Sagrera de Blanes, espartenyer. Llavors el noi del grup que es deia Sagrera va dir que era el seu pare. L'amo del restaurant, en sentir això, els va donar els postres de franc.

A Madrid, un dia que estaven dinant a la pensió en què es trobaven, estaven parlant entre ells en català i un capità se'ls va acostar i els va dir que “hablaran en cristiano”. Un dels càrrecs de Educación y Descanso que els havia fet anar a Madrid es va interessar davant de l'amo de la pensió per si es portaven bé i, sabent que no creaven cap problema, va dir al capità que deixés al grup que no havien fet res de dolent.

Conclusió

La dansa blanenca està representada actualment per l'**Esbart Joaquim Ruyra**, grup que compta ja amb 35 anys d'història, però l'origen de la dansa catalana al nostre poble l'hem de buscar més lluny. Concretament als anys trenta quan, gràcies a l'impuls de M^aTeresa Bedós, pintora i dansaire sabadellenca afincada a Blanes des del seu casament, creà el grup anomenat **Les Danses Blanques**.

El grup inicial van ser vuit nois, que ja ballaven *Ball de bastons*, i vuit noies d'uns catorze anys d'edat.

Assajaven tots junts a casa la mateixa de la M^aTeresa, fet que resultava al principi reprobable però que es va anar assumint a poc a poc per la gent del poble. Ella era l'encarregada de muntar els balls i de dissenyar el vestuari, sempre blanc, perquè aleshores la roba blanca era la més barata. D'aquí el nom artístic de **Les Danses Blanques**.

Després de l'estrena a Blanes, van fer moltes actuacions a Blanes i a diferents pobles de Catalunya. El record dels exdansaires, que avui tenen al voltant dels setanta anys, d'aquestes actuacions és extraordinari. Pensem que, al marge del diferent grau d'interès que poguessin tenir per la dansa, sortir del poble els representava aleshores una de les poques possibilitats de conèixer gent nova, veure llocs desconeguts i conviure lluny dels pares. El seu retrobament gràcies a aquest treball va posar de manifest fins a quin punt va ser important per ells formar part del grup.

El viatge més important es va fer a Madrid, tot just acabada la Guerra Civil. Hi van anar representant Catalunya i aquí van viure la situació més recordada per tots quan un militar els va fer ballar la **Santa Espina**, malgrat estar prohibida.

Acabada la Guerra s'amplià el repertori de dansa catalana a balls d'altres regions d'Espanya, com sevillanes i dansa mallorquina, sempre sota la direcció de la M^aTeresa Bedós.

L'auge de la **Secció Femenina** al poble va ser el principi del final d'aquest grup dansaire. Es prohibí el ball mixt i s'oferí el càrrec de delegada local a la Mª Teresa. Ella el refusà. Se l'obligà a lliurar les partitures i es va formar un nou grup, només de noies. Era la fi de **Les Danses Blanques**.

Pensem que la dansa blanenca té, dons, un clar referent en aquest grup. Potser sense la Guerra Civil i les seves conseqüències, el que ara es diu Esbart Joaquim Ruyra encara podria ser **Les Danses Blanques** i tindria ja més de seixanta anys d'història.

Anna Turon i Roca. Estudiant de Turisme

Bibliografia

Crous i Collell, Jesús; *Blanes cronologia històrica segle III a.C.- segle XX*, Ajuntament de Blanes, Blanes 1994
Enciclopèdia Espasa, suplement, 1942
Revista *Recull*
Revista *Piteus*
Material d'entrevistes

Agraïments

Aquest treball ha estat fet gràcies a tota aquella gent que ha aportat informació tant gràfica com oral, explicant el que recordava. Des d'aquestes línies m'agradaria que totes aquestes persones se sentissin gratificades.

Agraeixo molt especialment a:

Tomàs Bedós, exballador de les Danses Blanques. Mª Anna Bernat, exballadora de les Danses Blanques. Güelfo Zola, exballador de les Danses Blanques. Caterina Ribas, exballadora de les Danses Blanques. Quim Busquets, exballador de les Danses Blanques. Assumpció Martín, exballadora de les Danses Blanques. Maria Perpinyà, exballadora de les Danses Blanques. Teresa Roger, exballadora de les Danses Blanques. Francesc Sagrera, exballador de les Danses Blanques. Mercè Baltrons, exballadora de les Danses Blanques. Joan Cruells, director artístic de l'Esbart Joaquim Ruyra. Ramón Pagès, exsecretari de l'Esbart Joaquim Ruyra. Jesús Crous, president de l'Esbart Joaquim Ruyra. Àngela Sagrera, professora de l'IES Sa Palomera.

Sense l'ajuda de tota aquesta gent hagués estat difícil arribar al final. GRÀCIES.

RESSENYA

Guerra Civil i franquisme. Seixanta anys després

Actes de les Jornades celebrades a Blanes (La Selva) els dies 30 i 31 de març i 1 d'abril del 2000.

Narcís Figueras i Antoni Reyes (eds.)

Edita: Centre d'Estudis Selvatans
i Patronat Eiximenis

Lloc: Santa Coloma de Farners

Any: 2000

Pàgines: 309

Aquest és un llibre que recull (amb una diligència i promptitud que no sovinteja gaire quan es tracta d'editar materials d'aquesta mena) les ponències i comunicacions presentades a les jornades dedicades a la Guerra Civil i el franquisme que varen tenir lloc a la ciutat de Blanes a l'inici de la primavera d'enguany. El llibre, doncs, reflecteix fil per randa el contingut i estructura d'aquesta jornada d'estudi organitzada conjuntament pel Centre d'Estudis Selvatans, El Consell Comarcal de La Selva i l'Arxiu Municipal de Blanes.

En efecte, el lector hi trobarà publicats la conferència inaugural pronunciada per Miquel Berga, dedicada a l'impacte de la Guerra Civil espanyola en els escriptors anglesos; les deu ponències presentades (a càrrec de J. Pujadas, J. Maymí, Rubèn Doll, Pilar Frutos, J. Ros/X. Turró, J. Clara, A. Gavalrà, S. Marqués, C. Santacana); les comunicacions (a càrrec de F. Carles, J. Fort, R. Doll, J. Illa/D. Martí/J.M. Rueda, J. Bota, Ll. Solé, A. de La Torre/J.A. Hernández/J. Padilla, E. Castell/Ll. Falcó) i la taula rodona coordinada pels periodistes (i bons experts en el terreny de l'anomenada història oral) Pau Lanao i Carme Vinyoles on es recollí el testimoni punyent de protagonistes de la Guerra Civil a les comarques gironines i de la repressió franquista com foren Antònia Adroher, Josep Brunet, Francesc Llobet, Carmel Rosa i Nicolau Zurita.

Si bé resulta materialment impossible amb poc espai comentar el contingut de cadascuna d'aquestes contribucions, sí que mereixen comentar-se un parell d'aspectes d'aquest llibre, a saber: en primer lloc, destacar la complementarietat dels diversos materials que es recullen en el llibre de manera que, a més de les sempre pertinents i necessàries reflexions de caràcter epistemològic i de mètode, la Guerra Civil i el franquisme es tracten des de disciplines i temàtiques diferents que fan referència a la vida política, social i cultural del període (no tant, potser, pel que fa a l'econòmica); i, en segon lloc val la pena destacar l'encert (que es constata al llarg del llibre i de manera particular en la presentació on es recullen les pertinents reflexions de Giovanni Levi sobre l'ús polític de la història) dels editors, ponents i comunicants en posar èmfasi en la necessitat d'estudiar críticament i amb rigor el passat més recent de la història, per raons científiques, certament, però també de caràcter cívic, ja que resulta evident que la desmemòria i l'oblit tenen, val la pena recordar-ho, els seus riscos i costos socials. En definitiva, com diu Juanjo Pujadas en la seva ponència "seguir estudiant la Guerra Civil per assolir un coneixement més equilibrat del que va succeir realment durant tots aquests anys és una manera de contribuir a superar un trauma social i d'esperonar l'esperit de reconciliació en la qual es basa la nostra convivència actual" (p.34).

Joaquim M. Puigvert i Solà.

Professor d'Història Contemporània de la UdG

RESSENYA

Pescats, nets i menjats.

Vol I: Peixos   Vol II: Mariscs i ranxos mariners

Autor: Ramon Doll
 Edita: Editorial Noray
 Lloc: Barcelona
 Any: 1997
 Pàgines: Vol I: 166
           Vol II: 120

Sabors enlluernadors de peixos i mariscs

Un document de l'any 1421, conservat a l'Arxiu Municipal d'Igualada recull aquell proverbi comparatiu: "Axi'ns ha pres com a la sardina de Blanes, que volent fugir al foch, salta de la paella e dóna en les brases", que amplifica aquell refrany: "caure del foc per donar a les brases". Aquesta referència prova com ja al segle XV el peix blau pescat a Blanes era estimat i exportat fresc, confitat o bé salat fins a la Catalunya profunda. La providència del peix salat era molt important durant l'antiga Quaresma i els períodes de dejuni i abstinència. Però el nostre mar; costaner i profund, glossat pel mestre Ruyra, ha estat de sempre molt ric en d'altres peixos, mariscs, que a tots ens fan profit.

Aquesta riquesa ara ens l'ofereix Ramon Doll en aquests dos volums, acuradament editats, en els quals pren com a matèria d'estudi tot el que es pesca i es cuina en un arc geogràfic generós que abraça des de Portbou fins el Delta de l'Ebre. Podríem afirmar, sense temor a equivocar-nos, que des de l'alba dels temps la pesca ha estat una de les principals fonts d'alimentació de l'home. Modernament la cuina del peix fresc i marisc és delicada, amb una gran varietat d'aplicacions culinàries. Al costat del peix a la brasa, saltat o fregit, sovintegen els suquets que varien d'una costa a l'altra, i que mostren la recreació d'una cuina sàvia.

Llegint el llibre, hom té la impressió que Ramon Doll coneix tots els topants del nostre litoral, la cuina de bord, de com un mateix peix es preparat de manera distinta segons la manera de coure'l, i què hi posem d'acompanyament. Posseim així, un catàleg complet de peixos, mariscs i plats de ranxos mariners de la nostra costa, recollits en un llibre de divulgació, sòlid i ambiciós, adreçat al gran públic, que explica moltes coses sobre el peix acabat de pescar que encara fa perfum de vida, sobre aquells popets amb ceba de Blanes, i molts altres plats que, de generació en generació, han passat de bord als fogons, agafats amb diversos arts de pesca. Molts d'aquests peixos que no es podien vendre per ser poc comercials eren la base d'una cuina senzilla i directa, una mostra d'una cuina autòctona que en els darrers anys s'ha recuperat, encara que amb mistificacions. Una preparació molt antiga com la del "peixopalo amb patates" que abans estava a l'abast de les economies més pobres, és ara, per manca de matèries primeres, una menja de luxe.

Al costat de l'enunciat de cada peix trobem la seva descripció científica, el seu hàbitat, les característiques de la peça, el dibuix artesà que permet conèixer-lo, la manera de pescar-los i cuinar-los, ja que més d'un peix pot ésser presentat a taula de diversos estils, intentant sempre dolcificar la carn del peix, que hem de mirar que conservi la seva finor i sabor. D'aquí el títol del llibre "pescats, nets i menjats" perquè Ramon Doll ens ofereix una cuina, potser la més preuada, que coneixien molt bé els pescadors, mariners i moltes mestresses de casa. Al costat del peix pescat moltes milles endins, sovintegen els musclos, els eriçons de roquer, l'exemplar d'aigües poc profundes, la mata dels peixos de roca que donen aquest gust tan saborós a molts plats senzills i fàcils de cuinar; com les saboroses sopes de peix menut. El peix, a més de ser un aliment proteic de primera categoria captiva per la delicadesa de moltes de les seves carns. Josep Pla ja va intentar en el seu llibre *Llagosta i Pollastre* de fer una classificació dels

BIBLIOGRAFIA

---

peixos segons la categoria del gust que ofereixen. El plat de llagosta i pollastre, aquesta sàvia combinació de mar i muntanya ens obliga a pensar que la cuina catalana també explora excentricitats que de vegades funcionen.

Per a tots aquells que estem interessats en el món de l'alimentació i de la cuina catalana, el llibre de Ramon Doll s'afegeix a una llarga llista de llibres i de receptaris que aposten per glossar la literatura gastronòmica del peix. Aquesta obra aporta un calendari nou de gustos i de plats, de riquesa marinera, més enllà d'una típica classificació acadèmica. Tots els qui som fills de la cultura moderna desconexem el valor de les moltes espècies que poblen els nostres mars, tot aquest santoral de formes, colors i gustos, més enllà dels més coneguts. També ens han acostumat al peix congelat de textura coriàcia que gairebé no deixa percebre el sabor, o el fet a la brasa sense gaire cura, que el deixa ressec i trencadís. Llevat dels peixos fregits, arrebossats o a la planxa, que són les preparacions més comunes per a la gran majoria, quants secrets i sabors amaga un suquet ben fet, un ranxo mariner cuinat amb un sofregit d'artesania. El llibre del senyor Doll ensenya també sobre la crueltat del pas del temps, tot el que s'ha perdut d'aquesta antiquíssima cuina que la gent de mar anomenaven "plats de marca". La gràcia de la cuina del peix és que amb mostres insignificants en surten plats divins: bullavesses, sopes, estofats de bacallà, homèrics peixos i llagostes fets a la brasa, bullits de bacallà, que ben segur l'autor del llibre ha vist fer o ha tastat en restaurants, fontades, aplecs, cases de menjars, reunions de mariners i pescadors...

El llibre també s'enriqueix amb moltes observacions personals de l'autor, com les que fan referència a l'alt valor de la sípia en els arrossos, a l'aprofitament de les salses cremoses i les sangs de molts peixos i mariscs, que és convenient barrejar-les al sofregit; a com s'aconsegueix fer un bon arròs negre, ara, que a les peixeteries ja venen tinta de calamar en bosses de plàstic. Doll desmitifica l'anomenada "gamba de Palamós", perquè en pescar-se en aigües molt allunyades de la costa, és difícil assignar-li una pàtria concreta. També desdenya el valor gastronòmic que s'atribueix a l'espardenya, una menja de subsistència, que en èpoques de crisi s'havia menjat amb tomàquet, potser per acompanyar-hi pa. També són interessants i pedagògics els comentaris que fa sobre l'origen del plat "al cim i tomba", i sobre diversos peixos que són més bons segons a quines èpoques de l'any es pesquen.

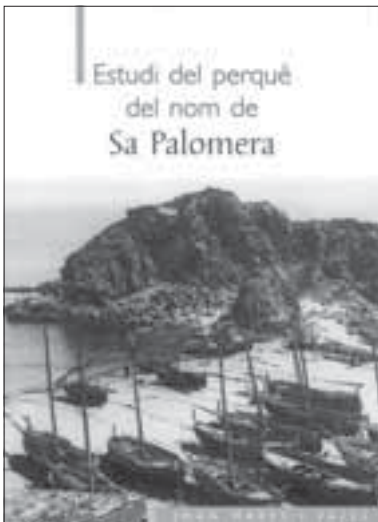
Per a Ramon Doll el veritable renaixement de la cuina marinera comença amb la modernització de les arts d'arrossegament que, desplegadas amb vaixells de motor, possibiliten la captura de peixos més variats. És cert que hi ha una cuina costanera important, però sense les barques amb grans motors moltes altres espècies que, avui, degustem serien introbables. Ramon Doll tampoc no s'està de denunciar l'adulteració que ha sofert la cuina de peix massa carregada de mantega o de crema de llet, que ha substituït, en paraules de Ferran Agulló, les quatre salses bàsiques de la cuina catalana, és a dir: el sofregit, la samfaina, la picada i l'allioli. En algun receptari antic hem llegit que hom posava a la base del sofregit un vaset amb suc d'un pot d'olives casolanes per tal de potenciar el sabor d'aquella tramoia.

Avui dia la cuina del peix és de les més apreciades. Potser per als amants de la cuina, els capítols més importants són els dedicats als ranxos mariners, base d'una cuina elemental amb poca complicació. També són captivadores moltes receptes que el nostre autor divulga per tal de preservar aquesta riquesa de matisos i de gustos que ens obliguen a parlar de les "cuines de Catalunya".

Pep Vila. Filòleg i estudiós de la gastronomia

RESSENYA

Estudi del perquè del nom de Sa Palomera

Autor: Joan Marès i Valls

Edita: Rotary Club Blanes

Lloc: Blanes

Any: 2000

Pàgines: 41

En el nostre país, l'onomàstica és una ciència que gaudeix d'una tradició notable tant en la vessant antroponímica com en la toponímica. Tant és així que podem vanar-nos de comptar amb estudiosos de prestigi internacional en aquest àmbit (Antoni M. Badia i Margarit o Joan Coromines, entre d'altres), però també amb una infinitat d'interessats en el tema que, moguts per l'afany de conèixer què s'amaga darrere dels noms, moltes vegades ens aporten llum sobre qüestions que, algun cop per deixadesa, resten pendents de resoldre.

Joan Marès i Valls, fill de Blanes i enamorat de la vila, és un d'aquests personatges. En aquest llibre, editat l'abril del 2000 amb motiu del desè aniversari de la fundació del Club Rotary Blanes, ens presenta la seva particular visió sobre l'origen d'algun dels topònims més representatius del poble. De fet, Marès concentra l'atenció en un únic punt: sa Palomera i els voltants.

Encapçala l'obra un petit poema dedicat a la platja del poble que l'ha vist néixer; ple de referències personals. L'estudi en si, força breu, s'inicia immediatament després d'aquest prelude líric i consta de dues parts ben diferenciades: a la primera hi exposa cinc de les versions que popularment intenten explicar l'origen del nom de sa Palomera, i les rebut una per una, segons el seu criteri, fins a exposar la seva pròpia; la segona pretén fer una descripció de tot el "conjunt rocallós" (en paraules seves) i explicar-ne una mica la configuració, els topònims que envolten la roca principal i alguns aspectes tradicionals relacionats amb el barri de s'Auguer.

El mèrit de l'autor és que ha aconseguit recopilar en un estudi molt breu tots els coneixements que posseïx al voltant de sa Palomera, i cal dir que són molts. Alguns des del vessant més popular i tradicional, i d'altres de més científics. I, per sobre de tot això, encara és capaç d'aportar possibles explicacions per a temes que han anat quedant enterbolits pels anys. És ell qui ens aclarirà el lloc concret d'un topònim o qui ens parlarà dels hàbits dels veïns de s'Auguer quan les dones encara anaven a rentar al rec.

Aquest petit estudi de 41 pàgines compleix l'objectiu que es proposava l'autor: descriure exhaustivament el "conjunt rocallós" de la vila de Blanes des del profund coneixement del terreny i des de la passió per la terra de naixement. La seva proposta agosarada i intel·ligent sobre l'origen del topònim de sa Palomera només té una mancança: la visió de conjunt. De fet, arreu de la geografia catalana hi trobem nombroses illes i roques que porten aquest mateix nom (o de semblants). Cal dir, a més, que el mot *paloma* és la paraula que antigament havia designat algunes varietats de colom, però mai el domèstic, (documentada des de l'any 1492 a DECat vi, 208) i que ha quedat fossilitzat en la toponímia en diverses variants (com a nom de lloc ja el trobem l'any 1007, vg. *Onomasticon Cataloniae* vi, 146). No és, per tant, un mot d'origen castellà. I encara hem d'afegir a tot això que no fa tants anys hi havia una espècie de colom molt estès per totes les cingleres costaneres que ha anat retrocedint, però que encara es pot veure en alguns penya-segats, es tracta del colom roquer (*Columba livia*). Comptem, doncs, amb la possibilitat de trobar-nos davant d'un topònim relacionat, com la resta, amb el mot arcaic *paloma* i que fa referència al lloc on es devien estar aquests ocells. De cap manera aquesta opció elimina la primera. Resta ara la feina de l'estudi comparat que ens permetrà de triar la proposta més convincent.

No podem deixar d'aconsejar la lectura d'aquest llibre a qualsevol blanenc o, de fet, a qualsevol lector curiós. Des de la prosa més planera i cordial, Joan Marès ha estat capaç de descobrir-nos tot un món, malgrat la proximitat, i de fer-nos pensar.

Neus Baltrons Graboleda. Filòloga

RESSENYA

Blanes. Imatges i records

DD.AA.

Edita: Viena - Columna

Lloc: Barcelona

Any: 1999

Pàgines: 60

Estampes blanenques: Patrimoni d'imatges i records? un deure de conservació

M'ha caigut a les mans una petita col·lecció de fotografies antigues de la nostra vila procedent de diversos particulars i que s'arribaren a editar en un petitíssim llibret de l'editorial Columna. Són principalment de principis d'aquest segle que s'acaba (o que s'ha acabat, per alguns). Les imatges transmeten serenor i ofereixen certa informació que desconeixia. No podia ni imaginar el gran patrimoni que havíem arribat a tenir; patrimoni cultural sí, però no sols de béns mobles o immobles, sinó també de la nostra gent, dels seus costums, del seu vestuari. Tota una història.

Precisament per tot això m'ha semblat massa sintetitzat el llibret: imatges amb una breu frase a peu de foto que resumeix el que estem veient. Si no fos que sóc blanenca i la informació em pot venir de gent gran que conec, em quedaria amb ganes de saber moltes coses. No es comenta on era la plaça Mollet, on es mostra una imatge d'una bonica plaça amb un modest monument central envoltat per un preciós mas amb cases que devien fer història; ni què va passar amb l'actual església de St. Maria i el seu majestuós retaule (en cap cas es comenta que es malmeté durant la Guerra Civil), o què és un cloedor quan es mostra la fàbrica d'espardenyes de Ca n'Utset, o què va passar amb el gran balcó amb enllumenat que teníem al passeig de Mar als anys vint (emulant la bellíssima ciutat de Sant Sebastià al País Basc)... En resum, les imatges són tan curioses que se m'ha fet molt curt. M'haurien agradat imatges amb relat, que ens expliquessin més coses sobre el què estem veient.

Potser aquest ha estat el motiu que m'ha dut a divagar sobre l'inevitable tema del malentès progrés. Aquestes imatges són precisament les coses que varen enamorar els turistes dels anys quaranta. Per això vingueren. Al principi eren turistes de diners, ja que no tothom podia estiuajar aleshores, però amb el temps, la societat de consum va permetre que tothom pogués gaudir del seu oci. La necessitat d'alguns i l'ull viu dels altres varen atraure un turisme de sol i platja, gent que els importava ben poc els costums ni la gent d'on anaven, atrets pels preus baixos.

Així que tot plegat ha canviat tot aquest paisatge, aquestes imatges que sols ens queden en estampes il·lustrades. Hem arribat a perdre edificis històrics, i/o elements arquitectònics d'alt valor patrimonial, estructures peculiars dels nostres carrers, la vida tranquil·la... fins i tot un tarannà i un parlar que ens diferenciava¹. Les nostres festes, tradicions i construccions d'entre els segles XVIII i XX s'han modificat, però algunes encara no han canviat pas del tot.

S'ha perdut, entre altres coses, la indústria del cuir de l'empresa Toses, la fàbrica d'espardenyes Utset i Pascual Boada que tantes famílies mantingué. S'ha modificat l'antiga fàbrica tèxtil SAFA, el nostre increïble paisatge natural, l'empresa de transports de Can Brillas, les Caves Montferrant, l'escola de la Vila, l'Hospital de St. Jaume, la nostra Festa Major...

Però encara conservem, podem i tenim el deure de fer-ho, la casa del Poble o la Font Gòtica, i recordem amb entusiasme les nostres Puntaires (que mantingué ocupades a tantes dones entre els segles XVIII i XIX), celebrem encara l'entranyable Aplec de l'Amor de St. Francesc, conservem l'autèntic mercat de la verdura... Hem millorat la qualitat de vida i tenim més recursos culturals i sanitaris. I gràcies que podem recordar i conservar aquests pocs vestigis que ens queden ara, crec que podria venir de nou un turisme de qualitat que enyora, valora i busca aquesta qualitat de vida per uns dies –contrastada amb les presses i la pèrdua d'identitat de la ciutat–, i sentir-se d'un poble per una estona.

Però també el transcurs de la història ens ha ensenyat. Ara sabem que el turisme que volem **busca el que hem tingut sempre**: un lloc net i saludable, un magnífic paisatge mediterrani, bon menjar, gent oberta, festes i tradicions populars; patrimoni cultural en general. Aprofitem, doncs, els recursos que ens han deixat els nostres avantpassats, amb el coneixements que tenim ara. Potenciem i conservem aquestes estampes, per millorar-nos com a poble, com a persones (potser així podrem permetre'ns editar un extens llibret d'imatges i història popular); invertim en el nostre patrimoni i no tornem a perdre el nord. Conservem-lo i dignifiquem-lo per molt anys!

Roser Portell i Del Pozo. Restauradora

¹ Josep Alum i Elisa Sola. *Proverbis, dites i frases fetes de Blanes. Revista Blanda, núm.2. Publicació de l'Arxiu Municipal de Blanes, 1999.*

RESSENYA

Llibre dels pregons de la Vila de Blanes

A cura de Jesús Crous i Collell
Edita: Ajuntament de Blanes
Any: 1998
Pàgines: 366

Poc habitual però encertada manera de resseguir i reflectir l'actualitat social i política de Blanes i de retruc també de Catalunya, és el recull de pregons celebrats amb motiu de la Festa Major d'estiu de la Vila que Jesús Crous presenta en aquest llibre.

Des que se celebrà el primer, l'any 1967, a càrrec del que per aquelles dates era l'alcalde de la població, Domènec Valls i Coll, fins l'any 1997, darrer pregó transcrit per l'autor, han passat pel balcó de l'ajuntament de Blanes trenta pregoners més, alguns d'ells fills de Blanes i molts altres de procedències i trajectòries ben diverses: tant del món de la cultura com de la política catalana i espanyola.

Al llarg d'aquests trenta-un pregons, parlar de les excel·lències de la Vila de Blanes, referents tant a la seva gent als seus racons més amables, els seus personatges il·lustres i per la seva història en definitiva, serà una tònica habitual en tots i cadascuna d'ells. Al costat de la vessant més poètica i sentimental dels pregons, trobem igualment -no en tots els casos, aquesta és la veritat-, un no menyspreable reflex dels anys més complicats i alhora importants de la història del país en el darrer terç del segle XX. Estem parlant de concrets i específics comentaris respecte als primers anys de la Transició, a les primeres eleccions democràtiques i a un nou període de llibertat política i cultural; pregons aquests, pronunciat per personatges que esdevindran, en la majoria dels casos, punts de referència d'una incipient etapa democràtica: Joan Oro i Florença, Montserrat Roig i Fransitorra, Joaquim Nadal i Farreras, Narcís Serra i Serra, Paco Candel Tortajada o Manuel Gutiérrez Mellado.

La resta de pregoners, no menys importants, és clar, seran majoritàriament, destacats blanencs d'origen o d'adopció i personatges amb clares afinitats polítiques, depenent del govern municipal de la Vila sobretot a partir de 1979, entre els quals també hi figuraran els citats anteriorment. Pel que fa a l'etapa dels darrers anys de la Dictadura, la majoria de pregons aniran a càrrec d'antics representants municipals de diferents ajuntaments franquistes de Blanes, Girona o Barcelona, així també com gent estretament vinculada a la població.

En definitiva, un interessant recull que ens servirà per conèixer millor determinats trossos de la vida d'un poble, la dels seus habitants i la de totes aquelles persones que han tingut a veure amb Blanes, malgrat que l'autor hagi deixat escapar l'ocasió de fer un exercici d'interpretació que els propis pregons i els seus autors li oferien i que ens haurien ajudat, de ben segur, a situar molt millor cadascun dels pregons en els canviants i convulsos anys de la política d'aquest país durant el període que ens ocupa. O per citar un altre exemple, intentar analitzar per què era possible fer un pregó en català l'any 1967, quan encara el franquisme no havia començat la davallada final dels anys setanta.

Rubèn Doll i Petit. Licenciat en Història

RESSENYA

Filosofia i Arxiu

Jordi Riba i Anselmo Sanjuán (eds.)

Edita: Llibreria Universitària

Lloc: Barcelona

Any: 2000

Pàgines: 248

Filosofia i Arxiu és un llibre que recull les ponències del col·loqui internacional celebrat el febrer del 1999 a l'Arxiu Municipal de Blanes. Aquest llibre pensat, en principi, per als assistents a les jornades pot ser útil també per a tots els iniciats en la problemàtica que tracta. Filòsofs, historiadors, arxivers, bibliotecaris, arqueòlegs, antropòlegs, sociòlegs, informàtics, i fins i tot polítics, haurien d'ullar-lo.

Està dividit en sis capítols-tema: La recerca filosòfica en els arxius, L'estètica de l'arxiu, l'arxiu de l'estètica, L'educació del ciutadà, Les recepcions de les filosofies, Polítiques de l'arxiu, El futur de la recerca filosòfica amb les noves tecnologies. A cada capítol-tema s'insereixen tres ponències de diferents autors que estableixen un mateix diàleg des de diferents perspectives.

Filosofia i arxiu és una aportació original i novadora a la reflexió sobre les relacions i nexes interdisciplinaris dels dos sabers autònoms. El lector hi trobarà reflexions sobre la funció de l'arxiu, les tipologies arxivístiques: mental, documental, oral, històrica; ponències que són un exercici pràctic resultat de submergir-se dins els arxius i bones hipòtesis sobre el sentit i la direcció que han de prendre els arxius en l'era de les noves tecnologies. Per tant, queda abastament justificada la seva aparició al mercat públic cultural.

Filant prim, però, faré alguna observació sobre la concepció estructural de les ponències que s'acostarà més a l'àmbit de l'opinió personal i subjectiva que al terreny del cànon dogmàtic. Per això el que segueix ara es pot obviar o llegir després d'haver devorat el llibre.

Aquest comença amb gran força gràcies al primer ponent que sap transmetre'ns la seva concepció sobre el paper que compleix l'arxiu dins la societat. Decau l'empenta i s'estabilitza a la meitat, tornant a enganxar el lector cap al final amb la història dels primers documents "arxivats" dins unes coves a Qumran. Rematen la feina, de forma interessant, les hipòtesis sobre el futur de la recerca filosòfica amb les noves tecnologies. La pèrdua d'intensitat podria ser deguda al fet que algunes ponències s'acosten més a la planera història de la filosofia que a la reflexió implicadora sobre la problemàtica arxivística. Es pot distingir entre els articulistes teòrics: aquells que sostenen l'article sobre el pilar de l'erudició convertint-se en constructors de models virtuals, i els articulistes pràctics: aquells que per la seva feina estan en contacte diari amb arxius analitzant els problemes reals, proposant línies d'actuació i solucions reals. Per altra banda, sobta la desigualtat en extensió entre ponències i que a algunes els costa encaixar dins els apartats dins els que han estat ubicades. Pel que fa a la llengua cal destacar que en el país del cinema doblat és estrany que un llibre plurilingüe (català, castellà, italià, francès) com aquest no adjunti la traducció en català dels articles, si vol arribar a més gent.

Una última observació és que si per un costat destaquen, com ja he dit, la qualitat dels continguts, la coherència dels arguments presentats, la solvència dels intel·lectuals que hi escriuen, per l'altre ens trobem amb un tractament secundari de la part formal del llibre. La impressió és pobra, la maquetació és simple sense distincions tipogràfiques que ressaltin i distingeixin visualment les diferents parts d'una mateixa plana. Hi ha nombrosos errors tipogràfics senzills de detectar si algú hagués llegit el llibre de dalt a baix abans d'imprimir-lo. Amb la seguretat que dona saber de la qualitat intel·lectual del contingut, s'ha menystingut la forma, creient que l'estètica no fa vendre llibres. Res més lluny de la veritat. El llibre és, a priori d'haver estat llegit, com un gran anunci. Si l'anunci no agrada el producte no es ven. Forma i contingut segueixen camins dispars, quan haurien d'anar agafats de la mà.

Antoni Mañach. Llicenciat en Filosofia

blanes

PUBLICACIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL DE BLANES

AJUNTAMENT DE
BLANES

Blanes

Arxiu
Municipal
de
Blanes